fondată în 1895
bpt
serie nouă

jókai mór

omul de aur

★

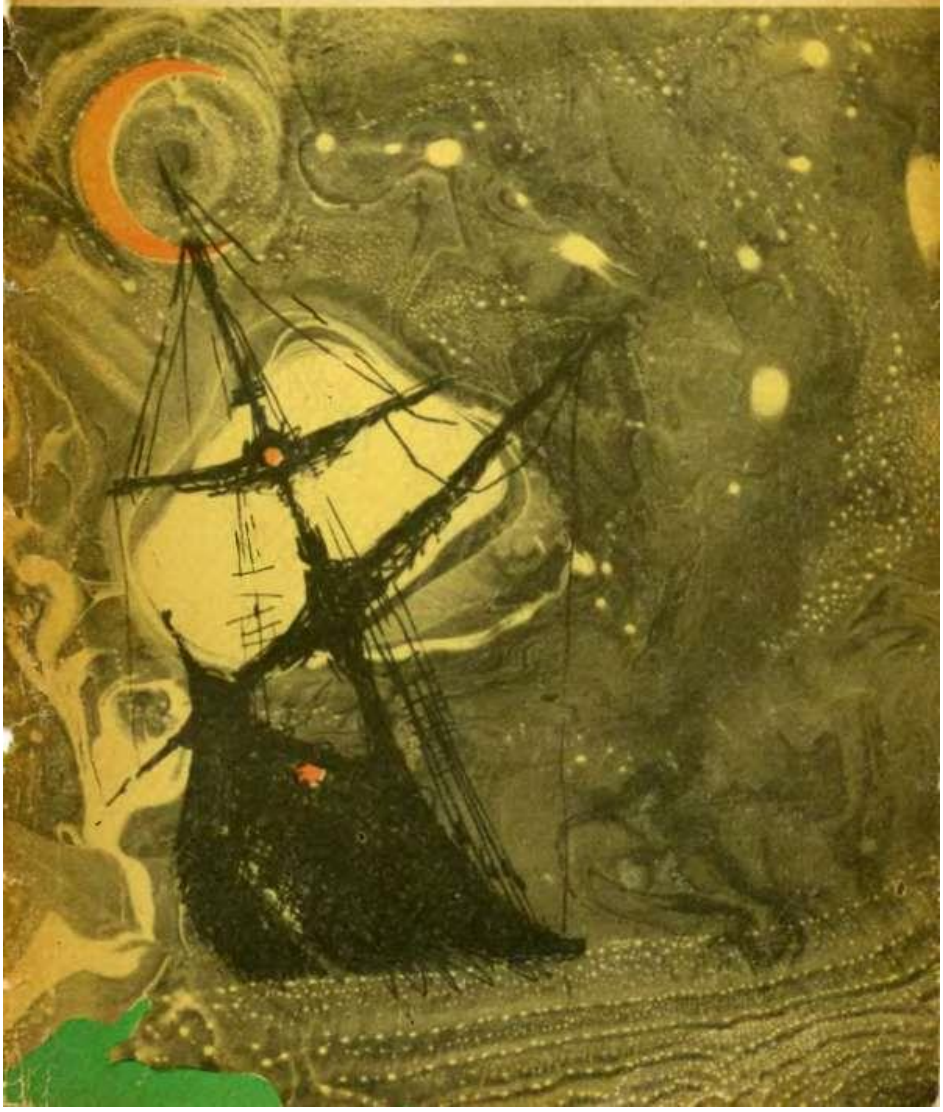

jókai mór

« Vorbind despre *Omul de aur*, Jókai spunea: „Trebuie să mărturisesc că acesta e pentru mine romanul cel mai drag"... *Omul de aur* (apărut în 1872) face parte din romanele scrise de Jókai la apogeul carierei sale scriitoricești. Se poate spune că a fost scris dintr-o suflare: în numai opt săptămîni... Eroul lui Jókai trăiește împărțit între două lumi: una e lumea aurului, a banului, care subjugă pe toți cei care-i sînt aserviți, care distruge noblețea sufletească, corupe, distruge fericirea. A doua lume... e Insula nimănui, utopica țărișoară întemeiată de o femeie pe o insulă a Dunării... Cartea lui Jókai, construită antitetic pe conflictul moral care împarte conștiința lui Timár, pe opoziția dintre două lumi, e un atac la adresa societății capitaliste și o viziune romantică a unei lumi utopic idealiste.»

NICOLAE BALOTĂ

editura minerva

Vol. I—II, lei 10

jókai mór

omul de aur

ROMAN

★

TRADUCERE DE NORAN SEVER
PREFAȚĂ DE NICOLAE BALOTĂ

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI 1972
EDITURA MINERVA BUCUREŞTI

Ilustrația copertei: *N. Claudiu*

JÓKAI MÓR
AZ ARANYEMBER
SZJEPIRODALMI KÖNYVKIADO
BUDAPEST, 1959

PREFAȚĂ

Despre viața lui Jókai Mór, romancierul maghiar de o rară fecunditate, se poate spune pe drept cuvânt că e unul din cele mai izbutite romane ale sale. Asemenea eroilor săi, el a fost înflăcărat de înalte idealuri pe care a căutat să le slujească, asemenea lor a cunoscut din plin răsplata succesului. Rareori un scriitor a gustat gloria, s-a bucurat de o mai largă popularitate ca autorul *Omului de aur.* Şi totuşi, existența sa care pare să fi fost un urcuş continuu, nu e lipsită de ezitări, de umbre. Şi într-aceasta el seamănă întrucâtva cu unul din eroii săi, cu „omul de aur" însuşi. Ca şi acesta, împărțit între două existențe, Jókai, în aparență atât de sigur de sine, de opera sa, a oscilat între două lumi, o lume care apunea şi alta care abia îşi arăta zorile.

În preajma anului 1820, pe teritoriul maghiar (parte a imperiului austriac), vechea orânduire feudală părea încă să se mențină cu fermitate. Dar ideile liberale care pătrunseseră, exemplul mişcărilor de emancipare socială şi națională din Europa şi, mai presus de toate, mişcările țărăneşti din țară, zguduiseră edificiul feudal din temelii. O schimbare părea multora necesară. De aceea, o parte din nobilimea de mijloc şi intelectualii burghezi cu vederi înaintate, înțelegând semnele vremii, încep să acționeze în vederea unor reforme. Se constituie grupuri care aderă la ideile iluminismului: Reprezentanții lor sunt raționalişti şi anticlericali. În acelaşi timp ei sunt aprinşi de un avântat spirit patriotic, care se manifestă îndeosebi în dorința de a încetăți folosirea oficială a limbii maghiare, de a rezista dominației autoritare habsburgice Se începe astfel o perioadă care, în istoria politică, socială şi culturală a Ungariei, poartă numele de „epoca reformelor (1820–1840). Promotorul şi reprezentantul de seamă al epocii a fost gânditorul şi omul politic Széchenyi István. În această perioadă iau ființă primele instituții ştiințifice şi culturale ale Ungariei; Academia de Ştiințe, Teatrul Național, societatea literară Kisfaludy etc. În anii

aceştia se pun bazele industriei, *comerţului* şi mijloacelor de comunicaţie modernă pe teritoriul maghiar.

Dar pentru obţinerea independenţei naţionale la care se râvnea, rezistenţa unei părţi din nobilime era insuficientă. Propaganda naţionalistă şi reforma limbii serveau cauza obştească într-un mod prea indirect. Devenea din ce în ce mai evident că obţinerea independenţei naţionale e inseparabilă de suprimarea regimului feudal şi îndeosebi de abolirea iobăgiei. Astfel, formula poetului Kölcsey Ferenc, „patrie şi progres", a devenit cuvântul de ordine al celor care înţeleseseră că idealul naţional nu se poate atinge decât prin înfăptuirea revoluţiei sociale. Spre 1840, concepţiile democratice pentru care începe să lupte Kossuth Lajos se diferenţiază de ideologia liberală nobiliară. Luptând pentru obţinerea independenţei naţionale, Kossuth luptă mai ales pentru triumful revoluţiei burgheze. El depăşeşte astfel ideile politice reformiste care mai voiau să împace interesele ţărănimii cu cele ale nobilimii. Lumea feudală era pentru el, şi nu numai pentru el, o lume care apunea.

Cunoscutul romancier Mikszáth Kálmán, în cartea *Viaţa lui Jókai Mór şi epoca sa,* descrie descompunerea societăţii feudale maghiare din acea perioadă. De această lume care apunea, Jókai era legat prin descendenţa sa dintr-o familie ce făcea parte din aşa-zisa nobilime de mijloc. Familie de intelectuali mai curând decât de moşieri. Un străbunic al său, stegarul Jókai Esztergom distrusese (la 1668), cu o ghiulea bine ţintită cortul unui paşă, comandantul turcilor asediatori. Tatăl povestitorului părăsise modul de viaţă al moşierilor şi, având o pregătire juridică, a încercat să trăiască din munca sa. După terminarea studiilor el s-a stabilit împreună cu soţia lui în oraşul Komárom, unde şi-a început cariera de avocat, Acest om predispus spre reverie, minunat povestitor, ocupându-se în orele sale libere cu pictura, muzica şi poezia, nu va avea însă o influenţă atât de adâncă asupra copiilor ca soţia sa, Maria, femeie energică, prototip al unor eroine voluntare din romanele de mai târziu ale fiului ei. Soţii Jókai au avut cinci copii, dintre care cel mai mic, Mór, s-a născut la Komárom, în ziua de 18 februarie 1825.

Jókai Mór petrece anii copilăriei în oraşul său natal şi la Bratislava. În biografia aa Mikszáth descrie acel Komárom de altădată, oraş comercial, înfloritor în „epoca reformelor" O viaţă socială variată caracteriza oraşul în acel timp. Copilul Jókai nu trăieşte doar în sera închisă a societăţii puţinilor aristocraţi din

localitate. El îşi va aminti mai târziu de meşteşugarii (îndeosebi dulgheri şi constructori de ambarcaţiuni) şi de negustorii de cereale pe care i-a cunoscut, precum şi de militarii garnizoanei din localitate. Amintirile din oraşul natal nu-şi vor pierde niciodată prospeţimea pentru Jókai şi primele sale experienţe de viaţă vor constitui tezaurul din care se va alimenta mai târziu.

Micul Mór, un copil plăpând, bolnăvicios dar cu o mare sete de a cunoaşte, e un elev strălucit. Înzestrat cu o fantezie care uneori se dezlănţuie până la exaltare, scrie şi publică chiar poezii. Tatăl său murind în 1837, el e luat sub protecţia lui Vály Ferenc, logodnicul surorii sale mai mari, profesor la un gimnaziu din localitate. Sub îndrumarea acestuia, Jókai termină cursurile şcolii din Komárom. Continuă studiile la colegiul din Pápa, şcoală cu o veche tradiţie şi un corp profesoral ales. Aici se întâlneşte cu Petöfi, marele poet de mai târziu, elev al colegiului. Deşi prietenia lor nu se leagă încă, cei doi tineri îşi aduc împreună contribuţia la întrunirile societăţii de lectură a şcolii, unde recită, îşi citesc compunerile în versuri ori proză, iau parte la discuţii. Dar pasiunile lor erau diferite, Petöfi se simţea iremediabil atras de arta dramatică, iar Jókai credea pe atunci că va dobândi nemurirea prin pictură. Într-adevăr, desenează şi frământă cu talent argila. Totuşi, la sfârşitul anului şcolar, amândoi sunt premiaţi pentru literatură. Petöfi pentru o baladă, Jókai pentru o nuvelă, în timpul vacanţei poetul îl vizitează pe tânărul nuvelist acasă la Komárom şi petrece câteva zile în familia acestuia. Dar vehemenţa uneori brutală şi excentricitatea lui Petöfi ca şi caracterul sfios, visător şi închis al lui Jókai vor împiedica un timp o apropiere mai mare între ei. De altfel, drumurile lor se despart. Petöfi pleacă la Pesta.

După anii de colegiu. Jókai se înscrie la facultatea de drept din Kecskemét. Copilul delicat şi ruşinos de mai înainte, închis în lumea cărţilor, plăsmuind mici ficţiuni, e acum un tânăr atras de viaţa mondenă, luând parte la baluri, pasionat pentru conversaţiile de salon. El organizează reprezentaţii de teatru, joacă în piese, redactează o revistă studenţească, scrie în toate genurile şi îşi ilustrează el însuşi scrierile. O dramă în versuri scrisă de el e discutată de comitetul literar al Teatrului Naţional din Budapesta şi e elogiată. Textul piesei fusese copiat de mâna lui Petöfi care venise cu o trupă ambulantă la Kecskemét. De astă dată tinerii leagă între ei o caldă prietenie. Micul succes pe care Jókai îl are cu drama sa e hotărâtor. El se va dedica de acum înainte literaturii. Timp de şase decenii pana nu-i va mai cădea din mână.

În 1844, după terminarea studiilor, Jókai se întoarce în casa părintească din Komárom unde va petrece aproape un an, lucrând ca practicant la un avocat din localitate. Dar legile şi aplicarea lor nu-i prea atrag. Trăieşte emoţiile primei sale iubiri şi scrie cu înfrigurare primul său roman. Oraşul Kecskemét şi împrejurimile, sale slujesc drept decor al acestui roman. De astă dată, aflându-şi vâna sa autentică de povestitor, Jókai se află pe drumul cel bun. Dacă în drama sa, o palidă încercare şcolărească, nu făcuse decât să însăileze anumite reminiscenţe istorice, în romanul său *Zile de rând* povestitorul se foloseşte de experienţa şi de observaţiile sale.

În primăvara anului 1845, părăsind oraşul său natal, Jókai pleacă la Pesta. O viaţă nouă începe acum pentru el. După ce-şi face stagiul în biroul lui Molnár József, obţine diploma de avocat (1846) şi e angajat într-un proces pe care-l câştigă. Acesta a fost primul şi ultimul proces din cariera sa. Tânărul Jókai se simţea irezistibil atras de lumea mult mai pasionantă a literelor. Ajungând la Pesta îl caută pe Petöfi care, pe atunci, poet cu reputaţie, e redactor la *Revista de modă din Pesta.* Petöfi îl introduce pe prietenul său în cercurile literare, printre tinerii care se adunau la „masa opiniei publice" din cafeneaua Pilvax. Tot el publică fragmente din romanul lui Jókai în revista sa, însoţindu-le cu o prezentare măgulitoare. În aceeaşi publicaţie, ca şi în revista *Imagini ale vieţii* apar primele sale povestiri printre care *Insula Nepean* (septembrie 1845). Aceasta se bucură de un deosebit succes. Cu acest prilej Petöfi îi face elogiul dedicându-i poezia *Către un tânăr scriitor.* Legătura dintre ei devine din ce în ce mai strânsă. Când Petöfi o ia de soţie pe Szendrei Julia, Jókai se mută în locuinţa tinerilor căsătoriţi. „Ceea ce simt eu pentru Jókai, scrie Petöfi, nu e la drept vorbind nici prietenie, nici dragoste frăţească ci poate un amestec din amândouă."

Dar ceea ce înflăcăra pe cei doi tineri scriitori nu era doar poezia, ficţiunile literare, ci ideile pentru care milita o bună parte a tineretului înaintat din acele timpuri. Suflul premergător al revoluţiei ce străbătea întreaga Europă se face simţit şi la Pesta. Petöfi organizează în 1846, împreună cu Jókai şi alţii „Societatea celor zece", asociaţie cu caracter literar urmărind scopuri politice şi publicând revista *Caietele pestane*. În 1847 Jókai devenise de altfel redactor al revistei *Imagini ale vieţii* care devine sub conducerea sa revista literară a tineretului radical. Activitatea grupului „celor zece" indică trezirea unei conştiinţe revoluţionare, fiind unul din semnele premergătoare ale evenimentelor din 1848.

Alături de Petöfi, Jókai a jucat un rol de seamă în lupta revoluționară din 1848. Mişcările revoluționare italiene din ianuarie 1848. În care Engels a întrevăzut sfârşitul Austriei, precum şi evenimentele revoluționare de mai târziu (februarie) din Paris, au stârnit entuziasmul cercului de tineri din jurul lui Petöfi şi Jókai. Ei preconizau acum o activitate mai intensă, şi în revendicările lor nu se mai mulțumeau cu reformele constituționale pretinse de *Cercul opoziționist* din Pesta. Pentru rezolvarea problemelor arzătoare ale timpului: emanciparea țăranilor de servituțiile feudale şi împroprietărirea lor, desființarea privilegiilor feudale, cucerirea libertăților burgheze şi a egalității în fața legilor, eliberarea poporului de sub stăpânirea străină austriacă exista o singură cale, aceea a revoluției burghezo-democratice.

Revoluția izbucneşte La 15 martie 1848, o zi după evenimentele revoluționare de la Viena. Zi mare în viața lui Jókai care ia parte la conducerea mişcării alături de Petöfi. Jókai redactează proclamația care întovărăşeşte cele 12 puncte exprimând revendicările poporului maghiar şi o citeşte în întrunirile furtunoase ale zilei, vorbind poporului în fața Universității. El conduce ocuparea unei tipografii pentru a multiplica proclamația şi poezia lui Petöfi scrisă cu acest prilej, cea dintâi manifestare a libertății presei. Apoi face parte din delegația care tratează cu autoritățile.

Ziua de 15 martie înseamnă însă şi pe planul vieții intime a scriitorului o cotitură. La întrunirea entuziastă de la Teatrul Național din seara zilei în care Jókai vorbeşte tineretului, o cunoaşte pe actrița Laborfalvi Roza. În iureşul evenimentelor se naşte între ei o dragoste furtunoasă. Ca într-o povestire romantică a lui Jókai. ei se logodesc în aceeaşi seară. Toți cei din jurul lui Jókai vor condamna această legătură. Dar cu toată împotrivirea mamei sale şi preferând chiar să rupă cu Petöfi, bunul său prieten, Jókai o ia de soție pe frumoasa actriță.

Evenimentele însă se precipită. Jókai îl întovărăşeşte pe Kossuth Lajos în drumul acestuia prin oraşele şi satele din câmpia Ungariei, chemând poporul la răscoală în octombrie 1848 e trimis la Viena să ceară pentru revoluționarii maghiari ajutorul insurgenților austrieci. Dar se întoarce repede. Un mandat de urmărire al generalului austriac Windischgrätz fusese lansat împotriva lui. Dar nu putea să rămână nici la Pesta. În ianuarie 1849 el fuge împreună cu soția lui, urmând guvernul național, la Debrețin. Aici lucrează la redactarea *Buletinului oficial* al

guvernului. Acum încep să apară în atitudinea sa unele ezitări, datorate caracterului său influenţabil şi lipsei unei orientări ideologice precise. Într-adevăr, el nu era în stare să urmeze până la capăt radicalismul lui Petöfi, a cărui moarte, în bătălia de la Sighişoara (31 iulie 1849), cu toată neînţelegerea dintre ei, îl afectează profund. În articolele sale care apar mai întâi în *Buletinul oficial,* apoi în publicaţia pe care o iniţiază, *Foile de seară,* el exprimă ideile aşa-numitului „partid al păcii", grupare a aripii conformiste a celor care voiau împăcarea cu Viena. Din această pricină îşi atrage condamnarea revoluţionarilor intransigenţi. Dar cu toate că aderă la o politică de înţelegere cu adversarul, el se simte încă pasional legat, de cauza revoluţiei. Astfel, atunci când Adunarea naţională maghiară proclamă (la 14 aprilie 1849) alungarea Habsburgilor de pe tron, Jókai, plin de înflăcărare, face elogiul acestui act revoluţionar, rupând astfel legăturile cu gruparea „păcii" si, alăturându-se lui Kossuth, propagă ideea luptei până la sfârşit.

Întorcându-se la Pesta, Jókai asistă la bombardarea oraşului. Situaţia devine din ce în ce mai grea. Armatele ţariste care pătrunseseră în Transilvania zdrobesc armata maghiară în bătălia de la Timişoara. Generalul Görgey, trădând cauza revoluţionară, capitulează în faţa armatelor ţariste şi habsburgice la Şiria (/13 august 1849). Jókai, care urmase guvernul naţional la Seghedin şi apoi, după catastrofa de la Şiria, la Arad, scapă cu greu trecând prin rândurile duşmanului şi ajunge la Gyula. Soţia sa îl conduce în satul Fardon din munţii Bükk, un adăpost sigur în care va sta ascuns mai multe luni, în timpul sângeroaselor represiuni militare. Numele său era trecut pe lista celor 32 scriitori care fuseseră condamnaţi la moarte de tribunalul militar austriac.

Bineînţeles, prins în vârtejul evenimentelor revoluţionare din 1848–49, Jókai nu are răgazul să scrie vreo operă literară. În schimb intensitatea cu care a trăit evenimentele istorice ale acestor luni face ca perioada luptelor revoluţiei să constituie mai târziu un bogat izvor al artei sale. Un mare număr din romanele sau povestirile sale, aşa cum vom vedea, îşi au cadrul în timpul revoluţiei.

La începutul anului 1850, beneficiind de o amnistie, Jókai se poate întoarce la Pesta. Sub pseudonimul Sajo începe să colaboreze la diferite reviste. Cariera sa literară începe abia acum când viaţa publică pare să-i fie închisă, îndată ce i se permite redactează el însuşi diverse publicaţii. Astfel în 1851 scoate revista

Speranța (Remény), în 1853–54 revista *Fata Morgana (Délibab),* iar în 1854. În colaborare cu alții înființează *Ziarul de duminică (Vasárnapi Ujság).* În afară de munca la aceste publicații, Jókai colaborează la revistele conduse de alții, își publică nuvelele şi romanele în foiletoane. Găseşte însă timp să redacteze calendare populare, să înființeze două reviste umoristice *(Nagy Tükör,* 1856 şi *Ustökös,* 1858), pe care le scrie aproape singur. După ce în 1862 scoate cotidianul politic *Piesa maghiară (Magyar Sajtó),* în 1863 începe publicarea cotidianului *Patria (A Hon)* care va avea o lungă existență. În toate aceste întreprinderi ale sale avea de luptat nu numai cu obişnuitele greutăți pe care le întâmpină un redactor, ci şi cu canoanele cenzurii oficiale austriece. Astfel, în 1863 va fi condamnat la un an închisoare şi 1100 fiorini amendă pentru un articol publicat de Zichy Nándor în ziarul său *Patria.*

După 1850 evenimentele mai însemnate ale vieții lui Jókai sunt cele legate de opera sa. Publicist, povestitor, romancier şi om politic, el depune o prodigioasă activitate. Dăruit cu o putere de muncă puțin obişnuită (programul său de lucru începea în zorii zilei şi, lucrând fără întrerupere, până la zece, termina de scris materialul unei coli de tipar, o nuvelă sau un capitol de roman, după care continua în acelaşi ritm). Jókai publică articol după articol, volum după volum. Piesele sale se joacă pe scenele Ungariei şi în străinătate. Romanele sale apar mereu, încep să fie traduse în alte limbi. Dar viața publică îl atrăgea. Îndată ce i s-a permis, el a păşit în arena politică. De la început el a jucat un rol important datorită, în primul rând, talentului său de publicist, prestigiului său personal ca scriitor.

Dacă luptele politice în anii de după 1850 nu mai aveau acuitatea dramatică a evenimentelor revoluționare, în schimb atmosfera era la fel de încărcată, guvernul de la Viena încercând să înăbuşe orice veleitate de independență politică, iar pasiunile politice aşteptau doar prilejul unei descătuşări. După înfrângerea revoluției din 1848 instaurarea capitalismului în Imperiu se făcu sub egida absolutismului victorios. Un rezultat incontestabil al revoluției burgheze a fost desființarea iobăgiei şi împărțirea unor privilegii nobiliare, deşi marea proprietate agrară continua să dăinuie. Elementele burgheze pătrund tot mai mult în administrația provinciilor Imperiului habsburgic. Pe drept cuvânt constată Engels că „groparii revoluției din 1848 deveniseră

executorii ei testamentari”[1]. Totuşi revoluţia din 1848 nu rezolvase problema eliberării popoarelor din Imperiul austriac, nu dusese la constituirea unor state naţionale cum doriseră conducătorii ei. De aceea, o activă rezistenţă naţională va continua după 1850 în Ungaria. În această perioadă în care se făceau încă simţite urmările revoluţiei, perioadă în care dezamăgirea şi speranţele produceau o tensiune în păturile conştiente ale poporului, Jókai îşi exprimă părerile politice în publicaţiile sale punându-le în gura unor personaje fictive ca: Tallerosy Zebulon. Kakas Marton şi „cizmarul”. Aceste figuri deveniră în scurtă vreme extrem de populare. Şi de astă dată. apare în scrierile sale omul care oscilează între două lumi. Ca şi în timpul revoluţiei, atitudinea politică a lui Jókai e foarte labilă. Uneori el exprimă idei generoase, cu caracter democratic, progresist, alteori se face purtătorul de cuvânt al unor idealuri desuete ale „nobilimii de mijloc”. În 1861 se prezintă la alegeri şi e ales deputat al partidului hotărârii condus de contele Teleki László.

Cea mai fecundă perioadă a lui Jókai e aceea dintre anii 1865–1875. Operele sale se succed într-un şir neîntrerupt, popularitatea sa creşte, cuvântul său are răsunet. În 1863 lansase ziarul *Patria.* Această publicaţie, la început independentă, devine, în urma unui compromis personal al lui Jókai, oficiosul partidului de centru-stânga. Ca deputat în parlamentul maghiar între 1867–1875 Jókai e independent. În 1875 el se alătură partidului liberal. În deceniul care a urmat după „înţelegerea” cu Austria (1867), Jókai e unul din publiciştii al cărui cuvânt e ascultat. Cu timpul iluziile sale în ce priveşte rolul nobilimii, apoi încrederea sa tot mai mare în „binefacerile” monarhiei habsburgice, fac ca o bună parte din popularitatea sa să se piardă. El continuă să fie admirat şi iubit ca scriitor, dar cuvântul său ca om politic e tot mai puţin ascultat, De aceea, după ce a făcut parte din Camera deputaţilor în toate legislaţiile de după 1863, în alegerile din 1896 e înfrânt şi trebuie să se retragă din viaţa politică activă, mulţumindu-se cu o poziţie onorifică de membru al Casei magnaţilor.

Dacă masele largi populare, continuând să-i cultive operele, s-au înstrăinat de Jókai în ultimii ani ai vieţii sale, nu e mai puţin adevărat că această viaţă s-a încheiat printr-o apoteoză. Marelui romancier i s-a acordat tot ceea ce gloria îi poate acorda unui

---

[1] K. Marx. *Luptele de clasă în Franţa* (1848–1850), ed. a V-a, E.S.P.L.P., Buc., 1957, *Introducere* de F. Engels, p. 14.

scriitor: e ales membru al Academiei Maghiare, al Societății Kisfaludy, e fondatorul Asociației Petöfi, i se decernează premii, distincții, operele sale sunt traduse în diverse limbi, face călătorii triumfale, e sărbătorit cu felurite prilejuri în țară şi străinătate. Îndeosebi, la 6 ianuarie 1894 sărbătorirea lui Jókai a luat un caracter național. Atunci s-a publicat o ediție jubiliară a operelor sale complete în 100 volume. După această sărbătorire a sa a început însă amurgul, declinul, însingurarea, Când Jókai moare, la 5 mai 1904, întreg poporul maghiar participă la funeraliile sale. Dar epoca lui Jókai apusese cu mult înainte.

*

Figura lui Jókai se conturează din scrisorile sale. din scrierile sale autobiografice, precum şi din mărturiile contemporanilor săi. E figura atrăgătoare a unui om la care un soi de orgoliu naiv se asociază cu o mare generozitate umană, ambiția cu o dezinteresare şi o lipsă de şiretenie care-l făceau adeseori dezarmat. Firea sa deschisă era deopotrivă înclinată spre revărsările de duioşie, spre elanurile patetice, ca şi spre dezlănțuirea glumeață. O imaginație care se complăcea uneori în elucubrațiile cele mai neverosimile părea să contrazică întrînsul pe omul bunului simț, iubitor de realități concrete, bun observator, îndrăgostit al naturii... Toate aceste trăsături ale personalității sale, unele contradictorii – după cum contradictorie a fost adeseori atitudinea sa – apar în creația literară a scriitorului Jókai.

Puține existențe scriitoriceşti au cunoscut o fecunditate asemănătoare aceleia cu care a fost dăruit Jókai Mór, înzestrat cu o putere de muncă fabuloasă, facilitatea se împletea la el cu perseverența. Pentru a-ți face o idee despre această operă trebuie să foloseşti metoda eliminării. E greu într-adevăr să cuprinzi tot ceea ce a fost în stare să scrie, să publice în cele peste şase decenii ale activității sale literare. Eliminând poeziile sale (două volume considerabile în operele complete), ca şi lucrările sale dramatice (trei volume), dintre care unele nu fără valoare, precum şi volumele cuprinzând notele sale de călătorie şi activitatea sa publicistică, rămâne opera sa de povestitor, nuvelele şi romanele sale. Desigur, printre cele 70 de romane, printre sutele de schițe şi nuvele scrise de Jókai se găsesc multe care nu au o valoare literară deosebită. Scria prea mult; şi prea repede (termina un roman în trei-patru luni, *Omul de aur* fiind scris într-un timp record: numai opt

săptămâni!). Lucra de-a dreptul pentru tipografie. Multe din romanele sale publicându-se ca foiletoane în revistele vremii, Jókai le scria uneori, pe măsură ce se publicau. Desigur acest ritm de lucru a dăunat chiar şi operelor sale cele mai izbutite.

După cum susține Jókai însuşi, activitatea sa literară s-a desfăşurat în trei etape: cea dintâi (1843–1860) caracterizată prin influența lui Petöfi şi a romantismului francez, a doua (1861–1880) epoca maturității, şi a treia cuprinzând lucrările de după 1880. Dar această împărțire, legată de anumite evenimente din viața autorului, are un caracter destul de arbitrar. În realitate putem să distingem în istoricul creației sale câteva cotituri hotărâtoare care, modificând caracterul operelor, permit o periodizare a activității sale.

Cele dintâi istorisiri printre care *Insula Nepean* (1845) au un caracter fantastic vădind influența romanelor lui V. Hugo şi E. Sue. De fapt lucrările scrise înainte de revoluția din 1848 sunt rodul unei imaginații romantice dezlănțuite. Dar nu numai jocul liber al fanteziei ci şi exprimarea patetică a sentimentelor, exuberanța lirică în descrierea naturii, predilecția pentru caracterele melancolice, pentru bizareriile firii umane, pe care le găsim din belşug în aceste lucrări, trădează caracterul lor romantic. Revoluția din 1848 marchează însă o cotitură în opera lui Jókai. Tânărul scriitor ia parte la evenimente, se loveşte de o aspră realitate, câştigă o experiență care îşi va da roadele pe tărâmul creației.

„Am părăsit coşmarurile unei fantezii bolnăvicioase – va spune Jókai mai târziu, vorbind despre perioada primilor ani de după 1850 – m-am străduit să găsesc figuri din viața adevărată şi să scriu în limba în care vorbeşte poporul." Dar aşa cum socoteau unii critici din timpul său (Péterfy) şi după cum arată istoria literară actuală (József Szander, Nagy Miklos), Jókai n-a putut să devină niciodată un scriitor realist. Însuşi felul în care i-au rămas imaginile de neuitat ale revoluției, e semnificativ. El va mărturisi mai târziu că, deşi au trecut ani de la acele zile frământate, scenele pe care le-a văzut odinioară „îl orbesc". Faptele petrecute odinioară nu le vede ca scriitorul Kemèny Zsigmond în cruda lor realitate, ci idealizate, prezentându-le „chipul lor divin". Lanterna magică a imaginației lui Jókai transformă evenimentele în epopee, dând amănuntelor reale semnificații fabuloase. Cum arată Zsigmond Ferenc în monografia sa, fantezia lui Jókai tinde să prefacă „documentele umane" pe care le descoperă, asemenea lui Balzac,

cu remarcabilul său simț de observație, în „documente supraumane”. Mai matur, mai bogat sufletește după 1850, Jókai părăseşte modelele sale literare anterioare şi îşi făureşte propria viziune epică romantică. Dacă înainte fusese romantic din spirit de imitație, acum rămâne romantic prin exaltarea luptelor la care a participat, prin nevoia de a opune o lume ideală celei reale – în atâtea privințe nesatisfăcătoare – în care trăieşte. Din această pricină, în cele dintâi lucrări scrise după 1850, Jókai se refugiază din prezentul plin de amărăciune într-un trecut istoric idealizat, în romanele: *Epoca de aur a Transilvaniei* (1852). *Lumea turcească în Ungaria* (1853), *Ultimele zile ale ienicerilor* (1854) precum şi în volumul de nuvele *Din vremurile de demult ale maghiarilor* (1855). Dar în curând scriitorul părăseşte acest trecut îndepărtat (cultivat şi pentru exotismul său) şi trece la o epocă mai apropiată pe care de asemenea imaginația sa nostalgică o transfigurează; „epoca reformelor”. Această epocă apare în romanele *Un nabab maghiar* (1853) şi în continuarea acestuia *Kárpáthy Zoltán* (1854). În aceste cărți Jókai ajunge la deplina stăpânire a talentului său. Căutând să dejoace vigilența cenzurii austriece, el exaltă patriotismul proiectându-l în trecut. În centrul romanului *Un nabab maghiar* stă figura lui Széchenyi István. Jókai prezintă descompunerea clasei vechilor aristocrați, din care mulți îşi risipesc averea şi energia într-o viață de desfrâu, pe când alții, foarte puțini, caută să se transforme, dorind progresul. Tipul nobilului care se pierde e acela ai „nababului” Kárpáthy János, unul din moşierii cei mai bogați ai țării, care îşi petrece viața chefuind. Nepotul său, unicul moştenitor al averii sale, e prototipul aristocratului care şi-a părăsit țara, neamul, şi trăieşte în dezmăț la Paris. Acesta, vrând să grăbească sfârşitul unchiului său, îi face o farsă sinistră (îi trimite un coşciug de ziua sa) şi provoacă o răsturnare în Kárpáthy János care rupe cu viața de până acum; o ia de soție pe virtuoasa Fanni, ia parte la treburile publice, e generos cu nevoile obşteşti. Murind, îl lasă moştenitor şi urmaş în activitatea sa pe fiul său, Kárpáthy Zoltán. În romanul care-i poartă numele, acesta, crescut în spiritul nou al „epocii reformelor”, devine modelul pe care Jókai îl propune tineretului maghiar, noblețea inimii, a minții, a muncii, opusă celei a naşterii ori a averii. Romane cu tendință, *Nababul maghiar* şi *Kárpáthy Zoltán* propovăduiesc întoarcerea la concepțiile din „epoca reformelor” şi la doctrinele lui Széchenyi. În primul, anecdota ocupă un loc precumpănitor, în al doilea găsim însă o solidă analiză a societății. Desigur tendința spre idealizare a

lui Jókai produce felurite inconsecvenţe în structura acestor romane, în psihologia personajelor. El realizează în aceste opere „un gen intermediar între romanul occidental şi epopeea populară a lui Petöfi şi Arany”[2].

După 1855 urmează în creaţia lui Jókai o perioadă de tatonări, chiar o cădere. Trecutul îndepărtat îl interesează din nou *(Familia blestemată,* 1858 prezentând luptele dintre catolici şi protestanţi în secolul al XVIII-lea, *Ultimul paşă din Buda,* 1859). După 1860 însă, când Jókai intră în marea să epocă, „epoca de aur”[3], creaţia sa urmează un timp o linie ascendentă (1860–1875). În operele sale din această perioadă putem distinge două cicluri tematice, ciclul trecutului eroic apropiat (de ex. *Fiii omului cu inima de piatră, Eppur si mouve),* şi ciclul problemei industrializării, al făuririi unei industrii naţionale, de care se leagă problema mai generală a tehnicii, a ştiinţei, adeseori cu o nuanţă utopică (de ex.: *Nebunii iubirii*, *Diamantele negre*, *Romanul veacului viitor* şi *Omul de aur).* În această perioadă, Jókai rupe în unele privinţe cu romantismul, dar nu se apropie de marii realişti, ci îi imită pe micii realişti ai timpului său: Dumas fils, Augier, Sardou în dramă, O. Feuillet, Cherbulliez şi alţii în romane. Totuşi acum întâlnim în unele opere o descriere mai veridică, imagini mai complexe societăţii şi psihologiei burgheze *(Diamantele negre, Omul de aur* etc.). Acum apar în operele sale problemele morale şi sociale ale iubirii şi căsătoriei, mai ales între cei care nu sunt de aceeaşi religie *(Diamantele negre, Eppur si mouve*, *Al meu*, *al tău*, *al său*, *Comedianţii vieţii* etc). Faptul că eroii săi nu pot întotdeauna să împace situaţia lor socială cu dragostea şi în acest caz aleg dragostea şi retragerea în viaţa particulară e un semn nou exprimând o anumită nemulţumire privind orânduirea socială a vremii.

Vom trece pe scurt în revistă câteva din operele reprezentative apărute în perioada 1860–1875. Tema cea mai interesantă, pe atunci cea mai actuală, o constituia, fără îndoială, revoluţia din 1848. Dar Jókai nu poate trata această temă decât după 1861. În 1864 el publică romanul *Modele literare*, după ce cenzura îi ciopârţeşte textul. E un roman „cu cheie”, personajele sunt reale dar cu nume schimbate: Pusztafi = Petöfi, Lávaj = Jókai etc.

---

[2] Klaniczay Tibor ş.a., *Histoire abrégée de la littérature hongroise*, Budapest, 1962, p. 129.

[3] Nagy Miklos – în *Magyar irodalmilexicon,* vol. I, p. 531.

Scriitorul prezintă evenimentele zilei de 15 martie. La exaltarea evocării se asociază reflexiile, amare ale autorului dezamăgit. Cea mai reuşită istorisire a evenimentelor din 1848–49 e însă în romanul *Fiii omului cu inima de piatră* (1869), o splendidă epopee a războiului de independență dus împotriva monarhiei habsburgice. Caracterul de epopee eroică al romanului e accentuat prin invocațiile lirice ale autorului. Astfel, vorbind despre căderea lui Petöfi, el se întreabă: „Poate nici nu a căzut pe pământ? Poate în urma unei noi rotiri a pământului îl vom vedea din nou scânteind, tunând deasupra capetelor noastre!" Eroii sunt purtătorii unui destin: „Oamenii au o misiune", spune unul din personajele romanului. „Omul cu inima de piatră e bătrânul Baradlay, cel care timp de un sfert de secol a dus o luptă antinațională. La sicriul său, soția lui, care i s-a supus mereu, jură că va face totul împotriva dispozițiilor testamentare ale soțului ei. Cei trei fii pe care tatăl îi aşezase conform programului său de ură împotriva libertății şi a patriei, în situații slujind interese străine, sunt rechemați de mama lor. Ea le dă un exemplu viu de generozitate, de comportare patriotică. Doi din „fiii omului cu inima de piatră", Ödön şi Richard, iau parte la lupta pentru libertate din 1848. Doar fiul al treilea, Jeno, crescut în spiritul birocrat austriac, robul unei frumoase vieneze, rezistă un timp poruncilor mamei sale. Dar în lupta care izbucneşte, acest tânăr îşi revine şi moare eroic.

Luptele din 1848 sunt centrul către care se îndreaptă, nu de la care porneşte, acțiunea altor romane ale lui Jókai. Astfel în *Noul moşier* (1862) găsim o uşoară satiră la adresa autorităților habsburgice din era lui Bach (1850–1859). Un general austriac scos la pensie îşi cumpără o moşie în şesul Ungariei. Romanul arată împrejurările sociale şi psihologice ale asimilării acestui adversar. Acțiunea din romanul *Nebunii dragostei* (1869) începe ceva mai târziu, în 1861. Fundalul e şi aici politic: inumanitatea, corupția sistemului de stat pe de o parte, pe de altă parte decepția, rezistența antihabsburgică dar şi falsul patriotism. În această atmosferă se petrece o poveste de iubire în care întâlnim reminiscențe din romanul lui Stendhal *Roşu şi Negru.*

Jókai nu se mulțumeşte însă nici cu satira timpului său, nici cu refugiul într-un trecut idealizat. Evoluția însăşi a lucrurilor îi arăta lămurit pe măsură ce treceau anii că nu e cu putință o întoarcere în trecut, că însăşi evenimentele din 1848, la care se întorcea nostalgic, dacă ar fi fost încununate cu succes ar fi dus la condamnarea definitivă a lumii vechi. De aceea, influențat de

spectacolul capitalismului burghez şi, mai mult chiar, de progresele remarcabile ale ştiinţei şi tehnicii, el caută o proiectare a idealurilor sale umanitare într-o utopie. Acesta e sensul unor romane ale sale, chiar dacă acţiunea lor se petrece în timpul său. În centrul utopiilor sale stau mari figuri exaltate, însetate de absolut, figuri de profet care izbândeşte ori devine martirul cauzei sale, Astfel în romanul *Diamantele negre* (1870), a cărui acţiune se petrece între 1850–1860, în perioada în care nobilimea continuă să ducă o viaţă uşuratică în Capitală, iar burghezia ahtiată după bani e tot mai cuprinsă de febra speculaţiilor, apare un erou idealist, Berend Iván, un fost ofiţer din luptele pentru eliberare, spirit extravagant, năzuind spre ţinte înalte, primejdioase. El îşi propune, într-un amalgam de reverii şi speculaţii „ştiinţifice", să înfrângă „ororile minelor de cărbuni". Pretext pentru Jókai să-şi conducă cititorii în era geologică a pliocenului, să dea cărbunelui „demiurg" o valoare de simbol („Cărbunele mişcă lumea"). Eroul său, care uneşte poezia, ştiinţa şi filantropia, e, după Jókai, un prototip al omului de mâine. Un erou asemănător, având o înaltă misiune, apare în romanul *Eppur si mouve* (1872). În dedicaţia acestui roman, pe care Jókai o face lui Toldy Ferenc, el scrie: „Tu ştii că aceste poveşti de necrezut, care alcătuiesc baza romanului meu, chiar dacă nu sunt verosimile, s-au petrecut..." Deşi faptele povestite au un sâmbure de adevăr, Jókai le dă însă un aer de epopee. Eroul, Jenöy Kálmán, împreună cu un grup de tineri, prietenii săi, s-au angajat să înceapă, folosindu-se de tot talentul lor, „cu pana, cuvântul, sabia, vioara, ideea şi industria..." o muncă de reînviorare a naţiunii lor, părăsită de propriii ei fii. Jenöy se străduieşte să „ducă la glorie limba naţională". În acest personaj apare, proiectată la o scară mărită, figura „reformatorilor limbii", Katona József, Kisfaludy Károly, ca şi figura lui Széchenyi István. Apropiată de tema ştiinţifico-utopică a acestor romane e acţiunea din *Romanul veacului viitor* (1872). De fapt punctul de plecare în acest roman l-a constituit pentru Jókai războiul franco-german din 1870–71. Ideea centrală a romanului e aceea a păcii universale, la care însă eroul cărţii ajunge pe o cale destul de întortocheată. E vorba de un tânăr secui, Tatrangi David care, în urma unei descoperiri, devine stăpânul lumii. El nu abuzează însă de puterea sa. Iese victorios din lupte gigantice, întemeiază un stat mondial, înăbuşe revolte fără a vărsa sânge. În cele din urmă pământul fiind pacificat, luna devine locuibilă. Ca şi eroul din *Diamantele negre*, Tatrangi se îngrijeşte de bunăstarea poporului,

luminarea, moralizarea oamenilor. Mai mult decât în celelalte romane utopice ale lui Jókai întâlnim aici influența lui Jules Verne şi a lucrărilor de ştiință popularizată ale lui Flammarion.

La sfârşitul perioadei 1860–1875, au început să apară în creația lui Jókai semnele unei decadențe. Şi după 1875 el continuă să fie la fel de fecund, mai apare uneori câte o izbucnire a talentului său de povestitor, dar operele care văd lumina tiparului sunt din ce în ce mai slabe. În câteva romane caută să continue direcția pe care a început-o în *Diamantele negre* („descrierea societății înalte" în *Cei care mor de două ori* – 1881). În altele caută domenii încă neexplorate de el (în romanul *Săracii bogați,* 1890, descrie – idealizând-o – viața semiproletariatului de la periferia budapestană). Partea cea mai mare a operei sale o constituie însă, în această perioadă, romanele istorice. În ele Jókai nu mai retrăieşte marile năzuințe de odinioară, istoria devine un album cu ilustrații colorate țipător, mişunând de aventurieri, plină de ciudățenii *(Fiul lui Rákóczy,* 1892, *Cei doi Trenk,* 1883). Pentru romanele din această perioadă se potriveşte ceea ce Jókai spunea o dată vorbind despre cărțile sale: „Acțiunea povestirilor mele se desfăşoară pe mări şi în insulele din largul mărilor, în America de Nord şi de Sud, în Egiptul de ieri şi de azi, în Roma cezarilor şi în Roma revoltelor, la Paris, la Londra, la Petersburg, în Polonia, în stepele ruseşti, în Siberia, în Kamciatka. Istoria Imperiului otoman, lumea de basm a orientului, Istambulul ocupă spații întinse în romanele mele." Nu amintim din romanele apărute în ultima perioadă a vieții lui Jókai decât *Robul Raby* (1879) în care istoriseşte luptele duse în epoca iluminismului, *Femeia cu ochii ca marea* (1890), romanul unei iubiri neîmplinite, şi *Trandafirul galben* (1892) cel mai izbutit dintre toate. În acest scurt roman țărănesc a cărui acțiune se petrece la sfârşitul secolului trecut în pusta maghiară Hortobágy asistăm la drama unui flăcău îndrăgostit şi dezamăgit în iubirea sa.

Declinul din ultima perioadă a vieții lui Jókai nu se datoreşte doar vârstei (în 1875 avea doar cincizeci de ani) ci şi părăsirii idealurilor pe care, cu toate oscilările, cu toate şovăielile sale, le mai alimentase întrînsul până atunci amintirea luptelor de la 1848. Ştim că după 1875 Jókai se alătură politicii „partidului de guvern", că se apropie de casa habsburgică. Popularitatea sa are de suferit tocmai din această pricină. El nu mai reprezenta rezistența patriotică. Pe de altă parte, după 1875 încep să apară, pe rând, o serie de tineri prozatori care îi vor lua locul lui Jókai.

Favoritul de până acum al publicului vedea în ultimii săi ani cum acelaşi public îi întoarce tot mai mult spatele. Tot mai singur, el rămase la masa de lucru până în ultimele clipe ale vieţii sale.

Înainte de a vorbi despre arta povestitorului Jókai, trebuie să amintim că în opera sa întâlnim numeroase prezenţe româneşti. Printre eroii săi unii sunt români, în ţesătura romanelor sau nuvelelor sale găsim descrierea unor sate româneşti, ori a obiceiurilor ţăranilor români din Transilvania[4]. Astfel, în *Scene de revoluţie şi de luptă*, ca şi în nuvela *Fata de fier* scriitorul ne prezintă lupta românilor ardeleni în revoluţia din 1848. Numa, un personaj al romanului, este un tribun al poporului, un erou al luptei pentru libertate. În *Epoca de aur a Transilvaniei* găsim descrierea unui sat românesc din munţii Gilăului. Iova, flăcăul din Mărişel, e unul din eroii romanului. În *Viaţa turcească în Ungaria* ni se istorisesc peripeţiile reale şi imaginare ale existenţei lui Grigore Ghica Vodă. Subiectele nuvelelor *Capul lui Iordachi* şi *Fata boierului* sunt şi ele extrase dintr-o istorie legendară a Ţării Româneşti. Într-unul din romanele sale cele mai citite *Faţa neagră*, Jókai descrie viaţa românilor din jurul Abrudului şi al Roşiei Montane, îndeletnicirile, petrecerile lor, târgul de fete de pe Muntele Găina etc. Eroii cărţii sunt aproape toţi români.

Creaţia literară a lui Jókai Mór prezintă, deopotrivă, trăsături romantice şi realiste. În general istoriografia literară[5] a considerat opera marelui povestitor ca tipic romantică. Cercetători mai noi (ca

---

[4] Se pot consulta în această problemă: Tabéry Géza şi Incze Ernö, *Jókai Erdélyben (Jókai* în *Ardeal*); Dr. Rajka *László, Jókai román targyú novellái (Nuvelele cu subiect românesc ale lui Jókai),* Cluj, 1935; Dr. Gh, Kristof, *Mauriciu Jókai*, Cluj, 1925.

[5] Prezentăm câteva din lucrările mai importante cu privire la Jókai Mór: Szabo László, *Jókai Mór élete és milvei,* Budapest, 1904: Mikszáth Kálman. *Jókai Mór élete és kora*, Budapest, 1907; Zsigmond Ferenc, *Jókai*, Budapest. 1924; Gál János, *Jokai élete és iroi jelleme*, Berlin, 1925; Sötér István, *Jókai*, 1941; Sötér István, *Jókai útja* (în volumul *Romantika és réalizmus),* 1956; Dr. Nagy Sándor, *Jókai,* Braşov, 1925; Eötvös Károlyi, *Jókai nemzetség*, 1906; Szinnyei József, *Magyar irók élete és munkai*, vol. V, Budapest, 1891–1914; *Magyar irodalmi lexikon*, red, Benedek Marcell ş.a., vol. I. Budapest, 1963; Klaniczay Tibor, Szander József, Sabolcsi Miklós, *Histoire abrégée de la littérature hongroise*, Budapest, 1962. Cele mai importante ediţii ale operelor lui *Jókai* sunt: *Centenariumi Kiadás,* vol. 1–2 Budapest, 1925–1928, şi colecţia editată de Szépirodalmi könyvkiadó, în curs de apariţie.

Nagy Miklós sau Szander József) socot, pe drept cuvânt, că se poate vorbi la el de un „amestec de romantism şi realism” (Nagy Miklós). Într-adevăr, pe de o parte, romantismul lui Jókai are multiple fețe: motive arhaice din basmele populare se împletesc la el cu elemente specifice romantismului francez (Hugo, Sue) sau german (E.T.A. Hoffman etc.) din secolul al XIX-lea. Lipsesc însă din creația lui Jókai unele trăsături caracteristice ale romantismului. Astfel, el nu cunoaşte însingurarea, spleenul, revolta, suferința extinsă la întreg universul. Înclinat mai mult spre optimism el nu cade în desperarea romantică. Lupta entuziastă din 1848, iar mai târziu conştiința că trăieşte într-o epocă a triumfului rațiunii şi ştiinței îl determină să dea un sens pozitiv străduințelor umane spre mai bine. Pe de altă parte, lipsesc din opera lui Jókai dezvăluirea intimității, spargerea formelor, contenirea genurilor pe care le întâlnim în multe opere ale marilor romantici. Dar scriitorul care a trăit în epoca în care realismul triumfa în Europa n-a înțeles semnificația acestei formule literare. Desigur, era un excelent observator al realității, materialul din care îşi alcătuieşte lucrările sale se bazează în bună parte pe experiență, scriitor conştiincios, el caută să se documenteze prin lectură (povestiri, descrieri de călătorie, ziare vechi, procese verbale, memorii) şi prin călătorii. Dar cu toate acestea, cu toate elementele realiste incontestabile ale operei sale, Jókai, contemporanul lui Dickens, Flaubert ori Tolstoi, preferă viziunea romantică celei realiste.

Ceea ce-l interesează pe Jókai mai presus de orice e acțiunea. Totul, descrieri de natură (în care uneori se complace), de obiecte, analize psihologice (foarte schematice de obicei), se subordonează şi servesc mersul acțiunii. În liniile mari ale acțiunilor din romanele sale, cercetătorii (Nagy Miklós) de pildă, au descoperit scheme din povestirile populare. Astfel, eroului i se opun obstacole tot mai mari pe care trebuie să le înfrângă, dar la sfârşit el iese învingător. Pentru a duce o acțiune la bun sfârşit Jókai nu ezită să folosească motive supranaturale: profeții, blesteme care se împlinesc *(Familia blestemată, Dózsa György* etc.). Altă modalitate epică folosită e surpriza. În *Fiii omului cu inima de piatră* se întâmplă mereu exact contrariul celor la care te poți aştepta pe baza faptelor anterioare.

Eroii lui Jókai, asupra cărora s-a discutat mult în critica literară, sunt personalități excepționale. Ei întrupează virtuți ori vicii, sunt oamenii exceselor, fie în sensul bun, fie în cel rău.

Desigur, găsim în acest mod de a îngroşa caracterele, de a le reduce la câteva trăsături exagerate, pasiunea romanticilor pentru excesiv. Dar Jókai, cu toate că înclină spre naturile pasionale, ba chiar caută eroi excentrici, extravaganţi, în viaţa cărora abundă ciudăţeniile, nu ne înfăţişează însă josnicia, făţărnicia, ori puritatea, elanul spre absolut, întrupate doar pentru a ne prezenta individualităţii interesante, ci pentru a ne propune modele exemplare, pilde de urmat ori de evitat. După cum am văzut, trecând pe scurt în revistă operele lui Jókai, el nu a fost un artist care să cultive arta de dragul artei. Marile probleme naţionale, sociale îl solicită şi el caută să dea în romanele sale (dintre care cele mai multe romane „cu tendinţă") soluţii, căi de urmat. Aceste căi n-au fost întotdeauna cele mai juste. Mânat de idealurile sale nobiliare, de ceea ce îl lega de „lumea veche" feudală, influenţat de cei din jurul său nu întotdeauna în modul cel mai fericit, Jókai a luat uneori în viaţa sa atitudini greşite. Aceasta se reflectă în promovarea unor teze desuete în cărţile sale. Eroii care îi reprezintă punctul de vedere sunt întotdeauna puternic idealizaţi. Ei sunt căutători de absolut – în eroism, în ştiinţă, în iubire. Putem observa, de altfel, o evoluţie în construirea eroilor săi. Dacă la începutul activităţii sale literare ei sunt îngeri ori demoni,, după chipul şi asemănarea tuturor eroilor romantici, mai târziu ei devin mai nuanţaţi, forţe bune şi rele există în fiecare din ei, îi împart, îi pun în conflict cu ei înşişi (astfel Baradlay Richard, Jenöy Kálmán, Ráby Mátyás şi mai ales Timár Mihály). În perioada finală a creaţiei sale apar din nou figuri din ce în ce mai schematice, mai exagerate, oscilând excesiv între extremele, bune şi rele.

Dacă personajele lui Jókai se apropie uneori de lumea mitului, a legendei, a epopeii, dacă de multe ori ele sunt neverosimile, în schimb cadrul în care se mişcă, de obicei, e plin de adevăr. Decorul, peisajul, obiectele, îmbrăcămintea, toate amănuntele sunt pline de viaţă. Descrie admirabil marile calamităţi ale naturii; cutremurul de la Komárom, inundaţia de la Budapesta, revărsarea Tisei, seceta din 1863, incendii etc, Elemente realiste ale operei lui Jókai găsim şi în felul în care tratează personajele ori situaţiile din lumea oamenilor mărunţi. Încă în timpul vieţii lui Jókai, criticul literar Gyulai Pál arăta că personajele secundare şi mediul din romanele lui Jókai au o bază mult mai reală decât personajele principale, marile acţiuni. Jókai nu cunoştea prea bine ţăranul (pe care nu-l prezintă însă conform unui idilism patriarhal la modă în timpul său), dar cunoştea în schimb târgoveţii, micii meşteşugări

şi ştia să vorbească limba lor. Umorul său (glumă îngăduitoare, rareori ironie muşcătoare) are de asemenea un caracter popular.

Jókai nu e unul din stiliştii de seamă ai literaturii maghiare. Totuşi epica sa – chiar limba sa – a constituit pentru mulți scriitori de mai târziu – între care Mikszáth Kálmán, Krúdy, Móricz Zsigmond, Gárdony Géza etc. – o adevărată şcoală.

*

Vorbind despre *Omul de aur* Jókai spunea: „Trebuie să mărturisesc că acesta e pentru mine romanul meu cel mai drag." De ce a fost oare scriitorul cu şaptezeci de romane atras atât de mult de acest roman?

Omul de aur (apărut în 1872) face parte din romanele scrise de Jókai la apogeul carierei sale scriitoriceşti. Se poate spune că a fost scris dintr-o suflare: în numai opt săptămâni. Romanul ieşise fără îndoială din străfundurile personalității sale. De aceea, spunând că-i e drag acest roman, el nu se referă doar la succesul excepțional pe care l-a avut (numai versiunea dramatizată a romanului s-a jucat 20 de ani în şir) căci şi alte cărți ale sale s-au bucurat de o primire foarte călduroasă. Dacă e vreo legătură între viața lui Jókai şi romanul *Omul de aur*, aceasta e în primul rând între omul Jókai şi eroul romanului său, Timár Mihály. Umanitatea lui Timár e omenia lui Jókai, ezitările „omului de aur" sunt ezitările, oscilările lui Jókai, zbuciumul unuia în viața conjugală e zbuciumul celuilalt, preferința eroului pentru ştiințele naturale e preferința autorului etc. Acest personaj care întrucâtva îl reprezenta pe el însuşi, a fost construit de Jókai cu mai multă grijă, e mai înaintat, mai bogat decât sunt îndeobşte eroii săi. El nu e idealizat, nu e o figură mitic-eroică, el nu se luptă cu himere, nu a pornit în căutarea unui absolut fantezist. Dacă năzuieşte spre ceva, năzuieşte spre pace, spre împăcare cu sine şi cu lumea, spre simpla fericire omenească. Timár nu e întruparea unei virtuți sau a unui viciu, el e caracterizat tocmai prin conflictul dintre binele şi răul care-i împart conştiința. Funciar cinstit, el cade însă victima mentalității unei societăți. Trăind într-o orânduire în care banul e suveran, el socoate multă vreme că aurul poate aduce fericire. Face un prim pas greşit, nedrept (pune mâna pe o comoară care nu-i aparține). După aceasta, faptele sale de umanitate, acțiunile sale social utile, iubirea pentru soția sa, nimic nu poate să refacă echilibrul său moral zdruncinat. De aceea, socoate la un moment

dat că nu va putea scăpa din dilema: aurul sau pacea sufletească, decât refugiindu-se în moarte. Dar Jókai îi oferă, printr-un complex de împrejurări, o altă ieşire: evadarea într-o lume mai pură, neatinsă de puterea corupătoare a banului. Şi aici, în soluția pe care Jókai i-o oferă eroului său, vedem una din ideile dragi ale scriitorului: ideea unei societăți ideale, a unei lumi mai bune, Cuprinzând atâtea teme pasionate pentru Jókai, exprimându-i ideile, îndoielile şi conflictele, era firesc ca acest roman să-i fie atât de drag.

Eroul lui Jókai trăieşte împărțit între două lumi: una e lumea *aurului*, a banului care subjugă pe toți cei care-i sunt aserviți, care distruge noblețea sufletească, corupe, distruge fericirea. E lumea în care trăiesc aproape toate personajele romanului (speculantul Brazovics, Athalie, Krisztyán etc). A doua „lume", a lui Timár, e Insula nimănui, utopica țărişoară întemeiată de o femeie, pe o insulă a Dunării. Țara aceasta e în afara oricărui stat. Tereza şi fiica ei Noémi nu vor să ştie de societate, rup cu orânduirea nedreaptă, cu silnicia, nu vor să ştie de medic, preot sau judecător, trăiesc ca într-un fel de orânduire primitivă. Noémi e crescută în această insulă de mama ei după principii rousseau-iste, De altfel, viziunea lui Jókai care, criticând societatea capitalistă, îi opune Insula nimănui, o țară fericita, e puternic influențată de gândirea lui J. J. Rousseau ca şi de aceea a socialiştilor utopici. Natura e bună sfătuitoare, banul trebuie eliminat ca un izvor de corupție. Tereza şi Noémi trăiesc numai prin binefacerile naturii. Timár va găsi pacea doar în lumea lor.

Cartea lui Jókai, construită antitetic pe conflictul moral care împarte conştiința lui Timár, pe opoziția dintre două lumi, e un atac la adresa societății capitaliste şi o viziune romantică a unei lumi utopice.

NICOLAE BALOTĂ

TABEL CRONOLOGIC

1823 Se naşte Petöfi Sándor.
Poetul Kölcsey Ferenc compune *Imnul.*

1825 18 februarie. Se naşte Jókai Mór în oraşul Komárom.

Înființarea Academiei de Ştiințe maghiare.

1828 Toldy Ferenc publică: *Handbuch der ungarischen Poesie (Manual de poezie maghiară).*

1830 Se introduce limba maghiară în administrație.

1831 Széchenyi István publică lucrarea *Hitel (Creditul).*

Răscoala țărănească din nordul Ungariei.

1832 Bolyai Farkas publică lucrarea *Tentamen.*
Bolyai János publică lucrarea *Appendix*.

1833 Se reprezintă drama lui Katona József: *Bánk Bán*.
Kossuth Lajos începe publicarea *Dărilor de seamă ale Dietei*.

1836 Jókai, „copil de schimb” la Bratislava.

1837 Înființarea teatrului maghiar din Pesta.
Kossuth Lajos e arestat de autoritățile austriece.

1837 Moare Jókai József, tatăl scriitorului.

1841 Kossuth Lajos înființează ziarul *Pesti Hirlap*.

1841–1842 Jókai Mór urmează cursurile colegiului din Papa unde face cunoştinţă cu Petöfi Sándor.

1843–1844 Jókai urmează cursurile şcolii de drept de la Kecskemet. Întâlneşte aici pe Petöfi. Scrie drama *Tânărul evreu*.

1844 Jókai se întoarce acasă la Komárom; lucrează la primul său roman.

1845 Primăvara. Jókai pleacă la Budapesta; stagiu în biroul avocatului Molnár József; întâlnire cu Petöfi.

Septembrie. Jókai publică nuvela *Insula Nepean.*

1846 Jókai obţine diploma de avocat; publică fragmente din romanul *Zile de rând.*
Petöfi organizează „Societatea celor zece" din care face parte şi Jókai.

1847 Jókai e redactor la revista *Imagini ale vieţii.*

Apare volumul de *Poezii* al lui Petöfi Sándor.

1848 24 februarie. Izbucnirea revoluţiei la Paris.

11 martie. La Pesta se fixează cele „Douăsprezece puncte".

13 martie. Revoluţie la Viena.
Petöfi compune *Imnul naţional*.

1848 15 martie. Revoluţie la Pesta. Jókai redactează *Proclamaţia*, ia parte la manifestaţii, vorbeşte la întruniri, ocupă o tipografie şi publică *Proclamaţia.* La întrunirea de la teatru o cunoaşte pe Laborfalvi Roza, viitoarea sa soţie.

18 martie. Adunarea naţională maghiară desfiinţează

iobăgia, prestațiile iobagilor către moşieri şi biserică.

11 aprilie. Guvernul de la Viena aprobă articole de lege privitoare la reprezentarea populară, la libertatea presei etc.

Septembrie. Jókai îl întovărăşeşte pe Kossuth prin țară în campania de recrutare a oştirii.

6 octombrie. Izbucneşte a doua revoluție la Viena.

Octombrie. Jókai pleacă la Viena să ceară ajutorul insurgenților pentru revoluția maghiară.

1849 5 ianuarie. Generalul austriac Windischgrätz ocupă Budapesta.

1849 Ianuarie. Jókai fuge din Budapesta. Se stabileşte la Debrețin. Lucrează la *Buletinul oficial* al guvernului național.

Iulie. Jókai urmează guvernul la Seghedin, apoi la Arad.

31 iulie. Bătălia de la Sighişoara. Moare poetul Petöfi.

13 august. Generalul Görgey capitulează la Şiria lângă Arad.

August. Jókai, după înfrângerea trupelor maghiare, îşi găseşte adăpost în satul Tardon.

6 octombrie. 13 generali maghiari sunt executați la Arad; regimul terorist al lui Haynau.

1850 Jókai se întoarce la Budapesta; publică *Scene de revoluție şi luptă din 1848–49* (povestiri).

1851 Jókai înființează revista *Speranța (Remény)*; publică *Jurnalul unui fugar.*

1852 Apar *Omul cu două coarne* (povestiri) şi *Epoca de aur a Transilvaniei* (roman).

1853 Apar romanele *Carinus*, *Lumea turcească în Ungaria* şi *Un nabab maghiar*.

1853–1854 Jókai scoate revista *Fata morgana (Délibab)* şi *Ziarul de duminică (Vasárnapi Ujság)*. Apar *Ultimele zile ale ienicerilor* (roman) şi *Kárpáthy Zoltán* (roman).

1855 Apare *Din vremurile de demult ale maghiarilor* (roman).

1856 Publică *Zile triste* (roman); înfiinţează revista umoristică *Oglinda mare (Nagy Tükör).*

1857 Publică *Imagini din Ardeal*.

1858 Apare *Decameronul lui Jókai Mór* (100 nuvele), *Familia blestemată* (roman); înfiinţează revista umoristică *Cometa (Ustökös).*

1859 Apare *Ultimul paşă din Buda* (povestiri).

1860 Apare volumul *Piese de teatru*.

1861 Jókai e ales deputat.

1862 Apare romanul *Noul moşier*.

Ziarul politic *Presa maghiară (Magyar Sajtó)* e condus de Jókai.

1863 Înfiinţează cotidianul *Patria (A Hon);* apare *Lume dată peste cap* (schiţe umoristice).

1864 Apare *Modele literare* (roman).

1865 Apare *Pe când îmbătrânim* (roman) şi *Albumul lui Karas*

Márton (nuvele).

1867 „Înțelegerea” dintre Austria şi Ungaria.

1868 Apare *Despre muncă şi mâinile muncitorilor*.

1869 Apar romanele *Fiii omului cu inima de piatră* şi *Nebunii dragostei*.

1870 Apare *Diamantele negre* (roman).

1871 Comuna din Paris.

1871 Jókai publică *Un Faust maghiar* (legendă).

1872 Apare *Deasupra pământului şi sub apă*; *Romanul veacului viitor*; *Omul de aur*.

1877 Apar *Cetatea fără nume* (roman) şi *Milton* (dramă).

1878 Apar *Focul grecesc* (povestiri) şi *Un aventurier vestit* (roman).

1879 Apar *Libertatea sub zăpadă* sau *Curtea verde* şi *Robul Ráby* (roman).

1881 Apare romanul *Cei care mor de două ori*.

1882 „Moare poetul Arány János.

1883 Apare *Cei doi Trenk* (roman).

1886 Moare Laborfalvi Roza, soția lui Jókai.

1890 Jókai publică romanele *Femeia cu ochii ca marea* şi *Săracii bogați*.

Se înființează Partidul social-democrat din Ungaria.

1892 Apar romanele *Fiul lui Rákóczi* şi *Trandafirul galben*.

1894 6 ianuarie Jókai a sărbătorit oficial pentru cincizeci de ani de activitate literară. Se editează operele sale într-o ediție jubiliară, în 100 volume.

20 martie. Moare Kossuth Lajos.

1895 Apar *Autobiografia lui Jókai* şi *Magneta* (povestire).

1896 Jókai e înfrânt în alegeri. E numit membru în Casa magnaților.

1899 Jókai se căsătoreşte a doua oară, cu Nagy, Bella.

1900 Mikszáth Kálmán publică *O căsătorie ciudată.*

1904 Apare *Acolo unde hanul nu-i Dumnezeu* (roman).

5 mai, Jókai Mór moare.

N. B.

CORABIA „SFÂNTA BARBARA”

Porţile de fier

Un lanț muntos, despicat în două la mijloc, din vârf şi până la temelie, pe o lungime de patru mile; de o parte şi de alta ziduri de cremene ce se ridică vertical la înălțimi de 600 până la 3000 de picioare, iar în mijloc, uriaşul fluviu al lumii antice, Istrul – Dunărea.

Oare puhoiul de apă, prin greutatea lui, şi-a tăiat această poartă, sau un foc izbucnit din adâncuri a despicat lanțul munților? Neptun sau Vulcan[6] este autorul? Sau şi unul şi celălalt? E opera naturii! O minunăție ca asta nici omul cu mâini de fier al zilelor noastre, care imită natura, nu este în stare să făurească.

Scoicile de mare împrăştiate pe vârful muntelui Frusca-Gora, fosilele din Peştera Veterani – fosile ale reptilelor ce au locuit cândva în fundul mărilor – ne indică drept autor pe primul zeu, pe Neptun; despre celălalt zeu ne vorbesc stâncile de bazalt ale Detunatei; despre al treilea, despre omul cu mâini de fier, ne stau mărturie scobitura aceea lungă, tăiată în stâncă – şoseaua cu boltă, ruinele picioarelor unui uriaş pod de piatră, o placă comemorativă, sculptată în stâncă, aidoma unui basorelief[7] şi canalul lat de o sută de picioare din mijlocul albiei, canal tăiat anume pentru a putea să treacă vasele mai mari.

Porțile de Fier au o istorie de două mii de ani şi numele lor este acelaşi în limba a patru popoare.

---

[6] În mitologia romană: Neptun, zeul mărilor şi Vulcan, zeul focului.

[7] Este vorba de Tabula lui Traian (n.t.).

Parcă te apropii de un templu construit de uriaşi, un templu cu stâlpi şi coloane formate de stânci înalte ca nişte turnuri, pe marginile cărora se înalță figuri de coloşi ciudați, pe care închipuirea i-aseamănă cu statuile unor sfinți; incinta acestui templu, lungă de patru mile, face mici cotituri sau îşi schimbă direcția dezvăluind privirilor alte temple, cu alte grupuri de ziduri şi alte sculpturi miraculoase; într-un loc, zidul e neted ca granitul şlefuit, brăzdat de vine roşii şi albe – slove mistice ale zeilor; în alt loc, poala muntelui e roş-ruginie, de parcă într-adevăr ar fi de fier; ici-colo, straturile oblice de granit dezvăluie parcă un îndrăzneț sistem de construcții folosit de titani; la cotitura următoare te întâmpină porticul unui templu gotic, cu turnuri înalte şi ascuțite, cu stâlpi de bazalt zvelți şi deşi; în mijlocul peretelui fumuriu, ici-colo, licăreşte câte o pată galben-aurie, de parcă ar fi capacul chivotului legii; acolo înfloreşte sulful. Floarea de minereu. Dar zidurile sunt împodobite şi cu flori vii; de muchiile şi din crăpăturile stâncilor atârnă ghirlande verzi, ca nişte coroane aşezate de mâini pioase. E frunzişul brazilor şi ai arborilor uriaşi, a căror masă compactă şi întunecată e smălțuită ici-colo de lanțul tufelor îngălbenite şi înroşite de bruma toamnei.

Din când în când pereții aceştia dubli, nesfârşiți şi amețitori sunt tăiați de un defileu prin care priveşti într-un colț de rai ascuns, nelocuit de om. În întunericul defileului – întuneric ce dăinuie şi în timpul zilei deoarece printre pereții de stâncă umbra adâncă şi mohorâtă nu se risipeşte – o asemenea vale scăldată în soare îți zâmbeşte ca o privelişte de basm în care pădurea de viță sălbatică cu boabe mici şi roşii învăluie arborii pe care frunzele pestrițe îi acoperă ca un covor. Nu se vede nici o aşezare omenească: în vale, bolborosind prin luminiş curge un pârâiaş din care căprioarele sorb fără teamă apa de cleştar; la vărsarea în Dunăre, acesta se zvârle de pe stâncă întocmai ca un şuvoi de argint.

Mii şi mii de oameni trec pe lângă valea aceasta şi se întreabă: ce se ascunde oare în adâncul ei?

După câteva clipe valea rămâne în urmă şi te întâmpină

altă privelişte, alt templu, mai mare decât cel pe care l-ai depăşit, cu pereţii mai ameninţători; cele două ziduri se apropie atât de mult încât distanţa dintre ele are abia 140 de stânjeni, iar înălţimea lor trece de 3000 de picioare; stânca aceea care se iveşte acolo sus e „Groapa lui Petru", mormântul sfântului Petru; în stânga şi în dreapta se văd două statui uriaşe cioplite în stâncă; sunt doi apostoli, tovarăşii lui.

...Iar acolo jos, printre cele două ziduri, curge Dunărea în albia-i de piatră.

Când marele şi bătrânul fluviu – obişnuit să curgă cu un calm maiestuos prin întinsa pustă maghiară, lăfăindu-se într-o albie lată de o mie de stânjeni, alintat de sălciile ce cresc pe maluri şi se apleacă asupră-i, obişnuit să se reverse dând câte o raită prin câmpiile smălţate de flori şi să stea de vorbă cu morile care psalmodiază abia auzit – simţindu-se dintr-odată înghesuit într-o strâmtoare stâncoasă care are abia 140 de stânjeni, o! cu ce furie sălbatică se repede s-o străpungă! Cei care au plutit pe fluviu până aici nu-l mai recunosc. Uriaşul cărunt se transformă pe neaşteptate într-un erou tânăr şi aprig, iar valurile lui saltă şi zburdă deasupra albiei stâncoase; din loc în loc, câte un grup uriaş de stânci se ridică în mijlocul albiei, ca un altar al groazei – aşa e uriaşul Babagai, coroana de stâncă a Cazanelor; dar fluviul asediază tot: cu o înverşunare de nedescris îşi prăvăleşte apele peste stânci, formează vârtejuri adânci în spatele lor, sapă găvane fără fund în albia de cremene şi-apoi se avântă la vale, tunând şi plescăind peste treptele de piatră care se întind de-a curmezişul, de la o stâncă la alta.

În unele locuri, sfărâmând bariera care-i stă în cale, uriaşul fluviu îşi resfiră apele spumegânde peste stâncile fărâmiţate; în alte locuri, izbindu-se de zidul de cremene al strâmtorii, sapă în adâncuri şi îşi îngroapă apele veşnic spumegânde sub steiul ce se apleacă deasupră-i. Pe alocuri, în spatele stâncilor care se aţin zdravăn în calea şuvoaielor, fluviul a ridicat ostroave, noi formaţii de pământ care nu pot fi găsite pe nici o hartă veche; aceste insule acoperite de arbuşti şi tufe sălbatice nu aparţin nici unui stat; nici celui

maghiar, nici celui turc, nici celui sârb[8]; aici e țara nimănui, pământ în afara lumii şi fără nume, unde nu există impozite şi nu se cunosc stăpâni în alte părți, fluviul a măcinat insulele şi le-a înghițit cu tufe, cu păduri şi cu colibe cu tot, ştergându-le de pe hartă.

Între Ogradina şi Plavisovița stâncile şi ostroavele despart fluviul în mai multe brațe; aici apele lui se năpustesc cu o viteză de zece mile pe oră. Corăbierii trebuie să cunoască toate aceste brațe înguste pentru că mâinile de fier ale omului n-au tăiat decât un singur canal, în stâncă – prin care pot trece vasele mai mari. Pe lângă țărm se pot strecura doar corăbiile mici.

De-a lungul insulelor mai mărunte, printre îngustele brațe ale Dunării încătuşate, măreața operă a naturii este întreruptă de construcții ciudate, făcute de mâna omului: două rânduri de piloni din buşteni groşi, în formă de V, cu deschizătura căscată în josul apei. Acestea sunt capcanele pentru moruni. Oaspeții care vin tocmai din îndepărtata mare înoată în susul apei lăsându-şi capul scărpinat de şuvoaie, din pricina paraziților care-i gâdilă şi astfel ajung la capcană: deoarece nu le place să se întoarcă din drum, morunii se încăpățânează să înainteze în închisoarea care devine din ce în ce mai strâmtă, ajungând în cele din urmă la „morgă", acolo de unde nu mai au nici o scăpare.

Chiar şi glasul acestor locuri minunate e divin! E un huiet continuu, atotcuprinzător, atât de uniform încât seamănă cu tăcerea, şi atât de limpede, încât aduce a glas dumnezeiesc. Când uriaşul fluviu se rostogoleşte peste mormanele de stânci biciuind pereții de piatră, sau când bolboroseşte în

---

[8] În prima jumătate a secolului al XIX-lea, când se petrece acțiunea romanului *Omul de aur,* Banatul românesc se afla sub stăpânirea Imperiului habsburgic, având, din 1778, administrație maghiară; Serbia era principat autonom (din 1815), sub suzeranitatea Turciei; Imperiul Otoman se întindea până la Dunăre, iar Ungaria făcea parte, ca şi Transilvania, din Imperiul habsburgic. Aşadar Dunărea, în regiunea unde se desfăşoară primele pagini din romanul de față, constituia hotarul dintre Țara Românească şi apoi (de dincolo de Turnu Severin) dintre Imperiul habsburgic cu Imperiul Otoman şi Serbia (n. red.).

vârtejuri sau saltă peste treptele sonore ale cascadelor iar ecoul face ca această neîntreruptă muzică a valurilor ce se zbat între cele două ziduri să atingă adevărate culmi de măreție, încât pare venită dintr-o altă lume – muzică de orgă, dangăte de clopot şi tunete ce tălăzuiesc până departe – atunci omul amuțeşte temându-se parcă să-şi asculte propria voce în mijlocul acestor glasuri de tunet ale titanilor. Navigatorii comunică numai prin semne deoarece credința pescarilor, plină de superstiții, nu îngăduie să se vorbească în aceste locuri: primejdia care se simte plutind te îndeamnă să murmuri rugăciuni.

Şi nu-i de mirare asemenea lucru, deoarece, trecând prin locurile acestea şi văzând în jurul tău pereții întunecați, ai senzația că treci vâslind printre zidurile propriului tău cavou.

Priveliştea e şi mai sumbră atunci când izbucneşte bora[9], spaima navigatorilor, stârnind furtuni aprige ce țin şi câte o săptămână. Atunci nu se mai poate naviga pe Dunăre, nu mai poți răzbi prin Porțile de Fier.

Dacă ar fi numai un perete de stâncă, poate că acesta te-ar apăra împotriva vântului; dar uriaşul curent de aer, înghesuit între cele două ziduri, devine atât de capricios, încât seamănă cu vântul ce rătăceşte pe străzile unui mare oraş; te izbeşte când din față când din spate, izbucneşte la fiece cotitură din altă direcție, se potoleşte uneori parcă de tot, pentru ca pe neaşteptate să se năpustească din nou țâşnind dintr-o văgăună ca dintr-un ascunziş, apucă vasul, îi răsuceşte cârma, dă de lucru tuturor sau trage în apă toți caii de remorcă legați de parâmă; apoi se întoarce, împingând din spate cu o repeziciune atât de mare corabia pe care a prins-o, încât aceasta pare că pluteşte din josul apei; în fața vasului, valul se transformă în pulbere fină ca praful stârnit de vânt pe un drumeag de țară.

Iar concertul bisericesc răsună cu puteri înzecite, asemenea vuietului din ziua Judecății de apoi, încât nu se mai aude strigătul de moarte al celui care se scufundă.

---

[9] Vânt violent, uscat şi rece, care bate mai ales pe coastele de nord-est ale Mării Adriatice şi Negre.

„Sfânta Barbara” şi călătorii ei

În vremea când s-au petrecut cele ce vom istorisi, pe Dunăre nu circulau încă vapoare. De la Galați şi până la Canalul Mein, peste nouă mii de cai trudeau de-a lungul malurilor pentru a urca vasele în susul apei. Pe Dunărea turcească se întrebuințau şi velele; pe cea ungurească nu. În afară de vasele trase de cai, vasele mici ale contrabandiştilor, mânate doar de brațele vâslaşilor, roiau într-un continuu dute-vino, smălțând apa dintre cele două țări. Pe atunci era la modă contrabanda de sare. Statul vindea sarea pe malul turcesc cu un forint[10] şi jumătate – prețul ei de acasă fiind de cinci forinți şi jumătate; contrabandistul o readucea pe malul unguresc unde o vindea cu trei forinți şi jumătate. În acest fel era în câştig şi statul, şi contrabandistul, şi cumpărătorul. Nici nu-ți poți închipui raporturi mai prieteneşti decât acestea! Statul părea totuşi nemulțumit de partea sa de câştig şi, drept urmare, pentru apărarea intereselor sale înființase de-a lungul malului pichete de grăniceri, obligând bărbații din satele mărginaşe să păzească hotarul cu puştile. În consecință, fiecare sat avea atât grăniceri cât şi contrabandişti. Astfel, singura măsură necesară era să se țină cont ca atunci când tinerii unui sat făceau pe grănicerii, bătrânii acelui sat să lase la apă bărcuțele lor de contrabandă; ceea ce, fără îndoială, era o frumoasă manifestare a legăturilor familiale.

Dar statul urmărea şi alte scopuri mai înalte punând străji atât de severe: stăvilirea ciumei.

Îngrozitoarea ciumă orientală!

Noi nu ştim prea bine cum a fost şi ce a fost cu această molimă, deoarece au trecut mai bine de 150 de ani de când

[10] Monedă divizionară care circulă în Ungaria.

în țara noastră, la Zimony, o văduvă frumoasă s-a îmbrobodit cu năframă ciumată şi a murit ca trăsnită înainte de a ajunge la biserică. Dar, deoarece în fiecare an citim în ziare că ciuma orientală a izbucnit ba în Siria, ba la Brussa, ba în Pera, ei bine, trebuie să admitem că această boală mai există, şi să fim recunoscători cârmuirii că a ferecat uşile şi ferestrele în calea ei, nelăsând-o să intre în țară.

Nu de alta, dar contactul cu fiecare popor străin ne-a dăruit câte o molimă nouă, încă necunoscută. Scarlatina am primit-o din China, gripa de la ruşi, vărsatul de la arapi, frigurile galbene de la sud-americani şi holera de la hinduşi; iar turcii ne-au blagoslovit cu ciuma.

Iată de ce, de-a lungul fluviului, legăturile locuitorilor de pe cele două maluri sunt cu putință şi îngăduite doar cu respectarea unui regulament profilactic, fapt care face ca viața lor să fie foarte interesantă şi amuzantă.

Şi cât de severe sunt aceste regulamente! Îndată ce la Brussa sau aiurea izbucneşte ciuma, orice lucru însuflețit sau neînsuflețit de pe malul turco-sârb este considerat în mod oficial ciumat şi oricine se atinge de acel lucru este „suspect” şi trimis în carantină pentru zece, douăzeci sau patruzeci de zile. Dacă parâma de remorcare a unui vas de pe malul stâng atinge la vreo cotitură parâma unui vas de pe malul drept, întreg personalul vasului devine „suspect” şi trebuie să zacă zece zile în mijlocul Dunării – căci ciuma poate să treacă de la o frânghie la alta şi să contamineze întreg echipajul vasului!

Totul este vegheat cu străşnicie. Pe fiecare vas se află un organ al oficialității: „curățitorul”. Înfricoşătoare făptură! Obligația lui este să te urmărească pas cu pas, să vadă cu cine vii în contact şi de ce te atingi; iar dacă pe malul turco-sârb un călător atinge doar cu poala pelerinei un străin sau vreun obiect din păr, lână sau cânepă (acestea transmit ciuma), curățitorul se grăbeşte să-l declare imediat „suspect” şi, o dată ajuns la Orşova, să-l smulgă din sânul familiei pentru a-l preda carantinelor. De aceea se şi numeşte „curățitor”.

Şi vai de el dacă încearcă să tăinuiască vreun caz suspect!

Pentru cea mai mică nebăgare de seamă e pedepsit cu cincisprezece ani de închisoare.

Dar se vede treaba că ciuma nu se prinde de contrabandişti, deoarece dânşii nu iau „curăţitori" în bărcuţele lor şi, oricât şi-ar face de cap ciuma orientală la Brussa sau aiurea, contrabandiştii circulă zi şi noapte de la un mal la celălalt. Poate n-ar fi rău să se ţină seama că patronul lor este sfântul Procopie.

Doar bora obişnuieşte să tulbure comerţul acesta *en-detail* în regiunea torentului de la Porţile de Fier, izbindu-le bărcile cu vâsle de malul sudic al fluviului.

Ce-i drept, şi pe corăbiile trase cu cai se poate face contrabandă, dar o astfel de contrabandă e, vorba ceea, un comerţ *en-gros;* iar un asemenea comerţ costă mai mult decât o prietenie frăţească şi deci nu-i de nasul sărăcanilor. Şi-apoi, în acest caz, nu mai e vorba de sare, ci de tutun şi cafea.

Când bora se apucă să sufle, vasele dispar de pe fluviu şi pentru trei-patru zile se restabilesc bunele moravuri şi fidelitatea faţă de ocârmuire în atare măsură încât nu mai este nevoie de nici o slujbă pentru iertarea păcatelor. Atunci vasele se refugiază în porturi sau aruncă ancora în mijlocul Dunării, iar grănicerii pot să doarmă în tihnă atâta vreme cât bora face să scârţâie streşinele caselor lor de lemn.

...Pe o asemenea vreme, vasele nu circulă.

Dis-de-dimineaţă, caporalului de la pichetul din Ogradina i se păru că aude acel muget caracteristic, acel *„tu-tu"* al cornului corăbierilor ce răzbate prin şuierăturile vântului, prin vuietul apelor şi care se poate distinge chiar şi când tună. E un urlet straniu, respingător şi trist, stârnit de un fel de bucium lung de lemn.

Să fie oare vreo corabie care dă surugiilor semnale de corn? Sau una căreia i s-a întâmplat vreo nenorocire între stânci şi-acum strigă după ajutor?

Iat-o, se apropie, vine... O corabie de stejar de 10–12 mii de chile[11]; după cum se vede e foarte încărcată, deoarece

---

[11] *Chilă* – veche măsură de capacitate, egală cu circa 500 de kilograme şi

valurile îi mătură bordul de la un capăt la altul.

Corabia e pântecoasă şi vopsită toată în negru; prova e însă argintie şi se termină cu un cioc în formă de melc, ridicat mult în sus şi ferecat cu petice de tablă strălucitoare. Pe coverta vasului se înalță o construcție de forma unui acoperiş de casă, cu scări de ambele părți, iar sus cu un podium neted ce ține de la o cârmă la cealaltă. Partea construcției care duce spre ciocul răsucit se termină cu o cabină dublă, formată din două cămăruțe cu uşi ce se deschid spre dreapta şi spre stânga. A treia latură a cabinei are două rânduri de ferestre, cu obloane verzi, iar în spațiul dintre ele se vede, pictat în mărime naturală, chipul serafic al sfintei Barbara care a avut o moarte de mucenică; sfânta are veşmânt trandafiriu, mantie albastră, un văl roşu pictat pe un fond auriu, iar în mână ține un crin alb.

Pe bucățica aceea de punte ce se află între cabină şi colacii de funie groasă de la prova, se zăreşte o lădiță de scânduri, lată de două picioare şi lungă de cinci, vopsită în verde şi plină cu pământ negru în care cresc garoafe învoalte şi micşunele parfumate.

Tabloul şi lădița cu flori sunt înconjurate de un grilaj de fier înalt de trei picioare; de grilaj stau aninate ghirlande împletite din flori de câmp, iar în mijlocul lor, într-un glob roşu, arde o candelă sub care sunt agățate buchete de rozmarin şi ramuri sfințite – ramuri de salcie cu mâțişori.

La provă se înalță catargul, de cârligul căruia se află legat un odgon gros de trei degete, întins spre mal, unde 72 de cai se silesc să urce corabia cea grea în susul apei. Pe vreme bună şi jumătate din numărul cailor ar fi de ajuns prin aceste locuri, iar pe Dunărea de sus ar putea s-o tragă numai doisprezece; acum însă, luptând împotriva vântului, chiar şi cei 72 de cai trebuie îndemnați cu străşnicie.

„Tu-tu”-ul acela se adresează căpeteniei edecarilor.

Glas de om s-ar risipi fără noimă în asemenea clipe. Chiar dacă ar străbate distanța dintre corabie şi mal, ecoul lui, multiplicat de stânci, l-ar deforma atât de mult încât nimeni

---

întrebuințată mai ales pentru cereale.

n-ar mai putea să înțeleagă ceva. În schimb, glasul cornului îl pricepe şi calul. Din mugetul cornului – mai prelung sau mai scurt, înfricoşător sau încurajator – surugiu şi cal înțeleg când trebuie să se grăbească, când să încetinească şi când să se oprească. Căci soarta vaporului aflat în acest canal plin de stânci este foarte schimbătoare. Ocolind stâncile şi vârtejurile vasul trebuie să lupte cu vântul, cu curentul capricios ai fluviului şi cu propria sa încărcătură.

Soarta sa se află în mâinile a doi oameni: a cârmaciului, care stă cu mâinile încleştate pe timonă, şi a căpitanului de vas, cel care, cu glas de corn ce domină urletul elementelor naturii dezlănțuite, transmite semnalele cuvenite edecarilor. Dacă unul sau celălalt nu-şi cunoaşte bine meseria, apoi corabia sau e izbită de o stâncă şi aruncată pe malul opus sau eşuează, şi-atunci este pierdută cu oameni, cu şoareci cu tot.

Pe fețele celor doi nu se vede însă nici un semn de spaimă. Cârmaciul este un bărbat vânjos, înalt de un stânjen, cu chipul arămiu; o rețea de vinişoare subțiri îi împânzeşte roşeața obrajilor, brăzdându-i chiar şi albul ochilor. Glasul său veşnic răguşit, cunoaşte doar două tonalități: sau răcnet, sau mormăit dogit. Poate că din cauza asta îi poartă o îndoită grijă gâtlejului său: pe de o parte îl înveleşte grijuliu cu un fular gros de lână roşie, iar pe de altă parte îl unge din belşug şi ades cu palinca aflată într-o ploscă ce nu lipseşte niciodată din buzunarul mundirului său.

Căpitanul vasului este un bărbat cam de vreo treizeci de ani, de statură mijlocie, blond, cu ochi albaştri, visători; are mustață lungă, iar obrajii sunt raşi ca-n palmă. La prima vedere ai zice că-i firav. Vocea se potriveşte şi ea înfățişării lui plăpânde; când vorbeşte încet, ai impresia că-i glasul unei femei.

Cârmaciul se numeşte Fabula János; numele căpitanului este Timár Mihály.

„Curățitorul" oficial stă lângă cârmaci şi are gluga de pănură trasă pe cap; deocamdată nu-i vedem decât vârful nasului şi vârful mustății, amândouă la fel de roşcate. Numele lui n-a fost imortalizat de istorie. Acum tocmai

mestecă tutun.

De uşa grea de stejar este legată o luntre în care sunt şase mateloți ce vâslesc în cadență; la fiecare semnal, aceştia sar cât ai clipi de la locurile lor, fac doi paşi în fugă spre o estradă cu scăunel şi, apucând vâsla, o implântă în Dunăre, apoi se aruncă înapoi pe băncile lor. Când curentul apei este mai vijelios, vâslaşii îi ajută şi ei pe edecarii de pe mal. De luntre este legată un fel de barcă mai mică. În uşa cabinei duble se zăreşte un bărbat cam de cincizeci de ani care fumează tutun turcesc dintr-un ciubuc. Are trăsături de oriental – mai mult de turc decât de grec – în timp ce îmbrăcămintea – caftan de blană şi căciulă rotundă, roşcată – pare să fie a unui sârb din Grecia. Un observator mai atent ar sesiza repede faptul că partea rasă a obrazului său este mai albă decât restul feței, semn că până nu de mult a purtat barbă pe care şi-a ras-o.

Domnul acesta este trecut în catastiful corăbiei sub numele de Trikalis Euthym şi-i proprietarul încărcăturii. În ceea ce priveşte corabia, ea aparține lui Brazovics Athanáz, negustor din Komárom.

În fereastra cabinei se zăreşte în sfârşit chipul unei tinere fete care priveşte afară; aflându-se lângă geam, e vecin cu cel al sfintei Barbara.

Fata pare a fi şi ea o sfântă.

Chipul ei mai mult decât palid, este alb, un alb propriu marmurei sau cristalului, culoare care i se potriveşte de minune, aşa cum negrul se potriveşte abisinienilor, iar galbenul – malaiezilor. E un alb netulburat de amestecul vreunei alte culori, un alb neîntinat nici de roşeața pe care o provoacă vântul când bate din față, nici de aceea pe care o iscă privirea stăruitoare a unui bărbat.

Ce-i drept, tânăra fată e încă o copilă; abia a împlinit treisprezece ani; e însă înaltă, zveltă, şi are o înfățişare gravă, cu trăsături sculpturale, perfecte, antice, ca şi cum mamă-sa ar fi uitat să-şi mai ia privirea de pe chipul Venerei din Milo.

Părul des şi negru ca pana lebedei negre are strălucirea metalului. Ochii sunt însă de un albastru-închis. Sprâncenele lungi, subțiri şi arcuite aproape că se împreună

pe frunte; asemenea sprâncene împrumută parcă feței un fel de putere vrăjitorească. Aşa cum sunt de subțiri şi unite – par un fel de aureolă neagră pe fruntea unei icoane. Fata se numeşte Timéa.

Aceştia sunt călătorii „Sfintei Barbara”.

După ce a lăsat din mână cornul şi a controlat cu plumbul adâncimea apei, căpitanul vasului şi-a găsit răgazul ca, întorcându-se spre grilajul icoanei, să vorbească cu fata.

Timéa nu ştie decât greceşte, dar căpitanul vorbeşte curgător şi această limbă.

Începe să-i arate fetei frumusețile peisajului; înfricoşătoarele, înfiorătoarele frumuseți.

Fața ei albă şi ochii ei de un albastru închis nu se clintesc; fata e atentă, chiar foarte atentă.

Totuşi, căpitanul îşi dă seama că ochii fetei nu privesc spre el, ci spre micşunelele înmiresmate sădite la picioarele sfintei Barbara. Rupe deci o floare şi i-o oferă copilei, pentru ca aceasta să asculte mai îndeaproape ceea ce glăsuiesc florile.

Cârmaciul aflat pe postamentul timonei vede gestul căpitanului şi strâmbă din nas.

— Decât să rupă florile sfintei şi să le dea copilei ăleia – murmură el, cu glas gâjâit – mai bine ar aprinde un ram sfințit la candelă; nu de alta, dar dacă Isus ne împinge spre namila aia de piatră ce se vede acolo, apoi toți Hristoşii nu ne mai scapă. Doamne ajută!

Fabula János ar fi ținut acest discurs chiar dacă ar fi fost singur; deoarece însă curățitorul se află prin apropiere şi-l aude, monologul se transformă în dialog:

— Dar ce vi s-a năzărit să străbateți Porțile de Fier taman acu, pe o furtună ca asta?

— Păi, pentru că... – începe Fabula János şi, după bunul său obicei, precum şi pentru o mai matură chibzuială, trage mai întâi o duşcă din plosca îmbrăcată într-o împletitură de pai. D-aia, că suntem grăbiți. Avem 10.000 de chile de grâu curat pe bord. În Banat recolta e vai de ea, pe când în Țara Românească s-au făcut grâne din belşug. Aşa că ducem grâu în sus, până la Komárom. Azi e ziua sfântului Mihail; păi dacă nu ne grăbim, ne prinde noiembrie pe-aici pe undeva şi

rămânem pe drum, înțepeniți între sloiuri.

— Ei, cum? Mata crezi că Dunărea o să înghețe în noiembrie?

— Nu cred – ştiu. Lucrul ăsta îl spune calendarul din Komárom. Du-te să-l vezi, E în cabina mea, agățat deasupra patului.

Curățitorul îşi ascunde nasul sub glugă şi scuipă în Dunăre un boț de tutun mestecat.

— Rogu-te, nu scuipa în Dunăre acum, pentru că Dunării nu-i place. Iar ce spune calendarul din Komárom, află că-i sfânt... Acum zece ani. prevestise tot aşa că în luna noiembrie o să fie îngheț. Am început aşadar să mă grăbesc spre casă cu corabia mea; tot pe „Sfânta Barbara" mă aflam şi-atunci. Ceilalți râdeau de mine. La 23 noiembrie însă s-a lăsat pe neaşteptate un ger năprasnic şi jumătate din corăbii au fost prinse de ghețuri la Apatin şi la Földvár; ei... atunci am râs eu. Doamne ajută-ne! Strânge vâsla aia, hee-ei!

Vântul năprasnic se repezi iarăşi asupra corăbiei. Pe fața cârmaciului curgeau picături mari de sudoare, semn că se trudea nu glumă pentru a ține cârma nemişcată. De altfel n-avea nevoie de ajutor. Pentru tot ce făcea, se răsplătea singur cu câte o înghițitură de palincă care făcea ca ochii să i se înroşească şi mai tare.

— Uf, de ne-ar ajuta Dumnezeu să trecem cu bine pe lângă piciorul ăla de stâncă! se ruga el, în timp ce se opintea la cârmă. Înfige bine vâsla, măi băiete! S-avem măcar noroc să ocolim cu bine stânca aia.

— Apoi o să vină alta.

— Ei, o să vină şi-a treia, şi-a treisprezecea, şi tot va trebui să ținem pregătiți în gură banii pentru clopotar, căci în fiecare ceas trecem de şase ori peste capacul coşciugului nostru.

— Ascultă... – începu curățitorul, scoțând din gură ditamai ghiomotocul de tutun – eu cred că vasul ăsta al dumneavoastră nu transportă numai grâu.

Domnul Fabula aruncă o privire sub gluga curățitorului şi dădu din umeri.

— Şi ce mă priveşte pe mine?! Dacă avem marfă de

contrabandă pe corabie, avem măcar un avantaj: nu rămânem în carantină, ci trecem ca fulgerul mai departe.

— Cum aşa?

Cârmaciul îşi roti braţul drept pe la spate, descriind un semicerc; celălalt rânji. Înţelesese prea bine ce sugera gestul!

— Na, priveşte şi dumneata – zice Fabula János. De când n-am mai fost pe-aici, apa şi-a schimbat iarăşi cursul; acuş, dacă aş lăsa corabia să meargă cum o împinge vântul, am da cu nasul chiar în vârtejul ăsta nou care a apărut sub „Stânca îndrăgostiţilor”. Vezi arătarea aia drăcească ce înoată mereu pe lângă corabia noastră? E un morun bătrân. Cred că are cel puţin cinci chintale. Ei bine, ori de câte ori peştele ăsta răutăcios înoată de parcă s-ar lua la întrecere cu corabia, e semn că ne paşte o nenorocire. Doamne ajută-ne! Măcar de-ar înota mai aproape, să-i pot înfige cangea între coaste. Doamne ajută! Şi căpitanul s-a proptit de cabină şi stă la taifas cu grecoaica aia, în loc să dea semnale edecarilor. Iar pe fata aia tot piaza rea ne-a adus-o pe cap. De când a pus piciorul pe corabia noastră, vântul izbeşte numai din faţă. Ceva-ceva trebuie să fie cu dânsa... Prea e albă ca o stafie, iar sprâncenele i se unesc ca la un strigoi. Domnule Timár, daţi semnal edecarului ăla, hohooo!

Domnul Timár nu se atinse însă de corn, ci continuă să-nşire fetei cu chipul alb basmele stâncilor şi ale cascadelor. Căci începând de la Porţile de Fier şi până sus la Ciissura, fiecare vârf de munte, fiecare peşteră de pe un mal sau de pe celălalt, fiecare stâncă, insulă sau vâltoare din albia fluviului îşi au istoria sa, legenda sa, zicătoarea sa populară sau întâmplările sale cu haiduci, despre care vorbesc cărţile de istorie, slovele săpate în ştânci, doinele cântăreţilor populari şi poveştile pe care corăbierii le transmit din tată-n fiu. Totul pare o bibliotecă pietrificată; numele stâncilor sunt ca înscrisurile de pe cotoarele unor cărţi şi cel care ştie să le deschidă, poate citi romane întregi.

Cât despre Timár Mihály, ei bine, el se descurca foarte bine în această bibliotecă; asta pentru că trecuse de nenumărate ori prin Porţile de Fier, pe corăbiile ce i se încredinţaseră; cunoştea fiecare piatră, fiecare insulă.

Oare în afară de dorința de a istorisi fetei poveşti instructive, căpitanul n-avea şi vreun alt motiv care-l îmboldea să depene legende? Poate că îi îndemna un gând bun, gândul care-i face întotdeauna pe bărbații obişnuiți cu întâmplările înfiorătoare să abată atenția unei ființe plăpânde ce trece printr-o primejdie de moarte (primejdie în fața căreia se strânge până şi o inimă călită) şi s-o atragă în lumea încântătoare a basmului.

În timp ce Timéa asculta, povestea eroului Mirko şi a iubitei sale, credincioasa Milieva îşi şi imagina cum se cățăraseră cei doi acolo, în mijlocul Dunării, pe vârful stâncii Lijubigaia; în timp ce se gândea la felul în care viteazul se luptase de unul singur pe creasta prăpăstioasă împotriva mercenarilor fiorosului Asan, cum fuseseră hrăniți, el şi Milieva, timp îndelungat, de o pajură care căra iezi pentru puii ei în cuibul din vârful stâncii şi cum îndrăgostiții împărțeau prada... atunci, copila nu mai era atentă la zgomotul sălbatic stârnit de valurile ce alergau în jurul stâncii Lijubigaia ce se apropia amenințătoare; în felul acesta, fata nu mai avea timp să se îngrozească văzând valurile albe şi înspumate pe care fluviul strâmtorat le aruncă în jurul vâltorii, valuri pe care corăbierii le numesc „capre" din pricina coamelor lor care par de lână.

— Apăi cred că n-ar strica să ne mai uităm şi la ce se petrece sub nasul nostru, nu numai înapoi! bombăni cârmaciul şi, deodată, îşi chinui gâtlejul scoțând un strigăt năprasnic. Hohooo! Domnule căpitan! Ce dihanie se năpusteşte spre noi, venind de-acolo, din față?

Timár privi peste umăr, dar abia când se întoarse spre pră putu să vadă arătarea asupra căreia cârmaciul îi atrăsese luarea aminte.

Treceau tocmai prin mijlocul strâmtorii Tachtalia, acolo unde Dunărea, lată de numai două sute de stânjeni, are panta cea mai înclinată. Aici fluviul pare un pârâu de munte. Mda, un pârâu, dar e Dunărea în toată puterea ei!

Un bloc uriaş de stâncă, cu fruntea năpădită de muşchi şi tufe, desface în două apele acestui „pârâu"; în partea de sus a stâncii uriaşe apa se îngrămădeşte şi este sfâşiată,

despărțită în două brațe; unul din ele se zvârle la vale de pe un platou de stâncă până aproape de malul sârbesc, în vreme ce în albia de piatră a celuilalt braț, apele au tăiat un canal de vreo cincizeci de stânjeni, prin care corăbiile mai mari pot circula în sus şi în jos. Nu-i bine ca tocmai aici, în acest loc vasele ce vin din sus să întâlnească pe cele care vin din jos, deoarece ocolitul este legat de multe primejdii. În partea de miazănoapte, sub oglinda apei, se ascund numeroase steiuri de care corabia poate să se lovească, iar spre miazăzi se formează o vâltoare înspăimântătoare, iscată de cele două brațe care, după ce trec de blocul de stâncă, se împreunează; dacă o corabie apucă să intre acolo, apoi nici o putere din lume n-o mai poate scăpa.

Strigătul de alarmă al cârmaciului: „Ce dihanie se năpusteşte spre noi, venind de-acolo, din față?" arăta deci un pericol, fără doar şi poate destul de serios. Să vină un vas din față, tocmai în strâmtoarea Tachtalia, când valurile se zbat înnebunite şi vântul suflă ca un bezmetic?!

Timár luă din mâinile Timéii ocheanul pe care cu o clipă mai înainte i-l dăduse să poată vedea mai bine adăpostul de unde Mirko o apărase pe frumoasa Milieva.

Spre apus, la cotul Dunării, drept în mijlocul apei, se zărea o matahală întunecată.

Timár îşi îndreptă ocheanul într-acolo şi-apoi strigă cârmaciului:

— E o moară!

— Atunci ne-a bătut Dumnezeu!

Adusă de şuvoiul vijelios, se apropia cu repeziciune o moară pe care furtuna o smulsese din lanțul ei; venea deci o corabie ce nu mai avea nici cârmaci şi nici alt om din echipaj, pentru că toți o părăsiseră înfricoşați; iar moara, scăpată din lanțul de ancore, alerga de capul ei, orbeşte, măturând toate celelalte mori ce-i stăteau în cale şi făcând să eşueze vasele încărcate pe care le întâlnea şi care nu puteau să se ferească destul de repede din drumu-i. Iar aici n-ai cum să te fereşti. În dreapta e Scylla, în stânga Charybda[12].

---

[12] Expresia: a fi între Scylla şi Charybda înseamnă a fi între două pericole

Fără să rostească o vorbă, Timár dădu Timéii ocheanul, arătându-i în ce direcție putea să vadă mai bine cuibul vulturilor al căror străbun îi hrănise pe îndrăgostiți cu atâta perseverență; apoi, într-o clipă, îşi scoase haina, sări în mijlocul vâslaşilor din luntre şi porunci ca cinci dintre ei să-l urmeze în barcă, să ia ancora cea mică şi odgonul cel subțire şi-apoi să dezlege barca din luntre.

Trikalis şi Timéa nu înțelesesem cuvintele lui, deoarece Timár vorbise ungureşte, iar ei nu cunoşteau această limbă. Nu pricepură nici poruncile pe care căpitanul le dădu timonierului.

— Lasă caii de remorcă să meargă înainte, iar corabia să nu cârmească nici la dreapta, nici la stânga!

După câteva minute însă, Trikalis putu să vadă cu propriii săi ochi primejdia ce-i pândea. Moara se apropia cu repeziciune plutind pe apele învolburate, astfel că nu era greu să-i vezi chiar şi cu ochiul liber roata ce lovea apa cu lopețile; matahala aceea ocupa toată partea navigabilă a canalului. Fără îndoială că ciocnirea cu corabia încărcată ar fi dus la scufundarea amândurora.

Cei şase oameni din luntrişoară se sileau din răsputeri să înainteze împotriva curentului ce gonea la vale. Patru dintre ei vâsleau, al cincilea cârmea, iar căpitanul stătea la provă, cu brațele încrucişate.

Ce vor izbuti oare să facă oamenii aceştia? Cu o biată luntrişoară împotriva unei mori? Cu muşchi omeneşti împotriva fluviului şi a furtunii dezlănțuite?

Chiar dacă fiecare din ei ar fi un Samson, legile hidrostaticii le-ar zădărnici truda: încercând să împingă moara din drum, ei vor împinge înapoi propria lor luntrişoară. Iar dacă vor vrea să apuce moara, apoi matahala aceea îi va târî după ea. E ca şi cum un păianjen ar vrea să prindă în plasă un nasicorn uriaş.

Luntrişoara nu se opri însă în mijlocul Dunării, ci căută să ajungă la capătul dinspre apus al colosului de stâncă.

În locul acela, fluviul îşi zvârlea valurile cu atâta furie,

---

greu de evitat.

încât cei cinci bărbați dispăreau din când în când în prăpastia apelor pentru ca în clipa următoare să se înalțe din nou pe sălbatica creastă de spumă, fiind mereu clătinați şi zvârliți încoace şi încolo de curentul dezlănțuit, care fierbea sub colosul de stâncă la fel cu apa când dă în clocot.

Pisica albă

Cei cinci marinari din luntrea zvârlită de valuri într-o parte şi-n alta, se sfătuiau cum s-o scoată la capăt.

Unul era de părere să se facă o spărtură în peretele morii sub nivelul apei; luând apă, moara se va scufunda.

Dar asta nu ajuta la nimic. Moara, chiar scufundată, ar fi fost târâtă de curentul puternic şi izbită de corabia încărcată.

Altul era de părere că moara trebuie prinsă cu cângile şi apoi, cu ajutorul cârmei din luntre, să fie împinsă astfel încât să nimerească drept în vârtej.

Dar nici soluția asta n-ar fi fost lipsită de primejdie deoarece apele ar fi prins şi luntrea în vârtejul lor.

Timár dădu ordin cârmaciului să îndrepte luntrea spre capătul insulei Perigrada, deasupra căreia, ca o coroană, se ridica „Stânca îndrăgostiților".

Când ajunseră aproape de cascadă, el ridică ancora grea de un chintal şi-o zvârli în apă. Luntrea nici nu se clătină măcar. Timár dovedea că, deşi subțiratic, avea muşchi de oțel.

Ancora trase după sine o bună bucată din colacul de frânghie, semn că în locul acela apa era adâncă.

Apoi Timár dădu ordin cârmaciului să-ndrepte de îndată luntrea spre moară.

Cât ai clipi, toți îi înțeleseră ghidul: voia să prindă moara de ancoră.

„Proastă afacere!" îşi ziseră ei. Moara o să se oprească de-a curmezişul canalului şi o să închidă calea corăbiei, iar

parâma de ancorare fiind lungă cât toate zilele, o să plesnească. Doar de! moara-i grea, nu glumă.

Când Trikalis Euthym, care stătea pe punte, înțelese ce voia să facă Timár, zvârli cât colo ciubucul şi, înspăimântat, alergă de-a lungul punții spre provă, strigând timonierului să taie imediat odgonul care-i lega de caii ce remorcau vasul şi să lase corabia s-o ia la vale în voia curentului.

Fabula habar n-avea de limba greacă, dar văzând gesturile acestuia pricepu ce-i cerea. Sprijinindu-şi umărul de timonă, răspunse calm:

— Nu vă pierdeți cu firea! Timár ştie ce face!

Îngrozit şi în acelaşi timp furios, Trikalis îşi scoase hangerul de la brâu, gata să taie el însuşi frânghia; dar timonierul îi făcu semn să se uite spre pupa. Ceea ce se zărea acolo avu darul să-l potolească de îndată pe Euthym,

Dinspre miazăzi, plutind în mijlocul fluviului urca un vas. Deşi corabia care venea era la cel puțin o milă depărtare, un om cu ochii ageri putea recunoaşte câteva detalii de construcție: vasul avea un catarg pe care pânzele erau strânse, pupa înaltă şi 24 de vâsle.

Aşadar, o canonieră turcească,

Când o zări, Trikalis vârî hangerul de unde îl scosese. Dacă priveliştea de la provă îi împurpurase obrajii, priveliştea de la pupă îi făcu galbeni ca ceara.

Grăbit, se îndreptă spre Timéa. Fata privea prin ochean culmile stâncoase ale Perigradei.

— Dă-mi ocheanul! ceru Euthym, răguşit de spaimă.

— Tii! Ce drăguți sunt! zâmbi Timéa, întinzându-i obiectul cerut.

— Despre ce vorbeşti?

— Colo, pe stânca aceea, sunt nişte pințe[13] mititele care se hârjonesc ca veverițele.

Euthym îndreptă ocheanul spre vasul care venea din josul fluviului şi încruntă sprâncenele şi mai tare; pe chip i se întipări o paloare cadaverică.

Reprimind ocheanul, Timéa începu din nou să privească

[13] Şoareci de câmp (n.t.).

pinţele ce populau stâncile Perigradei, în timp ce Euthym îi cuprinse talia cu braţul.

— Şi ce se mai joacă! Ţupa-ţupa! Uite: una le fugăreşte pe celelalte. Vai, ce frumos e!

Timéa nici nu bănuia că braţul care îi cuprinsese mijlocul era cât pe-aci s-o ridice şi s-o arunce peste bordul vasului în valurile spumegânde.

Noroc că ceea ce văzu Euthym în partea dinspre pră îl linişti, redând chipului său culorile fireşti.

Când fu atât de aproape de moară, încât putea s-o ajungă cu uşurinţă, Timár prinse cu mâna dreaptă o bună bucată din parâma cu care era legată ancora. Parâma avea la capăt un cârlig de fier.

Plutind în mijlocul puhoiului întocmai ca un monstru antediluvian, moara fără cârmaci se apropia vertiginos. Roata cu lopeţi se învârtea ca o sfârleză în curentul vijelios. Sub coş, deasupra sitelor, pietrele se învârteau şi ele scrâşnind şi bocănind înspăimântător, lucrând în gol, de parcă ar fi măcinat o covată întreagă de grâu.

Nu se vedea ţipenie de om pe această construcţie sortită pieirii; numai sus, pe acoperişul de şindrilă vopsit în roşu, o biată pisică albă mieuna jalnic.

Ajungând aproape de moară, Timár roti cu repeziciune deasupra capului parâma ce-avea la capăt cârligul de fier şi o aruncă între lopeţile roţii.

Cârligul de fier se prinse de una din lopeţi şi roata, învârtită de şuvoiul apei, începu să depene parâma; încetul cu încetul, moara se îndrepta către insula Perigrada, ducându-se astfel, cu ajutorul propriilor sale mecanisme, spre sinucidere, spre stânca de care se va izbi.

— Spus-am eu au ba că Timár ştie ce face?! murmură satisfăcut Fabula János, în timp ce Euthym exclamă bucuros: „Bravo, băiete!” şi strânse cu atâta putere mâna Timéii încât fata, speriată, încetă să mai privească pinţele.

— Uită-te acolo!

Timéa privi în direcţia morii. Nu-i mai trebuia ochean, deoarece moara ajunsese atât de aproape încât din cei cincizeci de stânjeni cât măsura canalul îngust, abia dacă

rămăseseră vreo zece între corabie şi ea.

Tocmai atât cât trebuia ca vasul să poată trece neatins de periculoasa maşină infernală.

Timéa nu văzuse nici primejdia şi nici salvarea! din toată priveliştea, ea zărise doar pisicuța.

Biata de ea! Văzând că se apropie o corabie pe care erau oameni, începu să sară şi să alerge pe marginea acoperişului, smiorcăind şi miorlăind, măsurând mereu-mereu distanța dintre moară şi corabie, parcă întrebându-se: „Oare voi putea sări?”

— Oh, biata pisicuță! se văita Timéa. De-ar avea noroc ca moara să se mai apropie şi să poată sări pe corabia noastră.

Dar corabia fu ferită de un asemenea noroc de sfânta ce o ocrotea şi de parâma care, înfăşurându-se din ce în ce mai strâns în jurul roții cu lopeți, trăgea moara tot mai aproape de stâncă eliberând astfel drumul corăbiei.

— Biata pisicuță albă! Ce frumoasă e!

— Nu-i duce grija, fata mea – căuta s-o liniştească Euthym – când moara o să ajungă aproape de stâncă, pisica o să sară pe mal. Iar dacă, aşa cum ziceai, acolo trăiesc pințe, apoi o s-o ducă împărăteşte.

Dar pisica albă nu voia să vadă insula ce se găsea de partea cealaltă a morii, ci continua să alerge pe marginea acoperişului dinspre corabie. În timp ce corabia trecea cu bine pe lângă moara buclucaşă, Timéa îi făcu tot felul de semne cu năframa, ba începu să-i şi strige când pe greceşte, când pe limba pisicilor:

— Du-te în partea cealaltă! Întoarce-te! Sări pe mal! Şiț! Pst! Zât!; dar bietul animal, îngrozit, nu o înțelese.

În clipa când pupa corăbiei trecu pe lângă moară, aceasta fu întoarsă de vârtejul format în spatele vasului şi, deoarece în această poziție roata fu nevoită să se învârte în sens invers, parâma înfăşurată se rupse brusc; scăpată de parâmă, moara porni nebuneşte către vălmăşagul de valuri format lângă mal.

Pufnind îngrozită, pisica îşi continua fuga, pe coama acoperişului.

— Oh!

Moara îşi urma drumul spre pieire. Înapoia stâncii o aştepta vârtejul!

Era unul dintre cele mai faimoase vârtejuri ce pot fi formate de un fluviu uriaş. Locul acesta e însemnat pe toate hărțile marinarilor cu două săgeți curbe, îndreptate una spre cealaltă. Vai de vasul care nimereşte în acest loc însemnat de săgeți, în jurul pâlniei uriaşe a vâltorii torentul de apă spumegă de parcă ar fierbe într-un cazan uriaş, iar gura vârtejului, de forma unei spirale, se cască printre valuri, adâncă de mai bine de un stânjen. Vârtejul a tăiat în stâncă o prăpastie de o sută douăzeci de picioare; orice obiect târât în acest mormânt adânc este sfărâmat în bucăți, încât nimeni n-ar putea să-i mai adune rămăşițele; dacă un om ar cădea aici, apoi nici la judecata de Apoi nu i s-ar mai putea aduna oscioarele.

Şuvoaiele târau moara scăpată tocmai spre această vâltoare.

Până să ajungă însă acolo, moara suferi o spărtură în partea de jos, se aplecă într-o rână iar grindelul roții cu lopeți se înălță drept spre cer ca un catarg; pisica albă se refugie în vârful acestuia şi se opri acolo cu spinarea încovoiată; vârtejul prinse această hărăbaie făcută din scânduri şi descrise cu ea un cerc larg. Apoi moara se roti de patru-cinci ori în loc din ce în ce mai repede, încât îi pârâiau şi-i trosneau grinzile şi, în sfârşit, dispăru sub apă.

Dispăru şi pisica albă.

Timéa îşi ascunse fața în şalul subțire, zguduită de un tremur nervos.

„Sfânta Barbara” era însă salvată.

Euthym strânse rând pe rând mâinile fiecăruia dintre oamenii care se înapoiau pe corabie, iar pe Timár îl îmbrățişă.

Căpitanul se aştepta la un cuvânt de mulțumire şi din partea fetei.

Dar Timéa îl întrebă altceva:

— Ce se va alege acum de moara aceea?

Şi îngrozită, arăta spre vârtej.

— Păi – țăndări.

— Şi... biata pisicuță?

Buzele fetei tremurau şi lacrimile îi umpluseră ochii.

— Păi, s-a isprăvit şi cu dânsa.

— Bine, dar moara aceea e poate singura avuție a vreunui om sărman! spuse Timéa.

— E adevărat. Dar tot atât de adevărat e că trebuia să ne apărăm corabia şi viața; altfel noi am fi fost aceia care ne-am fi scufundat şi ne-ar fi târât vârtejul în adâncuri pentru ca, mai târziu, să ne azvârle pe mal sfârtecați de stânci.

Timéa îşi ridică ochii înlăcrimați spre bărbatul care rostise aceste cuvinte. Privi prin pânza de lacrimi într-o lume străină, o lume de neînțeles pentru dânsa.

„E drept oare – se întreba ea – să dăm pradă vârtejului avutul unui om sărac pentru a ne scăpa corabia noastră? Şi-i drept oare să înecăm o pisică, pentru ca astfel să ne salvăm viața?”

Astea erau lucruri greu de înțeles pentru Timéa...

Începu să-l ocolească pe Timár şi nu se mai arătă bucuroasă să-i asculte basmele cu zâne.

„Salto mortale” cu un mamut

Numai că în clipele acelea nici lui Timár nu-i mai ardea de poveşti; n-apucase să răsufle bine după lupta pe viață şi pe moarte pe care o dăduse cu moara, că Euthym, întinzându-i ocheanul, îi arătă ceva către pupă, îndemnându-l să privească într-acolo.

Timár cercetă cu atenție corabia ce abia se zărea din cauza depărtării şi mormăi ca pentru sine:

— Canonieră... cu douăzeci şi patru de vâsle... Ce scrie pe ea? Parcă „Saloniki”?

Privi cu ocheanul până ce culmile insulei Perigrada ascunseră în întregime corabia cealaltă.

Atunci lăsă brusc ocheanul şi, ducând cornul la gură,

sună mai întâi de trei ori scurt, apoi de şase ori; auzind semnalul, surugiii începură să-şi mâne caii mai repede.

Apele Dunării înconjoară insula stâncoasă a Perigradei cu două braţe uriaşe. Pe cel dinspre malul sârbesc pot pluti în sus corăbii oricât de încărcate. Braţul oferă calea cea mai comodă, mai sigură şi mai ieftină, deoarece de-acolo corăbiile pot să fie trase numai cu jumătate din numărul cailor. În braţul dinspre malul românesc s-a săpat de asemenea un canal de-a lungul stâncilor de pe mal, dar canalul e atât de îngust, încât prin el abia poate să se strecoare o corabie şi, în afară de asta, tracţiunea se face numai cu boi – câteodată fiind nevoie chiar de 60 de perechi. În partea cealaltă a insulei Perigrada, braţul dinspre malul românesc se îngustează şi mai mult, din cauza unei mici insule aşezate chiar de-a curmezişul canalului. Este insula Reskival. (Azi insula este pe jumătate aruncată în aer; pe vremea când s-au petrecut cele povestite, ea exista în întregime.) Prin strâmtoarea mărginită de cele două insule, apele Dunării năvălesc cu iuţeala săgeţii, pe când mai sus de această strâmtoare, fluviul se lăbărţează formând parcă un uriaş lac ce umple golul dintre cei doi pereţi de stâncă.

E ciudat faptul că acest lac n-are luciu; el se află într-o veşnică mişcare, încât nici iarna cea mai aspră nu reuşeşte să-i încremenească apele.

Fundul lacului este presărat cu stânci; unele stau în întregime ascunse sub apă, iar altele, ieşind de câţiva stânjeni deasupra, diforme şi slute, se întrec parcă în a-şi merita sinistra faimă prin sluţenia şi hidoşenia lor.

În acel loc se privesc drept în ochi stâncile Golubacica Mare şi Golubacica Mică, care adăpostesc o puzderie de cuiburi de porumbei sălbatici; acolo se vede „Războinicul" care se apleacă ameninţător peste fluviu; „Horanul Mare" îşi scoate doar capul; peste umerii săi, apele se rostogolesc furioase; iar piatra „Climiera" sileşte şuvoaiele care o asaltează să se întoarcă din drum, în timp ce un grup de stânci fără nume, împrăştiate pe sub apă, abia îşi trădează existenţa, ciobind oglinda fluviului.

E locul cel mai periculos pentru orice navigator, oricât de încercat ar fi el. Cei mai căliți corăbieri englezi, turci sau italieni – corăbieri obişnuiți cu toate primejdiile mării – tremură şi acum când se apropie de această albie stâncoasă.

În acest loc se scufundă cele mai multe vase. Aici s-a prăpădit „Silistra", vestitul vas de război al Imperiului Otoman. Vasul primise ordin să se îndrepte spre Belgrad şi problema Orientului ar fi luat poate o altă întorsătură dacă un colț de stâncă al insulei Reskival – politician înțelept, iubitor de pace – nu i-ar fi tăiat în bord o spărtură care l-a trimis în adâncul apelor.

Şi totuşi, prin lacul acesta cu fundul presărat de stânci există un coridor de trecere, pe care însă nu-l cunosc decât foarte puțini navigatori, iar cei care se încumetă să-l folosească sunt şi mai puțini.

Acest coridor face posibilă trecerea unei corăbii încărcate de pe malul sârbesc, în canalul de piatră de lângă malul românesc.

Canalul acesta din urmă este despărțit de Dunărea cea mare pe toată lungimea lui de nişte stânci care se țin lanț, aşa că poți să pătrunzi în el doar la Svinița iar de ieşit poți să ieşi abia la Schela Cladova.

Astfel, acolo unde Dunărea, mai sus de Piatra Călugăru, formează un cot, navigatorii pricepuți reuşesc să-şi taie drum oblic chiar cu un vas încărcat trecând din canalul sârbesc în cel românesc.

E un adevărat „salto mortale" cu un mamut plutitor.

Cornul sună de trei ori, apoi de şase ori; edecarii ştiu ce înseamnă acest lucru; descalecă şi surugiul, ştiind ce va urma; apoi, făcând o hărmălaie de nedescris şi pocnind din bice, încep să îndemne caii. Corabia înaintează vertiginos împotriva curentului apei.

Cornul sună de nouă ori.

Edecarii încep să lovească bezmetic spinările cailor; bietele dobitoace, înțelegând de vorbă şi simțind loviturile, gonesc înnebunite. Truda aceasta de cinci minute înseamnă pentru ele mai mult decât chinurile unei zile întregi de muncă.

Cornul sună de douăsprezece ori. Tot ce pot să dea om şi

animal dau în această clipă. E un efort suprem, până la prăbuşire; odgonul gros de mai bine de trei degete se întinde atât de tare, încât ţiuie ca o coardă de arc, iar sulul de fier de pe prova – peste care se derulează odgonul – se înfierbântă de parcă ar fi băgat în foc; căpitanul stă în faţa odgonului, cu securea în mână.

Şi în momentul când corabia prinde cea mai mare viteză, taie cu o singură lovitură funia de la prova. Odgonul întins ca o uriaşă coardă saltă în văzduh şuierând înspăimântător; caii de pe mal cad grămadă; cel din cap îşi frânge gâtul – iată de ce a descălecat din timp călăreţul său; corabia, scăpată de funia care a ţinut-o, îşi schimbă dintr-odată direcţia şi se îndreaptă cu prova spre malul nordic, tăind fluviul de-a curmezişul, împotriva cursului apei.

Marinarii numesc această manevră îndrăzneaţă „trecerea vadului".

În acele clipe, tocmai când valurile se năpustesc mai avan împotrivă-i, nici o putere nu mai mână corabia încărcată: nici aburii, nici vâslele; trecerea pe malul celălalt se face numai datorită inerţiei.

Calculul acestei forţe motrice, găsirea raportului potrivit între mărimea ei, distanţa şi forţa curentului potrivnic care-o consumă ar face cinste oricărui mecanic bine pregătit; corăbierul nepriceput în ale tehnicii învăţa totul din practică.

Din clipa în care Timár tăiase odgonul, viaţa celor de pe corabie se găsea în mâinile unuia singur: în mâinile cârmaciului.

Şi iată că Fabula János îşi arată priceperea.

— Slavă ţie, Isuse! Doamne ajută! murmură el şi, fără să piardă vremea, se apucă de lucru.

Corabia se avântase cu atâta repeziciune spre locul format de apele Dunării, încât acum era nevoie de doi oameni la cârmă; doi oameni şi totuşi cu greu izbuteau să strunească monstrul care gonea.

În acest timp Timár, aflat la prova corăbiei, cerceta albia fluviului cu plumbul de măsurat adâncimea; căpitanul ţinea cu o mână sfoara, în timp ce cu cealaltă arăta pe degete, spre cârmaci, câte picioare mai erau între chila corăbiei şi fundul

apei.

— Doamne-ajută!

Timonierul cunoaşte atât de bine stâncile care rămân în urma lui încât ar putea socoti cu uşurinţă cu cât au crescut apele Dunării faţă de săptămâna trecută. Mânerul timonei e fără îndoială în mâini sigure: în aceste clipe, o singură mişcare greşită, o lovitură cât de neînsemnată în prova corăbiei atât de mică încât s-o reţină doar pentru o clipă din goana ei ar trimite corabia şi toţi pasagerii pe urma morii dispărute, în vârtejul adânc de douăzeci do stânjeni de la Perigrada, aşa încât frumoasa copilă albă ar urma soarta frumoasei şi atât de regretatei pisicuţe albe.

Corabia trece însă cu bine peste porţiunea aceea puţin adâncă ce precede cataractele Reskivalului – partea cea mai afurisită de altfel; acum îşi încetineşte mersul atât din cauza curentului ce-o izbeşte în faţă, reducându-i viteza, cât şi din pricină că fundul apei este plin de stânci cu vârfuri ascuţite.

Timéa, aplecându-se peste bord, priveşte în limpezimea apei. Refractându-se printre valurile transparente, mormanele de stânci par atât de aproape încât, datorită frumosului lor colorit viu şi pestriţ, verde, galben şi roşu, formează parcă un uriaş mozaic; printre ele se strecoară sprinten câte un peşte cu solzi de argint şi aripioare roşii. Priveliştea aceasta de basm a fermecat-o!

Clipele se scurg într-o tăcere adâncă: fiecare îşi dă seama că pluteşte pe deasupra mormântului său, că numai mila Celui de sus care-i are în pază îi fereşte să-şi găsească loc de odihnă acolo, pe fundul apei, printre cei mulţi. Numai copila nu înţelege încă înfricoşătoarea primejdie.

Curând ajung în mijlocul unui cerc de stânci care formează parcă un golf. Navigatorii le-au botezat „stâncile-puşti”, poate fiindcă zgomotul valurilor ce se frâng izbindu-se de ele seamănă cu răpăitul unor puşti care se descarcă una după alta.

În locul acela, apele braţului principal al Dunării se îngrămădesc şi formează un bazin adânc. Stâncile din fundul apei nu sunt primejdioase, deoarece zac în adânc; printre ele, în întunericul verzui, se pot zări nişte matahale uriaşe şi

greoaie ce abia se mişcă: sunt morunii, oaspeți veniți din îndepărtata mare; din când în când se zăreşte şi ştiuca, lupul apelor, acest peşte care aici atinge câteva zeci de ocale; apariția ei pune pe goană cetele pestrițe ale peştilor care-şi fac siesta.

Timéa nu se mai sătura privind joaca locuitorilor adâncului; părea că vede, din zborul unei păsări, un amfiteatru uriaş.

Deodată se pomeni apucată de braț; Timár o smulse de lângă bord şi o împinse în cabină, trântind uşa cu un zgomot asurzitor.

— Păzea, hohoo! se auzi deodată glasul întregului echipaj.

Neştiind ce se întâmplase şi neînțelegând din ce cauză căpitanul se purtase cu ea atât de brutal, fata fugi la gemulețul cabinei să vadă ce se petrece afară.

Nu se întâmplase încă nimic deosebit dar, trecând cu bine prin golful stâncilor-puşti, vasul se pregătea să intre în canalul românesc. Aici însă – mai ales când vântul suflă cu tărie – valurile se revarsă din bazinul golfului în canal cu atâta repeziciune încât formează o adevărată cascadă: este clipa cea mai periculoasă a saltului mortal.

Privind prin ferestruie Timéa apucă să-l vadă pe Timár stând la prova cu o cange în mână. În clipa următoare răbufni un muget asurzitor şi un val înspumat şi înalt cât un munte mătură puntea izbind de geamuri o masă verde şi cristalină care, pentru moment, o orbi. Când redeschise ochii, nu-l mai văzu pe Timár acolo unde îl zărise adineauri.

Afară se auzeau strigăte; Timéa dădu buzna spre uşă, lovindu-se piept în piept cu tatăl ei.

— Ne scufundăm? întrebă ea.

— Nu. Corabia a scăpat, dar căpitanul a fost luat de val.

Timéa văzuse totul – doar sub privirile ei valul uriaş îl măturase pe Timár de pe puntea vasului. Auzind însă vestea inima ei nu bătu mai tare.

Uimitor, nu?

Când văzuse pisica albă pierind în vârtej, fusese deznădăjduită şi nu putuse să-şi stăvilească lacrimile iar acum, când i se aducea vestea că Timár fusese înghițit de

valuri, nu putea spune nici măcar: „Bietul de el!”

Da, fiindcă sărmana pisicuță albă atât de îngrozită ceruse ajutor de la toți, pe când omul aceia îi înfrunta pe toți! Apoi pisicuță albă era un animal mic şi drăguț, pe când căpitanul i se părea un bărbat uriaş; şi, în sfârşit, pisicuță albă nu putea să se salveze, pe când căpitanul vasului, puternic şi isteț, cu siguranță că va şti să scape: doar de-aia-i bărbat!

După ultimul *salto mortale* corabia, scăpată de primejdii, plutea în canalul romanesc: echipajul dădu buzna spre luntre să-l caute cu cângile pe cel care dispăruse. Euthym agita o pungă deasupra capului, făgăduind-o ca răsplată celui care-l va salva pe Timár.

— O sută de galbeni celui care-l va scoate viu din apă!

— Păstrați-vă suta de galbeni, domnule! se auzi, deodată, din celălalt capăt al vasului, glasul celui căutat. Am venit fără să mă ajute nimeni.

Timár se urcă pe bord, cățărându-se pe parâma ancorei de la pupa. Nicio teamă, nu piere el atât de uşor!

Ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic, începu să dea comenzi:

— Aruncați ancora!

Ancora grea de trei chintale fu zvârlită în apă şi corabia rămase țintuită în mijlocul canalului, ascunsă de stânci aşa încât nu putea fi văzută dinspre Dunăre.

— Şi-acum, în barcă, să mergem la mal! se adresă Timár celor trei oameni de lângă el.

— Ar fi bine să te schimbi, să-ți pui haine uscate – îl sfătui Euthym.

— Pierdere de vreme! răspunse Timár. Azi o să mai am parte încă de câteva ori de un asemenea botez. Aşa, cel puțin, n-am de ce să mă mai feresc de apă. Şi-apoi trebuie să ne grăbim.

Ultimele cuvinte le rosti în şoaptă. Ochii celuilalt clipiră a înțelegere.

Timár sări grăbit în luntre. Conducea el însuşi, dornic să ajungă cât mai repede la schela de pe mal unde putea găsi cele necesare pentru remorcaj. Strânse repede optzeci de boi pe care-i legă de odgoanele cele noi întinse între timp de pe

corabie; nu trecuse nici o oră şi jumătate şi „Sfânta Barbara” îşi continua drumul prin Porțile de Fier, mergând de-a lungul malului opus aceluia pe lângă care navigase.

Când Timár se înapoie pe vas, hainele i se uscaseră din pricina fierbințelii produse de oboseală.

Corabia fusese salvată, de două ori salvată şi, o dată cu ea toată încărcătura, şi Euthym, şi Timéa. Îi salvase Timár. Oare de ce-l interesau pe el toate astea? De ce se zbătuse atâta? El era doar un simplu slujbaş pe vas, doar un *schreiber*[14] care primea anual un salariu ca vai de lume, un om căruia ar fi trebuit să-i fie indiferent cu ce era încărcată corabia: cu grâu, cu tutun de contrabandă sau cu mărgăritare, deoarece plata lui rămânea aceeaşi.

Cam asemenea gânduri treceau şi prin mintea „curățitorului” când, ajungând în canalul românesc, reîncepu conversația cu timonierul, după ce împrejurările îl siliseră să tacă o bună bucată de vreme:

— Trebuie să recunoşti că azi, mai dihai decât oricând, am fost gata-gata să ajungem împreună în iad.

— Ce-i drept, e drept! mormăi Fabula.

— Şi mă rog, ce nevoie aveam să încercăm dacă ne putem îneca sau nu de sfântul Mihail?

— Hm! făcu Fabula János şi trase o duşcă din ploscă. Cât primeşti pe zi?

— Douăzeci de creițari! răspunse „curățitorul”.

— Cine dracu te-a adus aici să mori pentru douăzeci de creițari? Că eu nu te-am chemat! În ce mă priveşte, eu am un forint pe zi şi de-ale gurii cât mă țin curelele. Am deci cu patruzeci de creițari mai mult decât dumneata, aşa că face să-mi primejduiesc viața. Ce ți-a venit?

„Curățitorul” clătină din cap şi, pentru a fi mai uşor auzit, îşi scoase gluga rămânând numai cu şapca.

— Ascultați, mi se pare că vasul ăla turcesc care venea în spatele nostru urmărea tocmai corabia dumneavoastră şi tare mă tem că „Sfânta Barbara” se cam fereşte de canoniera aia.

---

[14] Funcționar administrativ, conțopist (germ.).

— Hm! Timonierul se porni să tuşească şi, pe dată, răguşi atât de tare încât nu mai putu să zică nimic.

— Oricum, pe mine nu mă priveşte! urmă „curățitorul”, ridicând din umeri – eu sunt grănicer austriac; n-am nici în clin nici în mânecă cu turcul; dar ştiu eu ce ştiu.

— Află atunci ceea ce nu ştii! spuse Fabula János. E-adevărat că vasul ăla turcesc ne urmăreşte şi tot aşa de-adevărat e că din cauza lui am schimbat drumul, dar facem asta fiindcă, din nenorocire, pe fata aceea palidă de colo voiau s-o ia în haremul sultanului; tată-său n-a vrut s-o lase. Mai degrabă a fugit din Turcia; şi-acum gândul nostru e s-ajungem cât mai repede pe pământ unguresc, unde nu-i mai poate urmări sultanul. Ei, iaca, acuma ştii tot, aşa că nu mă mai iscodi, ci du-te mai bine în faţa slăvitului chip al sfintei Barbara, iar dacă valul o fi stins cumva candela, aprinde-o şi nu uita, rogu-te, să arzi în faţa sfintei trei rămurele sfinţite de mâţişori dacă zici că eşti catolic drept-credincios.

„Curățitorul” se sculă anevoie şi, scotocind prin buzunare, scoase amnarul şi cremenea apoi, după ce bodogăni ceva ca pentru sine, se întoarse spre timonier:

— Eu, fără doar şi poate, sunt un catolic drept-credincios pe când despre dumneata se spune că eşti papistaş doar pe corabie, iar în clipa când simţi uscatul sub picioare, devii calvin. Când eşti pe apă, te rogi, dar de-abia aştepţi să pui piciorul pe mal să poţi începe iarăşi să-njuri. Apoi se mai zice că numele matale este Fabula János, iar Fabula pe latineşte înseamnă poveste. Cu toate astea, află de la mine că totuşi cred tot ce mi-ai spus, numai să nu-ţi fie cu bănat...

— Bine, bine. Şi-acum du-te şi să nu te mai văd până nu te-oi chema.

. . . . . .

Trei ceasuri i-au trebuit vasului cu 24 de vâsle să ajungă din locul unde fusese văzut de pe „Sfânta Barbara” până la insula Perigrada, acolo unde Dunărea se desparte în două braţe. Mormanele de stânci ale acestei insule ascundeau celor de pe vas întreg cotul Dunării. De pe canonieră nu se putea vedea nimic din tot ce se întâmplase în spatele

stâncilor.

Vasul turcesc întâlnise mai jos de insulă bucăți de corabie sfărâmată, aruncate de vârtej la suprafață. Erau rămăşițele morii scufundate. Dar nu se putea spune dacă aparținuseră unei mori sau unei corăbii.

După ce canoniera lăsă în urmă insula Perigrada, Dunărea se aşternu astfel încât pe o întindere de o milă şi jumătate se putea zări totul ca-n palmă. Nu se vedea însă nici o corabie încărcată, plutind pe fluviu, sau acostată la mal. Vasele care se legănau pe lângă țărm erau nişte biete bărci pescăreşti.

Canoniera pătrunse şi mai sus pe Dunăre, în unele locuri patrulând până în mijlocul fluviului, apoi se întoarse la mal. Comandantul turc îi întrebă pe cei ce făceau paza țărmului dacă nu văzuseră o corabie încărcată care, pasămite, trecuse prin fața lor. Nimeni nu văzuse nimic; pe lângă ei nu trecuse o asemenea corabie.

Înaintând în susul apei, canoniera ajunse din urmă edecarii ce remorcaseră „Sfânta Barbara". Comandantul îi întrebă şi pe aceştia. Erau nişte sârbi tare cumsecade. Ei îl lămuriră cum nu se poate mai bine pe turc încotro să caute corabia „Sfânta Barbara".

— A fost înghițită, biata de ea; de vârtejul de la Perigrada, cu saci, cu oameni cu tot; iată odgonul rupt.

Canoniera îi lăsă în plata Domnului pe edecarii sârbi care se văicăreau de mama focului că rămăseseră neplătiți. (Trebuiau să se întâlnească cu corabia la Orşova şi s-o remorcheze mai departe.) Vasul turcesc se întoarse şi, purtat de curent, începu să plutească în josul apei.

Când urmăritorii ajunseră iar în dreptul insulei Perigrada, observară jucând pe valuri o scândură pe care n-o luase apa. Pescuind-o, văzură că de ea atârna o funie cu un cârlig de fier; scândură nu era altceva decât o bucată de lopată din roata morii scufundate.

Traseră funia şi, descoperind ancora de la capătul ei, o scoaseră şi pe aceasta din apă; pe brațul ei se găsea săpat cu litere mari numele „Sfintei Barbara".

Acum era limpede cum se întâmplase catastrofa. Odgonul cu care fusese remorcată „Sfânta Barbara" se rupsese, iar

corabia încercase să ancoreze. Ancora nu rezistase însă din cauza încărcăturii; vasul fusese târât în vârtej şi-acum scândurile lui pluteau la voia întâmplării în timp ce călătorii zăceau fără glas în mormântul adânc de piatră.

— *Mash Allah!* Acolo nu ne putem duce după ei.

Un control sever

„Sfânta Barbara" scăpase de două primejdii: de stâncile de la Porțile de Fier şi de canoniera turcească; mai avea însă de înfruntat alte două: vântul bora şi carantina de la Orşova.

Dincolo de Porțile de Fier, zidurile de granit ale celor două maluri strâng uriaşul fluviu într-un defileu îngust de abia o sută de stânjeni. Apele spumegânde se năpustesc vijelioase printre cele două ziduri iar în unele locuri se prăvălesc de la o înălțime de douăzeci şi opt de picioare. Peretele de cremene pare format din straturi colorate în galben, roşu, verde. Marginile de sus sunt încoronate de o coamă verde, zburlită: cununile arborilor de tot felul ai pădurii seculare.

Sus, deasupra pereților înalți de 3 000 de picioare, poți vedea zborul rotit, maiestuos şi lin, al vulturilor pleşuvi ce se profilează pe peticul de cer îngust care, privit din adâncimea de mormânt a fluviului, pare o cupolă de sticlă de un albastru pur; iar vârfurile stâncilor continuă să se înalțe mereu-mereu.

Era o privelişte ce putea scoate din fire toți dracii din lume; în această albie îngustă tăiată în granit, o corabie neputincioasă, o coajă de nucă supraîncărcată – care n-avea nici mâini, nici picioare, nici aripioare ca peştii – înainta totuşi împotriva curentului şi împotriva vântului, având pe bord doar o mână de oameni mândri de mintea, bogăția, puterea şi frumusețea lor.

Nici bora nu le putea face nimic în acea văgăună, deoarece pereții înalți stăvileau furia vântului. Aici era mai uşor şi

pentru cârmaci, şi pentru edecari.

Numai că bora nu dormea.

Trecuse de prânz. Timonierul dădu cârma ajutorului său, apoi se aşeză lângă vatra de la pupa corăbiei; aţâţă focul şi se apucă să-şi pregătească o „frigăruie haiducească" – adică să înşire una lângă alta pe o frigare lungă o bucată de carne de vacă, o bucată de slănină, o bucată de carne de porc şi din nou alte bucăţi, în aceeaşi ordine, urmând ca apoi să le învârtească deasupra jăraticului până ce bucăţile de carne vor fi numai bune de mâncat.

Deodată, peticul acela de cer îngust, care se zărise acolo sus printre cele două stânci ce păreau că se împreună, se întunecă brusc.

Bora nu se lăsa batjocorită. Cât ai clipi se iscă o furtună care înghiţi crâmpeiul de cer albastru dintre cele două ziduri de piatră şi aşternu o beznă de nepătruns în întreaga vale. Sus, nori înghesuiţi; din cele două părţi, stânci întunecate. Din când în când, fulgere verzi brăzdau văzduhul; detunăturile bufneau şi se spărgeau brusc, iar îngusta văgăună de piatră abia reuşea să prindă câte un acord din groaznicul hăuit de orgă; deodată, trăsnetul căzu în Dunăre, drept în faţa provei corăbiei; săgeata de foc transformă pentru o clipă lăcaşul de piatră într-un iad de flăcări; detunătura, amplificată de ecou, răsună în coridorul imens străjuit de titani, vestind parcă sfârşitul lumii. Ploua cu găleata.

Totuşi, corabia trebuia să înainteze. Trebuia să înainteze, pentru ca noaptea să n-o prindă la Orşova.

Nu se vedea decât la lumina fulgerelor; cu cornul nu se mai putea da semnale, deoarece glasul lui putea fi auzit şi pe malul celălalt. Omul priceput se descurcă însă şi în situaţii ca acestea.

Timár se aşeză la prova şi, scoţând amnarul şi o bucată de cremene, începu să scapere. Acest foc nu poate fi stins de potop. Edecarii îl văd chiar şi prin pânza ploii şi, numărând scăpărăturile, ştiu ce au de făcut. Tot prin sclipiri de cremene lovită răspund şi ei. Aceasta e telegrafia secretă a marinarilor şi contrabandiştilor de la Porţile de Fier. Limbajul

acesta mut fusese perfecționat de către popoarele ce locuiau cele două țărmuri izolate.

Timéii îi plăcea furtuna.

Trăgându-şi şalul turcesc peste cap, deschise fereastra cabinei şi-l întrebă pe căpitan:

— Ne aflăm oare într-un mormânt?

— Nu – răspunse Timár – ci în fața unui mormânt. Stânca aceea înaltă, care la lumina fulgerelor străluceşte ca un munte de foc, este mormântul sfântului Petru. „Groapa lui Petru", iar cele două statui de lângă mormânt sunt cele „două babe".

— Ce fel de babe?

— Legenda spune că două femei, o unguroaică şi o româncă, s-au luat la ceartă, fiecare zicând că mormântul sfântului Petru ține de țara ei. Apostolul, nemaiputând să doarmă în groapă de gura lor, s-a supărat şi le-a prefăcut în stane de piatră.

Timéa nu râse auzind legenda aceasta hazlie. Ea nu ştia încă să guste farmecul ironiei.

— Dar de unde se ştie că acela-i mormântul unui apostol? întrebă fata.

— Pentru că pe stânca aia cresc nenumărate ierburi de leac, tămăduitoare de felurite boli, ierburi ce sunt culese şi duse până hăt-departe, în țări străine.

— Deci apostolul e cel ce face bine oamenilor chiar şi după moarte? întrebă Timéa.

— Timéa! răzbătu din cabină vocea poruncitoare a lui Euthym.

Auzindu-se strigată, fata îşi trase grăbită capul înăuntrul cabinei şi închise ferestruica rotundă. Când Timár se întoarse din nou spre locul unde fusese fata, nu mai văzu decât icoana sfintei Barbara.

Corabia îşi vedea de drum, înfruntând furtuna.

Şi, deodată, mormântul acela întunecos de piatră se deschise. În clipa în care cele două ziduri de cremene se depărtară, dispăru şi zăbranicul întunecat ce acoperise culmile. Pe cât de repede îl aşternuse, pe-atât de repede bora îl sfârtecase, biciuind negura furtunii; în fața călătorilor se

deschise deodată minunata vale a Cernei, cu malurile deluroase acoperite de la poale până către piscuri de vii şi livezi; în depărtarea verzuie, scăldată de razele calde ale soarelui ce asfinţea, se zăreau case albe şi turnuri zvelte, cu acoperişuri vopsite în roşu; printre picăturile de cleştar ale ploii se ivi curcubeul.

Dunărea nu mai îngrozea privirile nimănui: uriaşul fluviu se întinsese cu demnitate, reocupându-şi albia ce i se cuvenea; în limpezimea apei albastre ca safirul, călătorii putură desluşi oraşul Orşova, clădit pe o insulă.

...Cea de-a patra şi cea mai mare primejdie!...

Soarele apusese când „Sfânta Barbara" ajunse în dreptul Orşovei.

— Mâine o să fie un vânt mai îndrăcit decât cel care ne-a blagoslovit azi – murmură cârmaciul, uitându-se spre cerul învăpăiat.

Spre asfinţit, văzduhul părea o mare de lavă în care parcă îşi dăduseră întâlnire toate nuanţele focului şi ale sângelui; perdeaua de nori, desfăcută la mijloc, lăsa să se vadă cerul care, pierzându-şi culoarea albastră, devenise verde ca smaraldul. Munţii şi văile, pădurile şi satele, toate erau învăluite în lumina sângerie a apusului de o strălucire atât de orbitoare, încât nu lăsa umbre; în centrul priveliştii apărea Dunărea ca Phlegetonul[15] în flăcări, iar undeva, în mijlocul ei, se înălţa o insulă cu turnuri şi clădiri înalte, învăpăiate, ce formau parcă un imens cuptor prin care, ca prin Purgatoriu, trebuia să păşească orice muritor ce voia să treacă hotarul dintre răsăritul ciumat şi apusul fără prihană.

Ceea ce apăsa asupra nervilor mai mult decât priveliştea învăluită în lumina aceea de foc prevestitoare de furtună era însă o mică luntre vopsită în galben şi negru, care se apropia de corabie, venind dinspre Schelă.

„Schelă" li se spunea zăbrelelor duble printre care puteau să stea de vorbă, să se tocmească şi să facă tranzacţii locuitorii ţărilor de pe cele două maluri ale Dunării.

„Sfânta Barbara" ancorase în faţa insulei şi aştepta luntrea

---

[15] Fluviu de foc din Infern.

care se apropia. În luntre se zăreau trei oameni înarmați – doi luntraşi şi cârmaciul; doi dintre ei aveau puşti cu baionetă.

Euthym se plimba neliniştit în sus şi în jos prin fața cabinei sale. Timár veni lângă el şi-i şopti:

— S-apropie patrula de control.

Euthym vârî mâna în punga de mătase pe care o ținea în chimirul de piele, scoase două fişicuri şi le întinse lui Timár.

Fiecare fişic conținea o sută de galbeni.

Peste câteva clipe luntrea ajunse lângă corabie şi cei trei oameni înarmați urcară pe bord.

Unul dintre ei, inspectorul vamal, *inspiciens*-ul, avea sarcina să controleze dacă în cală nu se găsesc cumva mărfuri de contrabandă sau arme; ceilalți doi zapcii, erau ajutoarele înarmate ale acestuia, puşi totodată să vegheze ca inspectorul să-şi facă datoria conştiincios; „curățitorul", spion semioficial, avea rolul să-i pândească pe cei doi zapcii dacă îl supraveghează aşa cum trebuie pe inspector. La rândul lor, cei trei – inspectorul şi zapciii – alcătuiau un fel de tribunal oficial, care-l supunea pe „curățitor" la un aspru interogatoriu, căutând să afle dacă nu cumva vreunul din călători venise în contact cu ciumații.

Totul era sistematic organizat: fiecare funcționar îşi supraveghea colegul şi toți la un loc pe fiecare în parte.

Pentru îndeplinirea formalităților de control, *inspiciens*-ului i se plăteau în mod obişnuit o sută de creițari, celor doi zapcii – câte douăzeci şi cinci, iar „curățitorului" – cincizeci; ceea ce, desigur, era destul de puțin.

Când inspectorul puse piciorul pe bordul „Sfintei Barbara", „curățitorul" se grăbi să-l întâmpine. Inspectorul se scărpina după ureche, iar „curățitorul" se scărpina sub nas: la atât se rezumară cei doi. Apoi inspectorul se întoarse spre Timár în timp ce zapciii îşi puseră baionetele la armă. Deocamdată stăteau la trei paşi de căpitan, căci nu ştiau dacă Timár era sau nu contaminat de ciumă.

Începu interogatoriul:

— De unde?

— De la Galați.

— Proprietarul corăbiei?
— Brazovics Athanaz.
— Proprietarul încărcăturii?
— Trikalis Euthym.
— Actele justificative?

Predarea actelor se făcu luându-se mai multe măsuri de precauție. Se aduse o tigaie cu jăratec peste care se presără pelin şi semințe de brad: hârtiile fură vânturate mai întâi de câteva ori prin fumul iscat de arderea semințelor, apoi, cu ajutorul unui cleşte de fier, fură luate de inspector care le citi ținându-le la distanță; în sfârşit fură restituite. Deocamdată nu spuse nici un cuvânt referitor la actele corăbiei. Luară după aceea tigaia şi aduseră în locul ei un urcior, de fapt o oală de lut cu gura atât de largă încât oricine şi-ar fi putut vârî pumnul în ea.

Urciorul înlesnea plata controlorilor. Deoarece ciuma se putea lua uşor prin intermediul monedelor, corăbierul sosit din Orient trebuia să pună mai întâi banii în urciorul plin cu apă, de unde vajnicul apărător al apusului îi scotea curați. În acelaşi fel se făceau şi plățile la Schelă, unde orice ban trebuia pescuit dintr-un bazin cu apă.

Timár vârî pumnul strâns în apa din urcior şi-l scoase cu degetele larg desfăcute. La rândul său, inspectorul vârî şi el mâna în urcior, scoțând-o cu pumnul strâns, şi o strecură apoi în buzunar.

O! Era de prisos să mai controleze banii la lumina cerului învăpăiat pentru a vedea cât i se dăduse. Îşi dădu seama pipăindu-i, simțindu-i, după greutate. Doar de! şi un orb recunoaşte aurul. Nici un muşchi nu tresări însă pe chipul lui.

Urmară zapciii care, cu o gravitate oficială, îşi pescuiră şi ei plata de pe fundul urciorului.

La urmă, cu fața severă, amenințătoare îşi făcu apariția şi „curățitorul”. Un singur cuvânt de-al lui ar fi fost de ajuns ca „Sfânta Barbara” cu toți pasagerii ei să rămâie zece sau douăzeci de zile sechestrată în carantină. Şi chipul lui rămase imobil după îndeplinirea ritualului cuvenit.

Toți aceşti slujbaşi erau oameni cu sânge rece, pe care nu-

i interesa decât datoria.

Apoi inspectorul, cu o voce aspră, ceru să i se deschidă uşa pentru a intra în cala vasului. Dorința i se îndeplini pe dată. Cei trei intrară în interiorul corăbiei; nimeni din echipaj n-avea voie să-i urmeze. Odată singuri, cei trei bărbați începură să rânjească, în timp ce „curățitorul", rămas afară, zâmbea sub glugă.

Desfăcură unul din saci. Într-adevăr conținea grâu.

— E cam cu neghină! constată inspectorul. Probabil că şi în ceilalți saci e tot grâu şi desigur că-i tot atât de neghinos.

După acest control începu redactarea protocolului; unul dintre domnii înarmați ținea călimara şi uneltele de scris, iar celălalt caietul de procese verbale. Inspectorul notă cu exactitate ceea ce constatase. Apoi mâzgăli ceva pe o bucată de hârtie, pe care o împături şi-i puse un sigiliu oficial, dar fără să scrie deasupra nici o adresă.

După ce scotociră în mod amănunțit toate ungherele unde s-ar fi putut ascunde vreun obiect suspect, cei trei controlori ieşiră la lumina zilei. De fapt, la lumina lunii, deoarece între timp soarele scăpătase, iar printre norii zdrențuiți lucea o lună strâmbă, când ascunzându-se, când arătându-şi chipul.

Inspectorul îl chemă pe Timár şi, pe un ton grav şi oficial, îi aduse la cunoştință că pe corabie nu s-a găsit nici o marfă interzisă; cu aceeaşi voce oficială, îl invită pe „curățitor" să-şi facă declarația referitoare la problemele sanitare privind corabia. „Curățitorul" amintind jurământul pe care-l depusese, declară că nici o persoană şi nimic din ce se găsea pe corabie nu e contaminat. Apoi fu eliberată o adeverință cum că toate actele au fost găsite în regulă şi odată cu ea chitanța pentru sumele primite: o sută de creițari pentru inspector, de două ori douăzeci şi cinci pentru zapcii şi cincizeci pentru „curățitor". Nu lipsea nici un creițar. După aceea, chitanțele fură trimise proprietarului încărcăturii, care tot timpul controlului nu-şi părăsise cabina. Proprietarul tocmai lua masa. În schimbul chitanțelor, i se ceru să elibereze contra-chitanțe, confirmând sumele predate. Din toate aceste chitanțe şi parachitanțe, atât proprietarul încărcăturii cât şi respectivii slujbaşi cu mutre grave se

încredințau că Timár înmânase exact atâția creițari câți i se dăduseră şi că nici unul nu i se lipise de degete.

Da, creițari, numai că... de aur!

Prin mintea lui Timár fulgeră deodată un gând: dacă în loc de cincizeci de galbeni pe care grănicerul acela murdar trebuia să-i pescuiască din urcior (bani prea mulți de altfel pentru el), ar fi pus numai patruzeci? Nimeni n-ar fi aflat vreodată că el oprise zece. Ba putea să ascundă chiar jumătate din întreaga sumă cine să-l controleze? Cei care urmau să primească banii erau destul de bine răsplătiți şi numai cu jumătate din sumele primite.

Dar de undeva, dinlăuntrul ființei lui țâşni un alt gând.

„Ceea ce ai făcut tu se cheamă mituire. Mita n-ai dat-o însă din avutul tău. Punga lui Trikalis s-a uşurat, dar asta pentru că aşa i-au cerut lui afacerile; tu ai dat doar banii şi eşti tot atât de nevinovat de toată treaba asta ca şi bietul urcior. De ce i-a mituit Trikalis pe controlori? N-ai de unde să ştii. O fi încărcată corabia cu marfă de contrabandă? Oare omul ăsta care-şi risipeşte banii pentru a-şi scăpa cât mai repede pielea este un refugiat politic, sau eroul fugărit al unei aventuri romantice? Oricine ar fi, nu-i treaba ta. Dar din clipa în care un singur ban ți s-ar lipi de degete, ai deveni un părtaş la tot ceea ce apasă, poate, conştiința acestuia. Nu lua nimic pentru tine."

Inspectorul anunță că vasul poate să-şi continue drumul, iar drept semn arboră pe catargul corăbiei pavilionul alb-roşu, cu vultur negru.

Constatându-se astfel în mod oficial că vasul care sosise dinspre răsărit nu era contaminat, inspectorul dădu mâna cu Timár, fără să-şi mai cufunde mâinile în apă şi-i spuse:

— Dumneata eşti din Komárom. Pesemne că-i cunoşti pe şeful secției de aprovizionare a armatei, domnul Kacsuka. Da? Ei bine, de îndată ce ajungi acasă, dă-i această scrisoare. N-am scris adresa, pentru că nu-i nevoie. N-o să-i uiți numele. Aduce cu numele unui dans spaniol. Îndată ce ajungi acasă dă-i scrisoarea. N-o să-ți pară rău.

Spunând acestea îl bătu prieteneşte pe umăr, ca şi cum Timár i-ar fi datorat recunoştință veşnică şi, cu asta, toți se

grăbiră s-o şteargă de pe puntea corăbiei şi să se întoarcă la Schelă în luntrea vopsită cu dungi galbene şi negre.

„Sfânta Barbara" putea să pornească mai departe. Chiar dacă de sus şi până jos ar fi fost încărcată cu saci umpluți cu sare, cafea sau tutun turcesc, chiar dacă fiecare călător ar fi fost plin din cap până-n picioare de holeră şi lepră, acum nimeni nu mai avea dreptul s-o oprească din drumul ei pe Dunăre.

Corabia nu transportă însă nici marfă de contrabandă, nici ciumă, ci... cu totul altceva.

Timár puse bilețelul fără adresă în portmoneu, întrebându-se nedumerit: „Oare ce-ar putea să conțină?" În bilet scria:

„Cumetre! Îți recomand în mod deosebit pe acel care îți va aduce aceste rânduri. E un om de aur!"

„Insula nimănui"

Chiar în noaptea aceea edecarii lăsați pe malul sârbesc îşi urcară atelajele pe bacuri şi trecură pe malul unguresc, aducând cu dânşii şi odgonul tăiat şi vestind în drumul lor că odgonul se rupsese singur în dreptul vârtejului primejdios de lângă Perigrada, iar vasul pe care-l remorcaseră pierise înghițit de valuri.

În dimineața următoare nu mai era nici urmă de „Sfânta Barbara" în portul Orşova! Dacă, din întâmplare, comandantul canonierei turceşti s-ar fi gândit să vâslească prin canalul de mijloc al Porților de Fier şi să înainteze până la Orşova, nici acolo n-ar mai fi găsit ceea ce căuta; iar dincolo de Orşova, până la Belgrad, turcii nu stăpâneau decât jumătate din Dunăre: jumătatea dinspre malul unguresc nu mai era supusă sultanului. Doar fortăreața de pe insula Orşova Nouă se mai afla încă în mâinile lor. „Sfânta Barbara" plecă din Orşova către orele două după miezul

nopții. De obicei, după miezul nopții vântul nu mai bate, aşa că timpul favorabil trebuie folosit. Echipajul primi porții duble de rachiu pentru a lucra cu mai multă voie bună. Şi astfel, în liniştea dimineții, glasul melancolic al cornului de pe corabie se auzi iarăşi, mai sus de Orşova.

Plecarea se făcuse într-o linişte desăvârşită în timp ce de pe meterezele fortăreței din insula Orşova Nouă se auzeau strigătele tărăgănate ale santinelelor turceşti. Cornul corăbiei dădu primele semnale abia după ce vârful muntelui Allion dispăruse înapoia munților înconjurători.

De îndată ce sună cornul, Timéa îşi îmbrăcă grăbită burnusul[16] alb şi, părăsind cabina unde dormise câteva ceasuri, ieşi pe puntea corăbiei să-l caute pe Euthym, care nu numai că nu închisese ochii în noaptea aceea, dar nici măcar nu intrase în cabină şi – lucrul cel mai ciudat de altfel – nu trăsese nici un fum de ciubuc! Se temuse ca grăuntele de foc din vârful pipei să nu trezească bănuielile turcilor de pe insula Orşova Nouă.

Timéa simțea că trebuie să repare o greşeală față de cineva. De aceea, fără nici un îndemn, intră în vorbă cu Timár întrebându-l despre locurile pe unde treceau. Sufletul ei de copil simțea instinctiv că datora recunoştință acestui om.

Revărsatul zorilor găsi corabia aproape de Ogradina. Timár îi arătă fetei un monument istoric, datând de 18 secole. Era tabula lui Traian, tăiată în stânca abruptă şi susținută de doi îngeri; colțurile îi sunt înconjurate de delfini, iar inscripțiile de pe ea vorbesc despre faptele lumeşti ale împăratului-zeu.

Timár întinse Timéii ocheanul pentru a putea desluşi literele săpate în stâncă.

— Nu cunosc literele astea! zise Timéa.

Erau litere latine.

După ce dispare culmea ascuțită a Sterbețului, aflat pe malul sârbesc, urmează iarăşi un coridor de piatră care strânge Dunărea într-o albie îngustă de numai 510 picioare.

---

[16] Manta de lână, cu glugă, cum poartă arabii (n.t.).

Acest coridor e cunoscut sub numele de Cazane. De ambele părți – ziduri de piatră prăpăstioase şi înalte de peste 2000–3000 de picioare, cu cotituri ce se pierd în pâcla de opal. Din coasta unuia dintre pereții prăpăstioşi, de la o înălțime de o mie de picioare, țâşneşte dintr-o peşteră şi se prăvăleşte ca un şuvoi argintiu, un pârâiaş subțire care se preface într-o pulbere fină mai înainte să ajungă în Dunăre. Cei doi pereți de stâncă sunt neîntrerupți; stânca se desface numai într-un singur loc şi din întunecata vale alpină, prin strunga ce se deschide, se poate întrezări o pajişte înflorită, iar în depărtare – un turn alb, zvelt: Turnul Dabovei. Acolo începe Ungaria.

Timéa nu-şi luă ochii de la această privelişte decât după ce corabia trecu de ea; munții se împreunară din nou şi ascunseră peisajul, iar umbrele lor întunecate se întinseră peste prăpastia adâncă.

— Parcă am trece prin coridorul lung al unei închisori, ca să pătrundem într-o țară de unde nu mai există întoarcere – murmură ea către Timár.

Cele două ziduri se înalță mereu; peste oglinda Dunării se aşterne o înnegurare din ce în ce mai grea; şi, pentru ca priveliştea de groază să fie mai desăvârşită, în peretele dinspre miazănoapte apare deodată gura întunecată a unei peşteri înconjurată de parapete, cu creneluri pentru tunuri.

— E peştera Veterani – explică Timár. Aici, acum o sută patruzeci de ani, trei sute de viteji având doar cinci tunuri, au luptat timp de patruzeci de zile împotriva unei întregi oştiri otomane.

Timéa clătină din cap. Căpitanul cunoştea însă şi alte amănunte despre peştera aceea.

— Mai târziu, să tot fie vreo patruzeci de ani de atunci, ai noştri au apărat din nou această peşteră, într-o altă luptă sângeroasă cu turcii. Otomanii au pierdut peste două mii de oameni sub stâncile astea.

Timéa îşi încruntă sprâncenele-i subțiri şi privi atât de rece spre povestitor, încât acestuia îi pieri pofta să se mai laude. Apoi, acoperindu-şi gura cu burnusul, copila îi întoarse spatele şi intră în cabină de unde nu mai ieşi decât atunci când se înnoptă.

Privea prin ferestruica micuței cabine cum se perindă pe mal turnurile cetăților prefăcute în ruine, pichetele singuratice, masive şi scorojite de vreme, stâncile împădurite ale văii Klisura, apoi, rând pe rând, stâncile uriaşe aruncate în mijlocul fluviului, piatra de la Trescovăț care stârneşte o adevărată cascadă şi, la urmă, Babagaiul cel înalt de 30 de stânjeni, cu versanții ferestruiți. Nu se interesă însă de istoricul turnului acela octogonal de cetate care se zărea în tovărăşia altor trei turnuri mai mici înconjurate de metereze şi parapete. Dacă ar fi întrebat, ar fi auzit povestea frumoasei Rozgony Cicelle, ar fi aflat cum a pierit Zsigmond[17], regele Ungariei, şi ce dezastru a urmat apoi în țară. Acolo era cetatea Galambócz.

De la un capăt la altul, cele două maluri deapănă istoria; istoria a două popoare, puse de o soartă smintită să se ucidă unul pe altul şi care, la începutul fiecărei încăierări, se întâlneau mai întâi prin aceste locuri. Malurile sunt o nesfârşită catacombă unde se mai păstrează încă oasele a sute şi sute de mii de viteji.

Timéa nu mai ieşi din cabină să mai stea de vorbă cu Timár nici în ziua aceea şi nici în ziua următoare. În caietul ei de schițe făcu unele desene pe care izbuti să le însăileze destul de frumos, între timp, corabia înainta încet în susul apei.

După alte trei zile „Sfânta Barbara” ajunse în locul unde râul Morava se varsă în Dunăre. La gura râului se înalță cetatea Szendrö. Pe cele 36 de turnuri ale acesteia a fluturat adesea când drapelul cu chipul Fecioarei Maria, când drapelul verde al Profetului, iar zidurile sale rotunde şi cernite au fost spălate din belşug de sângele multor popoare.

În dreptul celeilalte guri a Moravei putrezesc pereții golaşi ai vechii cetăți Kulics, iar dincolo de insula Ostrova, pe un dâmb, se înalță ruinele cetății Rama. Peste tot, numai pietre funerare.

Dar nu-i cazul să rămânem cu gura căscată privind toate acestea. Azi nimeni n-are vreme să se gândească la gloria

[17] Rege al Ungariei, a trăit între anii 1368–1437.

apusă a unor popoare în declin deoarece se petrec lucruri mult mai importante.

În clipa în care începe să se deschidă pusta ungară, vântul de nord se aruncă cu atâta tărie asupra corăbiei, încât edecarii nu mai izbutesc s-o țină. Vântul zvârle corabia spre celălalt mal. E limpede că nu se mai poate înainta.

După ce schimbă câteva vorbe în taină cu Timár, Trikalis se îndreptă spre cârmaci.

Domnul Fabula leagă cârma cu o frânghie şi o lasă aşa; apoi cheamă echipajul din luntre şi strigă spre mal edecarilor să se oprească. În atare situație nici vântul, nici remorcatul nu mai sunt de ajutor.

În fața corăbiei se înalță insula Ostrova; din ea se prelungeşte în Dunăre o limbă de pământ lungă şi ascuțită, plină de râpi şi prăpăstii care, în partea de miazănoapte, este acoperită de sălcii uriaşe, gârbovite de vreme.

Corabia trebuia să ajungă în partea de miazăzi a insulei, acolo unde va putea să poposească întocmai ca într-un port, ferită de vântul de miazănoapte şi ascunsă de privirile iscoditoare ale străinilor. Căci, pe acest braț mai lat al Dunării care înconjoară insula dinspre Serbia, nu se circulă, albia sa fiind presărată cu numeroase bancuri de nisip şi steiuri pleşuve.

Dar ce mână măiastră poate conduce vasul în partea de miazăzi a insulei?

Corabia nu mai poate fi remorcată, deoarece pe insulă nu există nici un drum pe unde ar putea merge caii de remorcă şi nici nu putea să treacă de-a curmezişul din cauza vântului care împiedică vasul să plutească împotriva curentului.

Atunci ce-i de făcut?

Se aruncă ancora în mijlocul Dunării, iar odgonul de remorcă se dezleagă şi e tras pe corabie. De capătul odgonului se prinde o a doua ancoră; aceasta e suită în luntre, iar vâslaşii pornesc spre insula Ostrova; ajunşi la capătul odgonului, aruncă ancora în apă şi se înapoiază pe corabie.

Se ridică prima ancoră iar odgonul celei de a doua se leagă de un cabestan pe care patru marinari încep să-l învârtească

cu ajutorul unor răngi petrecute prin el. Odată cu înfăşurarea înceată a odgonului pe cabestan, corabia începe să plutească lin spre ancora prinsă de fundul Dunării.

E o muncă istovitoare.

Când, în sfârşit, corabia ajunge deasupra ancorei aruncate, în luntre este urcată prima ancoră. Vâslaşii pornesc din nou, ancora e iar azvârlită în Dunăre şi odgonul se înfăşoară pentru a doua oară pe cabestan. Şi aşa, cu preţul unei munci istovitoare, corabia se târăşte pas cu pas împotriva curentului, împotriva furtunii.

Folosind numai braţele oamenilor, pentru a trage o corabie încărcată ca „Sfânta Barbara" din mijlocul Dunării până în dreptul crestei acelei insule, e necesară cel puţin o jumătate de zi de trudă. O jumătate de zi istovitoare pentru cei care muncesc, plicticoasă pentru cei care privesc. În asemenea clipe, corabia încărcată devine urâtă şi anostă.

Vasul părăsi braţul umblat al Dunării, unde îl întâmpinaseră ruinele veacurilor trecute, unde se întâlnise cu alte vase şi unde şiruri întregi de mori se auzeau tocând şi pătrunse în bucla braţului neumblat, acolo unde, dinspre dreapta, o insulă lungă şi pustie ce părea a fi în întregime acoperită cu plopi şi sălcii îl ascunse cu totul; nici urmă de aşezare omenească pe mal; spre stânga, apa Dunării părea că se afundă într-un stufăriş des şi întunecos. Numai într-un singur loc, prezenţa uscatului era trădată de nişte plopi înalţi, cu frunze argintii, care se înălţau ca o pată în mijlocul vegetaţiei din insulă.

În acest pustiu lăcaş al tăcerii făcu popas „Sfânta Barbara".

Acum însă se ivi un alt necaz: se terminaseră merindele. La plecarea din Galaţi socotiseră că vor face, ca de obicei, un popas mai îndelungat la Orşova unde s-ar fi putut aproviziona cu alimente proaspete. Plecând însă de-acolo în toiul nopţii şi în mare grabă, la sosirea lângă insula Ostrova constatară că pe corabie nu se mai afla decât putină cafea, zahăr şi o cutie cu dulceţuri turceşti ce aparţinea Timéii, cutie pe care fata nu voia s-o desfacă; avea de gând s-o dăruiască cuiva.

— Nu-i nici o nenorocire! spuse Timár. Trebuie să hălăduiască vreo ființă omenească pe vreunul din cele două maluri; berbeci şi iezi găseşti oriunde, şi-apoi cu bani poți cumpăra de toate, chiar şi prin locurile astea.

Se mai ivi însă şi-o altă năpastă. Deoarece corabia rămăsese ancorată şi bătrânul fluviu biciuit de vânt o legăna necontenit, Timéii i se făcu rău, fapt care o sperie de-a binelea.

Se putea oare găsi undeva pe aproape vreun adăpost în care fata şi tatăl ei să-şi petreacă noaptea liniştiți?

Privirea ageră a căpitanului desluşi deodată o dâră subțiratică de fum, care se ridica deasupra plopilor ce se înălțau în mijlocul stufului. Fără îndoială că acolo era o aşezare omenească.

— Mă duc să văd cine o fi stând acolo.

Pe vas se afla o luntre mică şi îngustă pe care Timár obişnuia s-o folosească la vânătoare în zilele când corabia stătea ancorată şi deci căpitanul avea răgaz să dea o raită printre trestii la vânătoare de rațe sălbatice.

Timár dădu ordin ca luntrea să fie lăsată pe apă, îşi luă puşca, tolba de vânătoare şi un mic năvod ce se putea strânge – n-avea de unde să ştie ce va găsi: vânat sau peşte – apoi o porni de unul singur prin stufăriş vâslind şi cârmind cu o singură lopată.

Vânător cu experiență şi bun cunoscător al apelor, Timár găsi repede deschizătura pe unde se putea pătrunde în stufăriş; apoi vegetația îl călăuzi arătându-i drumul.

Acolo unde la suprafața apei plutesc frunze mari de nufăr, cu florile lor albe-verzui ca ale lalelelor, înseamnă că apa e adâncă şi că pe fundul ei se află rămăşițe ale plantelor depuse de curenți; în alte locuri, oglinda apei este acoperită de covorul verde al lintiței. Pe catifeaua plutitoare stă la pândă zgripțuroaica regnului vegetal, „mătrăguna apei”, de forma unei gulii, vânătă, rotundă şi buhăită, aducătoare de moarte pentru orice animal; când Timár lovi una cu lopata, parcă țâşni dintrînsa o flacără albastră împrăştiindu-şi pulberea de mucegai otrăvitor; rădăcinile ei se înfig adânc în mâlul rău mirositor care înghite fără milă omul sau animalul

împotmolit în el. Natura a hărăzit acestui vrăjitor ucigaş al florei locuri unde poate să se ascundă bine de tot.

Acolo unde volbura de apă se caţără pe trestiile ce par nişte ghioage, unde frumoasele umbrele ale roşeţelei (crinul de baltă – *butomus)* se leagănă deasupra papurei înverzite, înseamnă că dedesubt e prundiş care, când apele scad, iese la suprafaţă, în sfârşit acolo unde mana de apă *(polygonum)* începe să formeze tufişuri printre care dacă trece un vâslaş, borul pălăriei i se umple cu seminţe mărunte care-s hrana săracilor – mana din deşert – ei bine, acolo trebuie să fie pământ ce se-nalţă, locuri unde doar rădăcinile plantelor stau în apă!

Dacă luntraşul nu pricepe glasul plantelor călăuze, poate să rătăcească în stufărişul care-l ameţeşte şi să nu mai iasă din el cât e ziua de lungă.

După ce străbătu acest stufăriş care, cu ciorchinii săi de flori de culoarea pielei formau o adevărată pădure, Timár zări dintr-odată ceea ce căuta; o insulă. Era într-adevăr o formaţie aluvionară nouă, o insulă care nu figura nici pe cea mai recentă hartă.

În albia braţului drept al Dunării, existase cândva o aglomerare de stânci. La picioarele lor, cursul molatic al apei, care aici făcea un cot, depusese un banc de nisip. Într-o iarna, în timpul unor inundaţii, sloiurile de gheaţă se izbiră de insula Ostrova şi-i rupseră un colţ, târând cu ele pământ, piatră, grămezi întregi de arbori; apoi, cocoloşul acela deluvian format din sloiuri, stânci şi tulpini de copaci se buluci peste bancul de nisip din spatele stâncii şi se opri acolo. Vreme de o jumătate de secol, an de an, fiece nouă revărsare adusese şi depusese peste el câte un nou strat de nămol; partea stâncoasă creştea din pricina pietrişului cărat mereu de ape, iar pe pământul format din trunchiurile putrezite ale arborilor se înălţase, cu repeziciunea şi abundenţa caracteristică lumii noi, o vegetaţie virgină; astfel luase naştere o insulă necunoscută. O insulă care nu era a nimănui; n-avea nici stăpân, nici rege, nici autorităţi, nici preoţi, şi nu aparţinea nici unei ţări, nici unui judeţ, nici unei dioceze. Multe locuri ca acesta se pot găsi la hotarul

turco-sârb, adevărate colțuri de rai, unde nu ară şi nu coseşte nimeni, unde nu pasc vitele nimănui. E țara plantelor şi a animalelor sălbatice. Şi cine ar putea spune a mai cui încă?

Țărmul de miazănoapte al insulei stătea mărturie felului în care se născuse ea. Pietrişul îngrămădit forma adevărate baricade, iar în unele locuri pietroaiele erau mari cât o căpățână de om sau chiar cât un butoi; printre ele se aflau rădăcini de trestie şi resturi de lemn putrezit; bancul de nisip, fiind mai jos, era acoperit de scoici dunărene cu cochilii verzi-brune, iar în coasta malului nămolos se zăreau nişte scobituri de mărimea unor căldări în care, la sunetul paşilor ce se apropiau, sute de broaşte țestoase se grăbeau să se ascundă.

Țărmul era acoperit pe toată lungimea lui cu arbuşti pitici de răchită roşie. Primăvara, când porneau sloiurile, toată partea aceasta era despădurită, retezată de blocurile de gheață.

În acest loc ajunse Timár cu luntrea pe care o legă de tulpina unei răchite. Pătrunzând mai în adâncul insulei, fu nevoit să străbată adevărate păduri virgine de sălcii şi plopi uriaşi pe care, ici-colo, furtuna îi culcase la pământ. Rugii de mure – lianele fructifere ale insulelor – formau boschete pline de spini, iar valeriana, crescută din belşug pe pământul acela putred, îşi amesteca mireasma cu mirosul de doctorie al plopilor.

Pe o câmpie netedă situată undeva mai jos unde nu erau nici arbori, nici tufe, pe marginea unei băltoace acoperite cu ierburi grase, se înălțau plante în formă de umbrelă, baraboiul şi *sison amonum*[18] cu miros de scorțişoară; grupate la un loc şi izolate ca nişte aristocrate ale plantelor, se semețeau strigoaiele (*veratrun*), plante mari de un stânjen, cu flori de un roşu aprins; prin iarbă se ițeau flori de nu-mă-uita şi tătărească cu corole roşii, grele de miere. Nu era deci de mirare că în scorburile putrede ale sălciilor roiau atâtea albine sălbatice. Printre flori, ca nişte minunate fructe verzi,

[18] Plantă umbeliferă cu flori galbene.

brune şi roşii, se zăreau capsulele coapte ale unor plante mai puțin cunoscute care înfloreau primăvara.

Dincolo de câmpia aceea se întindea un desiş în care sălciile şi plopii se amestecau cu mărul pădureț; tufe de păducel acopereau partea de jos a tulpinelor. Aici terenul se mai înălța puțin.

Timár se opri şi ascultă. Nici o mişcare.

Pe o insulă ca asta nu trăieşte nici un fel de mamifer. Ar pieri din pricina inundațiilor. Trăiesc doar păsări, insecte şi reptile. Dintre păsări, nici privighetoarea, nici porumbelul sălbatic nu vin aici; n-ar supraviețui pe o astfel de insulă. Păsările acestea se aciuiază numai acolo unde locuiesc oameni, unde sunt culturi.

Totuşi două specii de vietăți trădau existența omului chiar şi pe această insulă. Prima era viespea, iar a doua, grangurul. Şi prima şi a doua au o pasiune: fructele altoite. Or, acolo unde pe crengile copacilor se aflau faguri uriaşi făcuți de viespi şi unde din pădure se auzea fluieratul îmbietor al grangurului, trebuie să existe astfel de fructe.

Timár porni deci după fluieratul grangurului.

După ce trecu ca vai de lume prin boschetele de păducel şi măcriş păsăresc pline de spini care îl împunseră prin haină cu acele lor ascuțite, se opri deodată, vrăjit, înmărmurit.

Ceea ce vedea i se părea un colț de rai. În fața lui se întindea o minunată grădină de vreo cinci-şase iugăre, cu pomi fructiferi sădiți nu în rânduri, ci grupați simetric, cu ramuri ce atârnau până la pământ îngreuiate de dulcea lor povară. Meri şi peri, cu crengile pline de fructe roşii aurii, pruni de tot soiul cu fructe ce formau parcă pe ramuri buchete de trandafiri sau de crini; iar pe jos, prin iarbă, prisosul căzut şi necules încă.

Se zăreau apoi nenumărate boschete de zmeură, coacăze şi agrişe, iar printre trunchiurile pomilor cu ramuri vânjoase se tupilau merii de Sidon – (gutuii) – ale căror crengi atârnau până la pământ, sub povara fructelor aurii.

Nici o potecă prin labirintul de pomi; pământul era pretutindeni năpădit de ierburi.

Privind însă printre pomi, Timár zări o grădină de flori care

parcă-l îmbia să se apropie. Flori de câmp, nespus de frumoase pe care nu le poți găsi în grădinile obişnuite, smălțau pământul. Tufele de clopoței sinilii, aişorii pestriți, ciorchinii sângerii de cârmâz şi minunatele ophrize cu florile lor ca nişte fluturi, transformate ca prin minune în flori de grădină, trădau prezența unor ființe omeneşti. De altfel, această prezență o trăda şi locaşul ce se zărea mai departe, şi din al cărui coş ieşise fumul.

Era un adăpost mic şi ciudat. O stâncă uriaşă, având o scobitură în care se găsea pesemne vatra; mai jos, urma o altă vizuină: pivnița. Sus, în vârful stâncii, se înălța coşul din care ieşea fumul. Rezemată parcă de stânca uriaşă – o cocioabă de piatră şi lut, cu două ferestre şi două camere. O fereastră era mai mică decât cealaltă, iar una din încăperi mai scundă decât vecina ei; amândouă cămăruțele erau acoperite cu stuf. Lipit de pereții camerelor, se găsea un cerdac de lemn frumos împodobit care alcătuia un fel de coridor deschis.

Dar nici adăpostul de piatră, nici cel de lut sau de lemn nu arătau din ce fuseseră construite, deoarece în partea dinspre miazăzi pereții erau ascunşi de viță de vie încărcată cu mii de ciorchini roşii şi vineți ce surâdeau printre frunzele îngălbenite de brumă, iar spre miazănoapte de hameiul cu conurile-i coapte ce acopereau ca nişte smaralde chiar şi uriaşa stâncă al cărei vârf pleşuv era căptuşit cu muşchi, nelăsând astfel nici o bucățică de loc neînvăluită în verdeață.

De bună seamă că aici locuiau femei.

Almira şi Narcisa

Timár îşi îndreptă paşii spre acel adăpost tainic. Prin grădina cu flori descoperi curând o potecă ce ducea spre casă, dar atât de năpădită de ierburi, încât paşii celui care o străbătea nu făceau nici un zgomot; puteai să ajungi lângă

cerdac fără ca cineva să te simtă.

Nu se vedea picior de om prin apropierea casei şi nici mai departe.

În fața cerdacului însă stătea tolănit un câine mare, negru. Un câine din vestita rasă Newfoundland, un animal atât de inteligent şi distins, încât, văzându-l, parcă nu-ți venea să-l tutuieşti ci te simțeai obligat să i te adresezi cu „dumneavoastră".

Sus-numitul „domn" patruped era de altfel şi unul dintre cele mai frumoase exemplare ale rasei sale, un animal uriaş şi viguros; aşa cum stătea lungit în fața cerdacului, ocupa tot spațiul cuprins între cei doi stâlpi. Acest paznic tuciuriu binevoi să se prefacă adormit, dând a înțelege că nu observase nici pe necunoscutul care se apropia şi nici un anumit animal care, îndrăzneț şi obraznic, făcea tot ce-i sta în putință ca să pună la încercare răbdarea plină de demnitate a uriaşului patruped. Animalul acela era o pisică albă, atât de neruşinată, încât îndrăznea să facă tumbe de-a lungul şi de-a latul „stimatului domn" care stătea tolănit, să umble cu gheruțele pe la nasul acestuia, ba, mai mult, să se culce în fața lui şi să-i prindă între ghearele-i gingaşe una din labele uriaşe ca să se joace cu ea ca şi cu o păpuşă. Când gâdilăturile se întețiră, „domnul" cel mare şi negru îşi retrase laba şi-i întinse alta pentru ca pisica să-şi continue joaca.

În loc să se teamă spunându-şi: „Vai de mine! Dacă namila asta neagră sare la mine?" – Timár gândi: „Tii, ce-o să se mai bucure Timéa când o să vadă pisicuța asta albă!"

Numai că din cauza câinelui nu puteai intra în casă; trupul patrupedului bara drumul. Timár tuşi pentru a-şi trăda prezența. Auzindu-l, uriaşul animal ridică încet capul şi-l măsură pe noul venit de sus până jos cu ochii săi mari, căprui şi inteligenți care au o căutătură aproape omenească şi care ştiu să plângă şi să râdă, să fie supărați şi să mângâie; apoi îşi culcă din nou capul pe pământ ca şi când ar fi vrut să zică: „Nu e decât «un» om! Păi pentru atâta lucru nu face să «ne» sculăm."

Timár se gândi că fumul nu iese de la sine şi că în bucătărie trebuie să fie cineva care să aţâțe focul. De aceea

porni hotărât să adreseze persoanei necunoscute, pe care o bănuia înăuntru, salutările sale în trei limbi: ungureşte, româneşte şi sârbeşte.

Numaidecât auzi o voce de femeie care îi răspunse pe ungureşte:

— Bună ziua! Intră! Cine e?

— Aş intra, dar câinele îmi ține calea.

— Treci peste el.

— N-o să mă-nhațe?

— Nu se-atinge de oamenii cumsecade.

Timár îşi luă inima în dinți şi păşi peste câinele uriaş care stătea de-a curmezişul drumului; animalul nici nu se clinti, ci ridică doar puțintel din coadă de parcă ar fi vrut să-i dea binețe.

Păşind în cerdac, Timár văzu în fața lui două uşi: una care ducea într-o încăpere clădită din piatră, cealaltă într-o încăpere săpată în piatră. Aceasta din urmă era bucătăria. Acolo zări o femeie care, stând în fața vetrei, ținea în mână o sită pe care o învârtea deasupra jeraticului. Înțelese că ceea ce vedea în fața lui nu era o vrăjitoare cu îndeletniciri magice, ci o femeie care prăjea boabe de porumb ca să facă floricele. Se-nțelege că o asemenea îndeletnicire nu putea fi întreruptă din cauza unui străin!

Floricelele sunt foarte apreciate în Ungaria şi cred că nu trebuie să explic nimănui ce sunt şi cum sunt! Fapt este însă că la expoziția industrială de la New York, de acum câțiva ani, s-a decernat o medalie de aur nu ştiu cărui yankeu care, cică, a descoperit modul de a face floricele în America. Ce ți-e şi cu americanii ăştia gata să inventeze toate cele!

Floricelele constituie o hrană minunată. Poți să mănânci mult şi bine fără să te saturi; iar când crezi că ai mâncat destul, tocmai bine ți se face iarăşi poftă.

Femeia care stătea în fața vetrei, îndeletnicindu-se cu această ramură a artei culinare, era oacheşă, voinică, vioaie şi avea buzele strânse, aspre, dar ochii blânzi, plini de bunătate. Chipul său ars de soare arăta că trecuse de treizeci de ani, îmbrăcămintea ei nu semăna cu îmbrăcămintea pestriță a femeilor din popor de prin părțile acelea; dar nici

cu cea orăşenească.

— Poftiți, apropiați-vă domnule şi luați loc! rosti ea, cu o voce ciudată, aspră, deşi calmă. Răsturnând floricelele albe ca zăpada într-un coşuleț împletit, ea îl îmbie să guste. Apoi, luând de lângă vatră o cană, i-o întinse:

— E vin de vişine.

Şi acesta fusese preparat tot atunci.

Timár se aşează pe scaunul ce i se oferise. Era un scaun aparte, meşterit din nuiele răsucite, un obiect cum rar întâlneşti. Văzându-l că se aşază, uriaşul portar se scula şi el şi, ducându-se spre străin, se lungi în fața acestuia.

Femeia dădu şi câinelui din delicatesele prăjite iar animalul începu să le mestece ca un adevărat cunoscător în materie; pisicuța cea albă vru să-l imite dar de la bun început floricelele i se lipiră de măsele aşa că se lăsă păgubaşă. Scuturându-şi una din lăbuțe de parcă la lăbuța cu pricina ar fi pățit ceva, pisicuța sări pe vatră şi, curioasă, începu să tragă cu ochiul spre o oală nesmălțuită care pufăia lângă foc; pesemne că acolo fierbea o mâncare mai pe placul dumneaei...

— Frumos animal! rupse tăcerea Timár, arătând spre câine. Curios că-i atât de blând. Nici măcar nu mârâie.

— Nu se leagă niciodată de oamenii cumsecade, domnule; dacă de casa noastră se apropie un străin care-i om blând, îl recunoaşte de departe şi nici măcar nu latră; dar să îndrăznească să se apropie un hoț! Îl simte chiar dacă-i în partea cealaltă a insulei şi vai de omul rău dacă ajunge să dea ochii cu dânsul! E un animal fioros. Astă-iarnă un lup s-a încumetat să treacă încoace' pe gheață: pusese gând rău caprelor noastre. Puteți să-i vedeți blana acolo, în odaie. L-a sugrumat cât ai clipi, în schimb, omul bun poate să se urce şi în spinarea lui, că nu-i face nimic.

Timár se simți măgulit auzind confirmarea oficială că era om bun. Hm! dacă mai deunăzi i s-ar fi lipit de degete vreunul din galbenii lui Trikalis, poate că acest câine uriaş i-ar fi făcut cu totul altă primire!

— Aşadar, domnule, de unde veniți şi ce v-a îndemnat să v-abateți pe la noi?

— În primul rând cer iertare că am intrat nitam-nisam în grădina dumneavoastră, dar vântul ne-a zvârlit corabia de pe malul celălalt, aşa că a trebuit să ne refugiem aici, lângă insula Ostrova.

— Chiar aşa! După şuieratul care s-aude, cred că bate un vânt năprasnic.

Locul acesta era înconjurat de un codru secular atât de des, încât, dacă se pornea vântul, aici abia dacă se auzea un şuierat.

— Trebuie să zăbovim până când vântul o să se mai potolească şi o să ne dea voie să pornim iar la drum. Merindele ni s-au cam terminat şi, din pricina asta am fost nevoit să mă îndrept către prima aşezare omenească, acolo unde am văzut ridicându-se o şuviță de fum, pentru a-l ruga pe stăpânul casei să ne dea, de-i va fi cu putință, ceva de-ale gurii pentru oamenii de pe vas… cu plată, bineînțeles…

— Pot să vă dau, domnule; cât priveşte plata, o primesc, de bună seamă, că doar din asta trăiesc. Avem iezi, mălai, brânză şi fructe. Puteți alege ce vreți. De obicei, produsele noastre sunt cărate de precupeții care vin cu bărcuțele din regiunile învecinate. Noi ne ocupăm cu grădinăritul.

(Timár n-o văzuse deocamdată decât pe femeia din fața lui, dar auzind-o că vorbeşte la plural, înțelese că trebuia să mai fie şi alți oameni prin apropiere.)

— Mai întâi şi-ntâi mulțumesc foarte mult pentru ceea ce ne oferiți şi vă rog să-mi dați din toate câte ați înşirat. O să trimit cârmaciul corăbiei cu câțiva băieți să ducă totul, aşa că vă rog să-mi spuneți cât costă. Am nevoie de alimente pentru şapte oameni pe timp de trei zile.

— Lăsați punga în pace, domnule; la noi nu se plăteşte cu bani. La ce mi-ar trebui bani aici, pe insula asta? Cel mult ar tăbărî vreun hoț să mă omoare; aşa, dacă n-am bani, dacă toată lumea ştie că pe insula noastră nu găseşti nici măcar o jum' de creițar, putem dormi liniştiți. Noi facem schimb în natură. Eu dau fructe, miere, ceară, ierburi de leac şi primesc în schimb grâu, sare, pânzeturi pentru îmbrăcăminte, vase şi unelte de fier.

— Ca pe insulele din jurul Australiei.

— Chiar aşa.

— Bine, pe corabia noastră se găseşte şi grâu şi sare. Lăsați socotelile pe seama mea: o să țin seama de valoarea exactă a lucrurilor pe care ni le veți da şi o să vă aducem mărfuri la aceeaşi valoare. N-o să vă înşel...

— Am toată încrederea, domnule!

— Aş avea însă o rugăminte. Pe corabia mea călătoreşte un domn cu fiica lui. Fata nu-i obişnuită să stea pe vas pe timp de furtună şi s-a îmbolnăvit. N-ați putea să le dați adăpost călătorilor mei până se potoleşte vijelia?

Femeia nu se simți de loc încurcată auzind această cerere:

— Cum să nu, domnule! Uite, avem două odăițe; într-una o să stăm noi, iar în cealaltă – dacă cel care cere adăpost e om bun – o să găsească ce doreşte – adică linişte, deşi, ce-i drept, nu-i prea mult confort. Iar dacă şi dumneavoastră doriți să dormiți aici, apăi n-o să aveți încotro: trebuie să vă urcați în pod deoarece amândouă camerele vor fi ocupate de femei străine; acolo o să găsiți însă fân proaspăt şi, după câte ştiu eu, marinarii nu-s mofturoşi.

Timár nu-şi putea da seama cine era această femeie care, alegându-şi atât de frumos cuvintele, îşi expunea părerile într-un mod cum nu se poate mai cuviincios. Coliba aceea pe jumătate peşteră, aşezată în mijlocul unei insule pustii, nu-i dădea nici un indiciu.

— Vă mulțumesc foarte mult pentru bunăvoință; pornesc s-ajung degrabă pe corabie, să-i aduc pe călătorii mei.

— Foarte bine. Nu vă întoarceți însă la luntrea dumneavoastră pe-acolo pe unde ați venit. Bine v-ar mai sta să conduceți aici o domnişoară târând-o prin mlaştini, mocirle şi boschete cu ghimpi! Există o cărăruie destul de bună de-a lungul malului, numai că, fiind năpădită de iarbă – căci nu prea trece nimeni pe-acolo şi bălăriile cresc repede – o să vă conducă cineva până la locul unde o să vă găsiți luntrea. La întoarcere, o să puteți debarca puțin mai aproape dacă veniți cu o barcă mai mare. Veți fi condus de îndată. Almira!

Timár se uită în jur să vadă din ce colț al casei sau din ce tufiş al grădinii va apare acea Almira care urma să-l conducă

la poteca dorită. Uriaşul câine negru de Newfoundland se sculase şi dădea din coadă, lovind cu atâta putere în uşa deschisă încât aveai impresia că loveşte într-o tobă.

— Hai, Almira, condu pe domnul la mal! spuse femeia.

Auzind porunca, Almira scoase câteva sunete pe limba câinească, apoi, apucând cu dinții de marginea mantalei lui Timár începu să-l tragă ca şi când ar fi vrut să-i spună: „Vino!”

— O! Vasăzică dânsa-i „persoana” care o să mă conducă? Vă sunt foarte recunoscător, duduie Almira! glumi Timár în timp ce îşi lua pălăria şi puşca; şi după ce salută gazda, o porni după câine.

Ținând mereu de marginea mantalei lui Timár, Almira îl conduse prietenos şi abil prin livada unde oaspetele trebuia să fie cu băgare de seamă pentru a nu strivi puzderia de prune căzute prin iarba. Dar nici pisicuța albă nu se lăsă mai prejos. Şi ea trebuia să afle unde-l duce Almira pe străin! De aceea alerga prin iarba moale, când în fața oaspetelui, când în urma lui. Ajunseră astfel la marginea livezii; deodată însă de undeva de sus, răsună o voce:

— Narcisa!

Glasul era al unei fete şi ascundea un pic de reproş, multă dragoste şi foarte multă timiditate. Un glas plăcut.

Timár se uită împrejur, dorind în primul rând să afle cine strigase, apoi cui fusese adresată chemarea. Nu-i trebui mult până să se dumerească, deoarece pisicuța albă țâşni de lângă el şi, zbârlindu-şi coada, începu să se cațere pe trunchiul unui păr rămuros. Prin frunzişul des al pomului, Timár văzu fulgerând un crâmpei de fustă albă, dar nu putu să zăbovească mai mult pentru a afla cine o chemase pe Narcisa; Almira începu să scoată nişte sunete adânci, guturale, care pe limba patrupedelor însemnau probabil: „Ce rost are să iscodeşti?”, astfel că Timár fu nevoit să-şi urmeze călăuza dacă nu voia ca o bucată din manta să-i rămână între dinții acesteia.

Almira îl conduse de-a lungul malului pe o cărare frumoasă, năpădită de iarbă şi curând găsiră locul unde tânărul îşi lăsase luntrea. În clipa când sosiră, doi sitari de

baltă zbucniră cu un fâşâit prelung, zburând înspre insulă. Lui Timár îi trebui mai puțin de o clipă să se gândească la cina minunată pe care urma s-o ofere Timéii şi, cu iuțeala fulgerului, îşi scoase puşca de pe umăr şi trase. În clipa următoare însă, fu şi el prăvălit la pământ. Când slobozise focul, Almira îl înhățase de guler şi-l trântise de parcă l-ar fi lovit un trăsnet. Timár vru să se ridice, dar îşi dădu seama că avea de-a face cu un adversar mult prea puternic, un adversar cu care nu se putea glumi. Almira nu-i făcea nimic: îl ținea însă de guler şi nu-i dădea voie să se scoale.

Tânărul căta s-o îmbuneze, numind-o când „domnişoara Almira", când „bună prietenă" şi încerca să-i explice că aşa-i la vânătoare, că n-a auzit în viața lui ca un câine în loc să apuce vânatul, să-l înhațe pe vânător, că cel mai nimerit lucru ar fi să se ducă şi să caute sitarii în tufiş; dar nimic nu putea s-o înduplece pe Almira.

Scăpă din această situație primejdioasă datorită femeii de pe insulă, care, auzind împuşcăturile, sosea în fugă strigând-o de departe pe Almira; la glasul stăpânei, ciudatul prieten îi dădu drumul lui Timár.

— Vai de mine, domnule! se tângui femeia, străbătând în grabă mărăcinişurile pentru a ajunge mai repede la locul primejdiei. Am uitat să vă spun că nu-i voie să trageți fiindcă o s-aveți de furcă cu Almira. Împuşcăturile o supără îngrozitor. Ce proastă am fost că nu v-am spus asta de la început.

— Nu-i nici o supărare – răspunse Timár râzând. N-am ce zice: Almira asta ar putea fi cel mai straşnic paznic pădurar! Dar, ia vedeți, am împuşcat o pereche de sitari care cred că vor fi cât se poate de potriviți pentru cina musafirilor.

— O să-i caut; dumneavoastră duceți-vă la luntre şi, la întoarcere n-ar fi rău să vă lăsați puşca acasă; nu de alta, dar de-aci încolo, dacă vă mai vede Almira cu puşca în mână, o să v-o ia. Zău că nu-i de glumă cu dânsa!

— Mda, m-am convins de asta. E un animal voinic şi cuminte! Nici n-am avut vreme să mă gândesc cum să mă apăr, că m-am şi pomenit la pământ. Bine că nu m-a înhățat de beregată!

— A, nu face ea de-alde astea! Dacă însă cineva i se împotriveşte, îl înşfacă de braţ cu colţii de parcă l-ar fereca în cătuşe, şi-l ţine aşa până venim noi să-l scăpăm. Şi-acum, domnule, la revedere!

Nu trecu niciun ceas şi luntrea cea mare trase la mal aducând noii musafiri.

De îndată ce părăsiră corabia, Timár începuse să vorbească Timéii despre Almira şi Narcisa, pentru ca fata să-şi uite suferinţa şi teama de valuri. Când debarcară, îi trecură şi una şi alta.

Căpitanul porni în frunte, călăuzindu-i, iar Timéa, la braţul lui Euthym venea în urma lui cortegiul era încheiat de doi marinari şi de cârmaci care cărau mărfurile de schimb în nişte saci aşezaţi pe o targă.

Încă de departe auziră lătratul Almirei. Era un lătrat de bun venit prin care câinele obişnuia să anunţe sosirea cunoscuţilor. În atari situaţii Almira dădea fuga în întâmpinarea celor care veneau.

Într-adevăr, ea ieşi în calea oaspeţilor venind până la jumătatea drumului; mai întâi alergă lătrând în jurul întregului grup, apoi schimbă rând pe rând câte o vorbă cu timonierul, cu marinarii şi cu Timár. Furişându-se lângă Timéa se gudură, ba chiar îi linse mâna; când ajunse însă la Euthym, se linişti şi începu să-i miroasă picioarele până sus pe coapse, apoi nu-l mai părăsi, adulmecând în jurul lui şi dând necontenit din cap atât de vehement, încât urechile i se loveau una de alta pocnind. Se părea că, în privinţa acestui călător avea unele observaţii de făcut.

Stăpâna casei de pe insulă îşi aştepta oaspeţii în cerdac; când îi zări printre pomi, strigă numele cuiva:

— Noémi!

La această chemare, de undeva din fundul grădinii se auziră paşi. Apoi dintre cele două rânduri de tufe de zmeură, atât de înalte şi de dese încât păreau că se împreună alcătuind un adevărat zid verde, se ivi o tânără fată. Avea chipul unei copile cu trupul încă neîmplinit; îmbrăcată cu o cămăşuţă şi o fustă albă, venea ţinând în poală nişte fructe culese cu câteva clipe mai înainte.

O apariție idilică ivită din desişul verde. Când era serioasă, fața ei avea culoarea gingaşă a trandafirului alb, iar când roşea, obrajii şi fruntea împrumutau culoarea trandafirului roşu. Fruntea-i senină şi boltită, în armonie cu sprâncenele-i mătăsoase şi fin arcuite, exprima o nesfârşită bunătate; avea ochi albaştri, expresivi şi privirea nevinovată; buzele-i subțiri arătau sfială şi candoare. Cosițele-i bogate şi vălurite aveau splendida culoare a nucilor aurii, iar una din cozi, dată pe spate, lăsa să se vadă cea mai gingaşă ureche din lume. Întregul ei chip trăda o blândețe de care fata nu-şi dădea seama. Poate că pentru un sculptor care i-ar fi studiat una câte una trăsăturile, fata n-ar fi constituit un model desăvârşit; tăiate în marmură, poate nu le-am fi găsit frumoase: ele radiau însă o lumină ce o învăluia ca o aureolă, ceva care inspira simpatie, care te vrăjea de la prima vedere, încât cu cât o priveai mai mult, cu atât te simțeai mai cucerit.

Cămaşa îi alunecase de pe umăr dar, parcă pentru a nu-l lăsa dezgolit, pisica albă se cățărase pe el, lipindu-şi capul de obrazul fetei.

Picioarele ei albe şi plăpânde erau desculțe – doar călca pe un covor, pe cel mai minunat covor împărătesc de catifea: pajiştea înveşmântată de toamnă şi brodată cu flori albastre de veronică şi cu flori roşii de ciocul berzei.

Euthym, Timéa şi Timár se opriră la capătul tufelor de zmeură, aşteptând-o să ajungă în dreptul lor. Copila socoti că salutul cel mai nimerit pentru musafiri e să-i îmbie cu fructele aduse în poală. Culesese nişte frumoase pere bergamote, cu dungi roşii. Fata se întoarse mai întâi spre Timár. Acesta alese fructul cel mai pârguit şi i-l întinse Timéii. fapt pentru care, în acelaşi timp, amândouă fetele ridicară supărate din umeri, Timéa, fiindcă în clipa aceea o pizmuia pe Noémi pentru pisica albă ce-i stătea pe umăr; Noémi, fiindcă lui Timár şi nu Timéii îi oferise mai întâi s-aleagă din fructele culese.

— Of, nepriceputo! strigă Noémiei stăpâna colibei; nu puteai să pui fructele mai întâi în coş? Ce ți-a venit să le serveşti din poală? Of, of, prostuțo.

Auzind-o, fata se roşi ca para focului şi fugi spre maică-sa care continuă s-o dojenească în şoaptă, ca să nu fie auzită de oaspeți; apoi o sărută pe frunte şi-i spuse cu voce tare:

— Acum hai, du-te; primeşte cele ce ne-au adus marinarii, arată-le unde să pună lucrurile în cămară şi umple-le sacii cu făină de porumb, oalele – cu miere, Iar coşurile – cu fructe coapte; alege-le şi doi iezi.

— Eu nu aleg nici unul – şopti speriată fata – să-şi aleagă singuri.

— Prostuțo! zise femeia, cu blândă dojană în glas. Fata asta ar păstra toți iezii şi n-ar vrea să fie tăiat nici unul. Bine, atunci lasă-i să-şi aleagă dânşii. Să nu fie nimănui cu bănat. Până una-alta eu o să văd de masă.

Noémi chemă marinarii şi le deschise cămara şi magazia de fructe. Fiecare încăpere era o grotă aparte, scobită în stâncă şi închisă cu câte o uşă. Stânca ce forma vârful insulei era unul din acele blocuri „venetice" cărora geologii le spun *erraticus* (stâncă rătăcitoare), italienii – *trovanti* (copii găsiți), tar scandinavii – *azar* – stâncă singuratică, ruptă din cine ştie ce lanț de munți depărtați, o bucată de calcar pripăşită din valea stâncilor de dolomit în albia de pietriş a Dunării. Stânca avea nenumărate grote mai mari sau mai mici ce fuseseră folosite cu multă ingeniozitate de locuitorii insulei: cea mai mare – cu un horn înalt, drept în sus – servea de bucătărie; cea mai de jos, drept pivniță; cea dinspre vârf, pentru cuiburi de porumbei, iar celelalte, drept magazii de iarnă sau de vară. Descoperitorul acestei stânci se aciuiase aici ca pasărea sălbatică, înjghebându-şi cuibul în adăpostul trimis de Dumnezeu.

Copila făcu schimbul de mărfuri cu marinarii dovedind şi pricepere şi simț de dreptate. Ca aldămaş, ea dădu fiecăruia câte un pahar cu vin de vişine şi, aşa cum se obişnuieşte, îi pofti să cumpere de la dânsa ori de câte ori vor mai trece prin părțile acelea; apoi se înapoie la colibă, unde, fără să aştepte vreun îndemn, se apucă să puie masa. Aşternu o rogojină împletită din pai subțire pe masa de sub cerdac, aşeză patru farfurii, iar, în dreptul fiecăreia – cuțit, furculiță şi lingură de cositor.

Dar al cincilea?

Va sta la masa pisicilor! Da, chiar acolo. În fața cerdacului, dinaintea treptelor, se găsea o băncuță scundă de lemn; Noémi puse în mijlocul ei o farfurie de lut, un cuțitaş, o furculiță şi o lingură mică, iar la cele două capete, câte o strachină de lemn pentru Almira şi Narcisa – dar fără cuțit şi fără furculiță. După ce oaspeții şi gazda se serviră din castron, acesta fu trecut la masa cea mică. Împărțind mâncarea comesenilor ei Noémi dovedi multă pricepere; bucățile mai moi le puse în farfurioara Narcisei, cele care trebuiau mestecate mai îndelung le dădu Almirei, iar la urmă se servi şi ea. Nici unul dintre musafirii ei nu avea voie să se atingă de farfurie mai înainte ca fata să sufle în mâncare deoarece s-ar fi putut frige; putea Almira mult şi bine să-şi ciulească urechile, putea Narcisa să se frece oricât de umărul stăpânei! Copiii trebuie să fie ascultători!

Urmând bunul sau poate prostul obicei unguresc, stăpâna insulei voia să arate musafirilor toată priceperea ei de gospodină şi mai ales voia să-i dovedească lui Timár că bucătăria ei s-ar fi putut lipsi de prada lui vânătorească. Sitarii îi preparase cu hrişcă; şopti însă la urechea lui Timár că o asemenea mâncare se potrivea cel mult pentru domnişoare şi că pentru bărbați pregătise un papricaş de purcel. Timár mâncă o zdravănă porție de gulaş; Euthym însă nici nu se atinse de noul fel de mâncare, motivând că se săturase, iar Timéa se ridică imediat. Făcu însă acest gest cu multă naturalețe. De altfel, tot timpul cât stătuse la masă, se uitase necontenit şi plină de curiozitate spre ceilalți comeseni; era deci foarte firesc să se scoale grăbită şi să se ghemuiască lângă Noémi, pe treptele cerdacului. Fetele se împrietenesc întotdeauna repede.

Timéa nu ştia nici o boabă ungureşte, iar Noémi habar n-avea de limba greacă; dar între ele se afla Narcisa; ea ştia şi ungureşte, şi greceşte. Pisicuța albă înțelese ce voia să spună Timéa când, mângâind-o pe spate cu mâna ei albă rosti: *Horaion gation*[19], aşa că se strecură din poala Noémiei în cea

[19] Frumoasă pisică! (Gr.)

a Timéii, îşi ridică botişorul spre obrazul acesteia, îşi lipi căpşorul alb de obrazul ei alb, deschise gura roşie şi frumoasă cu dinţişorii ascuţiţi şi-i făcu cu ochiul, cu unul din ochii aceia şireţi, fosforescenţi; se caţără apoi pe umărul Timéii, îi ocoli gâtul, trecu iar la Noémi şi de acolo înapoi.

Noémi se bucură văzând că domnişoara cea străină îi îndrăgise atât de mult favorita. Numai că bucuria ei făcu loc amărăciunii în clipa când începu să-şi dea seama că străina arăta prea multă dragoste favoritei ei; i-o luase parcă de tot, ba o şi săruta. Iar pentru ca amărăciunea să-i fie şi mai cumplită, ea trebui să vadă cu propriii ei ochi uşurinţa cu care Narcisa îşi trăda stăpâna; cât de lesne primea alintarea acelei fete străine şi cum îi răspundea, linguşind-o, iar când Noémi o chemă: „Narcisa!", se făcu că nici nu aude. Pricepea mai degrabă acel: *Horaion gation.* Noémi se supără pe trădătoare şi, apucând-o de coadă, vru s-o tragă spre ea. Drept răspuns, Narcisa o lovi cu ghearele, zgârâindu-i braţul.

Timéa avea o brăţară de aur cu email bleu, în formă de şarpe, care-i încolăcea mâna la încheietură. Văzând că Narcisa îşi zgâriase stăpâna, ea îşi scoase brăţara flexibilă şi vru s-o treacă pe braţul Noémiei – probabil ca să-i treacă durerea. Noémi înţelese însă greşit acest gest; crezu că străina vrea să-i cumpere pisicuţa dându-i brăţara aceea în schimb. Or, Narcisa nu era de vânzare.

— N-am nevoie de brăţară! Nu ţi-o dau pe Narcisa. Ţine-ţi brăţara, Narcisa-i a mea. Hai, Narcisa!

Dar cum Narcisa întârzia să răspundă la chemarea Noémiei, fata îi trase o palmă zdravănă aşa că, speriindu-se, pisica sări peste băncuţă şi, strănutând şi scuipând, se caţără într-un nuc de unde începu să bombăne profund indignată.

În clipa aceea, Timéa şi Noémi se priviră şi fiecare citi parcă în ochii celeilalte ceva ca o presimţire de vis. Aşa se întâmplă cu omul care, aţipind un minut, visează în acest scurt răgaz că a trăit ani de-a rândul, iar când se trezeşte nu-şi mai aduce aminte de nimic altceva decât că visul a fost lung.

Privirile celor două fete se întâlniră numai o clipă, dar

amândouă presimțiră că odată şi odată fiecare din ele va fi neştiutul înrâuritor al sorții celeilalte, că le va fi hărăzită bucurie sau durere fără să afle vreodată că şi le-au pricinuit reciproc şi că despre tot ce va fi, nu vor şti poate mai mult decât despre un vis uitat.

Timéa se ridică brusc de lângă Noémi, dădu brățara gazdei şi-apoi se aşeză lângă Euthym, punându-şi capul pe umărul acestuia. Timár dădu lămuriri asupra cadoului. Domnişoara dădea brățara de aur drept amintire Noémiei.

Îndată ce auzi cuvântul „aur", gazda scăpă speriată obiectul din mână ca şi când ar fi pus mâna pe un şarpe, apoi, descumpănită, privi spre Noémi. Nu mai putu să spună Noémiei nici: „Mulțumeşte-i frumos".

Chiar în clipa aceea, pe neaşteptate, Almira atrase atenția tuturor asupra ei. Cât ai clipi se ridică din locul unde stătuse tolănită până atunci şi, după ce mai întâi scoase un urlet prelung, începu să latre cu un hămăit gros ca de tunet, ținând capul ridicat. În lătratul ei era ceva din răcnetul leului – sunete violente, de mânie, năvalnice – sunete de provocare ce prevesteau un atac, cu toate că Almira nu se repezi ci rămase în fața cerdacului proptindu-şi bine în pământ picioarele dinainte, în timp ce cu cele dinapoi voia parcă să rupă pământul.

Femeia păli. Pe cărarea dintre pomi venea cineva.

— La un singur om latră câinele în felul ăsta! murmură ea. Iată-l că vine. El e!

Şoapte în întuneric

Cel care se apropia venind dinspre țărm părea un bărbat tânăr; purta bluză şi pantaloni largi, cravată roşie de bumbac, iar pe cap un fes turcesc de aceeaşi culoare. Era un bărbat frumos; dacă ar fi pozat unui pictor, puteai jura că portretul lui este al cine ştie cărui erou; dacă însă l-ai fi

întâlnit aiurea, îndată te-ar fi fulgerat gândul că în fața ta se află o iscoadă. Avea trăsături regulate, ochi mari şi negri, părul des şi creț, buzele frumoase; dar ridurile din jurul ochilor, dunga aceea din colțul gurii, fruntea lui veşnic îmbrobodită de sudoare şi privirile-i rătăcite te avertizau că omul din fața ta nu este decât sclavul propriilor sale interese.

Almira continua să latre furioasă spre cel care se apropia; omul însă mergea bălăbănindu-şi nepăsător mâinile şi picioarele, ca unul care ştie că are cine să-l apere. Noémi căută să liniştească câinele, dar animalul nu vru s-o asculte; atunci fata îl apucă cu o mână de amândouă urechile şi-l trase înapoi; câinele începu să schelălăie simțindu-şi urechile chinuite, dar nu se opri nici o clipă din lătrat. Văzând că nu răzbeşte, Noémi puse piciorul pe capul lui şi-l pironi astfel de pământ. În sfârşit, câinele tăcu; se culcă mârâind înăbuşit, dar îngăduindu-i fetei să-şi țină piciorul pe capul lui mare şi negru, ca şi cum piciorul ei ar fi fost o povară pe care n-ar fi putut-o înlătura.

Noul oaspete se apropia fluierând. Începu să vorbească de departe:

— A! Tot mai țineți javra asta blestemată? N-ați reuşit să scăpați de ea până acum? Până la urmă, cred că tot eu o să-i fac de petrecanie. Dulău tâmpit.

Când tânărul ajunse lângă Noémi, îi zâmbi dulceag şi intim, apoi întinse mâna spre obrajii ei ca s-o prindă de bărbie. Nu izbuti însă deoarece fata se trase repede înapoi.

— Oo, micuța mea logodnică! Tot aşa sălbatică ai rămas?! Tii! da ce-ai mai crescut de când nu te-am văzut!

Noémi privi spre cel care-i vorbise ținându-şi capul dat pe spate, cu bărbia ridicată. Cât de repede se transformase! Încruntase sprâncenele şi îşi țuguiase bosumflată buzele; se uita în sus, sfidătoare, tăioasă. Până şi culoarea feței i se schimbase. Cât ai clipi, rozul devenise pământiu. Într-adevăr, când voia să fie urâtă, Noémi reuşea de minune.

Noul sosit nu se lăsă:

— Oo! Şi ce frumoasă te-ai făcut!

Dar fata se adresă câinelui:

— Astâmpără-te, Almira!

Noul venit păşi pe sub cerdac cu un aer familiar, sigur de sine şi în primul rând se grăbi să sărute mâna gazdei, apoi îl salută pe Timár cu o amabilitate exagerată şi, în sfârşit, se înclină curtenitor în faţa lui Euthym şi a Timéii. Cuvintele începură să curgă şuvoi din gura lui:

— Bună seara, mamă soacră! Am onoarea să vă salut, domnule căpitan. Vă salut, domnul meu şi domniţa mea. Mă numesc Krisztyán Tódor, cavaler şi căpitan, viitorul ginere al preastimatei doamne. Părinţii noştri au fost fraţi de cruce; încă pe când erau în viaţă m-au logodit cu Noémi. În fiecare an obişnuiesc să le vizitez pe aceste scumpe fiinţe la reşedinţa lor de vară, să văd cât mi-a crescut logodnica. Sunt foarte bucuros găsindu-vă şi pe dumneavoastră aici. Pe domnia voastră mi se pare că vă cheamă Timár şi am avut onoarea să vă mai întâlnesc. Am impresia că domnul celălalt e...

— Nu ştie decât greceşte! îl întrerupse Timár şi-şi înfundă adânc pumnii în buzunare c-a unul ce vrea să pună pe un nepoftit în imposibilitate de a da mâna cu el, chiar dacă vreodată avusese „fericirea” să-l mai întâlnească. N-ar fi fost exclus să-l mai fi văzut undeva, pentru că Timár era tot timpul pe drumuri.

Dar Krisztyán Tódor nu se mai ocupă de el, ci se interesă de un lucru care i se părea poate cel mai important din viaţă.

— Oo! Ia te uită! Ca şi cum aş fi fost aşteptat! Ce masă splendidă! Şi al patrulea tacâm – liber... Papricaş de purcel. Slăbiciunea mea. Mulţam, mulţam frumos, scumpă şi bună mămică, stimaţi domni şi domnişoare. N-o să vă fac de ruşine. Mulţam frumos!

Din cei pe care îi înşirase, nici unul nu-l poftise să ia loc şi să le ţină de urât; dar el mulţumi tuturor pentru toate şi se apucă să înfulece papricaşul, invitându-l de câteva ori pe Euthym şi mirându-se cum poate să existe pe lume un creştin căruia să nu-i placă o mâncare ca asta.

Timár se sculă de la masă şi se adresă gazdei:

— Domnul şi domnişoara sunt rupţi de oboseală. În clipa asta au nevoie mai mult de odihnă decât de mâncare. Sunteţi bună să le pregătiţi paturile?

— Într-o clipă-s gata! răspunse gazda. Noémi! Ajută domnişoarei să se dezbrace.

Noémi se sculă şi o urmă pe maică-sa şi pe cei doi musafiri în camera mică din fund. Timár se depărtă şi el de lângă masă. Rămas singur, musafirul cel nou înfulecă lacom tot ce mai era de mâncare, zvârlind Almirei oasele roase şi supte, iar printre îmbucături continua să discute cu Timár care se oprise în spatele lui.

— Îmi închipui ce drum îngrozitor ați avut, domnul meu, pe vântul ăsta năprasnic. Mă mir cum de-ați putut răzbi prin poarta Demir şi Tachtalia?! Ține, Almira! Şi nu fi supărată pe mine, idioato! V-aduceți aminte, domnule, că ne-am întâlnit odată la Galați? Uite, şi ăsta e al tău, javră neagră!

Când, din întâmplare, Tódor Krisztyán se uită înapoi, îşi dădu seama că nici Timár, nici Almira nu mai erau lângă el. Îl părăsiseră amândoi. Timár se urcase în pod să se culce – între timp îşi aranjase patul în fânul înmiresmat – iar Almira se ascunsese pesemne în vreo văgăună.

Dezamăgit, Tódor se răsuci spre masă, bău până la ultimul strop tot ce mai rămăsese în cană şi în paharele celorlalți musafiri şi, rupând o aşchie din scaunul pe care stătea, începu să se scobească în dinți, ca unul ce meritase cina aceea mai mult decât toți.

Se înnoptase. Zbuciumați şi obosiți, oaspeții nu mai simțeau nevoia să fie legănați.

Sus, în pod, Timár se întinsese pe fânul cu aromă dulceagă, crezând că în sfârşit va putea să se odihnească după pofta inimii. Dar se înşelase. Când eşti prea obosit şi ai trecut prin tot felul de peripeții, nu-i chip să dai ochii în gene; imaginile care la început i se perindaseră prin minte una după alta, se învălmăşiră deodată, astfel că se amestecară urmăritori, stânci amenințătoare, cascade, ruine de cetăți, femei străine, câini negri, pisici albe; se auzea vântul şuierând, sunet de corn, pocnet de bici, urlet de câini, galbeni ce zornăiau; un om râdea, şoptea, țipa alandala. Şi cu cât strângea mai tare pleoapele, cu atât vedea şi auzea mai multe.

Deodată, jos, în odaia de dedesubt, răsunară glasuri. Le

recunoscu. Vorbea gazda şi oaspetele care sosise pe când se aflau la masă. Pardoseala podului era subțire şi Timár auzea cuvintele ca şi cum i le-ar fi şoptit cineva la ureche. Cei doi vorbeau în şoaptă şi doar bărbatul ridica din când în când glasul.

— Ei, mamă Tereza, ai mulți gologani? începu acesta.

— Ştii bine că n-am. Ştii foarte bine că nu primesc bani pentru ceea ce vând şi că fac schimb în natură.

— Curată prostie! Asta nu-mi place. Şi-apoi, dă-mi voie să nu te cred.

— Îți spun adevărul. Cine vine la mine după fructe aduce în schimb marfa care-mi trebuie. Ce să fac cu banii?

— Ştiu eu ce! Mi i-ai da mie. Numai că dumneata nu te gândeşti niciodată la mine. Dacă o iau pe Noémi de nevastă, cred că n-ai să mă plăteşti cu prune uscate... Nu eşti mamă bună, degeaba... Nu te gândeşti la fericirea fetei dumitale. Nu vrei nici să m-ajuți să-mi iau o slujbă mai ca lumea... Nu demult am fost numit prim-dragoman[20] al consulatului; dar n-am bani să mă duc până acolo, fiindcă s-a găsit unul să mi-i şterpelească din buzunar şi uite că din pricina asta o să pierd postul.

Femeia îi răspunse liniştită:

— Nu cred să fi fost numit în vreo slujbă pe care să fii în primejdie s-o pierzi, dar că ai un serviciu pe care nu poți să-l pierzi, asta cred. Cred de asemenea că nu ai bani; dar că ți i-ar fi luat cineva din buzunar asta iarăşi n-o mai cred.

— Atunci n-ai decât să nu crezi nimic. Nici eu nu te cred că n-ai gologani. Trebuie să ai. Pe aici au obiceiul să acosteze contrabandiştii şi ăia plătesc gras.

— Poți să vorbeşti şi tare. E drept că uneori se întâmplă să nimerească pe insulă şi contrabandişti, dar ăia nu se prea apropie de coliba mea sau, dacă o fac, vin să cumpere fructe şi-mi dau în schimb sare. Vrei sare?

— Nu-ți bate joc de mine! Dar călătorii bogați din soiul ăstora care dorm acum aici?

— Ştiu eu dacă-s bogați?

---

[20] Interpret oficial în țările din Orient, tălmaci.

— Cere-le bani! Pretinde-le! Ia nu mai fă mutra asta de mironosiță. Mie să-mi faci rost de bani de unde-oi şti! Să mi te laşi de schimbul ăsta caraghios de mărfuri de tip australian. Fă rost de aur dacă vrei să trăieşti în pace cu mine. Că altfel, ştii prea bine... e destul să rostesc un singur cuvânt acolo unde trebuie şi s-a sfârşit cu tine!

— Vorbeşte mai încet, nenorocitule!

— Ei vezi, acum mă rogi să vorbesc încet! Ei bine, fă-mă să tac pentru totdeauna. Fii înțelegătoare, Tereza! Dă-mi ceva gologani.

— N-am nici o lăscaie în toată casa. Nu mă mai chinui! N-am nici un ban. Nici nu vreau să am. Blestemat fie cel din urmă bănuț! Poftim, caută prin toate lăzile mele şi dacă găseşti vreun ban, al tău să fie!

Se vede treaba că bărbatul acceptase împuternicirea, fiindcă peste puțin timp strigă:

— A, ce-i asta? O brățară de aur!

— Da. Noémi a primit-o chiar azi în dar de la domnişoara aceea străină. Dacă-ți trebuie, ia-o!

— Face zece galbeni! Tot e mai bun decât nimic. Nu te teme, Noémi. Când o să mă-nsor cu tine, o să-ți cumpăr în locul ăsteia brățări să ți le pui la amândouă mâinile; brățări care să cântărească cât treizeci de galbeni la un loc. În mijloc or să aibe câte un safir. Adică nu, mai bine un smarald. Ce-ți place mai mult? Safirul sau smaraldul?

Spunând acestea, tânărul domn râse ca pentru sine. Nimeni nu-i răspunse însă la întrebare.

— Ei, şi-acum prea iubită mamă Tereza, aşterne rogu-te patul scumpului tău viitor ginere, drăguțului tău Todoruț, să viseze ceva frumos, s-o viseze pe scumpa lui Noémi.

— Nu pot să-ți fac patul nicăieri. În camera de-alături şi sus în pod dorm musafirii; cu noi într-o cameră nu se cade să dormi. Nu-ți dau voie. Noémi nu mai e copil. Du-te în cerdac şi dormi pe patul de tei de acolo.

— Ah, Tereza, ce nemiloasă eşti! Ce inimă de piatră ai! Îl alungi, aşadar, în patul ăla tare pe dragul şi unicul tău viitor ginere?!

— Noémi, dă-i perna ta. Poftim, ia şi pătura cu care mă

învelesc eu. Somn uşor!

— Bine, dar blestemata aia de javră cât toate zilele, câinele ăla pocit, o să mă-nhațe dacă ies afară...

— Nu-ți fie frică, o să-l leg. Sărmanul! Stă legat numai când vii tu pe insulă.

Tereza abia putu s-o scoată pe Almira din vizuina ei. Bietul animal ştia dinainte ce-l aşteaptă, ştia că o să fie legat şi o să i se pună la gât zgarda cu lanț; dar, obişnuit să fie ascultător, se lăsă legat de stăpână-sa. Faptul acesta îl întărâtă însă şi mai mult împotriva celui care era cauza robiei sale.

Abia intră Tereza în casă – Tódor rămase singur în cerdac – că Almira şi începu să latre furioasă, sărind când într-o parte când în alta atât cât îi îngăduia lanțul, repezindu-se într-una de parcă ar fi vrut sau să-l rupă, sau să scoată din pământ cu rădăcină cu tot socul de care era legat. Iar Tódor se încăpățâna să-l întărâte şi mai mult. Era fericit că putea să sâcâie un animal care nu avea cum să-l ajungă şi care din pricina asta spumega de furie.

Se apropie deci de Almira, şi, oprindu-se la numai un pas de linia până la care câinele putea să ajungă, se aşeză în patru labe şi începu să se strâmbe. Îi dădu cu tifla, scoase limba la el, îl scuipă între ochi şi-l imită lătrând:

— Ham-ham! Dac-ai putea m-ai înhăța, hai? Ham-ham! Poftim, muşcă-mă de nas dacă poți! Vai ce cățeluş „mumos" suntem... Mă, javră pocită! Hau-hau! Hai, rupe lanțul ăla! Rupe-l şi vino să ne luăm la trântă! Na, muşcă-mă de deget, uite-l, na, e chiar sub nasul tău!

Dar tocmai când era în culmea furiei, Almira se opri. Încetă să mai latre. Îşi veni în fire. Se gândi: „Cel mai deştept cedează". Ridică deci capul ca şi cum ar fi vrut să-şi arate profundul său dispreț față de celălalt animal ce stătea în patru labe; şi, cu asta, făcu stânga împrejur, apoi – aşa cum obişnuiesc câinii – cu cele două picioare din spate zvârli de două ori cu putere înapoi, umplând cu nisip ochii şi gura celui din fața ei; din care pricină Tódor începu să înjure – adică să latre cu grai omenesc. După asta Almira intră tăcută cu lanț cu tot în vizuina ei de la rădăcina socului şi nu mai

scoase capul afară; mult timp încă i se auzi scâncetul asemănător cu cel al unui bolnav de friguri.

Scâncetul acesta fu auzit şi de Timár. Căpitanul nu putea să doarmă. Lăsase uşa de la pod deschisă ca să intre înăuntru puțină lumină. Era o noapte cu lună şi, după ce câinele se potoli, peste insulă se aşternu o linişte adâncă. O linişte plăcută pe care glasul nopții şi al singurătății o făceau şi mai îmbietoare.

Aici în țara bălților, a insulelor şi a bancurilor de nisip nu se aude nici scârțâit de căruță, nici țăcănit de moară, nici glas de om. Din când în când, tăcerea e întreruptă doar de un uuit înăbuşit – glasul buhaiului de baltă, locuitorul mlaştinilor. Zborul păsărilor de noapte face ca văzduhul să răsune de acorduri stinse, iar vântul, adiind când şi când printre crengile ce foşnesc, preface plopii înalți în harpă eoliană. Câinele de apă țipă în stuf imitând plânsetul unui copil, iar cărăbuşii, vâjâind, se lovesc de pereții albi ai colibei. Jur-împrejur desişul e învăluit în negură; undeva, în adâncul lui, parcă nişte zâne ar juca dansul făcliilor; prin locurile mlăştinoase aleargă focuri rătăcitoare fugărindu-se pe sub trunchiurile putrede; luna îşi resfiră toată beteala de argint peste grădina plină de flori şi fluturii de noapte cu ochi de păun şi aripi argintate se prosternează în fața sceptrelor înalte ale nalbelor înfăşurate în ghirlande de trandafiri.

Tulburător locaş de odihnă! Neputând să doarmă, omul îşi simte sufletul cuprins de farmec. Ce singurătate divină!

Numai de nu s-ar amesteca şi glas de om printre glasurile nopții.

Iată însă că se aude un asemenea glas.

Acolo jos, culcați în cele două odăițe ale colibei, stau oameni care la fel ca Timár nu pot sa adoarmă, oameni cărora un duh rău le-a furat liniştea de sub căpătâi, aşa că suspinele lor adânci se împletesc cu glasurile nopții…

Dintr-una din camere, străpungând noaptea, Timár aude ruga: „Isuse Doamne!”… din cealaltă cameră – suspinul: „Oh, Allah!”

Nu! Nu poți dormi într-un asemenea loc!

— Din ce pricină oare, acolo, jos, nimeni nu poate ațipi?

Deodată, printre gândurile care-i vin unul după altul, țâşneşte o bănuială care-l face pe Timár să-şi părăsească culcuşul, să-şi îmbrace repede mantaua pe care a întins-o sub el şi să coboare pe scara rezemată de uşa podului. Aceeaşi bănuială şi în aceeaşi clipă a încolțit însă şi-n mintea altcuiva dintr-una din odăile de jos.

Când Timár, oprit la colțul casei, strigă cu voce liniştită: „Almira!", în aceeaşi clipă o altă voce şopti numele Almirei din uşa ce da spre cerdac, aşa încât o voce păru ecoul celeilalte. În secunda următoare, două umbre păşiră şi se opriră uimite față în față.

Timár recunoscu silueta Terezei.

— Cum, ați coborât din culcuşul din pod? întrebă femeia.

— Nu pot s-adorm...

— De ce-ați strigat-o pe Almira?

— Din pricină că tăcând aşa, pe neaşteptate, mi-a trecut prin cap că poate... poate omul acela a otrăvit-o...

— Ştiți că şi pe mine m-a frământat acelaşi gând? Almira!

Auzindu-şi numele, câinele apăru din vizuină dând din coadă.

— Nu, nu i s-a întâmplat nimic – spuse Tereza. Cât despre omul acela, văd c-a dispărut; judecând după patul din cerdac, cred că nici nu s-a culcat. Hai să te dezleg, Almira.

Uriaşul patruped se tupilă în poala stăpânei sale, aşteptând liniştit să i se scoată zgarda, apoi îi sări de gât şi o linse pe obraz; după aceea se întoarse spre Timár şi, ca un câine binecrescut îi puse în palmă laba lui mare şi groasă. Îşi cunoştea prietenii. O clipă mai târziu îşi scutură blana, se întinse cât era de lung tăvălindu-se când pe o parte când pe alta, apoi se apucă liniştit să-şi facă culcuşul în nisipul moale. Nu mai lătra de loc. Toată lumea putea fi deci convinsă că străinul acela nepoftit nu mai era pe insulă.

Tereza se apropie de Timár.

— Îl cunoaşteți cumva pe omul acela?

— Ne-am întâlnit o dată la Galați. S-a urcat pe corabia noastră şi s-a purtat în aşa fel încât nu mi-am putut da seama dacă aveam de-a face cu o iscoadă sau cu un contrabandist. M-am grăbit să-l debarc de pe vas. Cam asta-i

toată cunoştinţa noastră.

— Şi... cum de v-a venit în gând că ar fi putut s-o otrăvească pe Almira?

— Să fiu sincer... Fiecare vorbă rostită în camerele de jos se aude până sus în pod, acolo unde tocmai încercam să adorm; aşa, că, vrând-nevrând, am auzit tot schimbul de cuvinte dintre dumneavoastră şi el.

— Aşadar, aţi auzit şi ameninţarea omului aceluia? Că de nu-i dau bani, va fi de ajuns, să spună o singură vorbă în privinţa noastră şi suntem pierdute?

— Am auzit...

— Şi-acum ce credeţi despre noi? Vă închipuiţi că cine ştie ce păcat mare şi tainic ne-a surghiunit pe insula asta depărtată de lume, nu-i aşa? Ori că ne îndeletnicim cu lucruri care se tem de lumina zilei, care trebuie trecute sub tăcere ca nu cumva să se afle... Ori că suntem nişte pribegi, urmaşi ai cine ştie cărui nume compromis şi de aceea ne ascundem de ochii stăpânirii? Ce credeţi despre noi?

— Vă mărturisesc sincer că nu cred nimic! Şi nici nu-mi bat capul. Ne-aţi oferit un adăpost ospitalier pentru o noapte şi vă sunt adânc recunoscător. Vântul s-a oprit; mâine o să pornim mai departe şi niciodată n-o să mă întorc cu gândul la ce-am văzut şi ce-am auzit în insula asta.

— Eu însă nu vreau să plecaţi în felul ăsta. Fără voia dumneavoastră aţi aflat unele lucruri care se cer lămurite. N-aş putea să vă spun de ce, dar din prima clipă am simţit pentru dumneavoastră o deosebită stimă. M-ar mâhni gândul că plecaţi de la noi cu vreo bănuială sau disprețuindu-ne. Şi, deoarece bănuiala există, cred că nici dumneavoastră şi nici eu n-am mai putea închide ochii sub acest acoperiş. De altfel şi liniştea nopţii parcă mă îmbie să dezvălui taina unei vieţi chinuite. Pe urmă veţi chibzui în tihnă asupra celor auzite. Eu o să vă povestesc totul cum a fost, adevărul gol-goluţ. Iar după ce veţi auzi istoria acestei insule pustii şi a acestei colibe de lut, n-o să mai spuneţi că mâine veţi pleca şi că n-o să vă mai gândiţi niciodată la noi, ci o să reveniţi ori de câte ori îndeletnicirea dumneavoastră vă va călăuzi paşii pe meleagurile astea ca să vă odihniţi o noapte sub acoperişul

nostru liniştit. Aşezaţi-vă deci lângă mine, aici, pe treptele cerdacului, şi ascultaţi istoria colibei noastre...

Povestea locuitorilor insulei

— Acum doisprezece ani locuiam la Panciova, unde soţul meu era funcţionar la primăria oraşului. Îl chema Bellováry. Era un om bun, tânăr, frumos, de treabă şi ne iubeam mult. Eu aveam douăzeci şi doi de ani, el – treizeci. Am născut o fetiţă pe care am botezat-o Noémi. Fără să fim bogaţi, eram însă oameni cu stare. El avea o slujbă, o casă frumoasă, o minunată livadă cu pomi fructiferi, pământ arabil; deşi am fost orfană, când m-a luat de nevastă i-am adus totuşi puţină zestre aşa că puteam trăi liniştiţi.

Soţul meu avea un bun prieten, pe nume Krisztyán Maxim. Omul care a fost adineauri aici e fiul lui. Avea pe vremea aceea treisprezece ani; un băiat frumos, drăguţ, vioi şi deştept foc. Încă de pe vremea când Noémi era abia de-o şchioapă, cei doi bărbaţi obişnuiau să spună: „Vom căsători copiii". Eram atât de bucuroasă când băiatul lua în mâinile sale mânuţele micuţei mele neştiutoare şi-o întreba: „Te măriţi cu mine?", iar copila râdea înveselită!

Krisztyán era negustor. Dar nu unul dintre aceia care-şi cunoştea bine meseria, ci un simplu comerciant dintr-un mic orăşel de provincie care se ţine şi el după unul mai mare şi riscă orbeşte: dacă câştigă, e bine; dacă pierde, s-a terminat cu el.

Krisztyán câştiga într-una şi-şi închipuia că nu există pe lume meserie mai uşoară ca a lui. Primăvara vizita regiunea să vadă starea culturilor şi, potrivit cu ceea ce vedea, încheia contracte cu angrosiştii pentru cerealele ce urmau să fie livrate după seceriş.

Avea un cumpărător permanent; pe marele comerciant Brazovics Athanaz din Komárom. Primăvara, acesta îi dădea

de obicei sume mari de bani, ca avans pentru cerealele ce trebuiau predate în toamnă, iar Krisztyán era obligat să-i livreze şi să-i transporte cerealele la corabie cu preţul stabilit. Afacerile astea îi aduceau venituri frumoase lui Krisztyán; dar încă de pe atunci m-am gândit mult la treaba aceasta socotind că ceea ce făcea el nu era comerţ, ci mai degrabă un fel de joc de noroc; să vinzi adică ceea ce nici nu există! Brazovics obişnuia să-i avanseze bani mulţi lui Krisztyán, dar cum acesta n-avea altă avere decât casa, angrosistul i-a pretins garanţie. Soţul meu a primit cu plăcere să garanteze pentru Krisztyán: avea avere şi-apoi erau buni prieteni. Krisztyán însă era foarte uşuratic: în timp ce soţul meu, bietul, stătea zile întregi cu spinarea încovoiată, aplecat deasupra biroului, el şedea cât era ziulica de mare în faţa cafenelei, fumând şi pălăvrăgind cu negustorii de teapa lui. Deodată însă mânia lui Dumnezeu se abătu asupra capului nostru. A venit groaznicul an 1816. În primăvară, semănăturile erau minunate în toată ţara. Te puteai aştepta ca preţurile cerealelor să scadă. În Banat, comerciantul care izbutea să încheie contract pentru grâu cu 4 forinţi chila era fericit. Dar iată că a venit o vară ploioasă; timp de 16 săptămâni a plouat fără întrerupere zi de zi. Grânele au putrezit pe câmp; a început o foamete cumplită în această regiune poreclită Canaan, iar, în toamnă, preţul unei chile de grâu s-a urcat la 20 de forinţi; dar nu puteai cumpăra nici la acest preţ, deoarece ţăranii opreau grâul pentru sămânţă.

— Mi-aduc aminte – o întrerupse Timár – pe-atunci făceam primele mele drumuri în calitate de căpitan pe un vas comercial.

— Aşa că-n anul acela Krisztyán Maxim n-a mai putut să ducă la bun sfârşit contractul încheiat cu Brazovics Athanaz. Diferenţa ce trebuia acoperită era o sumă îngrozitor de mare. Şi-atunci ce credeţi c-a făcut Krisztyán Maxim? Şi-a adunat toţi banii ce-i avea de primit de la datornici, ba a mai şi împrumutat de la oameni de bună credinţă; apoi într-o noapte fugi fără veste din Panciova, luând tot bănetul, dar lăsându-şi acolo unicul fiu.

Putuse să facă asta deoarece toată averea şi-o

transformase în bani, iar ceea ce părăsise n-avea nici o valoare pentru el.

Oare la ce sunt buni banii pe lumea asta dacă din pricina lor un om care nu iubeşte nimic altceva decât banul poate să facă atâta rău?

Datoriile şi obligaţiile lui au rămas pe spinarea celor care-i fuseseră buni prieteni, a celor care garantaseră pentru el. Printre aceştia se număra şi soţul meu.

Şi-atunci iată că a apărut Brazovics Athanaz, pretinzând respectarea contractului din partea chezaşilor.

Ştiam că, într-adevăr, înmânase bani datornicului fugar şi de aceea ne-am arătat gata să-i restituim suma. Am fi vândut jumătate din pământul nostru şi în felul acesta s-ar fi acoperit datoria. Dar Brazovics s-a arătat neîndurător. Cerea să fie respectat contractul pe de-a-ntregul. Nu era vorba de suma pe care-o dăduse el, ci de banii pe care eram datori să-i plătim noi. Pretindea de cinci ori mai mult decât dăduse el. Actul scris îi dădea dreptul. L-am rugat, l-am implorat cu lacrimi în ochi să se mulţumească cu mai puţin; era vorba doar să renunţe la o parte din câştig. A rămas neînduplecat. Voia ca cei care chezăşuiseră şi care erau prinşi în cursă să-i plătească totul până la ultima lăscaie.

Dar la ce slujesc oare religia, credinţa şi principiile fundamentale de morală dacă ai voie să pretinzi aşa ceva?

Totul a ajuns în faţa legii; judecătorul a pronunţat sentinţa, şi casa noastră, pământul nostru, ultimele noastre bunuri au fost sechestrate, sigilate, scoase la licitaţie.

La ce-i bună atunci legea şi societatea dacă îngăduie ca un om să ajungă cerşetor pentru o datorie pe care el n-a contractat-o niciodată? Să-l nenorocească, să-l ducă la sapă de lemn pentru unul care a şters putina râzând?

Am făcut tot ce se putea face ca să scăpăm de ruină; chiar soţul meu a plecat la Buda şi la Viena să se plângă. dregătorilor. După cum am aflat, pungaşul lipsit de suflet care fugise cu banii altora trăia în Turcia; am cerut să fie arestat şi trimis în ţară; să-şi plătească el însuşi creditorul. Peste tot ni s-a răspuns însă că ceea ce voiam noi nu stătea în puterea lor.

M-am întrebat atunci la ce-s buni împărații, miniștrii, marile puteri dacă nu pot să-şi apere supuşii năpăstuiți?

Într-o noapte, în urma acestei crunte lovituri care ne-a adus pe toți la sapă de lemn, bietul meu soț s-a împuşcat trăgându-şi un glonte în inimă. Nevrând să-şi vadă familia în mizerie, lacrimile soției, să audă scâncetul de foame al copilului, a fugit din fața lor sub pământ. Da, sub pământ!

La ce mai e bun atunci bărbatul pe lumea asta, dacă într-o împrejurare grea nu găseşte altă scăpare decât să-şi părăsească femeia şi copilul şi să-şi tragă un glonte în inimă?

Dar cu asta nu s-au sfârşit grozăviile. După ce făcuseră din mine o cerşetoare fără adăpost, vroiau să mă facă să-mi pierd şi credința. Soția sinucigaşului s-a rugat în zadar de preot să înmormânteze pe nefericitul ei soț. Protopopul e un om sever, evlavios, care ține foarte mult la religie; el n-a îngăduit ca bărbatul meu să fie îngropat creştineşte şi mi-a fost dat să văd cum trupul aceluia pe care-l iubisem mai mult decât orice pe lume a fost târât de hingherul oraşului în căruța care transporta cadavrele, şi aruncat în şanțul cimitirului, într-o groapă pe care a netezit-o cu piciorul.

Atunci de ce mai există oare preoți pe lumea asta dacă nu-s în stare să aline astfel de suferințe?

De ce mai există însăşi lumea?

Nu mai rămăsese decât să facă din mine o sinucigaşă şi ucigaşa copilului meu. Ucigaşa copilului şi sinucigaşă în acelaşi timp. Am strâns copila la piept, învelind-o într-o broboadă şi m-am îndreptat spre malul Dunării.

Eram singură; nu mă însoțea nicio ființă omenească.

— Am trecut de două trei ori de-a lungul malului căutând un loc unde apa era mai adâncă.

Atunci cineva mă prinse pe la spate de poala rochiei şi mă trase înapoi.

M-am întors să văd cine e. Era câinele acesta.

Ultimul prieten adevărat dintre toate ființele vii.

Cele ce vă spun s-au petrecut pe malul insulei Ostrova. Pe insula aceea aveam o frumoasă livadă cu pomi şi o mică vilă unde ne odihneam vara. Camerele vilei erau însă sigilate cu pecete judecătorească şi eu nu mai aveam voie să pătrund

decât în bucătărie şi în grădină.

M-am aşezat pe malul Dunării şi am început să mă gândesc: „Ce sunt eu? Om? Femeie? Sunt oare mai rea decât un animal? Văzut-a oare cineva vreodată un câine care să-şi înece puiul şi-apoi să se înece şi el? Nu, n-o să mă sinucid, n-o să-mi omor copilul! O să trăiesc, o să-l cresc! Cum o să trăiesc? Aşa cum trăiesc lupii, cum trăiesc ţigăncile care n-au nici casă, nici pâine. O să cer pământului să mă miluiască, o să cerşesc adâncurilor apelor şi ramurilor copacilor; dar la uşa oamenilor n-o să bat niciodată!”

Sărmanul meu soţ îmi povestise cândva despre o insulă pe care timp de cincizeci de ani Dunărea a înălţat-o mereu în stufărişul de lângă insula Ostrova. Toamna, el se ducea la vânătoare prin părţile acelea şi pomenea deseori de o stâncă plină de grote în care se refugia pe timp de furtună. Îmi spusese că insula aceea nu era a nimănui. Dunărea n-o ridicase pentru nimeni. Nici o cârmuire nu ştia încă de existenţa ei, nici o ţară n-avea încă dreptul s-o socotească drept teritoriul ei. Acolo nu ara şi nu semăna nimeni. Pământul, pomii, iarba – toate erau fără stăpân. Dacă era insula nimănui, de ce să n-o ocup eu? O cer de la Dumnezeu. O cer de la Dunăre. De ce s-ar împotrivi să mi-o dea? O să semăn grâu ca să am pâine. Cum o să semăn şi ce fel de pâine o să fac, asta nu ştiam încă. Nevoia avea să mă înveţe.

Îmi rămăsese o luntre. Judecătorul scăpase din vedere să-mi pună sechestru şi pe ea. Ne-am urcat întrînsa eu, Noémi şi Almira. Am trecut astfel pe „Insula nimănui”. Nu vâslisem niciodată până atunci, dar nevoia m-a învăţat.

De îndată ce am păşit pe pământul acesta m-a cuprins un sentiment ciudat. Parcă aşa, deodată, am uitat tot ce mi se întâmplase în lume. Aici m-a întâmpinat o linişte îmbietoare, odihnitoare. După ce am străbătut lunca, pădurea tânără şi câmpia, ştiam ce trebuie să fac aici. În luncă zumzăiau albine, în pădurice înfloreau alunii, deasupra apei pluteau flori de cornaci[21], pe malul Dunării broaştele ţestoase se

[21] Castan de baltă.

încălzeau la soare, tulpinile copacilor erau pline de melci, în desişul din mlaştină creştea mana de apă. Doamne, ce masă gata pregătită! Pământul format din putrezirea arborilor era plin de puieți de pomi fructiferi. Grangurii aduceau semințe de pe cealaltă insulă, merele sălbatice dăduseră în pârg, tufele de zmeură îşi păstraseră încă fructele târzii. Ştiam ce am de făcut pe insula asta. „O s-o prefac în rai. Eu singură. O să fac tot ceea ce pot face mâinile omului, mâinile unei femei. Şi-apoi o să-mi duc veacul aici aşa cum se povesteşte că au trăit cei dintâi oameni în paradis."

Am găsit stânca asta cu scobiturile ei sfredelite de natură. În peştera cea mai mare se afla un culcuş de fân. Era locul unde odinioară se odihnise soțul meu, sărmanul. Deci moştenirea mea de drept. Dreptul meu de văduvă. Mi-am alăptat copila, am adormit-o şi am culcat-o în fân acoperind-o cu broboada mea. I-am spus Almirei: „Tu rămâi aici şi păzeşte-o pe Noémi până mă-ntorc eu". Am trecut apoi din nou pe insula cea mare. Am străbătut iar grădina noastră. Cerdacul vilei era acoperit cu o pânză mare de cort; am scos-o. Poate o să fie bună pentru adăpost, iar iarna, chiar de îmbrăcăminte. Am adunat în ea ce-am mai găsit împrăştiat pe-acolo, vase de bucătărie, unelte de grădină şi am făcut o boccea ca să pot duce totul în spate. Venisem în casa bărbatului meu într-o caleaşcă trasă de patru cai, şi plecam cu traista-n spinare, cu toate că nu fusesem nici risipitoare, nici rea. Poate că şi ceea ce vârâsem în traistă erau lucruri furate; ce-i drept, toate îmi aparținuseră, dar faptul că le luam era, poate, totuşi, un furt. Nu ştiu. În capul meu se învălmăşeau toate, nu mai ştiam ce-i drept şi ce-i nedrept, îngăduit sau neîngăduit. Fugeam din propria mea casă cu o legăturică plină de boarfe. Trecând prin grădină, am tăiat câteva ramuri din minunații noştri pomi fructiferi, am tăiat mlădițe de smochine şi de tufe roditoare, am cules de pe jos semințe şi le-am pus în şorț, apoi am sărutat crengile sălciei plângătoare sub care de atâtea ori făurisem visuri de fericire. Totul se sfârşise. Niciodată nu m-am mai întors în locurile acelea. Barca m-a dus pentru ultima oară peste Dunăre. Şi, în timp ce vâsleam, eram îngrijorată din două pricini. Întâi,

gândindu-mă că insula ar putea să aibă şi locuitori nedoriţi: şerpii. Mă gândeam că aceştia puteau să sălăşluiască şi-n vizuinile stâncii; mi-era scârbă de ei şi apoi mă temeam pentru Noémi. În al doilea rând mă gândeam că, în ceea ce mă priveşte, puteam trăi chiar ani în şir cu miere, cornaci şi mană de apă, iar pe Noémi o puteam hrăni cu lapte din sânul meu, dar nu ştiam cum s-o hrănesc pe Almira. Animalul acesta credincios nu putea trăi cu ceea ce mă hrăneam eu. Şi aveam nevoie de el; simţeam c-o să mă ucidă groaza în pustietatea asta. Când, cu traista-n spinare, m-am apropiat de vizuina săpată în stâncă, am văzut mişcându-se în faţa intrării o coadă de şarpe destul de groasă, iar ceva mai încolo, capul. Ceea ce lipsea între cap şi coadă mâncase Almira. Înţeleptul animal stătea culcat în faţa copilului şi da din coadă lingându-şi botul ca şi cum ar fi vrut să spună: „Eu am stat la masă". De atunci a vânat mereu şerpi. A fost hrana ei de toate zilele. Iarna îi scotea din găurile lor. Prietena mea – aşa m-am obişnuit să-i spun – găsise astfel mijlocul de a trăi pe insulă, scăpându-mă totodată şi de şerpii care mă îngrozeau.

O, domnule, n-am cuvinte să vă povestesc ce am simţit în prima noapte aici, stând singură. Nu era cu mine decât Dumnezeu, un copil şi un câine. N-aş îndrăzni să-i zic durere; era mai degrabă voluptate. Toţi trei ne-am învelit cu pânza de cort şi ne-am trezit când păsările au început să cânte.

Apoi a început munca. Munca omului primitiv. M-a învăţat nevoia: mana de apă trebuie culeasă dis-de-dimineaţă. Femeile sărace se afundă în tufişurile mlaştinii – acolo unde această plantă cu seminţe dulci creşte ca o buruiană oarecare – îşi ridică fusta şi, ţinând-o întinsă cu amândouă mâinile, se învârtesc în tufiş pentru ca sămânţa coaptă să le cadă în poală. Adevărată mană! Pâinea dată de Dumnezeu, pâinea pe care o mănâncă sărmanii.

Domnule! Doi ani m-am hrănit cu pâinea asta şi în fiecare zi am mulţumit în genunchi celui care are grijă de păsările câmpului! Fructe de pădure, alune, miere de albine, broaşte ţestoase, ouă de raţă sălbatică, cornaci conservaţi pentru

iarnă, melci şi ciuperci uscate – iată hrana mea de toate zilele. Binecuvântat fie acela care a aşternut o masă atât de îmbelşugată săracilor săi! Între timp, zi şi noapte mă zbăteam să înfăptuiesc ceea ce plănuisem. Am altoit plantele sălbatice cu muguri de pe ramurile luate din grădină, iar în pământul desțelenit am sădit tot felul de tufe cu fructe hrănitoare, viță de vie, plante folositoare. În partea de miazăzi am semănat bumbac şi cânepă; mi-am făcut un război din lemn de salcie, iar din bumbac şi cânepă am țesut o stofă aspră, s-avem ce îmbrăca. Din papură şi rogoz am împletit coşnițe pentru stupi în care am adunat roiuri de albine sălbatice; chiar din primul an am avut miere şi ceară pentru schimb. Cei care veneau câteodată pe insulă erau morari sau contrabandişti; ei îmi ajutau la muncile mai grele şi nimeni nu-mi făcea nici un rău. Ştiau că n-am bani; plăteau fie muncind, fie dându-mi unelte folositoare, deoarece ştiau că nu primesc bani. Când, în sfârşit, pomii mei au început să rodească, o! atunci am devenit bogată! Pământul gras al insulei face ca pomii să crească de două ori mai viguroşi decât în altă parte. Am peri care rodesc de două ori pe an; fiece copac tânăr înfloreşte a doua oară după sfântul Ioan. Pomii mei dau roade în fiecare an. Zi de zi am căutat să le pătrund tainele şi am ajuns să înțeleg că unui bun grădinar nu-i este îngăduit să aibă ani cu rod prea bogat, sau ani fără rod. Când vorbeşti cu un animal aşa cum vorbeşti cu un om, animalul pricepe; eu cred că şi pomii aud şi se uită cu drag la cel care îi îngrijeşte, înțelegându-i dorința tainică şi sunt fericiți atunci când pot să aducă o bucurie grădinarului. O! pomii sunt ființe atât de inteligente! Parcă ar avea suflet. După mine cel care taie un pom e un criminal.

Iată cine-mi sunt prietenii!

Îi iubesc. Trăiesc între ei! Şi trăiesc cu ajutorul lor!

Oameni din toate satele învecinate, de pe la mori, se abat pe insulă pentru a cumpăra fructele pe care pomii mi le dau an de an, aducându-mi în schimb cele necesare gospodăriei Nu dau nimic pe bani! Mi-e groază de bani, de banii care pe mine m-au izgonit din lume iar pe soțul meu din viață. Nu vreau să mai văd bani niciodată.

Dar să nu credeți că sunt atât de neprevăzătoare încât să nu fiu pregătită pentru anii vitregi, care s-ar putea să vină, şi care ar putea nimici roadele hărniciei omului. Ar putea da un îngheț târziu ori o grindină; rodul unui an întreg ar fi pierdut. M-am gândit la vremuri grele. În pivnița-peşteră a stâncii noastre cât şi prin scobiturile unde poate pătrunde aerul, am depozitat lucruri ce nu se strică: butoaie cu vin, cutii cu ceară, pachete cu lână şi bumbac, lucruri care pot – dacă s-ar întâmpla să fie un an sau chiar doi de foamete – să ne scoată din impas... Deci am şi rezerve; numai bani nu am. Mă socotesc bogată... cu toate că de doisprezece ani nici un bănuț nu mi-a trecut prin mână!

Da, domnule, de doisprezece ani trăiesc singură pe această insulă – adică trăim noi trei. Pe Almira o consider tot o persoană. E-adevărat că Noémi zice că suntem patru. Ea o pune la socoteală şi pe Narcisa. Copil, ce vreți!

Foarte mulți ştiu de prezența noastră aici, dar denunțul este necunoscut pe meleagurile astea. Bariera artificială ridicată la hotarul dintre cele două țări a făcut ca locuitorii de prin părțile acestea să ducă o viață mai retrasă. Nimeni nu-şi bagă nasul în treburile celuilalt şi, fără să fie învățat de cineva, fiecare ştie să păstreze o taină. De aici nu ajung zvonuri nici la Viena, nici la Buda şi nici la Istanbul.

Şi-apoi, de ce m-ar denunța? Nu mă ating de nimic, nu fac rău nimănui. Cultiv pomi fructiferi pe o bucată pustie de pământ, pe pământul nimănui. Bunul Dumnezeu şi măria-sa Dunărea mi l-au dăruit şi pentru asta eu le mulțumesc în fiecare zi. Recunoştință veşnică ție Doamne şi ție Dunăre, regina mea!

Nici nu mai ştiu dacă am vreo religie. De doisprezece ani n-am văzut nici preot, nici biserică. Noémi nu cunoaşte aşa ceva. Eu am învățat-o să citească şi să scrie; i-am vorbit despre Dumnezeu, despre Isus, despre Moise, aşa cum îi cunosc eu. I-am vorbit despre acel Dumnezeu bun şi nemărginit de milostiv care miluieşte toate făpturile de pe lume, care iartă păcatele şi-i pretutindeni aproape de fiecare; despre acel Isus care a ştiut să se umilească, să rabde chinurile, acel Isus dumnezeiesc de uman; despre Moise,

conducător şi luptător pentru libertatea poporului său, pribeagul deşerturilor, cel care a rătăcit îndurând setea şi foamea dar care nu şi-a vândut libertatea pe preţul unor slujbe plătite cu aur greu, cel care propovăduia milostenia şi înfrăţirea; i-am povestit aşa cum îi ştiu eu... Dar despre acel Dumnezeu neîndurător, răzbunător, despre acel Dumnezeu care are aleşii lui, despre Dumnezeul care cere jertfe şi stă în biserici împodobite... despre acel Isus cu privilegii, despre acela care cere impozite şi propovăduieşte prigonirea fraţilor... despre acel Moise care stoarce bani, care propovăduieşte ura, acel Moise egoist despre care vorbesc şi cărţile, şi predicile, şi clopotele, şi cântecele – Noémi nu ştie nimic.

Acum aţi aflat cine suntem şi ce facem aici. Să vă spun acum şi cu ce ne-ameninţă acest om.

Krisztyán Tódor este fiul omului aceluia pentru care soţul meu s-a pus chezaş, din pricina căruia s-a sinucis, iar noi am părăsit lumea, societatea omenească. Când ne-am ruinat, era un copil de treisprezece ani şi nenorocirea l-a atins şi pe el; căci şi el a fost părăsit de tatăl său. Nu mă miră deci că acest băiat a ajuns un netrebnic fără pereche.

Părăsit, zvârlit pe drumuri de propriul său tată, nevoit să primească pomană de la unul şi de la altul, înşelat şi furat de cel pe care ar fi trebuit să-l adore şi să-l înconjoare cu respectul filial cuvenit, socotit la o vârstă fragedă ca fiu al unui pungaş stigmatizat mai e oare de mirare că a fost silit să ajungă ceea ce a ajuns? Drept să-ţi spun nici eu nu prea ştiu bine ce este adevărat, am auzit însă multe lucruri despre el. Fiecare din cei care trec pe aici ştie câte ceva despre dânsul.

Nu mult după fuga părintelui său, a plecat şi el în Turcia. Spunea că se duce să-şi caute tatăl. Unii zic că l-ar fi găsit, alţii – că nu i-a dat de urmă. Unii – că l-ar fi furat şi el pe tată-său şi ar fi fugit cu banii acestuia, pe care apoi i-a irosit. Nimeni însă nu ştie nimic precis. Iar pe el degeaba l-ai întreba că nu spune niciodată adevărul. Pe unde a umblat? Ce a făcut? Înşiră atâtea poveşti şi le înfloreşte atât de iscusit încât îl zăpăceşte chiar şi pe cel care-a văzut cu ochii lui că

lucrurile s-au petrecut altfel, făcându-l să creadă, la un moment dat, că totul a fost aşa cum istoriseşte el. Azi îl vezi ici, mâine dincolo. A fost întâlnit în Turcia, Italia, Ungaria şi nu e om mai de seamă din aceste ţări pe care el să nu-l cunoască; înşeală fără ruşine, iar cel care a fost înşelat o dată poate fi sigur că va fi înşelat şi a doua oară. Cunoaşte zece limbi şi se prezintă când negustor, când soldat sau marinar; azi e turc, mâine grec. A fost văzut în rolul unui conte, polonez, în cel al logodnicului unei prinţese ruse, sau dându-se drept doctor neamţ, vânzând hapuri pentru orice boală. Care-i adevăratul lui rost pe lume? Asta n-o ştie nimeni. De un singur lucru sunt însă sigură. Că e un spion plătit. Dar în slujba cui? A turcilor? A austriecilor? A ruşilor? Poate pentru câteşitrei? Poate şi pentru mai mulţi? Îi slujeşte pe toţi, şi-i înşeală pe toţi. În timpul anului trece de multe ori pe aici. Vine cu o barcă de pe malul turcesc şi cu aceeaşi barcă trece pe malul unguresc. Ce treabă are, când aici, când dincolo? Nu mă pot dumiri. Sunt convinsă că se bucură văzând amărăciunea ce ne-o pricinuieşte venirea lui. Mai ştiu că-i lacom şi umblă după fuste. La mine găseşte mâncare gustoasă şi o fetişcană pe care îi face plăcere s-o necăjească numind-o logodnica lui. Noémi însă îl urăşte. Îl urăşte deşi nici nu bănuie cât de îndreptăţită este ura ei. Totuşi eu nu cred că Krisztyán Tódor vine pe insulă numai să ne-amărască pe noi... Se prea poate ca insula asta să aibă şi alte taine, care nu mă privesc pe mine. Cred că e un spion plătit. Şi, pe deasupra, un om rău. E putred din cap şi până-n picioare. Poţi să te-aştepţi la orice din partea lui. El ştie că eu şi fata mea ne-am aşezat pe insulă fără nici un temei de lege. Cunoscând taina, ne şantajează, ne chinuieşte pe-amândouă. Ne ameninţă că dacă nu-i dăm bani şi nu-i facem pe plac, ne denunţă fie guvernului austriac, fie guvernului turc, iar când se va afla că în mijlocul Dunării s-a format un teritoriu nou, nesemnalat în tratatele de pace existente, se vor isca de îndată discuţii între cele două ţări şi până să se lămurească lucrurile, mai întâi o să se dea ordin să plece toţi cei ce locuiesc pe insulă – aşa cum s-a întâmplat şi cu teritoriul dintre muntele Albion şi râul Cerna, care a fost

declarat pământul nimănui.

Un singur cuvânt din partea acestui netrebnic e destul pentru ca tot ce am izbutit eu să fac pe-această insulă pustie cu truda amară a celor doisprezece ani de muncă să fie nimicit şi acest paradis unde trăim atât de fericite în momentul de faţă să fie adus iar în stare de sălbăticie, iar noi să ajungem din nou pe drumuri. Şi încă ceva. Nu tremurăm numai de teamă că lefegiii împăraţilor ar putea să ne descopere, ci şi de frica popilor. Dacă mitropoliţii, patriarhii, episcopii şi protopopii ar afla că aici pe insulă creşte o fată care de când a fost botezată n-a mai văzut biserică, mi-ar lua-o cu forţa şi ar închide-o într-o mănăstire. Înţelegeţi, acum, domnule, cauza suspinelor amare ce nu v-au lăsat să dormiţi în noaptea asta..,

Timár privi talerul lunii care începuse să coboare printre plopii înalţi,

„De ce n-am putere să le ajut?" se întrebă el.

— Omul ăsta poate să ne nenorocească în orice clipă – urmă Tereza. E de ajuns să anunţe la Viena sau la Istanbul că aici, pe Dunăre, s-a ridicat un teritoriu nou şi ne-am dus pe copcă. În afară de el, niciodată şi nimeni de prin părţile astea nu ne-ar denunţa. Sunt însă pregătită pentru orice. Această insulă există numai datorită stâncii din mijlocul ei. Stânca stăvileşte apele Dunării, silindu-le s-o ocolească, să facă un cot. Mai acum câţiva ani, când turcii s-au luptat cu sârbul Miloş, nişte contrabandişti sârbi au ascuns trei lăzi cu praf de puşcă printre tufele de grozamă. Când luptele s-au terminat, n-a mai venit nimeni să le ia. Poate că cei care au ascuns aici praful de puşcă au fost prinşi sau poate au fost ucişi. Eu am găsit lăzile. Le-am adus aici şi le-am vârât în văgăuna cea mai adâncă a stâncii uriaşe. Domnule! Dacă o să m-alunge din această insulă care nu-i a nimănui, o să pun un fitil în praful de puşcă, o s-arunc stânca în aer şi o dată cu ea o să murim şi noi. În primăvara următoare, după pornirea sloiurilor, nimeni n-o să mai găsească nici urmă de insulă! Acum înţelegeţi de ce n-aţi putut închide ochii sub acoperişul casei noastre?

Timár îşi rezemă capul în palme şi privi undeva înainte.

— Vă mai spun încă ceva! adăugă Tereza aplecându-se mai aproape de urechea lui Timár pentru ca şoapta ei înăbuşită să fie mai uşor auzită. Eu cred că omul ăsta a avut şi alt motiv să apară tocmai azi pe insulă şi-apoi să dispară tamnisam, un alt motiv decât faptul că şi-a pierdut la joc ultimii bani în cine ştie ce speluncă. Vizita asta vă priveşte ori pe dumneavoastră, ori pe domnul celălalt. Cel ce are taine ce trebuiesc ferite de ochii lumii e bine să se păzească.

Luna ajunsese dincolo de plopi şi spre răsărit se ivise o lumină roşietică. În pădurice răsuna fluieratul grangurilor. Se lumina de ziuă. De undeva de lângă insula Ostrova, un glas tărăgănat şi prelung de corn răzbătu peste întinsuri. Se suna deşteptarea pentru marinari. Curând se auziră paşi pe nisip. Dinspre țărm se apropia un marinar să anunțe că vasul e gata de plecare. Vântul se oprise şi deci puteau porni la drum.

Musafirii – Trikalis Euthym şi fata lui, frumoasa Timéa cu obrazul alb ca fildeşul – se grăbiră să iasă din odaia cea mică. Noémi se sculase de mult şi pregătea în bucătărie mâncarea de dimineață: lapte de capră, mălai prăjit în loc de cafea şi miere în loc de zahăr. Timéa nu bău laptele. Dădu Narcisei partea ei, iar aceasta primi bucuroasă darul fetei, spre marele necaz al Noémiei.

Trikalis Euthym căută să afle de la Timár unde dispăruse celălalt domn care sosise de cu seară. Căpitanul îi răspunse că omul acela plecase chiar în puterea nopții. Auzind răspunsul, fața lui Trikalis Euthym se întunecă şi mai tare.

În sfârşit, oaspeții îşi luară rămas bun de la gazdă. Timéa era iarăşi apatică; se plângea că nu se simte bine. Timár rămase mai în urmă şi la despărțire îi dădu Terezei, pentru Noémi, o basma turcească de mătase, frumos colorată; dânsa îi mulțumi asigurându-l că Noémi o va purta cu plăcere.

— O să mai vin! spuse Timár, strângând mâna Terezei.

Se îndreptară spre luntrea lor luând-o de-a lungul cărării acoperite cu iarbă. Tereza şi Almira îi petrecură până la mal.

...Noémi se urcase în vârful stâncii singuratice şi, aşezându-se pe covorul alcătuit din muşchi şi frunze groase de sedum, privea cu ochii ei albaştri şi visători spre luntrea

ce se depărta.

Narcisa se furişă lângă ea şi i se ghemui în poală, lipinduşi gâtul mlădios de pieptul ei.

— Piei din faţa mea, necredincioaso! Asta ţi-e dragostea? De ce m-ai părăsit şi te-ai dat de partea fetei ăleia? Pentru că ea-i frumoasă iar eu nu? Iar acum, când ea a plecat, vii iar la mine? Acuma sunt bună şi eu, nu-i aşa? Du-te! Nu te mai iubesc!

Şi totuşi, Noémi strânse la piept micuţul animal neastâmpărat şi linguşitor; strângea sub bărbia-i rotundă capul alb al linguşitoarei petrecând în acelaşi timp cu privirea luntrea ce se depărta. În ochii ei străluceau lacrimi...

Ali Ciorbadji

A doua zi, pe o vreme frumoasă, „Sfânta Barbara" îşi continuă drumul toată ziua, navigând pe braţul unguresc al Dunării. Până la chindie, nu se mai întâmplă nimic deosebit.

Cum se înseră toată lumea se duse la culcare, fiind cu toţii de părere că noaptea trecută nu prea se odihniseră ca lumea.

Dar lui Timár nu-i fu dat să aibă parte de somn nici în noaptea asta.

Liniştea se statornicise pretutindeni; corabia ancorată se odihnea şi nu se auzea decât clipocitul monoton al valurilor ce loveau pereţii vasului; în mijlocul acestei tăceri depline, căpitanului i se păru deodată că vecinii săi nu prea se îndeletnicesc cu odihna. Din cabina de alături, despărţită de a lui printr-un perete subţire de scânduri răzbăteau tot felul de sunete: zornăit de bani, un zgomot de parcă cineva ar fi destupat o sticlă sau şi-ar fi plesnit palmele una de alta, apoi un altul aducând cu cel pe care-l face o linguriţă ce mestecă într-un pahar, apoi încă unul ca şi cum cineva ar fi început să se spele în puterea nopţii; şi la sfârşit se auzi din nou suspinul din noaptea trecută: „Oh, Allah!"

Într-un târziu răsuna o ciocănitură slabă în peretele despărțitor al cabinei. Trikalis Euthym îl chema la el:

— Domnule, vrei să vii până la mine?

Timár se îmbrăcă repede şi trecu alături. În cabina lui Trikalis se aflau două paturi şi, între ele, o măsuță. Unul din paturi era ascuns de o perdea, iar pe celălalt stătea culcat Euthym. Pe măsuță se găsea o lădiță şi două sticluțe.

— Aveți de dat vreo poruncă, domnule? întrebă Timár.

— Nu poruncă, ci... o rugăminte.

— Vi s-a întâmplat ceva neplăcut?

— De-acum înainte n-o să mi se mai întâmple nimic neplăcut. O să mor. Eu însumi vreau asta. Am luat otravă. Nu da de veste nimănui. Aşază-te lângă mine şi ascultă ce o să-ți spun. Timéa nu se va trezi ca să ne audă; i-am dat să bea opiu aşa că o să doarmă adânc. În ceasul acesta nu trebuie să fie trează. Nu mă întrerupe. Orice mi-ai spune, peste un ceas nu mi-ar mai folosi la nimic; iar eu trebuie să-ți spun multe şi timpul e scurt căci otrava ucide grabnic. Nu te gândi să mă scapi. Am aici în mână contraotrava şi dacă m-aş răzgândi, într-o clipă m-aş putea întoarce la viață. Dar nu vreau. Şi am dreptate să nu vreau. Deci aşază-te şi ascultă cu luare-aminte vorbele mele.

Numele meu nu e Trikalis Euthym, ci Ali Ciorbadji şi am fost guvernator în Kandia, iar apoi *khasinar*[22] la Istanbul. Ştii, de bună seamă, ce se întâmplă acum în Turcia. Sultanul face reforme şi *ulemii*[23], *dereb-beii*[24] şi *sangiac-beii*[25] s-au răzvrătit. În vremuri de astea, viața omului nu face prea multe parale. Cei dintr-o tabără ucid cu miile pe cei care nu le împărtăşesc ideile, iar cei din tabăra potrivnică dau foc cu nemiluita caselor celor aflați la putere, aşa că nu există cap oricât de sus pus care să fie în siguranță, să nu se teamă fie de mâna suveranului, fie de cea a sclavului său. Caimacanul Istanbulului a măcelărit la Istanbul şase sute de nobili turci,

---

22 Vistiernic.

23 Legislator turc.

24 Mic principe cu putere despotică la turci.

25 Guvernator al unei provincii turceşti.

ca până la urmă să fie el însuşi ucis de propriul său sclav în geamia Sofia. Chiar şi sultanul a fost atacat pe podul Galata şi amenințat cu moartea de către dervişul Sheik Satşi. Orice reformă se face cu jertfe omeneşti; sosirea primului vas englezesc în Bosfor a fost salutată cu două sute de capete de caikdjii înfipte în butuci. Când sultanul a vizitat Edrené douăzeci şi şase de bărbați de vază au fost arestați, alți douăzeci au fost decapitați, iar şase – schingiuiți; supuşi la chinuri, ei au făcut mărturisiri, au adus acuzații înfiorătoare celor mai mari dregători. Apoi au fost sugrumați. Atunci au început să fie prigoniți: ulemi, ofițeri superiori, paşale, miniştri, toți cei acuzați prin mărturisirile celor sugrumați; prigoana se făcea pe ascuns. Dregătorii suspecți dispăreau fără urmă. Secretarul sultanului, efendi Waffat, a fost trimis în Siria şi pe drum l-au ucis druzii; paşa Petrev a fost poftit la masă de către paşa Emin, guvernatorul din Edrené, iar la sfârşitul mesei, când i s-a adus cafeaua, Emin l-a înştiințat că potrivit dorinței sultanului trebuie să-şi pună otravă în ceaşcă şi s-o bea. Petrev a cerut doar atât: să i se îngăduie să amestece în cafea otrava pe care o purta la dânsul, deoarece aceea ucidea mai sigur şi mai repede; spunând acestea, a binecuvântat numele sultanului, s-a spălat, şi-a făcut rugăciunea şi a murit. Astăzi, fiecare nobil turc poartă cu sine în inelul cu sigiliu otravă, nu de alta, dar s-o poată avea mai la îndemână atunci când îi vine rândul.

Eu am aflat din timp că mi-a venit şi mie rândul.

Nu complotasem împotriva nimănui; dar existau două motive puternice datorită cărora am fost hărăzit morții. Primul: banii mei; al doilea: fata mea. De bani avea nevoie *kharneea*[26], de fată – seraiul.

Nu mă temeam de moarte; eram pregătit oricând să-mi pun capul pe butuc; dar n-am vrut să-mi dau copila în harem şi nici s-o las cerşetoare. M-am hotărât deci să-i trag pe sfoară pe duşmanii mei şi s-o şterg cu fată şi cu avere cu tot.

Pe mare nu puteam fugi, căci noile corăbii cu roți m-ar fi

---

[26] Vistierie.

ajuns din urmă. Mi-am făcut rost de un paşaport pentru Ungaria – paşaport în care mă dădeam drept negustor grec – mi-am ras barba şi, pe căi lăturalnice, am ajuns până la Galaţi. Nu puteam să fug mai departe pe uscat. De aceea am închiriat corabia dumitale şi, cu banii ce-i aveam am cumpărat grâu; astfel, primejdia ca banii să-mi fie furaţi era mică. Când mi-ai spus cine-i proprietarul corăbiei, m-am bucurat mult. Brazovics Athanaz mi-e rudă. Mama Timéii a fost grecoaică şi el e neam cu ea. Lui Brazovics i-am făcut multe servicii şi nu mă îndoiesc că o să ştie să-mi răspundă la fel. Alah e mare şi înţelept. Nimeni nu poate fugi din calea destinului său. Dumneata ai bănuit că sunt fugar; numai că nu ştiai limpede ce fel de fugar sunt: bandit sau refugiat politic? Cu toate astea, în calitate de comandant al vasului, ai ajutat aşa cum îţi poruncea datoria pe călătorul a cărui soartă ţi se încredinţase. Am trecut ca prin minune printre stâncile şi peste vârtejurile Porţilor de Fier; am fugit cu o îndrăzneală de neînchipuit de canoniera care ne urmărea; am scăpat uşor şi de carantină, şi de controlul de la Orşova şi iată că, tocmai când am lăsat în urmă spionii cei mai primejdioşi, mă împiedic în drumul meu de un fir de pai şi cad în groapă.

...Omul care a venit aseară pe insula aceea ascunsă este un spion al guvernului turc. Nimeni n-a putut să-mi adulmece urma în afară de el. A plecat înaintea noastră, aşa că la Panciova voi fi aşteptat. Nu mă întrerupe: ştiu ce vrei să spui. Că acolo e pământ unguresc şi că guvernul nici unei ţări nu predă altei ţări pe refugiaţii politici. Numai că pe mine n-o să mă urmărească în calitate de refugiat politic; mă vor urmări ca pe un hoţ. Dar n-au dreptate. N-am luat cu mine decât ce era al meu şi dacă statul turc are pretenţii, ei bine, am lăsat douăzeci şi şase de rânduri de case acolo, la Galata, case pe care statul poate să le vândă; şi totuşi vor striga în gura mare că sunt hoţ, că am furat banii vistieriei; or se ştie că hoţii fugari sunt predaţi Turciei chiar şi de către guvernul austriac atunci când sunt descoperiţi de spionii turcilor. Omul acela m-a recunoscut, aşa că s-a sfârşit cu mine.

(Pe fruntea palidă a vorbitorului apărură picături mari de

sudoare. Chipul lui părea de ceară.)

— Dă-mi puțină apă, să pot continua. Mai am încă multe de spus. Eu nu mai pot scăpa dar, murind, îmi salvez fata şi averea care-i rămâne ei. Aşa a vrut Allah... Cine poate să nu i se supună voinței sale?

De aceea jură-mi pe credința ta şi dă-mi cuvântul de cinste că vei duce la îndeplinire tot ce-ți voi cere acum.

Mai întâi, după ce-o să închid ochii, să nu mă înmormântezi nicăieri pe mal. Nici un musulman drept-credincios nu-şi poate dori să fie îngropat ca un creştin; să mă înmormântezi după obiceiul marinăresc, vârându-mă într-o pânză de cort, legându-mi pietre grele de picioare şi de cap şi aruncându-mă acolo unde Dunărea e mai adâncă. Chiar aşa să faci, fiule.

Apoi porneşte liniştit cu corabia spre Komárom. Ai însă grijă de Timéa.

În lădița asta se găsesc banii mei în numerar. Sunt o mie de galbeni bani peşin. Restul averii mele se află în saci, sub formă de grâu. Pe masă am lăsat o scrisoare pe care trebuie s-o păstrezi dumneata; trebuie, fiindcă prin ea adeveresc şi recunosc, în primul rând, că mâncând prea mulți pepeni, am făcut o dizenterie – şi deci mor din această pricină – iar în al doilea rând, că n-am avut mai mult de o mie de galbeni; asta ca nu cumva să fii învinuit că mi-ai pricinuit moartea sau că ai luat din bani.

Ție nu-ți las nimic. Tot ce vei face, vei face fiindcă ai suflet bun şi pentru toate acestea Dumnezeul în care crezi tu te va răsplăti. Mai bun datornic nu poți să-ți doreşti. Ai s-o duci pe Timéa la Brazovics Athanaz şi-ai să-l rogi s-o înfieze. Brazovics mai are o fată. Timéa o să-i fie soră. Dă-i banii să-i întrebuințeze în folosul copilei. Predă-i şi încărcătura corăbiei rugându-l totodată să fie el însuşi de față când se vor goli sacii deoarece am adus grâu bun, curat şi nu vreau să-l schimbe cineva. Înțelegi?

(Muribundul privea cu ochii săi sticloşi drept în ochii lui Timár şi se vedea că-l chinuie un gând.)

— Căci...

(Tăcu iar.)

— Am spus ceva? Am vrut să spun ceva, dar mintea mi se întunecă. Ce plină de văpaie e noaptea asta! Cât de roşie e luna acolo pe cer. Da... „semiluna roşie”...

(Un geamăt ce venea dinspre patul Timéii îl făcu să tresară şi gândurile de adineauri se risipiră. Speriat, se ridică în capul oaselor şi, cu mâini tremurânde, începu să caute ceva sub pernă în timp ce ochii-i sticloşi priveau în gol.)

— Ah! Era să uit! Timéa! Ca s-o adorm, i-am dat să bea un somnifer; dacă n-o trezeşti la timp, o să adoarmă pe vecie. Uite aici, în sticluța asta se află licoarea salvatoare. După ce-o să plec din lumea asta, freac-o bine pe frunte, pe tâmple şi în dreptul inimii până se va trezi! Era cât p-aci s-o iau cu mine. Dar nu vreau, nu! Ea trebuie să trăiască. Nu-i aşa? Jură pe credința şi pe cinstea ta că o s-o trezeşti redând-o vieții, că n-o s-o laşi să doarmă somnul de veci!

Muribundul luă mâna lui Timár şi o lipi de pieptul său; trăsăturile-i crispate trădau agonia.

— Ce spuneam adineauri? Ce-am vrut să mai spun? Care a fost ultimul cuvânt? Cum? Da... „semiluna roşie!”

Pe fereastra deschisă, printre norii în mijlocul cărora apăruse, talerul lunii în eclipsă arunca o lumină sângerie...

Oare despre luna aceasta vorbise muribundul în delirul său? Sau priveliştea îi adusese aminte de altceva?

— Da... „semiluna roşie” – şopti muribundul încă o dată, trăgându-l pe Timár mai aproape de el.

O clipă mai târziu, pecetea morții îi ferecă pentru totdeauna buzele; se mai zbătu uşor câtva timp, apoi îşi dădu sufletul.

Alabastrul însufleţit

Timár rămase deci singur cu o taină înmormântată, şi cu o fată adâncită într-un somn de moarte.

Totul era învăluit în liniştea nopții. Deodată, duhurile ei

începură să şuşotească:

— Ascultă! Ce-ar fi dacă n-ai face ceea ce ai fost rugat, dacă n-ai arunca leşul în Dunăre şi dacă n-ai trezi-o pe fata asta care-i cufundată în somn, ci ai lăsa-o frumuşel să doarmă în vecii vecilor? Spionul acela a ajuns la Panciova şi l-a denunțat pe fugarul Ciorbadji; ce-ar fi să i-o iei înainte şi, în loc să ancorezi la Panciova, să ancorezi la Belgrad şi să-l denunți acolo? În cazul ăsta, după lege, a treia parte din averea fugarului ar fi a ta. Şi-aşa averea-i a nimănui; tatăl a murit, iar fata, dacă n-o trezeşti tu, doarme pe veci. Ce bogat ai deveni deodată! Iar bogatul e întotdeauna privit ca un om vrednic de cinste, pe când săracul tot un netrebnic rămâne!

— Mai bine să rămân un netrebnic – răspunse Timár duhurilor nopții şi pentru a le înăbuşi şoapta, închise fereastra cabinei.

O teamă de neînțeles se cuibărea în suflet când privea luna aceea însângerată. Era încredințat că de acolo veneau şoaptele acelea cumplite. De la luna aceea care voia parcă să tălmăcească ultimele cuvinte ale mortului în legătură cu „semiluna roşie”.

Trase perdeaua de la patul Timéii.

Aşa cum stătea culcată, fata părea o statuie de alabastru, însuflețită; pieptul i se ridica şi cobora anevoie; avea buzele întredeschise, ochii închişi, iar în trăsăturile feței – gravitatea morții.

O mână şi-o ținea ridicată peste buclele ce i se revărsau în jurul capului, cealaltă strângea la sân încrețiturile cămăşii de noapte.

Timár o mângâie pe obraji, încet, cu sfială, ca şi când ar fi mângâiat chipul vrăjit al unei zâne, pe care când o atinge un muritor de rând simte în inimă dureri ucigătoare. Începu să-i fricționeze tâmplele cu licoarea din sticluță, fără a-şi dezlipi privirea de pe chipul ei.

„Pe tine, făptură minunată – se gândea el – să te las pradă morții?! Chiar dacă întreaga corabie ar fi plină cu perle şi toate astea ar fi ale mele dacă tu ai muri, eu tot nu te-aş lăsa să adormi pe vecie. Pe lumea asta nu există un diamant mai de preț care să-mi dea o bucurie mai mare decât ochii tăi

când se vor deschide.”

Dar chipul fetei adormite continua să rămână acelaşi, cu toate că Timár îi fricționa fruntea şi tâmplele; sprâncenele subțiri şi împreunate nu tresăriră când mâinile bărbatului străin le atinseseră.

Ali Ciorbadji îi spusese că trebuie să o fricționeze cu licoarea aceea şi în dreptul inimii. Timár fu nevoit să ia mâna fetei şi să i-o îndepărteze de pe piept. Mâna nu opuse nici o rezistență. Era amorțită şi rece, aşa cum era de altfel tot trupul Timéii. Frumoasă şi rece ca alabastrul.

Duhurile nopții parcă şopteau:

— Priveşte ce linii neasemuit de frumoase!

Buzele nici unui muritor n-au atins vreodată buze mai frumoase ca acestea. Crezi că ar şti cineva dacă le-ai săruta?

Dar Timár nu ascultă şoaptele nopții:

„Nu, tu n-ai furat în viața ta niciodată; sărutul acesta ar fi un furt.”

Gândind astfel, Timár ridică pătura persană pe care fata, în timp ce dormea, o aruncase jos şi, acoperind-o până sub bărbie, începu s-o fricționeze sub pătură în dreptul inimii, cu degetele, înmuiate în licoare; pentru a scăpa de ispită îşi ațintise privirea asupra chipului Timéii; parcă avea în față o icoană, o icoană de gheață.

Deodată genele negre se întredeschiseră şi ochii ei întunecați şi fără de luciu priviră drept înainte. Respirația adâncă din timpul somnului încetă şi Timár îi simți inima zvâcnind puternic sub mâna lui pe care şi-o trase de sub pătură.

Apropie apoi sticla de nările fetei, care întoarse capul ferindu-se şi-şi încruntă sprâncenele, semn că începea să se dezmeticească,

Timár îi şopti numele.

Auzindu-l, fata se ridică brusc strigând: „Tată!”, apoi se aşează pe marginea patului. Stătea țeapănă, privind fix undeva în gol. Pătura alunecase şi cămaşa de noapte îi căzuse de pe umeri; părea un bust antic.

— Timéa! o strigă Timár, trăgându-i peste umerii goi cămaşa de noapte care alunecase.

Fata nu-şi dădea seama de nimic.

— Timéa, tatăl dumitale a murit! îi spuse el, dar faţa şi trupul copilei nu tresăriră nici la auzul acestor cuvinte şi nici fiindcă rămăsese cu sânul dezgolit. Părea buimacă.

Timár alergă în cabina lui de unde se întoarse repede aducând o spirtieră; cu o grabă de necrezut făcu o cafea tare, arzându-şi degetele, iar când fu gata, se îndreptă spre Timéa, îi prinse capul cu braţul stâng şi, după multă trudă, îi descleştă gura cu degetele; apoi, aplecându-i capul pe spate, o sili să bea.

Până atunci fata fusese doar amorţită aşa că Timár avusese de înfruntat numai o rezistenţă pasivă; îndată însă ce înghiţi lichidul cald şi amar, ea îl respinse pe neaşteptate şi cu atâta putere încât ceaşca îi căzu din mână. Timéa se aruncă pe pat şi trase pătura peste dânsa; dinţii începură să-i clănţăne.

— Uf, slavă Domnului, de vreme ce-au apucat-o frigurile înseamnă că a scăpat! oftă Timár. Acum hai să vedem ce facem cu înmormântarea marinărească.

Înmormântare marinărească

În largul oceanului, asemenea lucru e ceva obişnuit. Mortul este cusut într-o pânză de cort, i se leagă o ghiulea de picioare şi apoi i se dă drumul în apă. Coralii îi vor acoperi mormântul.

Să te-apuci însă să zvârli în Dunăre cadavrul unui om de pe o corabie înseamnă a-ţi asuma o mare răspundere. Mai întâi şi-ntâi malul e aproape, iar pe mal se găsesc sate şi oraşe, cu clopote şi preoţi gata să îngroape mortul în pământ sfinţit, făcându-i cuvenita slujbă; nu se cădea deci ca Trikalis să fie aruncat în apă aşa, oricum, chiar dacă asta fusese ultima lui dorinţă.

Timár înţelegea însă din ce cauză trebuia totuşi să

procedeze astfel şi de aceea nu se pierdu cu firea.

Mai înainte ca „Sfânta Barbara” să fi ridicat ancora, îl înştiință pe cârmaci că aveau un mort pe mord. Murise Trikalis.

— Ştiam că ne paşte o nenorocire – mormăi Fabula János. Când morunii se iau la întrecere cu o corabie, înseamnă moarte.

— Eu zic să acostăm lângă satul care se zăreşte colo şi să-l rugăm pe preot să-l îngroape pe Trikalis. Nu putem duce cadavrul cu noi, că şi aşa suntem suspecți de ciumă.

Domnul Fabula tuşi sec şi-şi dădu cu părerea că nu strică să încerce.

Satul la care puteau să ajungă mai repede cu corabia era Plescovățul, o comună bogată, care avea protopop şi biserică cu două turle. Protopopul era un bărbat frumos, voinic, bine făcut, cu barbă neagră şi atât de lungă, că-i flutura în vânt, cu sprâncene late de un deget şi cu o voce foarte frumoasă şi puternică.

Şi acesta îl cunoştea pe Timár. Căpitanul fusese de multe ori la dânsul pentru a cumpăra grâu, deoarece protopopul avea din belşug ce să vândă,

— Ei, fiule, de data asta ai picat cam rău! îi strigă protopopul, zărindu-l în curte. Recolta o fost slabă şi bruma ce-am cules-o am vândut-o de mult. (În realitate, atât în curte cât şi pe arie se mai treiera încă.)

— De data asta, eu sunt cel care am de dat ceva! spuse Timár. Pe corabia mea se află un mort şi rugăm pe preasfinția ta să vină pe corabie ca să-l înmormântăm cum se cuvine.

— Uşurel-uşurel, fiule! Un lucru ca ăsta nu se face cât ai bate din palme! se oțărî protopopul. Spoveditu-s-a creştinul ăla? Împărtăşitu-s-a înainte de a-şi da duhul? Eşti sigur că n-a fost *unitus*[27]? Eu nu pot să-l înmormântez aşa, la voia întâmplării.

— Din păcate nu s-a făcut nimic din toate astea. Pe corabie noi n-avem preot care să spovedească; omul lui

---

[27] Greco-catolic.

Dumnezeu a murit neştiut de nimeni, fără să-i dea ajutor vreo faţă bisericească, adică aşa cum mor marinarii. Dacă însă preasfinţia ta nu vrei să-l înmormântezi cu formele cuvenite, cel puţin dă-mi ceva la mână. Nu de alta dar să pot să mă justific faţă de rudele răposatului de ce nu i-am făcut cele cuvenite la îngropăciune; după aia, o să-l înmormântăm noi undeva, pe aici, pe mal.

Protopopul îi dădu o adeverinţă în care arăta că refuză să înmormânteze mortul; nu trecu însă mult timp şi ţăranii ce se găseau pe arie prinseră de veste.

„Cum? Să îngroape un mort nesfinţit aici, în hotarul nostru? Dacă se-ntâmplă una ca asta, apoi putem jura c-o să bată grindina pe pământurile noastre. Păi să nu încerce nimeni să ne procopsească satul cu un mort, aducă-l de oriunde l-ar aduce, că nimeni n-are nevoie de el. Mai întâi că mortul ăsta ar stârni grindina tocmai acum când se apropie culesul viilor, care-i ultima nădejde a gospodarului; apoi ăl de-i îngropat aşa, nesfinţit, la anul se preface în vârcolac şi suge toată ploaia şi roua."

Ţăranii îl şi ameninţară pe Timár c-o să-l omoare în bătaie dacă o să coboare mortul de pe corabie. Şi, ca nu cumva să-l îngroape pe ascuns undeva pe mal, aleseră patru flăcăi zdraveni care să urce pe vas şi să meargă cale de o zi cu mortul, până când corabia va trece de hotarul satului lor; de acolo mai departe Timár putea să facă ce voia.

Căpitanul se arăta supărat nevoie mare, dar îi lăsă pe cei patru însoţitori să se urce pe vas.

Marinarii rămaşi pe bord făcuseră între timp un sicriu şi culcaseră mortul în el; mai trebuia doar să bată capacul în cuie.

Mai întâi Timár dădu fuga să vadă ce se mai întâmplase cu Timéa. Fata începuse să aibă febră; deşi fruntea îi ardea, avea faţa la fel de albă. Zăcea în stare de inconştienţă. Nu ştia nimic despre pregătirile de înmormântare ce se făceau.

— Aşa-i bine! zise Timár şi, apucând ulcica cu vopsea, începu să picteze frumos pe capacul sicriului, cu litere cirilice, numele şi ziua morţii lui Trikalis Euthym.

Cei patru flăcăi sârbi stăteau în spatele lui şi silabiseau

ceea ce scria el.

— Hai, trage şi tu o literă, că am ceva de lucru – zise Timár, oferind pensula unuia dintre privitori.

Acesta, bucuros că îşi poate arăta priceperea, pictă pe scândură un X, literă pe care odinioară sârbii o citeau S.

— Bre, ce frumos ştii să scrii! îl lăudă Timár pe pictorul amator şi dădu pensula altui flăcău. Şi tu pari a fi băiat dezgheţat. Cum te cheamă?

— Berchici Iozo.

— Dar pe tine?

— Iaksici Mirko.

— Să fiţi sănătoşi şi să trăiţi mulţi ani! Haideţi să cinstim un pahar de şliboviţă.

Propunerea nu întâmpină nici o împotrivire.

— Pe mine mă cheamă Mihály, iar celălalt nume e Timár. E un nume bun; cum îl vreau: când unguresc, când turcesc, când grecesc. Voi să-mi spuneţi doar Mihály.

— *Zbogom*[28]*,* Mihály!

Din când în când Mihály se strecura în cabină să vadă cum se mai simţea Timéa. Fata avea febră şi încă nu-şi venise în simţiri. Dar Timár nu-şi pierdu cumpătul; era convins că cel care călătoreşte pe Dunăre are cu sine toată farmacia – asta pentru că apa rece vindecă orice boală. Toată ştiinţa lui consta în a pune fetei comprese cu apă rece pe frunte şi pe picioare, schimbându-le sârguincios îndată ce se încălzeau. (Marinarii cunoşteau acest fel de tratament chiar înaintea lui Priessnitz.[29])

Cât ţinu ziua, „Sfânta Barbara” înaintă încet de-a lungul malului unguresc. Cei patru sârbi se împrieteniră repede cu marinarii, ba le ajutară şi la vâslit, iar aceştia, la rândul lor, le pregătiră frigărui haiduceşti la vatra de pe puntea corăbiei.

Mortul zăcea pe punte, acoperit cu un cearşaf curat; acesta era giulgiul.

Spre seară, Timár spuse oamenilor săi că merge să se

---

[28] Noroc! (Srb.)

[29] *Vincenz Priessnitz* (1799–1851), om de ştiinţă german, fondatorul hidroterapiei.

culce deoarece de două nopți nu închisese ochii şi le dădu poruncă să continue drumul până se înnoptează de-a binelea şi-atunci să arunce ancora.

Dar nici în noaptea aceasta Timár nu dormi; în loc să se ducă în cabina sa, el se furişă în aceea ocupată de Timéa şi, ascunzând lampa într-o ladă goală pentru ca lumina ei să nu se vadă de-afară, stătu toată noaptea lângă patul fetei, veghindu-i somnul şi punându-i comprese dinainte pregătite pe care le muia în apă rece. Nu ațipi nici o clipă.

Auzi când marinarii aruncară ancora şi simți că vasul s-a oprit; nu mult după aceea, valurile începură să clipocească monoton în jurul corăbiei. Pe bord, oamenii se mai foiră o bună bucată de vreme, apoi unul câte unul se duseră şi ei la culcare.

Dar, deodată, aproape de miezul nopții, Timár desluşi nişte zgomote, ca şi cum cineva ar fi lovit cu ciocanul un obiect turtit.

„Parcă s-ar bate un cui deasupra căruia s-a pus o bucată de postav!" gândi el.

Nu trecu mult şi auzi ceva prăbuşindu-se greu, apoi plescăitul iscat de un obiect mare ce cade în apă.

În sfârşit se făcu linişte.

Mihály nu se culcă ci aşteptă până se iviră zorile şi corabia porni iar. După ce merseră cale de un ceas, ieşi din cabină. Fata dormea liniştită şi fierbințeala îi trecuse.

— Unde a dispărut sicriul? întrebă el de îndată ce ieşi pe punte.

Cei patru tineri sârbi păşiră sfidători în fața lui.

— L-am umplut cu bolovani şi l-am aruncat cu mort cu tot în apă, ca nu cumva să-l îngropați undeva pe malul nostru şi să căşunați vreo pacoste pe capul cuiva.

— Ce-ați făcut?! Nenorociților! Pentru asta, judele o să mă tragă pe mine la răspundere; o să-mi ceară socoteală pentru călătorul dispărut; o să fiu învinuit că eu am vrut să dispară. Dați-mi în scris că voi ați făcut ce-ați făcut. Care din voi ştie carte?

Bineînțeles că nu ştia nici unul.

— Cum se poate? Păi tu, Berchici şi tu Iakşici mi-ați ajutat

să pictez literele pe capacul coşciugului!

După cum reieşi din mărturisirile lor fiecare din cei numiți ştia să scrie doar litera pe care o pictase dar şi pe aceea numai pe scândură şi cu pensula.

— Ei bine! Atunci o să vă iau cu mine la Panciova şi-acolo, în fața şefului poliției, o să depuneți mărturie pentru mine. Las că vă vine el de hac, fiți fără grijă!

Auzind această amenințare, toți patru învățară subit să scrie. Ba se arătară foarte bucuroşi să dea orice adeverință numai să nu fie duşi la Panciova.

Mihály le dădu cerneală, toc şi hârtie, apoi, punându-l pe cel care ştia să scrie mai bine să se lungească pe puntea corăbiei, îi dictă o declarație prin care cei patru recunoşteau că, de frica grindinii, la miezul nopții, în timp ce echipajul vasului dormea, fără ştirea şi consimțământul nimănui, aruncaseră în Dunăre pe răposatul Trikalis Euthym.

— Iscăliți-vă şi scrieți fiecare de unde sunteți! În cazul când judele o vrea să cerceteze, să vă poată găsi.

Unul din martori scrise, că-l cheamă Krasalovici Ixa şi că locuieşte la Gunerovăț; celălalt că-i cheamă Stiriopița Niego şi stă la Medvelinț.

Totul fiind terminat, se despărțiră cu o mutră foarte gravă; atât Mihály cât şi ceilalți patru abia izbutiră să-şi țină râsul.

Apoi Timár îi duse la mal.

...Ali Ciorbadji se odihnea în fundul Dunării acolo unde dorise să ajungă.

O glumă cam tare

Spre dimineață, când Timéa se trezi, nu mai simți nici urmă de boală. Organismul ei tânăr; biruise. Se îmbrăcă singură, apoi ieşi din cabină şi, găsindu-l pe Timár pe punte, îl întrebă:

— Unde-i tata?

— Domnişoară, tatăl dumneavoastră a murit.

Timéa îl privi cu ochii ei mari, melancolici; chiar dacă simțea ceva în clipa aceea, fața ei nu putea să devină mai albă decât era de obicei.

— Şi... ce-ați făcut cu el?

— Zace undeva în adâncul Dunării.

Auzindu-i răspunsul, Timéa se sprijini de bordul corăbiei şi, fără să scoată vreun cuvânt, îşi aținti privirile în apă. Nu vorbea, nu plângea, privea doar țintă în apă.

Timár crezu că, vorbindu-i, o va consola.

— Când zăceați bolnavă şi fără cunoştință – tatăl dumneavoastră, pe neaşteptate, a murit... Am stat alături de el în ultimele sale clipe. Mi-a vorbit despre dumneavoastră şi v-a transmis prin mine ultima sa binecuvântare. Conform dorinței sale urmează să vă duc la un vechi prieten care, după mamă, vă este şi rudă. Acesta o să vă înfieze şi-o să vă fie tată. Are şi el o fată, frumoasă şi tânără, puțin mai vârstnică decât dumneavoastră, care o să vă fie soră. De bună seamă că se vor purta frumos cu dumneavoastră. Tot ce se găseşte pe corabia asta vă aparține de drept deoarece v-a fost lăsat moştenire de către tatăl dumneavoastră; veți fi bogată şi nu mă îndoiesc că vă veți aminti întotdeauna cu recunoştință de bunul dumneavoastră părinte, care v-a purtat atâta grijă.

Gâtlejul lui Timár se strânse gândindu-se: „Şi care a murit ca să te salveze, care a ales moartea pentru ca ție să-ți poată dărui viața!”

Sfârşind, Timár privi uimit chipul Timéii. În timp ce-i vorbise, nici un muşchi nu tresărise pe fața ei, nici o lacrimă nu-i scăldase ochii. Mihály crezu că-i era ruşine să plângă în fața lui, a unui străin, şi se depărtă; dar fata nu plânse nici când rămase singură.

Într-adevăr, tare ciudat! Când văzuse pisica albă înecându-se în valuri, lacrimile curseseră şiroaie pe obrajii Timéii iar acum, când i se spusese că tatăl ei zăcea în fundul Dunării, nici o lacrimă nu-i umezise ochii!

Sau poate că cei care plâng uşor la dureri mărunte, amuțesc şi privesc încremeniți atunci când îi încearcă o

durere cumplită?

Se prea poate. Timár avea însă altceva de făcut decât să-şi bată capul cu rezolvarea unor probleme de ordin psihologic. Turnurile Panciovei începuseră să se înalțe dinspre nord-vest, iar din susul Dunării se apropia, venind direct spre „Sfânta Barbara”, o barcă cezaro-crăiască cu opt soldați înarmați, un căpitan şi un pârcălab.

Ajungând în dreptul corăbiei, soldații agățară cangea de bordul vasului şi fără nici o invitație săriră pe punte. Căpitanul se îndreptă spre Timár care îl aştepta în fața cabinei.

— Dumneata eşti căpitanul corăbiei?

— La ordinele dumneavoastră.

— Pe această corabie călătoreşte un paşă turc, un vistiernic fugit din țara sa sub numele fals de Trikalis Euthym care duce cu sine nişte comori pe care le-a furat.

— Ce-i drept pe bordul corăbiei a călătorit un angrosist de cereale grec cu numele Trikalis Euthym, dar nu cu comori furate, ci cu grâu curat, după cum a constatat de altfel şi controlul oficial de la Orşova şi aşa cum grăiesc actele mele; poftim, citiți întâi acest act. Cât despre vreun paşă turc, nu ştiu nimic.

— Şi unde-i el?

— Dacă a fost grec, la Abraham; dacă a fost turc, la Mohamed.

— Ei... nu cumva a murit?

— Chiar aşa. Al doilea act pe care vi-l prezint e testamentul său în care şi-a scris ultima dorință; omul a murit de dizenterie.

Căpitanul citi testamentul aruncându-şi din când în când ochii spre Timéa, care rămăsese în acelaşi loc unde o lăsase Timár după ce-i adusese la cunoştință moartea tatălui ei. Fata nu înțelegea ce se discuta; se vorbea într-o limbă străină pentru ea.

— Cei şase marinari ai mei şi cârmaciul sunt martori că a murit.

— Ei, asta-i destul de rău pentru el; pentru noi însă nu. Dacă a murit, probabil că l-ați îngropat. Poți să ne spui

unde? Vom merge să dezgropăm cadavrul. La noi se află un om care o să-l recunoască, dovedind astfel că Trikalis Euthym şi Ali Ciorbadji este una şi aceeaşi persoană, aşa că măcar o să putem sechestra comorile furate. Unde l-aţi înmormântat?

— În fundul Dunării.

— E! E! E o glumă cam tare! Şi mă rog, de ce acolo?

— Să nu ne grăbim! Poftiţi şi cel de-al treilea act prin care protopopul din Plescovăţ – satul la hotarul căruia s-a stins din viaţă Trikalis – declară că refuză să-l îngroape cum se cuvine, şi că ne interzice să debarcăm cadavrul pe mal; ţăranii ne-au îndemnat să-l aruncăm în apă.

Căpitanul îşi lovi furios mânerul săbiei.

— Pe dracu! Popi afurisiţi! Ăştia ne dau întotdeauna de furcă. Socot însă că măcar o să ne poţi spune unde a fost aruncat în apă.

— Să o luăm pe îndelete, domnule căpitan. Oamenii din Plescovăţ au trimis patru paznici pe corabia mea pentru a mă împiedica să debarc mortul pe uscat şi, în noaptea următoare, pe când dormeam cu toţii, deci fără ştirea echipajului, cei patru paznici au aruncat sicriul în Dunăre, punând şi bolovani în el. Poftim declaraţia scrisă a făptaşilor; luaţi-o, căutaţi-i, trăgeţi-i de limbă şi pedepsiţi-i aşa cum merită.

Înfuriat, căpitanul începu să tuşească de supărare apoi, după ce citi, se porni pe un râs isteric şi-i aruncă hârtia lui Timár.

— Dar ştii că asta-i o treabă a dracului de frumoasă?! Fugarul descoperit s-a dus pe copcă; deci cu el nu se mai poate vorbi, popa nu îngăduie să fie îngropat pe uscat, ţăranii îl aruncă în apă şi dau pe urmă o declaraţie semnată cu două nume pe care niciodată nu le-a purtat vreun om, ba mai pun şi numele a două sate care n-au existat vreodată pe lumea asta. Aşadar fugarul dispare în fundul Dunării, iar mie nu-mi rămâne decât ori să m-apuc să greblez toată Dunărea de la Panciova la Szendrö, ori să pornesc în căutarea a doi ticăloşi – unul poreclit Krasalovici, iar altul Stiriopiţa. Iar încărcătura corăbiei nu pot s-o sechestrez fără să fi dovedit

identitatea fugarului. Mda; asta ne-ai servit-o bine, domnule căpitan! Ai adus-o bine din condei! Şi pentru toate ai dovezi scrise. Una, două, trei, patru. Pun prinsoare că de ți-aş cere certificatul de naştere al domnişoarei de colo, mi l-ai scoate şi pe-acela.

— Cum ordonați.

Timár n-ar fi putut să scoată acel certificat; dar ştiu să facă o mutră de prostănac atât de bleagă, încât căpitanul clătină din cap a lehamite; râse apoi cu răutate neputincioasă şi-l bătu pe umăr.

— Eşti un om de aur, domnule căpitan! Ai scăpat averea acestei domnişoare pentru că, fără tatăl ei, n-o pot sechestra nici pe ea: şi nici angaralele ei. Puteți pleca mai departe. Eşti un om de aur!

Zicând acestea, făcu stânga-mprejur şi dădu unui soldat care nu se întorsese destul de repede o palmă atât de zdravănă încât omul fu cât pe-aci să cadă în apă; apoi porunci tuturor să părăsească pe dată corabia.

După ce coborî în barcă, se mai întoarse încă o dată şi privi cu atenție înapoi. Dar căpitanul vasului continua să se uite în urma lor cu aceeaşi mutră bleaga de prostănac care nu înțelege nimic.

Încărcătura „Sfintei Barbara” era salvată.

Destinul „Sfintei Barbara”

„Sfânta Barbara” îşi urmă calea în sus pe Dunăre, fără nici o piedică şi Timár nu mai avu alt necaz decât cel pricinuit de zilnica tocmeală cu edecarii.

Călătoria pe Dunăre prin pusta maghiară li se părea de-a dreptul plicticoasă nu mai întâlneau stânci, nici cascade şi nici ruine de cetăți; nimic altceva decât maluri acoperite de sălcii şi plopi care se înşirau pe ambele părți.

Priveliştile acestea monotone nu aveau legende care să

merite a fi povestite Timéii.

Uneori fata nu ieşea ziua întreagă din cabină şi nu scotea nici un cuvânt. Stătea acolo singură; iar alteori, mâncarea trimisă în cabina ei se întorcea neatinsă, aşa cum îi fusese adusă.

Curând serile începură să devină mai lungi, iar spre sfârşitul lui octombrie zilele senine ale toamnei deveniră ploioase; fata se închise în cabina ei singuratică şi Mihály îi auzea doar oftatul adânc ce răzbătea uneori în timpul nopții prin peretele subțire de scânduri. N-o auzise însă niciodată plângând. Cine ştie? Poate că greaua pierdere îi înghețase inima.

Oare cât de mare ar trebui să fie căldura care s-o poată încălzi din nou?

„Eh, sărmane prieten, de ce te gândeşti la asta? De ce visezi fie treaz, fie cu ochii închişi, acest chip de alabastru? Chiar de n-ar fi atât de frumoasă, e totuşi nespus de bogată; iar tu, tu eşti sărac. Ce-i foloseşte unui tânăr ca tine să-şi împuieze capul cu imaginea unei fete atât de bogate? Măcar dacă ar fi pe dos: tu să fii bogat iar ea săracă!”

„Oare cât de bogată o fi Timéa – se întrebă Timár şi se apucă să socotească, parcă anume ca să-şi facă inimă rea şi să nu-şi mai făurească visuri deşarte.

„Tatăl ei i-a lăsat o mie de galbeni bani gheață şi încărcătura corăbiei care în timpurile astea valorează zece mii de galbeni. Poate o fi având şi bijuterii; în cazul ăsta, transformând totul în bani, Timéa are o avere de sute de mii de forinți. În orașele Ungariei o fată de măritat care are o astfel de zestre se zice că e deosebit de bogată.

Ajungând aici, Timár se trezi deodată în fața unei enigme pe care simțea că nu poate s-o dezlege.

Dacă toată averea salvată a lui Ali Ciorbadji nu făcea decât unsprezece mii de galbeni, ei bine, transformați în aur, ea n-ar fi avut o greutate mai mare de şaizeci şi şase de funți[30], pentru că dintre toate metalele, aurul ocupă volumul cel mai mic. Şaizeci şi şase de funți de aur pot fi vârâți într-un sac pe

[30] Măsură de greutate egală cu 0,454–0,500 kg.

care-l poate duce orice om în spinare, mergând şi pe jos. Atunci de ce a fost nevoie ca Ali Ciorbadji să transforme aurul în grâu, deci într-o marfă pentru care îi trebuia o corabie întreagă care să călătorească o lună încheiată, o corabie ameninţată de vânturi, de vârtejuri, de stânci, de bancuri de nisip, care poate fi oprită în carantină sau de patrule de control când, cu aceeaşi comoară vârâtă într-o traistă, trecând peste munţi şi văi, ar fi putut ajunge în Ungaria în cel mult două săptămâni?

Timár nu găsea cheia acestei enigme.

Şi-apoi, de taina aceasta mai era legată încă una.

Dacă averea lui Ali Ciorbadji (indiferent dacă a fost câştigată pe cale cinstită sau nu) valora doar unsprezece-douăsprezece mii de galbeni, de ce organizase guvernul turc o atare vânătoare pe urmele ei? Cum se face că nu-şi cruţase osteneala de a trimite pe Dunăre în sus o canonieră cu douăzeci şi patru de vâsle, spioni şi curieri ca s-o adulmece pentru că de, ceea ce pentru un biet căpitan de corabie reprezintă o sumă importantă, pentru padişahul prea luminat nu e decât un fleac; chiar dacă ar fi fost confiscate toate lucrurile acestea în valoare de zece mii de galbeni, până ce aceşti bani ar fi ajuns la sultan trecând prin mâinile expeditorilor, sechestratorilor şi a fel de fel de hoţi de buzunare oficiali, sultanului nu i-ar fi rămas nici cât să-şi cumpere tutun pentru o pipă.

Cum de nu le-a fost ruşine să pună în mişcare un aparat atât de mare pentru o pradă atât de mică?

Sau poate Timéa era adevărata pradă pe care o urmăreau? Timár era destul de romantic pentru a accepta şi această explicaţie, deşi raţiunea îi spunea că nu fata era prada urmărită de sultan.

Într-o seară, vântul risipi norii şi când Timár privi prin fereastra cabinei sale, zări la orizont luna nouă.

„Luna roşie”.

Secera de lumină sângerie atinse oglinda apei.

Lui Timár i se năzări că luna are într-adevăr chip de om, aşa cum se vede uneori prin calendare şi că-i spune ceva cu gura ei strâmbă. Numai că graiul lunii nu-l poţi pricepe; e

încă necunoscut; nu-l înțeleg decât somnambulii – care i se supun – dar când se trezesc, nici ei nu mai ştiu ce-au vorbit cu crăiasa nopții.

Timár avea impresia că luna răspundea întrebărilor sale. Căror întrebări? Tuturor. Glasului inimii sau al rațiunii? Amândurora.

Numai că deocamdată nu putea tălmăci răspunsurile.

Semiluna roşie se afundă lin în oglinda Dunării, trimițând până la prova o lumină ce tremura pe valuri şi care parcă întreba:

„Tot nu mă-nțelegi?!"

Topindu-şi ultimele raze în negura apei, păru a-i spune:

„Mâine voi reveni; atunci, de bună seamă, vei pricepe…"

Văzând că noaptea care se vestea era deosebit de senină şi de luminoasă, cârmaciul propuse să se continue drumul. Nu de alta, dar trecuseră de Almás şi deci mai era puțin până la Komárom, Şi-apoi Fabula cunoştea atât de bine Dunărea prin părțile acestea, încât ar fi putut conduce corabia şi cu ochii închişi. Până la brațul de la Györ nu mai aveau de înfruntat nici o primejdie.

…Şi totuşi aveau.

Puțin mai la sud de Füzitö auziră deodată o trosnitură uşoară sub apă; îngrozit cârmaciul strigă edecarilor: „Opriți!"

Timár schimbă fețe-fețe apoi rămase ca împietrit. Pentru întâia oară de când călătoreau, pe chipul lui se întipări groaza.

— Ne-am ciocnit de o buturugă! strigă el cârmaciului.

Cârmaciul, matahala aceea de om, îşi pierduse capul, părăsise cârma şi, plângând ca un copil, se repezise spre cabină!

— Am nimerit într-un buştean.

Da, chiar aşa se întâmplase. Când Dunărea se revarsă, rupe câte o halcă de pământ din maluri şi rostogoleşte în mijlocul albiei copaci mari pe care i-a smuls odată cu bucata aceea de țărm; pământul lipit de rădăcinile lor îi trage la fund; dacă vasele încărcate trase în susul apei, se lovesc de aceste buturugi, îşi găuresc chila.

De stânci sau de bancuri de nisip cârmaciul poate să-şi

mai ferească vasul, dar de buştenii ce stau la pândă sub apă nu te poate feri nici ştiința, nici experiența, nici iscusința; cele mai multe corăbii dunărene pier din pricina acestor butuci pitulați sub apă.

— S-a sfârşit cu noi! strigară într-un glas marinarii şi cârmaciul şi, cât ai clipi, fiecare îşi părăsi postul alergând să-şi salveze legăturica, să-şi pună lădița în luntrea de salvare.

Corabia se-ntoarse de-a curmezişul apei şi începu să se scufunde cu prova.

Nu putea fi vorba de vreo salvare. Orice încercare ar fi fost zadarnică. Corabia era plină de saci; până să-i scoți din partea unde se produsese spărtura, corabia s-ar fi dus de mult la fund.

Timár deschise brusc uşa cabinei Timéii.

— Domnişoară! Îmbracă-te degrabă şi ia caseta aia de pe masă; se scufundă corabia. Trebuie s-o părăsim cât putem de repede.

Spunând acestea, se grăbi să-i ajute el însuşi fetei speriate să-şi îmbrace haina călduroasă şi-apoi îi porunci să coboare în luntre, urmând ca de-acolo s-o ajute cârmaciul. La rândul său, Timár fugi în cabina lui pentru a salva lada ce conținea actele şi casa corăbiei.

Dar Fabula János n-o ajută deloc pe Timéa ci, dimpotrivă, se înfurie cumplit când o văzu.

— Am spus eu că vrăjitoarea asta cu fața albă şi sprâncenele împreunate o să ne căşuneze tot felul de năpaste! Pe ea trebuia s-o zvârlim mai întâi în apă.

Timéa nu înțelese cuvintele cârmaciului, dar se sperie atât de cumplit văzându-i ochii injectați, încât se grăbi să se întoarcă în cabină; ajunsă acolo, se culcă în patul ei şi, privind apa ce năvălea pe uşă şi se ridica încet-încet până la înălțimea patului, se gândi tam-nisam că apele o vor lua cu ele şi o vor duce acolo unde zăcea tatăl ei astfel că vor fi iarăşi împreună.

În vremea asta, Timár alerga de colo până colo prin apa ce-i ajunsese până la genunchi, căutând să strângă ce era mai de preț din cabina lui şi să pună într-o ladă; terminând, luă lada în spinare şi se îndreptă grăbit spre luntre.

— Dar Timéa unde-i? strigă el observând lipsa fetei.

— Dracu ştie! mârâi cârmaciul. Mai bine nu s-ar fi născut!

Timár se întoarse în cabina Timéii alergând prin apa care-i ajunsese până la brâu şi luă fata în brațe.

— Ai luat caseta?

— Da! şopti Timéa,

Timár n-o mai întrebă nimic, ci ieşi cu ea afară pe punte, ducând-o în brațe până la luntre şi o aşează pe banca din mijloc.

Destinul „Sfintei Barbara" se împlini repede.

Corabia se afundă mai întâi cu prova, iar peste câteva minute nu se mai zări din ea decât acoperişul, catargul şi parâma care atârna moale.

— Să plecăm – porunci Timár vâslaşilor şi luntrea se îndreptă spre mal.

— Unde-i caseta? o întrebă Timár pe fată, după ce merseră o bucată de drum.

— Aici! şi Timéa arătă spre cutioara pe care o luase cu dânsa.

— Nenorocire! Păi asta-i cutiuța cu dulcețuri turceşti şi nicidecum caseta!

Într-adevăr, Timéa salvase cutiuța cu dulcețuri pe care o luase s-o dăruiască celeilalte fete, surorii celei noi, lăsând caseta ce conținea toată averea ei. Aşadar averea ei rămăsese în cabina ce dispăruse sub apă.

— Înapoi la corabie! strigă Timár cârmaciului.

— Crezi că-i cineva nebun să intre în apă să caute potcoave de cai morți? murmură Fabula János.

— Întoarce! Şi ține-ți gura! Eu poruncesc aici!

Luntrea se întoarse la corabia scufundată. Timár nu ceru nimănui să meargă după casetă, ci sări el însuşi pe acoperişul vasului şi-apoi începu să coboare pe scări spre cabina care se afla sub apă. Timéa deschise larg ochii ei mari şi întunecați privindu-l cum dispărea înghițit de valuri şi vrând parcă să spună:

„Cum, şi tu mă părăseşti dispărând sub valuri?"

Timár înotă sub apă şi ajunse la peretele corăbiei; trebuia să fie cu mare băgare de seamă deoarece vasul era aplecat

într-o rână, chiar pe partea unde se deschidea cabina Timéii; trebuia deci să se prindă de scândurile punții ca nu cumva să alunece de pe parapetul neted.

Găsi uşor cabina; noroc că apa nu închisese uşa pentru că în acest caz ar fi pierdut multă vreme până s-o deschidă. Înăuntru era întuneric. Apele se buluciseră până sus în tavan. Se apropie de masă orbecăind, dar nu găsi caseta. Nu cumva fata o fi uitat-o pe pat? Apa ridicase patul tocmai sus în tavan. Fu nevoit deci să-l tragă jos. Caseta nu era însă nici pe pat. Nu cumva alunecase în clipa când se aplecase corabia? Mâinile lui nu găsiră nimic. Dar iată că găsiră picioarele. Timár se împiedică de casetă. Într-adevăr, căzuse. O luă în braţe şi căută să ajungă de cealaltă parte a vasului, acolo unde nu mai trebuia să se țină de scânduri.

Nesfârşit de lungi i se părură Timéii clipele cât Timár stătu sub apă! Căpitanul zăbovise un minut întreg; în tot acest timp, fata îşi ținuse răsuflarea, vrând parcă să vadă cât timp poate să reziste un om fără să respire. În sfârşit, când zări capul lui Timár ivindu-se printre valuri, răsuflă uşurată. Pe chipul ei alb apăru un zâmbet în clipa când acesta îi întinse caseta salvată. Dar nu din pricina casetei zâmbea ea.

— Ei, domnule căpitan – mârâi cârmaciul, ajutându-l pe Timár să se urce în luntre. Pân-acum v-ați murat de trei ori pielea pentru sprâncenele astea împreunate! De trei ori!

Timéa îl întrebă încet pe Timár ce înseamnă „de trei ori”. Timár îi traduse. Şi deodată, fata îl privi lung repetând încet, ca pentru sine:

„De trei ori”...

Luntrea înainta spre mal îndreptându-se spre Almás. În urma lor, pe oglinda fluviului ce lucea ca oțelul, se vedea o linie lungă şi neagră: creştetul corăbiei scufundate întocmai ca un semn de exclamare pus după un strigăt de durere sau ca unul pus pentru veşnicie.

TIMÉA

Tatăl adoptiv

Când pasagerii „Sfintei Barbara” părăsiseră corabia scufundată erau aproape ceasurile şase, iar când Timár împreună cu Timéa ajunseră la Komárom, încă nu bătuse şapte şi jumătate. Cunoscând foarte bine casa lui Brazovics, surugiul din Almás pocnea din bici cu străşnicie, mânându-şi în goană cei patru telegari cu clopoței de-a lungul străzii Rác, până în piață: nu de alta, dar i se făgăduise un bacşiş gras dacă se grăbea.

Mihály ajută fetei să coboare anunțând-o că ajunseseră acasă. Apoi, vârând caseta sub manta, o conduse sus, pe scări.

Brazovics Athanaz avea o casă cu etaj, lucru rar în Komárom, unde, din cauza cutremurului pustiitor din secolul trecut nu se mai construiau astfel de case. La parter se afla o cafenea mare – locul de întâlnire al negustorilor din localitate – iar etajul era ocupat în întregime de familia comerciantului; etajul avea două intrări separate în dreptul scării şi o a treia care dădea spre bucătărie.

De obicei Brazovics Athanaz nu era acasă la ora aceea, fapt pe care-l ştia prea bine Timár; de aceea o conduse pe Timéa la uşa din dreapta, pe unde se putea ajunge în apartamentul doamnelor.

În aceste încăperi domnea un lux rafinat, iar în vestibul stătea gură-cască un fecior pe care Timár îl rugă să-şi cheme jupânul de la cafenea.

E lucru ştiu că denumirea de „jupân” e folosită drept titulatură atât la Komárom cât şi la Istanbul numai că, pe

când la Istanbul ea se cuvenea numai sultanului, la Komárom – chiar şi în vremurile noastre – titulatura aceasta se dă de obicei comercianților şi bogătaşilor care nu au alte titluri de nobleţe.

Între timp, Timár o conduse pe fată în fața doamnelor.

În ceea ce îl privea, n-avea, vorba ceea, ținuta prescrisă de etichetă, deoarece ştim că trecuse prin apă şi prin noroaie; dar Timár era de-al casei, primit la orice oră şi în orice ținută, pentru că era socotit un slujbaş plătit de stăpân. Iar acestei categorii de oameni nu li se aplică regulile etichetei.

Anunțarea oaspeților era înlocuită de un bun obicei al cucoanei care, de îndată ce auzea deschizându-se uşa de la vestibul scotea capul pe uşă să vadă cine vine.

Doamna Zófia căpătase acest obicei încă de pe vremea când era cameristă. (Iertare! Ne-a luat gura pe dinainte!) Ei, da, domnul Athanaz o ridicase din clasa de jos: fusese o căsătorie din dragoste. Pentru aşa ceva, nimeni nu poate fi condamnat.

De altfel, nici intenția noastră n-a fost să bârfim, ci am pomenit despre asta numai pentru a o caracteriza pe doamna Zófia care nu se putuse dezbăra de acest vechi obicei nici acum, când, vorba ceea, devenise cucoană. Rochiile îi stăteau mereu ca şi cum le-ar fi primit de pomană de la stăpâna casei; din păr lațele îi atârnau atât pe frunte cât şi pe ceafă şi, chiar când îşi îmbrăca rochia cea mai elegantă, trebuia să aibă ceva în neregulă pe dânsa; dacă nu altceva, măcar o pereche de papuci scâlciați. La baza conversației sale stăteau curiozitatea şi flecăreala; când vorbea încurca în aşa hal cuvintele străine, încât, dacă se afla într-o societate mai aleasă, musafirii simțeau că-s gata-gata să cadă de pe scaune de râs. (Bineînțeles, cei care stăteau pe scaune!) Pe lângă toate astea avea frumosul obicei de a vorbi numai cu glas tare: e puțin zis că striga; adevărul e că răcnea într-una ca şi cum cineva ar fi tăiat-o în bucăți şi de aceea striga după ajutor.

— Vai, dumneata eşti, Mihály?! răcni cucoana, deşi abia îşi vârâse capul pe uşă. Dar pe domnişoara aceea frumoasă unde ai găsit-o? Şi ce lădiță ai sub braț? Hai, pofteşte în

casă. Ia-n te uită, ia-n te uită, Athalie, cu cine vine Timár!

Lăsând-o pe Timéa să treacă înainte, Timár o urmă în cameră spunând politicos un „seara bună” celor prezenți.

Timéa privi în jurul ei, cu tremurul sfios al primei întâlniri.

În afară de stăpâna casei, în încăpere se mai afla o fată şi un bărbat.

Fata era de o frumusețe mândră, avea forme pline şi talie zveltă, pe care corsetul o scotea şi mai mult în evidență; pantofii cu tocuri înalte şi fundulițele din păr o făceau şi mai înaltă; purta mănuşi fără degete şi avea unghii lungi şi ascuțite. Fața ei trăda grația unei dichiseli atente; avea buze roşii, senzuale, ten roz, dinți albi – pe care-i arăta cu plăcere – gropițe jucăuşe în bărbie şi în obraji, nas fin, încovoiat, sprâncene negre şi ochi scânteietori; strălucirea lor se datora oarecum şi faptului că erau uşor bulbucați, gata parcă de ceartă. Chipul ei frumos, capul dat pe spate şi pieptul scos sfidător înainte îi dădeau o ținută mândră.

Aceasta era domnişoara Athalie.

Bărbatul, un tânăr ofițer cam de treizeci de ani, avea fața surâzătoare, deschisă, şi ochii negri, arzători; conform regulamentelor militare de pe vremea aceea, avea obrajii raşi ca-n palmă, cu excepția favoriților mici, în formă de semilună. Militarul purta un frac liliachiu cu guler şi manşete de catifea roz. Uniforma ofițerilor de geniu.

Timár îl cunoştea şi pe dânsul. Era domnul Kacsuka, un locotenent care se ocupa cu fortificațiile oraşului, şi, în acelaşi timp, cu aprovizionarea. Un „hibrid” cam ciudat, dar de, asta era.

Când intrară cei doi, locotenentul tocmai făcea în pastel portretul frumoasei domnişoare din fața lui. Înainte de masă îi mai făcuse un portret la lumina zilei şi-acum încerca acelaşi lucru la lumina lămpii.

Intrarea Timéii tulbură această îndeletnicire artistică. Fața şi silueta mlădioasă a copilei făcură impresia unei apariții din basme. Părea că de undeva din întuneric ar fi păşit spre lumină un spirit, o nălucă, o vedenie.

Când domnul Kacsuka, aflat lângă şevalet, privi peste umăr spre Timéa, trase o dungă roşie groasă peste fruntea

chipului din tablou, dând astfel de lucru miezului de pâine ce-i servea drept gumă. În clipa următoare se şi ridicase în fața Timéii. De altfel, toți se sculaseră în picioare la apariția ei, chiar şi Athalie.

Dar cine e oare fata asta?

Timár şopti ceva pe greceşte Timéii şi, drept urmare, fata sărută grăbită mâna doamnei Zófia care, la rândul ei îi răspunse mozolindu-i amândoi obrajii.

Apoi Timár îi spuse iarăşi ceva după care, cu o supunere sfioasă, fata se apropie de Athalie şi o privi atentă. Oare s-o sărute? Să sară de gâtul acestei noi surori? Athalie parcă îşi ridicase şi mai semeț capul; Timéa se aplecă asupra mâinii sale şi sărută grețoasa aceea de mănuşă din piele de căprioară. Athalie îi încuviință gestul în timp ce ochii ei fulgerară mai întâi chipul Timéii, apoi pe acela al ofițerului, îmbufnându-se şi mai tare. Domnul Kacsuka se pierduse cu totul admirând-o pe Timéa.

Dar obrazul fetei nu se îmbujoră nici din cauza acestei admirații şi nici din pricina fulgerării Athaliei. Rămase tot atât de alb ca şi obrazul unei stafii.

Dintre toți, Timár părea cel mai încurcat. Cum s-o prezinte pe Timéa şi cum să povestească în fața acestui ofițer întâmplările prin care trecuseră?

Îl ajută însă domnul Brazovics, care intră în cameră cu o zarvă de nedescris. Venea astfel deoarece, cu câteva clipe mai înainte, la cafeneaua de jos, spre adânca uimire a tuturor clienților permanenți, citise în *Allgemeine Zeitung* vestea că paşa şi vistiernicul Ali Ciorbadji se îmbarcase împreună cu fata lui pe vasul „Sfânta Barbara” care transporta grâu şi că, trăgându-i pe sfoară pe turcii care-l urmăreau, fugise în Ungaria.

„Sfânta Barbara” era corabia lui! Ali Ciorbadji era un vechi cunoscut; ba, după prima soție, îi era şi un fel de rudă. Aşadar, iată pentru toată lumea un eveniment extraordinar!

Vă puteți deci închipui cu câtă grabă dădu domnul Athanaz la o parte scaunul pe care şezuse până atunci, în clipa când feciorul veni să-l anunțe că Timár sosise împreună cu o domnişoară frumoasă şi cu o lădiță de aramă.

— Aşadar, i-adevărat ce scrie-n gazetă! chiui domnul Athanaz şi imediat o zbughi spre casă, răsturnând cu scaune cu tot pe cei câțiva jucători de cărți care se nimeriseră în drumul său.

Domnul Brazovics era atât de gras încât pântecele său mergea totdeauna cu o jumătate de pas înaintea corpului; fața lui, când era palidă părea arămie, iar când era roşie, părea vânătă; deşi se bărbierea în fiecare dimineață, până seara barba îi era mare şi deasă; mustața-i zbârlită era totdeauna umedă de tabac şi felurite „spirtoase", iar sprâncenele sale păreau un gard viu deasupra ochilor bulbucați, veşnic injectați. (Era îngrozitor să te gândeşti că atunci când frumoasa Athalie va îmbătrâni, ochii ei vor fi ca ai lui!)

Iar când îl auzeai pe domnul Brazovics vorbind, îți dădeai foarte bine seama de ce răcnea doamna Zófia. Nici domnul Brazovics nu putea vorbi altfel decât strigând. Numai că vocea lui era groasă şi profundă ca răgetul hipopotamului. Era deci firesc ca doamna Zófia – atunci când voia să se facă auzită – să-şi amplifice glasul până la zbieret. Cei doi se purtau ca şi cum ar fi făcut un pariu care va izbuti să producă atrofierea laringelui celuilalt, sau să-i provoace o apoplexie. Rezultatul luptei stătea în cumpănă. Pentru orice eventualitate, urechile domnului Brazovics erau veşnic astupate cu bumbac, iar gâtul doamnei Zófia veşnic protejat de un fular de pânză.

Domnul Brazovics năvăli în camera femeilor gâfâind din pricina alergăturii, strigătul său asemănător cu bubuitul tunetului auzindu-se înainte ca omul nostru să-şi facă apariția.

— E aici Mihály cu domnişoara? Unde-i domnişoara? Unde-i Mihály?

Mihály păşi înainte-i vrând parcă să-l oprească. Poate că pe domnul Brazovics ar fi izbutit să-l rețină, dar burta aceea care mergea înaintea stăpânului era imposibil de oprit din moment ce-o luase într-o anumită direcție.

Mihály îi făcu semn din ochi, dându-i a înțelege că de față mai erau şi alte persoane.

— Oo, nu-i nimica! răcni domnul Brazovics. În fața lui poți vorbi pe şleau. Suntem în familie. Şi domnul locotenent face parte din familia noastră. Ha-ha-ha! Ei, nu te supăra, Athalie! Doar ştie toată lumea. Poți să vorbeşti, Mihály! Scrie şi-n ziare.

— Ce scrie-n ziare? strigă iritată Athalie.

— Oo, nu despre tine, ci despre prietenul meu, paşa Ali Ciorbadji, vistiernicul, rudă şi frate de cruce cu mine, care cică s-a refugiat cu fiică-sa şi cu comorile sale în Ungaria, pe corabia mea, pe „Sfânta Barbara”! Nu-i aşa că asta-i fata lui? Ființa asta neasemuit de frumoasă?

Zicând acestea, domnul Brazovics o îmbrățişa brusc pe Timéa şi-i sărută amândoi obrajii ei albi; sărutările lui duhneau, erau zgomotoase şi umede, fapt care-o intrigă mult pe Timéa.

— Eşti un băiat de ispravă, mă Mihály, dacă ai izbutit s-o aduci fără nici un bai! I-ați dat un păhărel cu vin? Zófia, ia-n dă fuga şi adu un păhăruț!

Doamna Zófia nu auzi însă porunca, iar domnul Brazovics se trânti într-un fotoliu şi, luând-o între genunchi pe Timéa, începu să-i mângâie drăgăstos părul cu palmele sale veşnic unsuroase.

— Dar scumpul meu prieten, vrednicul paşă-vistiernic, unde-i?

— A murit pe drum – îi şopti abia auzit Timár.

— Ce? Asta nu-mi miroase a bine! grohăi domnul Brazovics, încercând să dea feței sale rotunde o formă de pentagon şi trăgându-şi brusc mâna de pe capul copilei... Şi... nu cumva i s-a întâmplat şi... altceva?

Ciudată întrebare!

Dar Timár o înțelese.

— Mi-a încredințat averea să v-o aduc împreună cu fata lui şi să vă transmit ultima sa dorință: s-o adoptați pe fiica lui şi, în acelaşi timp, să deveniți administratorul averii sale.

Auzind aceste cuvinte, domnul Brazovics se înduioşă din nou şi cuprinse cu palmele sale unsuroase capul Timéii, strângând-o la pieptul său.

— Ca şi cum ar fi copilul meu! Am s-o consider ca pe

propria mea fiică!

Şi, zicând acestea, ţoc! ţoc! sărută de mai multe ori nevinovata victimă.

— Şi... cam ce se află în lădiţa aia?

— Banii ce mi s-au încredinţat şi pe care trebuie să vi-i predau.

— Oo, Mihály, băiete, asta-i grozav! Cam câte parale să fie în ea, hm?

— O mie de galbeni.

— Cu-um? urlă domnul Brazovics, împingând-o pe Timéa dintre genunchii săi. Numai, o mie de galbeni? Restul l-ai furat tu?

Faţa lui Timár se crispă.

— Aici e testamentul întocmit de răposat cu propria sa mână. În el stă scris negru pe alb că-mi încredinţează o mie de galbeni în numerar şi că cealaltă parte a averii sale e încărcătura corăbiei, adică zece mii de chile de grâu curat.

— Oo! Aşa da, mai merge! Zece mii de chile de grâu curat a câte doisprezece forinţi şi treizeci de creiţari fac o sută douăzeci şi cinci de mii de forinţi. Vino, fetiţa mea, aşază-te pe genunchii mei, că eşti obosită, nu-i aşa? Mi-a mai poruncit şi altceva scumpul şi regretatul meu prieten?

— M-a însărcinat să vă rog să fiţi de faţă când se vor goli sacii, ca nu cumva să le schimbe cineva conţinutul, pentru că el a încărcat grâu din cel mai bun.

— Oo, păi s-ar putea altfel? Cum să lipsesc?! Şi unde-i corabia cu grâu?

— Puţin mai jos de Almás! În fundul Dunării.

— Ce-e? Ce tot îndrugi acolo, Mihály?! Nu cumva...

— Corabia s-a lovit de o buturugă şi s-a dus la fund.

De data aceasta domnul Brazovics îi făcu vânt cât colo Timéii şi ţâşni furios de pe scaun.

— Minunata mea corabie cu zece mii de chile de grâu curat s-a scufundat! Oo! Sunteţi cu toţii buni de spânzurat! Bandiţilor! Cu siguranţă că eraţi beţi turtă! Vă dau afară până la unul! O să pun să fie ferecat în lanţuri blestematul de cârmaci! N-o să vă dau leafa la nici unul! Iar ţie o să-ţi pun sechestru pe cauţiunea de zece mii de forinţi! N-o să-i

mai vezi, poți să te duci cu jalba la oricine.

Timár răspunse liniştit:

— Adevărul e că „Sfânta Barbara” nu valora decât şase mii de forinți şi corabia a fost asigurată la societatea de asigurări din Triest pentru întreaga valoare. Dumneavoastră n-ați rămas în pagubă.

— Nu-i treaba unor coate-goale să-şi bage nasul unde nu le fierbe oala! Oricum ar fi, eu o să-ți cer despăgubire pentru *lucrum cessans*[31]*!* Ştii ce-i aia *lucrum cessans?* Ei, dacă ştii, o să-nțelegi că toată cauțiunea ta de zece mii de forinți s-a dus pe copcă.

— Ei, ăsta să fie tot necazul meu! răspunse Timár, calm. Despre asta însă putem vorbi şi altă dată, că doar n-au intrat zilele în sac. Întrebarea care bate la uşă e: ce se va întâmpla cu încărcătura dusă la fund? Nu de alta, dar dacă o să stea prea mult în apă, praful o să s-aleagă de dânsa.

— Nu mă priveşte, orice s-ar întâmpla cu dânsa!

— Cum, nu vreți s-o preluați? Nu vreți să vă duceți să fiți de față când o să se descarce corabia?

— Se duce dracu! Să-l ia naiba! Ce să fac cu zece mii de chile de grâu ud? Doar n-o să mă apuc să fac scrobeală din zece mii de chile, sau să fac terci de grâu încolțit! Dă-l dracului, că poate îi trebuie lui.

— Mă-ndoiesc că dracu ar avea nevoie de această încărcătură; în orice caz ar trebui vândut la licitație: morarii, fabricanții, crescătorii de porci din împrejurimi şi țăranii o să-l cumpere pe un preț oarecare pentru sămânță; corabia trebuie şi aşa golită. În felul ăsta poate scoateți ceva bani.

— Bani! (Cuvântul acesta pătrunse totuşi prin dopul de bumbac ce astupa urechile negustorului). Bine. Mâine în zori o să-ți dau împuternicire să scoți totul la licitație.

— Mi-ar trebui chiar azi, fiindcă marfa se strică până mâine.

— Nu scriu seara nici lui Dumnezeu.

— Am asupră-mi împuternicirea gata pregătită; m-am gândit din timp la lucrul acesta; trebuie doar să semnați. Am

---

[31] Lucru cedat, încredințat (lat.).

şi cerneală şi toc.

Auzind asta, doamna Zófia începu să țipe:

— Să nu-mi murdăriți camera cu cerneală! Aici sunt covoare pe jos! Dacă vrei să scrii, cărăbăneşte-te în odaia ta! Nu te războiu în camera mea cu servitorii tăi. Aici e camera mea.

— Dar asta-i casa mea! urlă jupânul.

— Iar asta-i camera mea!

— Eu sunt stăpânul!

— Iar eu sunt stăpâna!

Țipetele şi urletele fură în favoarea lui Timár pentru că domnul Brazovics, furios la culme şi mai mult pentru a arăta că el e adevăratul stăpân al casei, luă *calamusul*[32] şi iscăli împuternicirea de licitație.

Dar îndată ce Timár obținu semnătura, Brazovics şi nevastă-sa se năpustiră asupra lui şi, el cu o voce de bas, ea cu glas de soprană, începură să zvârle atâtea cuvinte murdare de ocară încât Timár putea să se întoarcă liniştit la Dunăre pentru a încerca să se spele de aceste murdării.

Doamna Zófia îl ocăra pe Timár indirect, certându-şi soțul care se prostise într-atâta încât dăduse împuternicire unui asemenea om, murdar şi trențăros, unui calic ca acesta, bețivan şi chefliu. De ce nu-l trimitea pe al doilea sau pe al treilea căpitan din serviciul său? Ăsta o să fugă cu banii încasați, o să-i bea sau o să-i toace la cărți. Cum poate să-i dea o atare împuternicire?

Iar Timár stătea în mijlocul acestei furtuni fără ca un singur muşchi să tresară pe chipul său, la fel ca atunci când, la Porțile de Fier, înfruntase vântul care urla bezmetic şi valurile ce tunau dezlănțuite. Deodată rosti calm:

— Doreşte domnul să preia banii care i se cuvin orfanei sau vrea să-i predau epitropiei orăşeneşti? (Auzind una ca asta, domnul Brazovics se sperie cumplit). Ei bine, dacă doriți, veniți vă rog în biroul dumneavoastră şi să terminăm acolo discuția; căci nici mie nu-mi place să aud o ceartă ca între slugi.

---

[32] Pană de scris.

La această mojicie grea de o sută şaizeci de funți amuțiră pe dată şi domnul şi doamna. Când astfel de oameni sunt puşi pe harță, obții efecte miraculoase de îndată ce le administrezi o insultă grosolană. Amândoi se potoliră ca prin farmec. Brazovics apucă un sfeşnic şi-i spuse lui Timár:

— Ei bine, ia banii ăia şi vino după mine.

Iar doamna Zófia, voind să pozeze în rolul unei doamne care a fost găsită într-o fermecătoare bună dispoziție, îi spuse:

— Ei, Mihály, nu bei mai întâi un pahar de vin?

Timéa asistase mirată la această scenă neînțelegând nici o iotă din tot ce se vorbise; nu înțelesese nici gesturile care însoțiseră cuvintele şi nici expresia fețelor celor în cauză.

De ce la început o îmbrățişase şi o sărutase tatăl ei adoptiv, pe dânsa, orfana? De ce însă, în clipa următoare, o respinsese? De ce o prinsese iar între genunchii lui? De ce o zvârlise apoi iarăşi la o parte? De ce urlau amândoi deodată la omul acela pe care-l văzuse stând atât de calm în fața primejdiilor şi furtunii, omul care apoi rostise doar câteva cuvinte – şi pe acelea încet, fără supărare – cuvinte la auzul cărora cei doi bătăioşi se îmblânziseră ca prin farmec şi tăcuseră fără să-i facă vreun rău, aşa cum nu-i făcuseră nici vârtejurile, nici stâncile şi nici militarii aceia înarmați?

Timéa nu înțelegea nimic din tot ce discuta. Omul acela, care-i fusese luni de zile un însoțitor credincios, care „de trei ori" se scufundase sub apă pentru dânsa, singurul cu care putea să vorbească pe limba ei, va pleca oare pentru totdeauna şi nu-i va mai auzi nici măcar glasul?

Şi totuşi îl mai auzi o dată.

Înainte de a trece pragul, Timár se întoarse spre Timéa şi i se adresă în greceşte:

— Domnişoară Timéa, şi asta face parte din zestrea dumneavoastră.

Şi zicând acestea, scoase din buzunarul mantalei cutia cu dulcețuri. Timéa fugi spre el şi luă cutia apoi, grăbită, se îndreptă spre Athalie, întinzându-i cu un zâmbet drăgălaş darul pe care i-l adusese dintr-o țară îndepărtată. Athalie deschise cutia şi se strâmbă:

— *Fi donc!*[33] Miroase a apă de trandafiri; ca apa cu care slujnicele îşi stropesc batistele când se duc duminica la biserică.

Timéa nu înţelese cuvintele, dar înţelese strâmbăturile buzelor şi ale nasului – şi acest lucru o întristă nespus de mult. Încercă s-o servească cu dulceaţă turcească pe doamna Zófia. Dar dânsa se scuză că are dinţii stricaţi şi nu poate mânca dulciuri. Atunci, şi mai întristată, Timéa se întoarse spre locotenent. O! acesta găsi că dulceaţa era minunată şi se servi din plin, fapt pentru care Timéa îi zâmbi plină de recunoştinţă, uitându-i-se drept în ochi.

Iar Timár stătea acolo, în pragul uşii, privind-o cum zâmbeşte celuilalt. Când Timéa îşi aduse aminte şi de dânsul, gândindu-se că se cuvine să-l servească şi pe el, Timár nu se mai afla în prag.

Peste puţină vreme locotenentul îşi luă rămas bun pregătindu-se să plece. Fiind un om bine crescut, se înclină şi în faţa Timéii, lucru ce o bucură nespus de mult.

Câteva clipe şi iată că se întoarse şi domnul Brazovics, aşa că în cameră erau iarăşi patru persoane. Domnul Brazovics începu să se certe cu doamna Zófia într-o limbă ce semăna cu cea greacă. Uneori Timéa înţelegea ici-colo câte un cuvânt; dar tot ce auzea i se părea şi mai ciudat decât limbile din care nu pricepea o iotă.

Cei doi se sfătuiră ce să facă cu fata aceea care le căzuse plocon pe cap. Întreaga ei moştenire nu se ridica la mai mult de douăsprezece mii de forinţi de aur, la care se mai adăuga ceea ce eventual mai luau pe marfa de pe corabia scufundată. O asemenea moştenire nu era îndestulătoare pentru a-i da fetei o creştere ca aceea pe care o primea Athalie. Doamna Zófia era de părere că fata trebuia obişnuită să facă tot ce face o slujnică: să gătească, să mature, să spele, să calce: toate astea-i vor fi de folos vreodată pentru că de! cu o zestre atât de mică, n-o să devină decât, cel mult, nevasta unui *schreiber*, a unui căpitan de vas; iar pentru un asemenea ginere e mai bine ca nevasta să fie obişnuită cu

[33] Phui! Phui! (Fr.)

treburi de slujnică, nu să fie crescută ca o domnişoară. Dar domnul Brazovics nu-i împărtăşi părerea, gândindu-se pesemne la gura lumii. Într-un târziu căzură de acord să aleagă calea de mijloc: Timéa să nu fie socotită nici slujnică, dar, pe scară ierarhică, să nu ajungă nici la rangul de fiică adoptivă. Să ia masa cu familia, dar să ajute la servit. Să nu fie pusă să spele, dar să aibă grijă de rochiile şi rufăria fină şi brodată a Athaliei. Va coase ceea ce trebuie în casă, dar va sta în apartamentul doamnelor, nu în odaia cameristei. O va ajuta pe Athalie să-şi facă toaleta – asta, bineînțeles, ca o simplă distracție. Nu de alta, dar Athalie are nevoie de cineva care să stea în permanență la cheremul ei, iar drept răsplată pentru toate acestea, Timéa va primi rochiile pe care Athalie n-o să le mai poarte.

O fată cu douăsprezece mii de forinți trebuie să fie recunoscătoare cerului dacă a ajuns într-o situație atât de fericită!

Şi Timéa era împăcată cu soarta ei.

Copil rămas orfan în urma unor întâmplări îngrozitoare, de neînțeles pentru dânsa, care o azvârliseră pe acest pământ străin, Timéa se simțea obligată față de toți cei din jur. Era săritoare la nevoie şi lipsită de orice bănuială. Asta-i soarta de totdeauna a tinerelor turcoaice.

Se arăta nespus de mulțumită că poate să stea la masă lângă Athalie şi nu era nevoie să i se spună, ci se scula singură să schimbe farfuriile, să spele tacâmurile: şi făcea toate astea cu voie bună, prietenoasă şi grijulie; pentru ca nu cumva să-şi supere părinții adoptivi, nu se arăta niciodată tristă, deşi avea motive destule. Şi mai ales căuta să fie pe placul Athaliei. Fiece privire a Timéii trăda admirația cu care tinerele fete se uită la femeile împlinite şi frumoase. Cu câtă admirație privea obrazul trandafiriu al Athaliei, şi ochii ei strălucitori!

Tinerele fete îşi închipuie că o făptură frumoasă este negreşit şi bună la suflet.

Nu pricepea graiul Athaliei; nu pentru că fata lui Brazovics nu cunoştea nici o iotă greceşte, dar Timéa se străduia să ghicească dorințele din semne sau din priviri.

După ce stătură la masă – Timéa nu mâncă altceva decât pâine şi fructe pentru că nu era obişnuită cu mâncăruri grase – trecură în salon şi Athalie se aşeză la pian. Timéa se ghemui pe un taburet la picioarele ei privind aproape cu evlavie degetele acesteia care se mişcau cu o repeziciune de necrezut. Apoi Athalie îi arătă portretul pe care-l picta locotenentul. Timéa bătu din palme entuziasmată:

— Tu n-ai mai văzut niciodată aşa ceva?

Domnul Brazovics îi răspunse:

— Cum să fi văzut? Religia turcilor le interzice să deseneze chipul cuiva. Tocmai pentru asemenea pricină s-au răsculat acum: cică sultanul şi-ar fi făcut portretul şi l-ar fi aşezat în Divan, Bietul Ali Ciorbadji s-a amestecat şi el în tărăşenia asta şi de aceea a fost nevoit s-o şteargă. Oo, că mare prost ai fost, sărmane Ali Ciorbadji!

Auzindu-l rostind numele tatălui ei, Timéa sărută cu recunoştinţă mâna domnului Brazovics, crezând că tatăl ei adoptiv vorbea cu evlavie amintindu-şi de răposat.

După aceea, Athalie se îndreptă spre dormitor; Timéa ducea sfeşnicul luminându-i calea. Fata lui Brazovics se aşeză la măsuţa de toaletă dar, privindu-se în oglindă, oftă lung şi faţa i se întunecă. Obosită, se întinse într-un fotoliu. Timéa dorea din toată inima să afle motivul pentru care fata cu chipul acela frumos se întristase. Scoase pieptenele din părul Athaliei şi cu mişcări îndemânatice, îi desfăcu cozile; apoi, cu o plăcere deosebită, pieptănă părul despletit şi des, de culoarea castanelor, împletindu-l iarăşi în trei, aşa cum se cuvenea pentru noapte, Pe urmă scoase cerceii Athaliei cu această ocazie obrazul copilei se apropie atât de mult de al celeilalte încât, fără să vrea Athalie văzu în oglindă cele două chipuri nespus de deosebite. Unul plin de strălucire, trandafiriu, cuceritor: celălalt – palid şi blând. Şi totuşi, ea sări în picioare furioasă şi, cu piciorul împinse cât colo oglinda:

— Să mergem la culcare!

Chipul acela alb arunca o umbră asupra chipului ei. Timéa ridică cu grijă veşmintele aruncate de Athalie şi le aranjă cu o îndemânare deosebită. Apoi îngenunche în faţa ei pentru a-

i scoate ciorapii şi Athalie îi îngădui să facă şi acest lucru. După ce Timéa scoase ciorapii aceia fini de mătase şi văzu în poală picioarele albe ale Athaliei, picioare vrednice de a servi drept model unui sculptor, se aplecă şi i le sărută.

...Iar Athalie îi îngădui să facă şi acest lucru.

Un sfat bun

Trecând pe la cafeneaua Brazovics, locotenentul Kacsuka dădu peste Timár care tocmai intrase să bea o cafea.

— Sunt ud până la piele, înghețat bocnă şi mai am încă mult de alergat pe ziua de azi! spuse Timár, strângând mâna ofițerului care se îndreptase grăbit şi amabil spre masa unde se afla el.

— Păi hai la mine să dăm pe gât câte un păhărel de punci.

— Mulțumesc, dar n-am timp; trebuie să ajung cât mai repede la societatea de asigurare să-mi dea oameni ca să scot încărcătura din apă; paguba societății va fi cu atât mai mare cu cât corabia va sta mai mult sub apă. După asta trebuie să dau fuga la judecător pentru ca mâine în zori să trimită pe cineva la Almás să facă licitație, apoi să alerg pe la negustorii de porci şi pe la căruțaşi şi să le anunț licitația şi tot în noaptea asta să mă reped cu vreo căruță tocmai la Tata, la proprietarul fabricii de scrobeală, pentru că ăsta poate folosi cel mai bine grâul umed; vreau să salvez măcar o cât de mică parte din averea sărmanei fete. Iar ție trebuie să-ți predau scrisoarea ce mi-a fost înmânată la Orşova.

Domnul Kacsuka citi scrisoarea apoi se adresă lui Timár:

— Bine, prietene! Du-te şi aranjează-ți tot ce ai de aranjat în oraş; sper totuşi că după ce o să-ți pui treburile la cale, o să vii măcar pentru o jumătate de ceas la mine; stau la doi paşi, lângă „Anglia”; pe poarta mea e pictat un vultur mare, cu două capete. În timp ce căruțaşul o să adape calul, noi bem un păhărel de punci şi sporovăim despre o chestie

deosebit de serioasă; vino neapărat!

După ce Timár făgădui c-o să treacă pe la dânsul, porni în grabă să-şi rezolve treburile.

Era aproape unsprezece când Mihály intră pe poarta pe care era pictat vulturul cu două capete – undeva pe lângă grădina publică din Komárom, grădină care se numea „Anglia”.

Domnul Kacsuka îl aştepta, aşa că *privatdiener*[34]-ul îl introduse direct în camera lui.

— Credeam că te-ai şi însurat cu domnişoara Athalie cât am fost eu plecat! începu Timár.

— Dracu ştie, amice, dar lucrurile nu prea merg cum trebuie. Amânăm când unul, când celălalt. Ca şi cum unul dintre noi n-ar prea avea poftă să-şi bage gâtul în jugul acestei căsnicii!

— O! domnişoara Athalie doreşte din toată inima. Pun mâna în foc că-i aşa!

— Nimic nu-i mai schimbător pe lumea asta ca inima unei femei. Eu pot să-ți spun doar atât: un tânăr şi o tânără nu trebuie să stea prea mult timp logodiți pentru că, zău aşa, în loc să se apropie se îndepărtează şi mai mult unul de altul. Încep să-şi descopere reciproc tot felul de cusururi pe care dacă le descoperă după căsătorie îşi zic: „Doamne ajută, că de-acum nu mai am încotro”. Te sfătuiesc, amice, dacă ți s-o năzări vreodată să te-nsori, să nu stai prea mult să chibzuieşti, pentru că, dacă începi să desfaci firu-n patru făcând tot felul de socoteli, te laşi păgubaş.

— Ei, în ce te priveşte, cred că nici socotelile astea nu-s de lepădat, deoarece, slavă Domnului, e vorba de-o fată bogată!

— Bogăția, amice, e foarte relativă. Crede-mă, oricare femeie ştie să cheltuiască dobânda averii pe care o aduce soțului ei. Şi-apoi nu prea poți şti cum stau lucrurile cu averea lui Brazovics. Omul ăsta e vârât în zeci de afaceri în care nu prea se descurcă şi cu care nici nu-şi prea bate capul. Prin mâinile lui trec sume fabuloase, dar dacă la sfârşit de an îl pui – să zicem – să-ți facă un bilanț comercial

---

[34] Ordonanță (germ.).

în toată regula, ei bine, nu poate spune dacă din toate afacerile lui a câştigat sau a pierdut. De o treabă ca asta nu-i în stare.

— Eu cred că stă foarte bine. Şi-apoi Athalie e o fată cultă şi pe deasupra şi foarte frumoasă.

— Bine, bine! Dar ce-ți veni să mi-o lauzi în chipul ăsta de parcă ar fi un cal de vânzare? Să vorbim mai bine despre lucruri care te privesc pe tine!

Ei, dacă domnul Kacsuka ar fi putut citi în inima lui Timár ar fi aflat cât de mult îl interesau cele discutate. Vorbea despre Athalie deoarece... îl pizmuia pe ofițer pentru zâmbetul dăruit de Timéa. „Nu vreau ca Timéa să-ți zâmbească! Ia-o pe Athalie, aia-i a ta!”

— Hai să lăsăm fleacurile! Mi-a scris camaradul meu de la Orşova să te iau sub aripa mea ocrotitoare. Bine. O să mă străduiesc. În momentul de față te afli într-o situație destul de grea. Corabia ce ți-a fost încredințată s-a scufundat; ce-i drept, nu-i vina ta; oricum, ăsta-i un ghinion cât se poate de afurisit că de azi înainte nimeni nu va mai cuteza să-ți dea pe mână vreun vas. Stăpânul tău o să pună mâna pe garanție şi cine ştie cum se mai termină toată tărăşenia! Ai vrea s-o ajuți şi pe sărmana orfană. Citesc în ochii tăi că te doare inima mai mult pentru ea decât pentru tine, deoarece fata a pierdut atâta avere. Ei, cum am putea să alinăm atâtea necazuri deodată?

— Habar n-am.

— Eu însă da! Ia-n ascultă. Săptămâna viitoare, pe aici pe lângă Komárom încep manevrele anuale. La aceste operații militare, timp de trei săptămâni, vor participa vreo douăzeci de mii de oameni. S-au cerut oferte pentru furnizarea pâinii. Fii sigur că o să se plătească bani grei şi cine-i deştept poate să strângă osânză din belşug. Ofertele făcute în scris trec prin mâinile mele, aşa că pot să-ți spun dinainte cine va primi comanda; nu de alta, dar acceptarea depinde nu de ceea ce scrie, ci de ceea ce nu scrie în ofertă. Până acum, oferta lui Brazovics e cea mai avantajoasă. El se oferă să furnizeze pâine cu o sută patruzeci de mii de forinți, iar „anumitor” persoane le oferă douăzeci de mii.

— Drace! „Anumitor” persoane!

— Păi, bineînțeles! Când e vorba de-o afacere în stil mare, se cuvine ca cel ce primeşte comanda să dea ceva celor care îi fac rost de aprobare. Asta aşa-i de când lumea. Altfel, din ce-ar trăi? Doar ştii şi tu prea bine...

— Ştiu. Numai că în ce mă priveşte, n-am făcut niciodată aşa ceva.

— Asta-i curată prostie, amice. Îți murdăreşti mâinile pentru te miri ce, când ai putea să scoți castanele din foc pentru tine însuți din moment ce cunoşti calea. Fă tu o ofertă prin care te angajezi să furnizezi pâinea cu o sută treizeci de mii de forinți şi promite „respectivilor” treizeci de mii de forinți.

— Nu pot face una ca asta din mai multe motive. În primul rând n-am nici cauțiune ca s-o pot anexa la ofertă, nici capital cu care să cumpăr atâta grâu sau făină. Apoi n-am nici poftă să mituiesc pe careva şi nici nu sunt atât de prost matematician încât să cred că din o sută treizeci de mii de forinți aş putea să acopăr şi comanda angajată, şi dividendele de treizeci de mii de forinți.

Domnul Kacsuka începu să râdă.

— Vai de mine, Mişka, că prost negustor o să iasă din tine. Păi asemenea socoteli se fac pe la noi băiete! E curată bătaie de joc să încerci să faci comerț în aşa fel încât la un funt să câştigi un prăpădit de creițar. Ăsta-i negoț de mărunțişuri, amice. Principalul e să ai protecție, şi asta o să ai. Garantez eu. Am fost cei mai buni colegi de şcoală. Las’ pe mine, amice! Cum vine asta că n-ai bani de cauțiune?! Anexezi chitanța primită pentru cei zece mii de forinți pe care i-ai depus la Brazovics şi gata! Chitanța o să fie acceptată drept garanție. Pe urmă îți spun eu ce să faci. Dai fuga înapoi la Almás şi licitezi tu însuți grâul din corabia scufundată. Fără doar şi poate că grâul acela care valorează o sută de mii de forinți, o să-l poți cumpăra cu zece mii. În felul ăsta o să ai zece mii de chile de grâu. Pe Brazovics, îl plăteşti cu cei zece mii de forinți sechestrați şi cu asta eşti chit, fără scandal. Făgăduieşti apoi uium dublu morarilor din Almás, Neszmély, Füzitö şi Izsa, ca să-ți macine cât mai repede tot grâul. Între

timp faci cuptoare şi coci pâine pentru soldaţi. În trei săptămâni se consumă tot, iar dacă pe ici pe colo se va strecura şi câte o pâine de calitate mai proastă, e treaba bunilor amici să muşamalizeze lucrurile. Şi astfel, peste trei săptămâni, te-alegi din toată afacerea cu un câştig net de cel puţin şaptezeci de mii de forinţi. Crede-mă, dacă i-aş propune stăpânului tău una ca asta, s-ar repezi imediat cu amândouă mâinile. Mă mir cum de nu i-a trăsnit încă ideea asta prin cap.

Timár rămase pe gânduri.

Era o propunere ispititoare.

Să câştigi şaizeci-şaptezeci de mii de forinţi în trei săptămâni în mod sigur şi fără prea multă bătaie de cap! În prima săptămână pâinea va fi ceva mai dulce ca de obicei, în a doua, puţin mai amăruie, iar în a treia, cam mucedă; dar care soldat o să bage de seamă? Sunt ei învăţaţi cu şi mai rău!

Totuşi Timár se scutură îngreţoşat.

— Măi Imre – începu el, punând mâna pe umărul fostului său coleg de şcoală. De unde ai învăţat tu această artă?

— Hm! mormăi cel întrebat, devenind serios. Acolo unde se poate învăţa aşa ceva. Te miră, hai? Am ajuns să socot că totul e foarte normal. Când mi-am ales cariera militară, eram plin de iluzii, de visuri. Azi, nici urmă de aşa ceva! Ei, da, am devenit militar fiindcă am crezut în eroism, în cavalerismul care mă însufleţea; curând mi-am dat însă seama că lumea e plină de tot felul de speculanţi şi că motorul tuturor problemelor de stat e interesul personal. Mi-am făcut studiile la şcoala de ofiţeri de geniu, obţinând rezultate excepţionale, succese strălucitoare. Când m-am mutat la Komárom, m-am umflat în pene de mândrie gândindu-mă la perspectivele ce mi se deschideau aici pentru a pune în practică cunoştinţele mele în domeniul construcţiilor militare. Când colo... în domeniul speculaţiilor! Primul meu proiect cu privire la fortificaţii a fost apreciat de specialişti drept o capodoperă şi totuşi n-a fost aprobat, ci mi s-a ordonat să pregătesc alt proiect în vederea exproprierii unor străzi din oraş. M-am executat. Cunoşti, cred, partea aceea a oraşului care acum e

un loc viran. Ei bine, treaba asta a costat o jumătate de milion. Stăpânul tău a avut şi el nişte cocioabe pe care le-a vândut de parcă ar fi fost palate. Şi toate astea ei le numesc fortificații! Pentru asta am învățat şi am ajuns inginer în armată! Încetul cu încetul, omul îşi pierde iluziile şi se adaptează la mediu. Poate ai auzit anecdota care circulă peste tot, cum că anul trecut, când ne-a vizitat alteța sa prințul moştenitor. Ferdinand, acesta i-ar fi zis guvernatorului cetății: „Credeam că cetatea voastră e neagră!" „De ce să fie neagră, alteță?" „Fiindcă în bugetul anual al fortificațiilor sunteți prevăzuți cu zece mii de forinți... pentru cerneală. Mi-am închipuit că pereții cetății se «văruiesc» cu cerneală." A râs toată lumea. Asta-i soarta afacerilor, amice. Până nu se descoperă, sunt învăluite în tăcere, când se descoperă lumea râde. De ce n-aş râde şi eu? Râzi şi tu! Sau preferi să-ți blestemi viața stând în uşa unei băcănii şi vânzând iască pentru a câştiga doi creițari pe zi? Cât mă priveşte, eu am părăsit lumea visurilor. Du-te amice la Almás şi cumpără grâul ăla. Până mâine seară la ora zece ai destul timp să prezinți oferta în legătură cu afacerea noastră. Ei, da' pare-mi-se că surugiul tău pocneşte nerăbdător din bici; pregăteşte-te şi du-te. După ce isprăveşti, grăbeşte-te să revii.

— O să mai chibzuiesc – murmură Timár, dus pe gânduri.

— Mă! În felul ăsta o să-i dai o mână de ajutor şi fetei ăleia nenorocite, pentru că vei putea să-i restitui zece mii de forinți din averea ei pierdută. Altfel n-o să-i rămână nici o sută de forinți după ce se vor scădea cheltuielile făcute cu scoaterea încărcăturii la suprafață.

Ideea aceasta se înfipse ca un cui în mintea lui Timár.

Parcă îl îmboldea cineva să păşească pe drumul acela. *Fata nolentem trahunt*[35].

Nu trecu mult şi Timár, înfăşurat în mantaua lui, se afla din nou într-o căruță țărănească, dus ca vântul de patru şoimi de Nyergesújfalu de-a lungul străzii pietruite.

La ceasul acela toată lumea dormea. Se auzea doar

[35] Destinul trage de cel ce nu vrea! (Lat.)

strigătul străjii din fața primăriei: „Nu ți-e scris în frunte ce-o să ți se întâmple mâine!” Iar pe metereze soldații care stăteau de veghe îndurând ploaia măruntă de toamnă strigau rând pe rând:

— Cine-i?

— Patrula.

— Treci!

Oare ce fel de pâine au primit azi?

Semiluna roşie

A doua zi Timár se înscrise şi el alături de samsarii şi de morarii care voiau să liciteze grâul din corabia scufundată.

Aceştia ofereau un preț de nimica; câțiva creițari pe chilă. Timár se plictisi de tocmeală şi, acoperind glasurile celorlalți, anunță că dă zece mii de forinți pentru toată încărcătura corăbiei. Când auziră una ca asta, licitatorii dădură bir cu fugiții în asemenea hal, încât nimeni n-ar mai fi reuşit să-i adune din nou la un loc. Cel care conducea licitația bătu de trei ori cu ciocanul şi-apoi anunță că îi predă lui Timár toată încărcătura în deplină proprietate.

Toți cei care fuseseră de față la această licitație socotiră că Timár e nebun. „Ce-o să facă oare cu cantitatea aceea uriaşă de grâu ud?” – se întrebau ei. El însă porunci să fie aduse două pontoane şi le puse unul lângă altul; apoi, legându-le strâns de puntea corăbiei scufundate, începu să scoată la suprafață încărcătura.

Vasul îşi schimbase poziția față de cum fusese în ziua precedentă; pupa corăbiei se afundase şi mai mult, aşa că prova se înălțase deasupra apei; una din cele două cabine stătea acum cu totul afară. Timár se mută în cabina aceea şi se apucă de lucru.

Oamenii smulseră puntea corăbiei şi, cu ajutorul unei macarale, începură să scoată sacii la suprafață unul câte

unul, depozitându-i lângă cabină pentru a se scurge apa din ei; apoi, cu un al treilea ponton, îi transportară la mal unde întinseră rogojini pe care grâul era deşertat ca să se usuce. Între timp, Timár se tocmea cu morarii să-i macine grâul cât mai repede.

Vremea era frumoasă, bătea un vânt călduț şi grâul se usca văzând cu ochii. Numai să meargă şi descărcatul mai iute!

Timár făcea tot felul de socoteli în gând: cu puținii bani peşin pe care-i avea va plăti muncitorii, aşa că în cazul că afacerea dădea greş, rămânea pe drumuri.

Fabula János se şi grăbise să spună că după o astfel de afacere trăsnită, căpitanului nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să-şi pună în cap ultimul sac şi-apoi să se arunce în Dunăre.

Fel de fel de gânduri se-nvolburau în mintea lui Timár. Gânduri neliniştite, fără cap şi fără coadă.

Cât fu ziua de lungă privi cum sac după sac era rezemat de peretele cabinei. Fiecare purta aceeaşi pecete. O roată cu cinci spițe desenată cu vopsea neagră.

„Şi totuşi – se gândea el – fugarul ar fi fost mult mai înțelept dacă n-ar fi cumpărat grâu, ci ar fi transformat bănetul în aur pe care l-ar fi vârât într-o geantă. Dar oare numai pentru asta a fost urmărit cu atâta străşnicie? Merita oare pentru atâta lucru să fugă din țara lui şi-apoi să se otrăvească?”

Deşi munca se desfăşură în acelaşi ritm până târziu către chindie nu fuseseră scoşi din apă decât trei mii de saci. Timár făgădui muncitorilor că le dublează plata dacă vor continua să lucreze. Ştia că grâul rămas încă o noapte sub apă n-ar fi fost bun pentru pâine. Oamenii se apucară de treabă cu puteri sporite.

Vântul împrăştia norii şi secera lunii se ivi iar pe cerul învăluit în lumina purpurie a asfințitului. Erau roşii şi cerul, şi luna.

„Ce mă tot ispiteşti?” se nelinişti Timár şi se întoarse cu spatele să nu mai vadă semiluna roşie.

Pe când număra sacii scoşi din apă stând cu spatele la

lună, îi apăru iarăşi în faţa ochilor secera roşie. Dar de astă-dată desenată pe un sac. Acolo unde ceilalţi saci aveau roata cu cinci spiţe, pe sacul acesta se ivise în chip de emblemă comercială o semilună vopsită în roşu. Timár se cutremură. Simţea că-i tremură şi sufletul, şi trupul, şi inima.

Asta era deci!

Despre asta vroise să-i vorbească muribundul în ultimele sale clipe.

Dar se vede treaba că n-avusese destulă încredere sau poate destulă vreme să spună totul până la sfârşit.

Ce-ascunde oare sacul pe care e zugrăvită această semilună?

Timár pândi clipa când hamalii se depărtaseră, şi apucând sacul îl târî în cabină.

Nimeni nu băgase de seamă nimic.

Apoi încuie în grabă uşa.

Muncitorii mai lucrară vreo două ceasuri dar, sleiţi de puteri, uzi şi înghemţaţi din cauza vântului rece, nu mai putură să continue. Restul rămase pentru a doua zi.

Obosiţi oamenii se grăbiră să ajungă la cârciuma din apropiere, unde puteau găsi căldură, mâncare şi băutură. Timár rămase singur pe corabie, spunând că vrea să numere sacii transportaţi la mal şi că o să vină şi el mai pe urmă cu luntrea cea mică.

Luna atinse cu cornul de jos oglinda apei trimiţându-şi razele prin fereastra cabinei. Mâinile lui Timár tremurau de nerăbdare. Când desfăcu briceagul, se tăie mai întâi la degete, pictând astfel pe sac, cu propriul său sânge, sumedenie de steluţe rubinii ce se alăturară semilunii roşii. Tăie sfoara ce lega sacul la gură şi îşi vârî mâna adânc; dădu peste grâu frumos şi curat. Apoi desfăcu colţurile de jos. Se revărsară din ele aceleaşi boabe frumoase şi curate. Nerăbdător, spintecă sacul de sus până jos, şi iată că boabele se împrăştiară lăsând să cadă la picioarele sale o pungă lunguiaţă de piele, ferecată cu un lacăt.

Sparse lacătul, apoi răsturnă punga pe pat. Pe acelaşi pat pe care nu de mult stătuse statuia, aceea de alabastru.

Ce minunată privelişte i se oferi în lumina sângerie a lunii!

Salbe întregi de inele înşirate pe cureluşe, inele cu briliante, safire şi smaralde; brățări cu opale şi peruzele; - şiraguri de perle mari cât aluna şi un lanț numai şi numai din diamante; apoi rubinele îi luară ochii; mormane întregi de agrafe şi prinzătoare de lanțuri, bijuterii bătute în pietre rare pentru care colecționarii de obiecte de artă şi-ar licita şi ultimul bănuț, siderite sub formă de camee ce sclipeau ca ochiul de pisică, opale de culoarea focului, acvamarine orientale cu luciri sinilii, topaze sângerii, rar întâlnitul *pirop* de culoare roz, *adular*-ul cu reflexe de sidef, *labradori*-ul ce face ape-ape, *spinel*-ul[36] de culoarea carminului, antice capodopere de artă sculptate în coral, chihlimbar şi piatra d'Egipto.

O colecție demnă de un împărat! Într-o cutie de cristal se aflau câteva exemplare din talerele acelea de platină, rar expuse, pe care țarul Rusiei le trimisese la Istanbul după încheierea păcii de la Unkiars-Skelles. În sfârşit, din fundul pungii se rostogoliră patru fişicuri. Timár desfăcu unul din ele: găsi cinci sute de ludovici de aur.

Avea în fața lui o comoară. O comoară ce valora milioane de forinți!

Da, această comoară merita osteneala de a trimite după un fugar canoniere şi spioni! Merita ca bietul om să se refugieze în fundul Dunării pentru a scăpa din ghearele urmăritorilor săi!

Da, pentru comoara asta merita să străbați Porțile de Fier chiar şi pe timp de furtună!

Aşadar corabia „Sfânta Barbara" transportase milioane!

Nu, nu era o nălucire, nu era vis! Era realitate. Comorile lui Ali Ciorbadji zăceau pe pătura udă cu care Timéa se învelise până nu de mult. Cine cunoaşte valoarea perlelor şi a pietrelor scumpe poate să-şi dea seama că Ali Ciorbadji nu-şi pierduse vremea în zadar ca guvernator al Kandiei şi ca vistiernic!

Timár se aşează amețit pe marginea patului ținând în mâinile-i tremurânde cutia de agat din care, la lumina lunii,

---

[36] Minerale folosite ca pietre prețioase

diamantele aruncau scântei multicolore.

Se uita încremenit la luna care-şi trimitea razele pe fereastră.

Şi iarăşi i se năzări că luna are ochi şi gură, aşa cum e desenată prin calendare şi că vorbeşte omului.

„A cui e oare comoara?" „A cui vrei să fie dacă nu a ta? Ai cumpărat încărcătura corăbiei scufundate aşa cum se găsea, cu sacii de grâu cu tot. Ai riscat să rămâi cu beleaua pe cap, să vezi totul prefăcându-se în gunoi putred, în bălegar rău mirositor. Dar iată că s-a prefăcut în aur şi pietre scumpe."

„Tot ce-ai cumpărat e-al tău. Ai licitat cu bunăcredință. Nu puteai şti ce se ascunde în saci."

„Ce-i drept muribundul ți-a vorbit ceva despre semiluna roşie, iar tu ai încercat să ghiceşti înțelesul cuvintelor lui. Te-ai întrebat în fel şi chip cum de e cu putință ca fugarul să aibă doar averea pe care o vedeai, dar abia acum ai prins toate firele în mână; atunci când ai cumpărat încărcătura corăbiei, habar n-aveai de ce vei descoperi. Ai cumpărat uriaşa cantitate de grâu ud cu totul în alt scop. Ai vrut să pregăteşti pâine mucedă şi-amară unor bieți soldați. Dar soarta a schimbat lucrurile. Ea n-a vrut ca tu să obții un câştig de nimica pe spinarea a douăzeci de mii de bieți soldați; ți-a scos altceva în cale. Aşadar de vreme ce soarta a împiedicat săvârşirea unei fapte urâte, înseamnă că ceea ce ți-a dăruit este negreşit spre binele tuturor."

„Cui ar putea să revină de drept aceste comori?"

„Sultanul le-a strâns pesemne în timpul războaielor, jefuind şi cotropind."

„Vistiernicul, la rândul său, le-a suflat de sub nasul sultanului."

„Dunărea i-a furat pe amândoi."

„Acum sunt ale nimănui."

„Pot deci să fie ale tale."

„Eşti stăpânul lor având acelaşi drept ca şi sultanul, ca şi vistiernicul, ca şi Dunărea."

„Dar Timéa?"

La această întrebare un nor negru şi lunguieț se aşează de-a curmezişul lunii, împărțind-o parcă în două.

Timár rămase multă vreme pe gânduri.

Luna ieşi în sfârşit de sub nori:

„Cu atât mai bine pentru tine.”

„Te-ai convins, nu-i aşa, că omul sărac e batjocura tuturor?”

„E ocărât când îşi face datoria, e pungaş când dă peste el o nenorocire; are cel mult dreptul să se spânzure dacă nu poate să mai trăiască; fetele frumoase nu-i alină chinul inimii atunci când e îndurerat. Omul sărac e un nemernic.”

„Şi-n schimb, de câtă cinste se bucură bogatul! Ce-i mai cântă în strună semenii! Cum i se caută prietenia! Cum i se mai cer sfaturi! Cum i se încredințează soarta țării şi cum se dau în vânt femeile după dânsul!”

Nu-i aşa că nici măcar un „mulțumesc” n-ai văzut vreodată înflorind pe buzele ei?

„Ce-ar fi dacă toată comoara asta, aşa cum ai găsit-o, ai lua-o şi ai aşterne-o la picioarele ei spunându-i: Iată, sunt ale tale, ți le-am adus tocmai din fundul apei!?”

„Mai întâi n-ar înțelege ce valoare au. Ştie ea dacă o cutie cu diamante prețuieşte mai mult decât una cu acadele? E o copilă doar.”

„Apoi comoara nici n-ar ajunge în mâinile sale pentru că într-o clipă ar înhăța-o tutorele ei care ar şterpeli nouăzeci la sută, fiindcă de, nimeni nu l-ar putea controla; comoara asta se poate valorifica numai pe ascuns.”

„Şi la urma urmelor, chiar dacă ar ajunge neatinsă în stăpânirea Timéii, care ar îi sfârşitul? Timéa ar deveni o doamnă bogată care n-o să te mai privească niciodată de pe piedestalul ei strălucitor; iar tu, tu vei rămâne în vecii vecilor un amărât şi ponosit *schreiber* de vas pentru care îndrăzneala de a visa la o doamnă ca dânsa ar fi curată nebunie.”

„Aşa însă, va fi invers. Tu vei fi bogat iar ea săracă.”

„Nu asta ai cerut tu soartei?”

„Nu!”

„Se-nțelege că n-ai să păstrezi comoara pe care ai descoperit-o. Ai s-o valorifici, ai s-o dublezi, ai s-o triplezi; în fine, după ce pe baza acestui capital vei câştiga un al doilea

şi un al treilea milion, te vei înfăţişa acelei fete sărace şi-i vei spune: Toate astea sunt ale tale, împreună cu inima mea!”

„Asta înseamnă oare că-i vrei răul?”

„Nu, deoarece doreşti să devii bogat numai pentru fericirea ei!”

„Cu aceste gânduri cinstite, poţi să dormi liniştit!”

Luna se cufundă pe jumătate în Dunăre, rămânând deasupra numai un colţ ce semăna cu un turn de văpaie; chipul ei luminos se alungi pe deasupra valurilor ajungând până la prova corăbiei, aşa încât se părea că fiece rază şi fiece val îi vorbea lui Timár. Şi toate îi spuneau:

„Norocul e în mâna ta. Prinde-l! Ascunde-l! Nimeni nu ştie nimic. Singurul om care ştia ceva zace undeva în fundul Dunării.”

Timár ascultă vorbele lunii, graiul valurilor înspumate şi glasul acela tainic din sufletul său, şi o sudoare rece i se prelinse pe frunte.

Luna îşi ascunse sub apă şi ultimul colţ învăpăiat iar ultima ei rază părea că-i spunea lui Timár:

„Eşti bogat! Eşti puternic!”

Dar când se făcu întuneric beznă, în tăcerea adâncă ce cuprinse firea, o voce lăuntrică îi şopti:

„Eşti un hoţ!”

Peste un ceas o căruţă cu patru cai alerga într-o goană nebună pe şoseaua ce venea dinspre Szöny şi, în clipa când ceasornicul din turnul Sfântului Andrei bătu orele unsprezece, căruţa se opri lângă „Anglia”, în faţa porţii pe care era pictat vulturul cu două capete.

Timár sări jos şi grăbit intră în casă.

Era aşteptat.

Mina de aur

Am fost cândva la Cetatea-Mare.

Reamintindu-mi de priveliştile de-acolo, mi se strânge inima la gândul că va trebui să descriu ceea ce am văzut. Căci imaginaţia omului e neputincioasă când vrea să înfăţişeze tot ce a văzut aievea şi îi lipsesc cuvintele când vrea să zugrăvească realitatea.

O singură comparaţie găsesc că-i potrivită.

Să ne închipuim că ne aflăm într-unul din găvanele acelea uriaşe pe care ni le înfăţişează suprafaţa lunii când te uiţi cu lunetele mari în craterele ei umbrite pe margini şi cu dungi adânci inelate.

Să ne închipuim că ne aflăm într-una din aceste cetăţi imense, pustii, întunecate şi nelocuite; că ne aflăm în genunea lui Plutarch despre care se crede că a fost creată cândva de un vulcan.

Cetatea-Mare este un asemenea munte uriaş şi scobit. Un dom imens căruia îi lipseşte doar cupola. Stâncile care alcătuiesc pereţii circulari stau, rezemate una de alta – blocuri gigantice ce par nişte turnuri imense aruncate claie peste grămadă. În craterul uriaş cu marginea de sute şi sute de stânjeni şi cu fundul care are un perimetru de o mie de stânjeni, nu creşte firicel de iarbă sau vreun tufiş; acolo nu se află decât cremene: coloşi şi obeliscuri, piramide şi cuiburi. Câte o stâncă stă aplecată spre adâncuri, fiind parcă gata-gata să se prăbuşească; de fapt stă aşa de multe veacuri. Câte o prăpastie se cască despicând peretele muntelui pentru ca apoi să se piardă jos într-o peşteră fără fund. Într-o parte a acestui munte îngrozitor alcătuit din stânci uriaşe se află o poartă înclinată; intrarea potrivită pentru palatul giganţilor. Privind pe aici, vezi ridicându-se din valea adâncă un munte ţuguiat pe care, de asemenea, nu desluşeşti nici o pată verde ci doar piatră şi iar piatră. Acest munte e format însă din bucăţele atât de mici încât cele mai mari dintre ele sunt abia cât un bob de ametist sclipitor.

Aceasta e Cetatea-Mare.

Şi acest vulcan fără foc, acest găvan de stâncă ce imită circurile romane nu este opera naturii, ci a omului. Opera romanilor. În muntele acesta se găsea aur; cuceritorii romani i-au adus aici pe sclavii daci şi i-au pus să fărâmiţeze şi să

scobească muntele aşa cum se vede azi. La intrare, pe pereți, se pot zări şi acum urmele focurilor. Pe vremea aceea, deoarece nu se cunoştea praful de puşcă, se încălzea stânca, apoi se turna deasupra oțet. Şi astfel stâncile crăpau…

Muntele cela țuguiat ce se înalță acolo în vale s-a format în întregime din stâncile ce-au fost fărâmițate pentru a se scoate aurul. Un munte prefăcut în nisip!

Cândva, vârful Cetatea-Mare s-a prăbuşit îngropând mina. Se zice că mina veche are o adâncime de două ori mai mare decât înălțimea muntelui de deasupra ei.

În coridoarele îngropate sub stâncă se mai găsesc şi azi vestigii de pe vremea romanilor. Astfel s-a descoperit o *tabula ceramica*[37], ce grăieşte despre eliberarea unui sclav căutător de aur, iar între tăblițele de ceară ale tabulei s-au găsit câteva şuvițe din părul iubitei acestuia, şuvițe împletite în şase.

Oamenii care locuiesc în vecinătatea acestui munte sunt şi-acum tot băieşi: scot aur din piatră.

O muncă îngrozitoare!

Aurul e rege! Se lasă foarte mult rugat. Stânca nu e decât „piatră stearpă" şi numai unele straturi au „vine" de aur; în aceste straturi se află aurul, presărat cu fire de praf sau de mică. Uneori se sapă ani de-a rândul în piatra stearpă până să se arate vreo vână, iar alteori vâna se pierde, aşa că munca trebuie luată de la capăt. Aurul se joacă de-a v-ați ascunselea: cel care-l caută trebuie să străbată muntele ferestruind stâncă după stâncă.

Se aleg şi se pun deoparte pietrele aurifere sortându-se: cele mai bogate în aur se pun în piua uscată, iar cele mai sărace – în piua cu apă; pietrele sunt apoi măcinate şi se trec printr-un ciur care cerne totul aşa cum se cerne făina; cât ține satul Roşia Montană şteampurile care separă aurul de piatră clămpănesc mânate de apă; în fundul albiilor şi al jgheaburilor rămâne metalul prețios; mâlul provenit din sfărâmături e captat în gropi; locurile prin care trebuie să treacă pietrele se numesc „capcane", „vetre de foc" sau

---

[37] Tablă de ceramică (lat.).

„podețe”; dar nici după atâtea peregrinări nu li se dă crezare că nu ascund aur; resturile sunt amestecate cu mercur în butoaiele mari ale morilor de măcinat, iar acesta captează şi ultimul firicel de aur. Apoi acest amestec se vâră în nişte pungi mari de piele de căprioară şi se presează. Mercurul străbate porii pielii, iar aurul rămâne la fund ca un praf galben, fără luciu. Praful acesta galben este dus în fiecare sâmbătă la Alba Iulia de către cei ce lucrează în minele de aur din jurul Cetății-Mari pentru a fi preschimbat în bani.

Iată ce se cheamă mina de aur.

Dar nu vă luați după înțelesul figurat al cuvintelor Nu e mină de aur, ci cetatea foametei. Cei care fărâmițează stâncile în căutarea aurului umblă zdrențăroşi, mănâncă mămăligă, locuiesc în colibe de lemn şi mor în floarea vârstei; sunt oamenii cei mai săraci de pe lume!

În altă parte e „mina de aur”!

După manevrele de la Komárom, Timár deveni bogat peste noapte; îşi cumpără chiar şi o casă în *city*-ul negustorilor din Komárom, pe strada Rác. Această îmbogățire nu păru nimănui ciudată.

Cuvintele regelui Francisc I – adresate unui ofițer de la aprovizionarea armatei care rămăsese sărac – cred că sunt notate în agendele tuturor furnizorilor: „Boul a fost legat de iesle; de ce n-a mâncat?”

Nimeni nu putea şti cât anume câştigase Timár din această afacere cu aprovizionarea armatei, dar faptul că devenise deodată om de seamă putea să vadă oricine. Se apucase de tot felul de afaceri, şi avea bani din belşug.

Pentru un comerciant sau un antreprenor o astfel de ascensiune nu bate la ochi. Pentru ei e greu până pun piatră la temelie. E greu să câştige prima sută de mii de forinți; după ce au câştigat-o, restul vine de la sine. Prima sută de mii deschide creditul.

Totuşi domnul Brazovics rămase oarecum nedumerit. Bănuia, şi pe drept cuvânt, că Timár oferise „respectivilor” o mită mai mare decât obişnuia el să dea şi în felul acesta pusese mâna pe o afacere grasă din care de obicei se înfrupta el. Bine, dar cum putuse totuşi să câştige atâta?

Din clipa în care Timár se ridicase şi devenise cineva, domnul Brazovics căuta cu lumânarea prietenia fostului său *schreiber*, poftindu-l adeseori la seratele ce se dădeau în casa lui, unde tânărul venea cu multă plăcere. Din când în când putea s-o vadă şi pe Timéa, care încet-încet începea să priceapă limba în care discutau ceilalți.

Până şi doamna Zófia îl primea cu plăcere ba, o dată, jumătate şoptind, jumătate răcnind, îi spuse Athaliei că „nu-i pică nasul dacă s-arată mai prietenoasă față de Timár"; nu de alta, dar acesta devenise un om înstărit şi deci nu era o partidă de lepădat; făcea mai mult decât trei ofițeri la un loc, pentru că ăia n-aveau altceva decât uniforma pompoasă şi datoriile. La care sfat domnişoara Athalie răspunse: „...asta nu înseamnă că aş primi vreodată să mă mărit cu servitorul tatălui meu". De unde doamna Zófia putu deduce începutul frazei: „Dacă tatăl meu s-a căsătorit cu slujnica lui..." Acest răspuns fusese o ripostă bine meritată pentru doamna Zófia, cum îndrăznise oare să se vâre în familia lor şi să devină mama unei domnişoare atât de nobile?

După cină, când rămaseră singuri la masă, domnul Brazovics începu să bea împreună cu Timár. La băutură Brazovics era un as pe când bietul băiat nu băuse în viața lui pe săturate. După ce se încălziră bine, Brazovics se adresă glumind lui Timár:

— Ia spune Mişka, dar ştii, cu mâna pe inimă, cum dracu-ai izbutit să câştigi atâta bănet din afacerea aia cu pâinea? Doar am făcut şi eu isprăvi de-astea şi ştiu cam ce se poate stoarce dintr-o asemenea chestie! Am amestecat şi eu tărâțe şi praf de moară în făină; mă pricep şi eu cum trebuie să macini pleavă în loc de grâu curat; ştiu şi eu care-i deosebirea între făina de secară şi cea de grâu. Dar să câştig cât tine n-am fost niciodată în stare. Ce şmecherie ai făcut? Hai mărturiseşte! Acum şi-aşa, ce-a fost a fost!

Timár clipi din ochi ca omul beat care are nevoie de cel puțin şase cai putere ca să-şi ridice pleoapele şi răspunse râzând, împleticindu-şi limba la fiece cuvânt:

— Ştiți, domnule...

— Tutuieşte-mă, te-am rugat doar să-mi spui pe nume!

— Ei bine să ştii, Tanaszi, că n-a fost nici o şmecherie la mijloc. Ţii minte c-am cumpărat grâul ud de pe „Sfânta Barbara” pe un preţ de nimica, cu un forinţ baniţa? Nu l-am vândut nici morarilor, nici crescătorilor de porci, nici ţăranilor aşa cum a crezut toată lumea pentru că asta ar fi însemnat să câştig, ia acolo, câţiva gologani, ci l-am măcinat repede şi tot atât de repede am copt pâine, aşa că totul nu m-a costat nici pe jumătate din cât m-ar fi costat dacă aş fi folosit cele mai ieftine cereale, ba încă cereale de cea mai proastă calitate!

— Straşnic, bre! Uite ce mi-e dat să învăţ la bătrâneţe de la tine! Ascultă, Mişka, da pâinea aia coaptă pentru soldaţi n-a fost oare de proastă calitate?

Mihály pufni în râs şi fu cât pe-aci să-l împroaşte cu vinul ce-l avea în gură.

— Vezi bine c-a fost amară, rea ca fierea! A dracului de rea!

— Şi nu s-a plâns nimeni la *Verpflegungskomission*[38]?

— La ce bun? Aveam tot *Verpflegungskomission*-ul în buzunarul meu.

— Dar comandantul cetăţii, *Feldzeugsmeister*-ul?

— Şi ăla era tot în buzunarul meu – spuse Mihály, lovindu-şi trufaş buzunarele în care încăpeau atâţia oameni de seamă.

Ochii domnului Brazovics scânteiau ciudat. Păreau mult mai roşii ca de obicei.

— Şi pâinea făcută din grâul ăla umed ai dat-o într-adevăr soldaţilor s-o mănânce?

— Chiar aşa. Iar pâinea, o dată înghiţită, nu mai vorbeşte!

— Bravo, Mişka, bravo! Dar să nu mai spui la nimeni; mie poţi să-mi spui că eu îţi vreau binele; dacă însă te-ar afla vreunul care te duşmăneşte, ai putea s-o bagi pe mânecă. Ţi s-ar duce pe copcă casa din strada Rác. Ţine-ţi gura băiete!

La auzul acestor cuvinte Timár păru că se trezeşte înfricoşat din beţie şi începu să se roage de domnul Brazovics, ba îi sărută şi mâinile, conjurându-l să nu-i divulge secretul, ca să nu-l nenorocească. Brazovics îl linişti

---

[38] Comisia de aprovizionare a armatei (germ.).

asigurându-l că nu va sufla o vorbă, că din partea lui n-avea de ce să se teamă, numai să nu destăinuiască şi altcuiva taina.

Apoi îşi chemă servitorul şi-i dădu poruncă să ia un felinar şi să-l conducă pe domnul Timár cu multă grijă spre casa dumisale; îi porunci să aibă grijă ca nu cumva să i se întâmple ceva pe drum musafirului său şi să-l țină de braț dacă-i vine cu amețeală.

Servitorul se întoarse şi povesti că abia izbutise să-l ducă pe domnul Timár la locuința lui: că acesta dăduse să intre în diverse case, fiindcă nu mai recunoştea poarta de la propria casă, ba, mai mult, pe drum începuse să cânte. Acasă îl culcase binişor în pat şi bunul domn se cufundase de îndată într-un somn de plumb.

...Dar Timár, de îndată ce simți că sluga lui Brazovics plecase, se ridică din pat şi până-n zori scrise tot felul de epistole. Nu fusese beat. Era sigur, tot atât de sigur pe cât de sigur ştia ce zi va fi mâine, că Brazovics îl va denunța; ba mai mult ştia încă de pe-acum şi cui anume îi va trimite denunțul.

Pe vremea aceea – poate că azi nu mai e aşa – principiul ce sta la baza întregii economii a statului suna cam aşa: *„Stehlen und stehlen lassen”*[39].

Un principiu paşnic, nu?

Dar acest sistem bun avea drept duşman un alt principiu, francez. Orice s-ar zice, francezul e duşmanul neamțului în toate celea. Acest principiu era:

„Ote-toi, que je m’y mette”.

Traducerea liberă ar fi: „Cară-te să ciordesc şi eu!”

Diferiți înalți demnitari din guvern şi de la curte erau rivali şi, pe măsură ce unul sau altul izbutea să întoarcă vaca de muls spre dânsul, ceilalți se înverşunau să-l răstoarne cu coarnele pe cel care-şi umplea şiştarul, revendicând *bona vacca*[40] pentru resortul lor.

Pe vremea aceea existau trei cancelarii ale curții şi în afară

---

[39] Fură şi lasă şi pe alții să fure (germ.).

[40] Vaca cea bună (it.).

de ele mai erau: *Algemeinne Hofkammer für Finanz-und Handelangelegenheiten, Oberste Justizstelle, Hofkriegsrath, Zensur-und Polizeihofstelle,* apoi *Geheime Haus- Hof- und Staatskanzlei,* şi, în sfârşit, *Generalrechnungsdirektorium.*[41]

Întreaga filozofie consta în a dibui care din rotițele acestei complicate maşinării trebuia să fie unsă pentru a se deschide lădița în care cetățeanul cinstit putea să-şi vâre lăbuța.

Ce puteai căpăta? Şi de unde? Şi de la cine? Şi cu al cui ajutor? Şi din ce pricină, şi în ce fel, şi când? Care-i prietenul şi care-i duşmanul celuilalt demnitar? Şi ce preferință are fiecare? Şi care-i omul de care depind toate şurubăriile?

Asta-i ştiința ştiințelor!

Aşa că Timár nu fu de loc surprins când, la câteva zile după seara petrecută la Brazovics, fu chemat sus în cetate, unde un domn care se prezentă drept *Oberstfinanzgeheimrath*[42] îi aduse la cunoştință că deocamdată va rămâne acolo într-un sever arest preventiv, cerându-i totodată să predea cheile pentru a i se sechestra actele şi dosarele cu scripte.

Vestea stârni o vâlvă de neînchipuit.

Secretul lui Timár fusese denunțat la *Allgemeine Hofkammer für Finanz.* Aceasta era într-o veşnică rivalitate cu vârfurile *Hofkriegsrath*-ului. Se ivise aşadar prilejul să fie scoase în văzul lumii toate murdăriile înconjurate de mister ce se comiteau în sânul acelei instituții şi să i se smulgă astfel întregul resort de aprovizionare a armatei. Atacul fu susținut de cele trei cancelarii ale curții; *Hofkriegsrath*-ul fu apărat doar de *Polizeihofstelle* în timp ce *Staatskanzlei* veni cu decizia împotrivă-i; îndată fu trimisă o comisie care avea instrucțiuni să nu cruțe pe nimeni, să suspende toată *Verpflegungskommission*[43], să citeze în fața ei pe generalul-comandant, să-l aresteze pe furnizor, să pornească un proces

---

41 Camera generală de finanțe şi comerț; Curtea supremă de justiție, Consiliul de război; Direcția poliției şi a cenzurii; Cancelaria secretă; Direcția generală a contabilității (germ.).

42 Înalt consilier secret de finanțe (germ.).

43 Comisia de aprovizionare (germ.).

penal şi să dea totul în vileag. Doar în denunț erau înşirate toate amănuntele şi încă limpede de tot! Dacă se va găsi un singur dumicat de pâine mucedă, va fi vai şi amar de Timár!

Dar nu se găsi nimic.

Timp de opt zile comisia lucră zi şi noapte. Se audiară martori – puşi să jure înainte de a depune mărturie – ba chemară în ajutor tot județul; nimeni însă nu depuse împotriva lui Timár.

Din cercetări reieşi că toată încărcătura de grâu ud fusese vândută de Timár morarilor, fabricanților şi crescătorilor de porci; că nici un bob din grâul acela nu se amestecase în pâinea ce fusese pregătită pentru soldați. Comisia cită chiar şi soldați, dar aceştia declarară toți până la unul că niciodată nu mâncaseră pâine mai bună decât aceea cu care-i hrănise Timár în cele două săptămâni de manevre. Or, dacă nici un acuzator şi nici un martor nu fu împotrivă-i, cu atât mai puțin putea îndrăzni cineva să acuze forurile armatei că ar fi fost mituite. Ele cedaseră aprovizionarea, pe bună dreptate, celui care oferise marfă mai ieftină şi de mai bună calitate. La sfârşit, cei anchetați se revoltară. Se simțeau profund jigniți, amenințau şi zăngăneau săbiile aşa că, speriată, comisia căzută în capcană, revocă totul, îi reabilită pe toți şi-şi luă grăbită tălpăşița din Komárom; lui Timár îi dădură drumul cerându-i scuze cu nemiluita şi declarând că merită să fie numit om de aur!

Îndată ce fu pus în libertate, primul care se grăbi să-l salute fu domnul Kacsuka; în fața tuturor, demonstrativ, îi strânse mâinile:

— Scumpul meu prieten! Să nu te laşi! Trebuie să ți se dea satisfacție! Închipuieşte-ți că au bănuit că şi eu m-aş fi lăsat mituit! Du-te la Viena şi cere satisfacție! Denunțătorul trebuie pedepsit exemplar. De azi încolo (cuvintele acestea le rosti în şoaptă) poți fi sigur că aici la noi nu te mai dă nimeni jos din şa. Bate fierul cât e cald!

Timár îl asigură că o să-i urmeze sfatul, iar când se întâlni cu domnul Brazovics îi spuse şi lui acelaşi lucru.

Domnul Brazovics se văicărea amarnic de nedreptatea ce i se făcuse iubitului său prieten Mişka. Cine putea fi oare

nemernicul ce-l pârâse?

— Orice o fi – ameninţă Timár – n-o să-i fie prea bine! Şi jur că dacă o fi vreunul care are casă aici la Komárom, în urma acestei glume o să i se ducă pe apa sâmbetei. Poimâine plec eu însumi la Viena şi o să cer satisfacţie la cancelaria curţii.

— Du-te! du-te! încuviinţă Brazovics, iar în sinea lui gândi: „O să fiu şi eu acolo!"

Aşa că plecă la Viena cu o zi înaintea lui Timár. Folosindu-se de vechile lui relaţii (relaţii care, ce-i drept, înghiţiră bani grei, nu glumă!) pregăti astfel terenul încât era de ajuns ca Timár să intre doar în labirint că de ieşit n-avea să mai iasă niciodată. De la cancelaria curţii urma să-l trimită la *Hofkammer,* de acolo chestiunea trecea la *Oberste Justizstelle* care amesteca apoi în afacere *Polizeihofstelle,* care la rândul ei îl va constrânge pe Timár să meargă la *geheime Staatskanzlei;* omul imprudent se înfurie încetul cu încetul, mai scapă ici-colo câte o vorbă nesăbuită; ba poate chiar îi dă-n minte să se adreseze gazetelor, şi-atunci îl înhaţă *Hofzensurstelle*[44]; la urmă ajunge să se roage el de dânşii să-i dea drumul şi jură că în viaţa lui nu se va mai atinge de clanţa vreunei *Hofstelle*[45].

Cine-i nebun n-are decât să se ducă să-şi caute dreptate! Numai că Timár nu mai făcea parte din tagma nebunilor. Îşi întrecuse de mult dascălii. Pe amândoi.

Făcând primul pas, şiretenia care zăcea ascunsă în firea lui fusese descătuşată.

Din clipa când se lăsase convins să facă acel prim pas, devenise viclean şi învăţase că nu trebuie să destăinuie niciodată ceea ce avea de gând să facă.

La fel ca şi o femeie... Până la prima greşeală, e curată, neştiutoare şi întreaga ei făptură arată nevinovăţie; dar cum a scrântit-o, firea ei pură ca şi cristalul se înviorează pe dată încât nu mai are nevoie de sfătuitori, ştie tot; ba ştie chiar să născocească lucruri noi.

---

[44] Cenzura Curţii imperiale (germ.).

[45] Loc de casă, curte (germ.); joc de cuvinte – aluzie la Curtea imperială.

Timár lăsase să se întrevadă talentul ce zăcea în el încă de când dejucase cercetările de la Panciova; numai că atunci făcuse ceea ce făcuse în interesul altcuiva; el nu trăsese nici un folos. Adusese la îndeplinire ceea ce i se ceruse: păcălise nişte urmăritori.

Acum însă era-n joc propriul său interes.

Fiind în stăpânirea comorii găsite, trebuia să caute motive care să justifice tuturor îmbogăţirea lui de peste noapte. Trebuia deci să pozeze în antreprenor norocos.

Din prima afacere câştigase o sumă fabuloasă.

Dacă lumea va crede că îmbogăţirea lui se datora contrabandei, nu era mare nenorocire. Nimeni nu putea să dovedească asta, deoarece totul era o minciună sfruntată. Cheltuise atât de mult în afacerea cu aprovizionarea încât abia de-i rămase un mic câştig. În schimb, de-acum înainte putea să cumpere şi case, şi corăbii; putea să plătească cu aur greu; lumea era încredinţată că totul provenea din câştigul realizat în afacerea aceea.

Avea nevoie de pretexte, de titluri şi de aparenţe pentru ca încetul cu încetul să se poată arăta lumii cu comorile lui Ali Ciorbadji.

Ce făcu deci când plecă la Viena?

Timár trebuia să ceară satisfacţie *Hofkammer*-ei; or, în privinţa aceasta, putea să conteze pe sprijinul *Hofkriegsrath*-ului. Din partea protectorilor săi din Komárom avea scrisori de recomandaţie către nişte persoane foarte influente.

Dar. el lăsă în fundul lăzii toate scrisorile de recomandaţie şi se duse direct la preşedintele *Hofkammer*-ei, cerându-i o audienţă.

Ministrului îi plăcu faptul că omul nu intrase pe fereastră ci direct pe uşă. Aşadar, îl primi.

Înaltul demnitar era un bărbat voinic, chel, cu faţa rasă, cu sprâncene severe şi c-o bărbie dublă ce-ţi inspira respect; pe piept avea o sumedenie de decoraţii. Când împricinatul cu mustaţă lungă apăru în faţa sa, el îşi ascunse mâinile la spate, sub aripile fracului. Timár purta haine simple, negre, după moda ungurească.

Prima întrebare a excelenţei sale fu:

— De ce domnul nu-şi pune sabia atunci când vine în audienţă?

— Nu sunt nobil, excelenţă!

— A, aşa? Şi... ai venit la mine, fără îndoială, să-mi ceri satisfacţie pentru arestarea dumitale şi pentru cercetările ordonate împotriva dumitale?

— Departe de mine acest gând, excelenţă – răspunse Timár. Guvernul şi-a făcut datoria atunci când, în urma unui denunţ care părea întemeiat, a pornit cercetări cu toată severitatea şi nu numai împotriva mea, ci şi împotriva unor persoane mult mai de seamă decât mine. Cum nu sunt nobil, n-am nici un motiv să mă plâng pentru ştirbirea lui *primae nonus*[46]. În schimb rămân adânc recunoscător atât denunţătorului cât şi judecătorilor pentru că prin această severă anchetă au demonstrat că nu mi-am murdărit mâinile în această afacere,

— E! E! Deci n-ai de gând să ceri satisfacţie împotriva celui care te-a denunţat?

— Dimpotrivă, găsesc că o cerere ca asta ar fi dăunătoare deoarece în felul acesta aş sperja şi aş îndepărta pe ceilalţi oameni cinstiţi care ar vrea să denunţe adevăratele abuzuri. Onoarea mea a fost restabilită; nu sunt răzbunător din fire. Şi, în afară de asta, n-am nici timp şi nici poftă de-aşa ceva. Ce-a fost, s-a dus.

Auzind aceste cuvinte, excelenţa sa îşi scoase o mână de sub aripa fracului pentru a-l bate pe Timár pe umăr:

— E! E! Asta-i o atitudine foarte înţeleaptă din partea dumitale! Vasăzică n-ai timp s-alergi încoace şi încolo pierzându-ţi vremea cu procese de răzbunare. Ai o concepţie sănătoasă! Aşadar, cu ce gând ai venit la mine?

— Cu o propunere.

— O, cu o propunere?!

— Pentru care am mare nevoie de protecţia excelenţei voastre.

Excelenţa-sa îşi ascunse din nou mâna sub aripa fracului.

---

[46] Acea parte din cronica lui *Werböczi* (1458–1541, jurist, mare demnitar maghiar), care înşiră drepturile nobililor maghiari.

— Coroana are un domeniu în partea dinspre hotarul ilir, la Levetinc.

— Aha! Îhâm! gâgâi înălțimea-sa şi-şi încreți tare fruntea. Şi-n ce scop spui asta?

— De obicei umblu prin părțile acelea în calitate de angrosist de cereale şi astfel am ajuns să cunosc situația. Moşia are vreo treizeci de mii de iugăre pe care bancherul vienez Silbermann le-a arendat de la guvern cu patruzeci de creițari pe iugăr. Încheierea contractului intră în atribuțiile *Hofkammer*-ei, iar de arendă dispune *Hofkrigsrath*-ul. Arenda se ridică deci la douăzeci de mii de forinți. Silbermann, împărțind moşia în trei, a dat-o unor subarendaşi care i-au plătit un forint de fiecare iugăr.

— Păi de! Doar trebuie să câştige şi el ceva.

— De bună seamă. La rândul lor subarendaşii au împărțit pământul în părticele mai mici dându-le locuitorilor din împrejurimi în schimbul unei rente în natură. Acum însă, din pricină că au fost doi ani răi unul după altul şi mai ales anul acesta deosebit de secetos, pământul din Banat n-a rodit nici măcar de sămânță. Țăranii n-au strâns nimica; aşa că n-au avut ce să dea subarendaşilor iar arendaşul principal, pentru a scăpa de arendă, a declarat faliment rămânând dator cu arenda pe anul în curs.

Auzind aceste cuvinte, ambele mâini ale excelenței sale apărură de sub aripile fracului şi înaltul demnitar începu să-i vorbească lui Timár, folosind toate cele zece degete:

— Păi da, fiindcă Silbermann făcea lux ca un prinț, ticălosul! Mă rog, ținea cai de opt mii de forinți ca să-i înhame la trăsură. Acuma sunt vânduți la licitație. Eu sunt „excelență” şi uite că nu-s în stare să țin cai de opt mii de forinți.

Timár se purtă ca şi cum n-ar fi auzit nimic. Urmă:

— *Hofkammer*-a n-o să primească arenda, fiindcă n-are cum să-şi execute debitorul; arendaşii şi subarendaşii au neveste şi toată averea lor e zestrea acestora. Cei douăzeci de mii de forinți neachitați lipsesc din casa *Hofkriegsrath*-ului. Şi după câte ştiu, *Hofkriegsrath*-ul vrea să oblige *Hofkammer*-a să-i plătească.

Excelența sa deschise tabachera şi, luând cu două degete câteva fire de tutun, trase cu coada ochiului spre Timár încercând să ghicească unde bătea acesta.

— Umila mea ofertă este următoarea – continuă Timár, scoțând din buzunar o hârtie împăturită în patru. Eu aş arenda moşia din Levetinc pe timp de zece ani, la prețul pe care subarendaşii l-au plătit arendaşului principal, adică cu un forint de iugăr.

— Hm! Frumos lucru!

— Deoarece suntem la sfârşitul lui noiembrie, înseamnă că arendaşul cel nou a pierdut un an; toate pământurile au rămas necultivate. Eu însă mă ofer să pun la socoteală nu numai anul acesta pierdut, ci să plătesc şi arenda rămasă neplătită din anul trecut.

Excelența sa lovi de două ori cu unghia în capacul tabacherei de aur şi-şi încreți buzele.

„Hm! gândi el – ăsta-i un om de aur! Ăsta ştie mai mult decât arată mutra lui bleagă. Ăsta bănuieşte că noi, cei de la *Hofkammer,* vrem să luăm din mâinile *Hofkriegsrath*-ului resortul aprovizionării armatei şi că cercetările de la Komárom urmăreau tocmai acest lucru. Cum cercetările au dat greş, *Hofkriegsrath*-ul şi militarii ăia gâlcevitori din subordinele lui au triumfat şi-acum se fac luntre şi punte să smulgă din mâinile noastre administrarea moşiilor care aparțin districtelor militare de la graniță. Şi asta-i o *bona vacca!* Şi ca să facă acest lucru, neachitarea arendei de către arendaşul moşiei de la Levetinc care a dat faliment e un pretext minunat. Dar iată că omul acesta, care a fost urmărit de *Hofkammer,* scăpând totuşi până la urmă, nu vrea să se alieze acum cu duşmanii *Hofkammer*-ei, ci dimpotrivă a venit aici pentru a ne ajuta să ieşim din încurcătură şi deci să ne întărească poziția. Păi ăsta-i un om de aur! Trebuie deci prețuit cum se cuvine!”

— Bine! zise excelența sa, cu glas tare. Văd că eşti un om de ispravă; ai fost jignit de noi şi totuşi ai uitat necazul; o să te convingi fără-ndoială că aceasta e calea cea mai bună pe care trebuie s-o urmeze orice om cu scaun la cap. Şi, pentru a-ți dovedi că statul ştie să-i răsplătească pe oamenii cu

judecată, te asigur că oferta dumitale va fi acceptată. Revino chiar în seara asta la mine. Te asigur de reuşită.

Timár înmână excelenței sale oferta scrisă, se înclină adânc şi ieşi.

Excelenței sale îi plăcuse omul.

În primul rând, pentru că uitase şi iertase guvernului o mare nedreptate care, dacă ar fi fost scormonită, ar fi avut urmări neplăcute. În al doilea rând, pentru că propunea guvernului un contract avantajos, cu cincizeci la sută mai avantajos decât cel dinainte. În al treilea rând, pentru că, dând dovadă de un spirit de sacrificiu mai mult decât mărinimos, venea în ajutorul *Hofkammer*-ei care o cam băgase pe mânecă şi-o ajuta să se întărească pentru a putea respinge triumfătoare atacul *Hofkriegsrath*-ului. Deci de trei ori om de aur!

Dar şi în al patrulea rând Timár era un om de aur! Asta însă nu putea să ştie deocamdată excelența sa. Lucrul acesta îl află abia după ce se întoarse la palatul său; când să se aşeze la masă, vizitiul îl înştiință că ungurul acela pe care excelența sa îl însărcinase să liciteze în numele său pentru caii de opt mii de forinți ai lui Silbermann, venise într-adevăr cu caii însă, în ceea ce privea prețul lor, urma să raporteze totul în mod confidențial.

De patru ori om de aur!

Când, spre seară, Timár căută pe excelența sa la serviciu, constată că fața fiecăruia din cei pe care îi întâlnea era însuflețită de un zâmbet amabil. Erau reflexele aurului! Excelența sa îi ieşi în întâmpinare la uşă, primindu-l chiar de-acolo.

Îl conduse apoi la masa lui unde se afla contractul gata întocmit, cu toate semnăturile şi sigiliile oficiale şi pecetluit cu o pecete cât toate zilele.

— Citeşte-l şi spune dacă-ți place!

Primul lucru ce-l miră pe Timár fu termenul specificat în contract; douăzeci de ani în loc de zece.

— Îți convine?

Cum să nu-i convină?!

Al doilea lucru care-l făcu pe Timár, să se mire fu numele

său, care suna astfel: *„Nobilul Timár Mihály de Levetinczy.”*

— Îți place acest *praedicatum*[47]?

„Nobilul Timár Mihály de Levetinczy”! Sună destul de frumos!

— Şambelanul îți va trimite actul de înnobilare – continuă înălțimea sa binevoitor, cu fața numai zâmbet.

Timár se iscăli sub contract cu acest *praedicatum.*

— Nu te grăbi – adăugă excelența sa după ce Timár semnă contractul. Vreau să-ți mai spun ceva, E datoria guvernului să decoreze cetățenii vrednici care se disting în îndeplinirea îndatoririlor față de țară. Se acordă o atenție deosebită celor care au câştigat stima concetățenilor lor în domeniul economiei naționale şi al comerțului. N-ai putea să-mi numeşti pe cineva pe care să-l pot recomanda mai sus pentru a fi decorat cu ordinul „Crucea de fier”?

Excelența sa nu se îndoia că răspunsul va fi „Iată butoniera mea, excelență! Nu veți găsi loc mai potrivit pentru o astfel de decorație. Căutați un om vrednic? Sunt aici!”

Şi chiar pentru asemenea răspuns fusese pusă întrebarea.

Mare fu însă mirarea excelenței sale când, după câteva clipe de gândire, Timár Mihály de Levetinczy îi răspunse astfel:

— Da, excelență, aş îndrăzni să indic un om care de multă vreme se bucură de stima celor din jur, un om care-i binefăcătorul neştiut ai celor care trăiesc în preajmă-i şi anume… Sandorovics Cyrill, protopopul din Plescovăț; acesta merită să fie decorat înaintea multor altora.

Uimit la culme, ministrul făcu un pas înapoi. Nu întâlnise niciodată un astfel de om care, la întrebarea: „Cui să dăm această decorație?”, în loc să se întoarcă cu fața spre oglindă şi să-şi arate cu degetul propria-i persoană, zicând: „Iată omul care-o merită, este aici!” să coboare privirile la marginea hărții şi să scoată la iveală, de undeva dintr-un sat îndepărtat, un popă care nu-i nici cumnatul sau cumătrul său, nici măcar de aceeaşi religie cu dânsul şi să spună: „Pe omul ăsta îl socotesc mai vrednic decât mine!”

---

[47] Proclamare (lat).

Ei, pe dracu, ăsta-i un om prea din cale afară, de aur! Aur atât de curat încât giuvaergiul trebuie să amestece cel puțin trei carate de argint pentru a-l putea prelucra.

Numai că recomandarea fusese făcută şi trebuia luată în serios.

— Bine, bine – începu înălțimea sa – dar atribuirea unui ordin este legată de anumite formalități ceremoniale. Coroana nu poate să rişte un eventual refuz; în consecință, cel care urmează să fie decorat, trebuie să-şi trimită mai întâi consimțământul în scris.

— Preasfinția sa e un om foarte modest, totuşi cred că şi-ar da consimțământul dacă... dacă ar fi oarecum încurajat de sus.

— Aşa? Înțeleg. Deci câteva rânduri scrise de mine ar ajunge, nu? Având în vedere că mi l-ai recomandat dumneata, fie! Statul trebuie să descopere virtuțile pe care modestia le ascunde.

Şi excelența sa scrise câteva rânduri de îndemn către domnul protopop Sandorovics Cyrill, asigurându-l că pentru meritele sale deosebite va fi decorat dacă dorea acest lucru cu ordinul „Crucea de fier”.

Timár mulțumi pentru bunăvoința arătată de excelența sa, iar acesta, la rândul său, îl asigură că se va bucura pe veci de înaltul său sprijin.

Şi, pretutindeni, prin toate birourile – acolo unde pe muritorul de rând îl aşteptau zeci de „torturi expediționale” – toată funcționărimea se grăbi să stea la dispoziția lui Timár: în timp ce oricare altul ar fi fost nevoit să alerge cu hârtiile sale câteva săptămâni prin labirintul birourilor, el trecu în zbor prin toate acestea într-un singur ceas.

Deşi nevăzut, urciorul de la Orşova cu apa curățitoare îşi trăda prezența.

Totuşi, până ajunse să-şi vâre în servieta de piele toate actele, precum şi contractul investit cu forme legale, se făcu noapte de-a binelea.

Abia atunci se grăbi.

Dar nu pentru a lua masa, nici pentru a se culca, ci pentru a da fuga la „Mielul de aur”, acolo unde obişnuia să

tragă aprigii căruțaşi din Nyergesújfalu. Cumpără de la cârciumă o chiflă şi un *knackwurst*[48] şi le vârî în buzunar cu gând să le mănânce pe drum.

După asta strigă căruțaşului:

— Plecăm îndată. Să nu cruți nici biciul, nici calul. Bacşiş, un forint de fiecare milă. Pentru grabă, plata dublă.

Căruțaşul înțelese ce avea de făcut.

Peste două minute căruța se avânta în galop şi pocnituri de bici răsunau pe străzile Vienei. În urma lor putea să strige mult şi bine *polizei*-ul că nu-i voie să pocneşti din bici la Viena!

Călătoria rapidă era asigurată în vremea aceea de către o corporație de căruțaşi care formau un lanț neîntrerupt între Viena şi Zimony. Caii căruțaşilor erau zi şi noapte gata să fie înhămați şi, când răzbăteau pocnituri de bici la marginea satului căruțaşul care venea la rând scotea din grajd cei patru cai de schimb odihniți, aşa încât, în două minute, noul atelaj era prins de căruța care sosea: „trenul" pornea mai departe, pe ploaie, prin noroaie, gonind fără întrerupere când sus pe munte, când jos în vale, fără să-şi încetinească marşul; dacă două căruțe se întâlneau la jumătatea drumului, căruțaşii dezhămau, schimbau caii şi-n felul acesta făceau amândoi numai jumătate de drum. Rapiditatea era în funcție de plată.

Timár nu coborî două zile şi două nopți din căruță; nu coborî nici măcar să mănânce, iar de dormit socoti că putea să doarmă şi-acolo chiar dacă se lovea cu capul de codârlă, de leucă sau de marginile ei. Era obişnuit cu aşa ceva.

A doua zi spre seară ajunse la Zimony şi de-acolo, încă în cursul nopții, porni spre primul sat de pe moşia Levetinc.

Vremea era frumoasă. Frumoasă, deşi era prima zi de decembrie.

Se opri la primărie şi-l chemă pe primar. Îi aduse la cunoştință că el era noul arendaş al moşiei şi-l însărcină să-i anunțe pe gospodari că vor putea să muncească în parte pământurile şi în anul următor. De doi ani nu se recolta

---

[48] Cârnat afumat (germ.).

nimic de parcă pământul ar fi fost lăsat în paragină; fără îndoială că trebuia să urmeze un an de belşug. Vremea se arăta prielnică – toamnă lungă ca niciodată – aşa că timp era berechet pentru arat şi semănat dacă oamenii se apucau cu nădejde de treabă.

Toate ar fi bune – îi răspunseră ţăranii – cu aratul am isprăvi noi, dar vorba e că nu avem sămânţă. Nu se găseşte bob de grâu nici cu bani grei. Toamna, până şi gospodarii cei mai înstăriţi n-au însămânţat decât ici-colo, câte un petec de pământ. Poporul de rând o să ierneze anul ăsta cu mămăligă.

— O să fie sămânţă – îi încurajă Timár. Mă-ngrijesc eu s-aveţi.

Trecu aşa prin toate satele unde locuiau dijmaşii; la îndemnul său, ţăranii porniră de îndată cu plugurile pe ogoare şi începură să are în lung şi-n lat câmpia care altfel era sortită să rămână pârloagă încă un an adică să rodească buruieni şi scaieţi.

Dar de unde să facă rost de sămânţă? Din Ţara Românească era prea târziu să mai aducă, iar prin împrejurimi nu se găsea nici bob.

Numai că Timár ştia totuşi un loc unde putea să găsească sămânţă.

În ziua de 2 decembrie sosi la Plescovăţ, acolo unde la începutul toamnei oamenii fuseseră gata-gata să-l omoare-n bătaie. Îi făcu o vizită preasfinţiei sale protopopul Sandorovics Cyrill care, tot în toamnă, îl poftise afară din casa lui.

— Ei, fiule, iar vii să mă baţi la cap? îl întâmpină venerabilul părinte, acest neîntrecut şi mare binefăcător al poporului, acest om care de mult ar fi meritat ordinul „Crucea de fier” dacă n-ar fi fost atât de modest. Ce mai vrei? Vrei să cumperi grâu de la mine? Ţi-am spus de-acum două luni că n-am, nu-ţi dau; ce vrei să-mi spui? Orice mi-ai spune, nu cred nimic. Ai nume grecesc şi mustaţă lungă; nu te cred!

Timár zâmbi:

— Păi, de data asta o să spun adevărul.

— Nu te cred! Voi negustorii din părţile de sus ne trageţi pe

sfoară de fiecare dată. Răspândiți fel de fel de minciuni să credem că-n țara de sus a fost recolta bogată şi-n felul ăsta faceți ca prețul grâului să scadă. Când vreți să cumpărați ovăz, dați sfoară-n țară că guvernul vinde toți caii. Sunteți nişte mincinoşi până-n măduva oaselor.

— De data asta o să spun totuşi adevărul. Am venit din însărcinarea guvernului şi în numele lui să rog pe preasfinția ta să ne deschizi hambarele. Aflând că oamenii din regiune nu au grâu de însămânțat, guvernul vrea să împartă sămânță sub formă de împrumut. Cel care ajută la îndeplinirea acestei măsuri face un gest nobil şi un mare bine țăranilor, iar guvernului – un serviciu neprețuit. Nu eu voi lua în primire grânele, ci chiar gospodarii care le vor folosi pentru însămânțat.

— Da, fiule, toate astea-s adevărate. Şi mie-mi pare rău de sărmanii poporeni, dar nici eu n-am. De unde să am grâu? Nici ogoarele mele n-au rodit. Am un hambar uriaş, cu trei caturi, dar e gol-goluț.

— Nu-i gol, preasfinte părinte! Ştiu că zace-n el neatinsă recolta de acum trei ani, aşa că tot se mai află pe-acolo cel puțin zece mii de chile de grâu.

— Ba pe dracu ghem! N-ai să intri acolo nici mort. Nu-ți dau nici cu cinci forinți chila. La primăvară o să se vândă cu şapte forinți, şi-atuncea da, îl vând. Minți cu neruşinare! Nu guvernul caută grâu. Tu vrei să-l înhați. Da nu-ți dau nici un bob. Guvernul habar n-are că tu te afli pe lumea asta, după cum n-are habar că printre supuşii lui mă număr şi eu! Pentru el noi nu facem nici cât o ceapă degerată.

Turnul rezista ferm în fața canonadei. Dar Timár băgă mâna în buzunar şi scoase ghiuleaua de douăzeci şi patru de funți – scrisoarea ministrului.

După ce citi scrisoarea, preasfinția sa nu mai ştiu de cine să se îndoiască mai întâi: de proprii săi ochi sau de Timár?

Dar sigiliul cel mare cu vulturul cu două capete de pe plic şi pecetea oficială a *Hofkammer*-ei care se găsea pe hârtia dinăuntru, îl convinseră că nu era nici o minciună la mijloc, ci adevărul-adevărat.

Or ăsta era visul visurilor sale! Să poarte o cruce

strălucitoare pe piept. Timár cunoştea prea bine slăbiciunea protopopului, doar îl auzise de nenumărate ori – atunci când, după ce încheiasem vreun târg, rămăseseră la un pahar de vin cât de amarnic se plânse că guvernul greşeşte agățând atâtea decorații pe pieptul patriarhului de la Carlota. De ce un om să aibă atâtea decorații, iar alții nici măcar una?

Aceasta era dorința cea mai fierbinte a protopopului. Să se poată mândri cu o decorație, să-l admire țăranii şi să-l invidieze maiorul de infanterie care n-avea încă o asemenea distincție. Şi-apoi însuşi patriarhul va fi mult mai binevoitor cu el.

Ca prin farmec se schimbară toate sentimentele lui față de Timár.

— Stai jos, vere! (Până atunci nici nu-l poftise pe scaun.) Ia povesteşte-mi: cum ai ajuns să-l cunoşti pe excelența sa? Cum de ți s-a încredințat scrisoarea asta?

Timár se apucă să ticluiască o asemenea poveste de parcă atunci ar fi luat-o dintr-o carte. Istorisi că plecase de la Brazovics, că intrase în slujba guvernului şi că se bucura de multă trecere în fața ministrului; că el însuşi îl recomandase, pe vechiul său cunoscut, pe preasfinția sa pentru a fi decorat.

— Bănuiam eu că nu eşti chiar aşa de prost precum te arăta mutra. De-asta te-am iubit întotdeauna. Ei, fiule, fiindcă ai nume grecesc şi mutră atât de cinstită, îți dau grâu. Cât îți trebuie? Zece mii, douăsprezece mii de chile? Cât am, tot ți-l dau. Să nu crezi însă că de dragul ministrului, ci pentru obrazul tău cinstit şi pentru binele poporului. Cum am spus? Că-l dau cu cinci forinți? Ei, ție ți-l dau doar cu patru forinți şi nouăsprezece groşițe. Şi-mi plăteşti pe loc? Sau mă duc după bani la Viena? Pot să fac şi asta. Fiindcă tot vreau să mă duc să mulțumesc excelenței sale pentru cinstea ce mi-o face. Vii cu mine, nu? Mă iei cu tine? Şi-ai să mă aştepți în anticameră. Ia spune cum arată domnul ministru? Înalt? Scund? Binevoitor? Morocănos? Îmi dă pe loc decorația? Îi place pelinul de Carlota? Apăi ai să-l guşti şi tu îndată.

În zadar încercă Timár să protesteze spunându-i că avea

de gând să plece la Levetinc chiar în noaptea aceea pentru a da poruncă supraveghetorilor moşiei să trimită imediat arendaşii după grâu; gazda ospitalieră nu-l lăsă să plece; îi puse la dispoziție câțiva flăcăi călări, prin care Timár trimise vorbă în toate părțile, aşa că n-avu încotro şi trebui să mâie peste noapte la dânsul.

Preasfinția sa avea nişte pahare rotunde, fără picior, pahare ce nu pot fi lăsate din mână până ce n-ai băut tot vinul, că altfel se răstoarnă. Un astfel de pahar fu pus în mâna lui Timár; luă şi gazda unul asemănător şi până-n zori tăifăsuiră în felul acesta. Timár nici nu se cunoştea că băuse. Se ținea bine. Mde, umblase cam multişor prin Bacska[49].

A doua zi gospodarii sosiră cu căruțele la curtea protopopului. Când îşi dădură seama că într-adevăr uşile hambarului cu trei caturi fuseseră deschise, îl socotiră pe Timár un fel de sfânt făcător de minuni. În hambar era grâu, nu glumă, recolta pe trei ani – de ajuns pentru a însămânța toate ogoarele de toamnă din regiunea aceea.

Timár nu se urni de pe moşia arendată până când nu se lăsă un îngheț năprasnic care puse capăt semănatului. Se însămânțase însă de ajuns pentru anul acela. În rest, pământul urma să fie lucrat în primăvară sau să fie lăsat izlaz. Din cele treizeci de mii de iugăre cât avea moşia abia câteva sute erau pentru păşune; încolo numai pământ negru ce dădea grâu de prima calitate. Dacă anul era bun, recolta avea să fie nespus de îmbelşugată. Semănatul se făcuse tocmai la vreme. În toamna aceea, până către sfârşitul lui octombrie nu plouase şi nu bătuse nici vântul; cei care semănaseră în această perioadă se aşteptau la o recoltă slabă deoarece sutele de mii de hârciogi scoseseră din pământ boabele neîncolțite şi le mâncaseră. Alții semănaseră în noiembrie, pe noroi, însă zăpada timpurie le stricase semănăturile: pământul fiind moale, grâul încolțit se înăbuşise sub omăt; apoi acesta se topise brusc şi urmase o vreme călduță, care ținu până la Crăciun; abia cei care semănaseră în această din urmă perioadă o nimeriseră bine:

---

[49] Regiune viticolă.

hârciogii pieriseră pentru că înainte de ninsoare dăduse un îngheț, iar alba şi frumoasa pătură de nea ascundea – până la primăvară – comoara grânelor de orice duşman dăunător.

— Mare loterie-i şi agricultura! Ori totul, ori cotul.

Timár nimeri totul.

Urmă un an atât de prielnic, încât cel care avusese norocul să semene în Banat obținea pentru un bob douăzeci.

Țăranii din Levetinc îl binecuvântau pe noul arendaş care nu-i lăsase să piardă şi anul acela. De pe pământurile lor recoltau grâu pirpiriu, plin de buruieni şi tăciune, pe când pământurile lucrate în dijmă rodiseră din belşug un grâu curat.

În acel an, Timár încărcă treizeci de corăbii şi urcă pe Dunăre în sus, spre Komárom şi Györ, grânele cele mai frumoase; iar încărcătura celor treizeci de corăbii îl costă cât l-ar fi costat pe altul încărcătura a trei.

Depindea doar de el dacă voia să câştige în anul acela o jumătate de milion, să mai adauge o sută de mii sau să mai lase o sută de mii din această jumătate de milion! Putea să ieftinească grânele şi deci pâinea sărmanului popor, putea să pună cuțitul în beregata celorlalți, a rivalilor săi.

Căci putea să se joace cu ei ca pisica cu şoarecele. Putea să scadă prețul cerealelor după pofta inimii lui.

La cafeneaua Brazovics, în fiecare seară aveau loc scene furtunoase între angrosiştii de cereale adunați acolo. Acest Timár, ridicat abia de un an, îi strivea pe toți. Nu era chip să-l concurezi pe piață. Avea bani cât nisipul mării şi îşi risipea marfa de parcă ar fi furat-o. Dacă ar fi venit printre ei, cu siguranță că l-ar fi sfâşiat.

Dar Timár nu venea niciodată acolo.

Nimeni nu-l văzuse stând locului şi legând prietenie cu cineva. Nu sufla o vorbă despre ceea ce avea de gând să întreprindă. Dar orice făcea ieşea de minune, parcă ar fi avut mâini fermecate. Se vârâse în alte afaceri, care ar fi putut să treacă prin mintea oricui, şi pe care le-ar fi putut întreprinde oricine cât ai bate din palme: dar nimeni nu le văzuse decât după ce le înhățase Timár, luându-le-o înainte. Şi nu se astâmpăra deloc; era mereu în trăsură, călătorea, alerga

încoace şi-ncolo; de mirare li se părea doar faptul că mai stătea în oraşul lor şi nu se muta la Viena. Ce-i trebuia unui om atât de bogat să-şi aibă reşedința la Komárom? (Deşi, pe vremea aceea, Komáromul era un însemnat centru comercial.)

Numai Timár ştia ce-l leagă de acest loc. Ştia de ce se-ncăpățânează să rămână în oraşul în care fiecare negustor îi era duşman de moarte şi unde – dacă trecea cu trăsura prin fața cafenelei Brazovics – auzea veşnic în urma lui aceeaşi binecuvântare: „Dar-ar Domnul să-ți rupi gâtul!”

Ei bine, casa aceea, cu toți locatarii ei, trebuia să încapă într-o bună zi în mâna lui!

Casa aceea îl ținea de fapt legat de Komárom chiar şi după ce averea lui se ridicase la un milion şi jumătate de forinți; rămase aşadar în oraşul unde i se spunea tot Timár şi unde cu greu oamenii voiau să se obişnuiască cu noul său titlu de noblețe: „Timár de Levetinczy”.

Deşi la titlul său de nobil se alăturaseră şi multe fapte nobile: clădise un spital pentru săracii din oraş, iar la şcoala protestantă instituise burse; până şi potirul devenise de aur în mâinile sale; căci în locul celui vechi, de argint, Timár dărui bisericii unul nou de aur curat. Porțile casei sale erau întotdeauna deschise săracilor iar vinerea, de la un capăt la altul al străzii, se zărea şiragul cerşetorilor care veneau să-şi ia pitacul de aramă – cel mai mare ban din lume căruia i se zice şi talerul milei. Se dusese vestea că dacă se îneca un marinar de pe corăbiile lui lua sub ocrotirea sa pe orfanii rămaşi fără tată, îi creştea şi plătea o pensie anuală văduvei acestuia.

— Om de aur! Om de aur!

Numai că un glas lăuntric îi spunea mereu: „Nu-i adevărat! Nimic din toate astea nu-i adevărat!”

Gluma Athaliei

Domnul Brazovics obişnuia ca după masă să-şi bea cafeaua în camera soției sale, răspândind în juru-i un nor de fum gros din pricina tutunului „Latakia”[50].

Domnul Kacsuka şuşotea cu Athalie stând lângă o măsuță, în colțul căreia doamna Zófia se prefăcea că lucrează de zor la o broderie. (De un an de zile, pe această măsuță erau expuse mereu în mod demonstrativ ba broderii, ba cusături; nu de alta, dar să vadă orice vizitator că se pregătea trusoul!)

Domnul Kacsuka aproape că se mutase aici; venea înainte de prânz, era reținut la masă şi pleca acasă seara târziu.

Se vede treaba că cetatea Komárom era atât de bine fortificată încât inginerul militar putea să se ocupe toată ziua de domnişoara Athalie.

Dar cu atât mai şubrede deveneau întăriturile propriei sale cetăți. Sosise vremea să se însoare, deşi se apăra ca un Zrinyi[51]. Dacă îl scoteau din prima linie, se replia în cetățuie. Găsea mereu câte un pretext plauzibil ca să amâie căsătoria. Curând însă şi ultimele mine fură folosite împotriva lui: cauțiunea[52] fu întabulată pe casa Brazovics şi *Hofkriegsrath*-ul acceptă acest bun în loc de bani peşin; găsiră şi locuință pentru tânăra pereche şi, în sfârşit, fu dată şi ultima lovitură: domnul Kacsuka fu înaintat la gradul de căpitan. Era prea de tot. Se trăsese astfel şi ultima ghiulea, fusese doborât şi ultimul pretext, aşa că nu mai avea încotro: trebuia să capituleze şi s-o ia de nevastă pe frumoasa şi bogata Athalie.

Numai că domnul Brazovics când venea să-şi bea cafeaua în camera doamnelor, se arăta din zi în zi mai otrăvit, iar cel care-i întindea paharul cu otravă era Timár. Timár devenise Cartagina[53] lui de fiece zi.

— Ce blestemăție a mai scornit iarăşi omul ăsta? Un

---

[50] Tutun turcesc.

[51] Familie croată (sec. XVII), din care s-au recrutat neînfricați luptători împotriva turcilor.

[52] Dotă ce se cerea fetelor care se căsătoreau cu ofițeri.

[53] Cato, consul roman, îşi încheia totdeauna discursurile spunând: „Şi totuşi, Cartagina trebuie nimicită”.

negustor de cereale cinstit se bucură că poate să se odihnească atunci când vine iarna: ăsta însă se-apucă de alte alea, de lucruri ce n-au trecut nimănui prin cap. Acu a închiriat tot lacul Balaton şi pescuieşte sub gheaţă! Data trecută, la capul Kenese, a scos într-o clipă trei sute de chintale de peşte. Jaf în lege! Până-n primăvară o să pustiască Balatonul în aşa hal încât n-o să mai rămână în el nici coadă de caras, de crap, de ştiucă sau de biban, darmite de şalău. Cară totul la Viena! De-asta creşte şalăul în Balaton? Ca să-l mănânce neamţul? Blestemat om! Zău că n-ar strica să-şi facă cineva pomană şi să-i vină de hac. Mai devreme sau mai târziu i-o dau eu la cap, de asta nici o grijă! O să pun doi marinari să-l prindă şi să-l zvârle în Dunăre când o trece peste pod. Sau dau o sută de forinţi unei sentinele ca să-i tragă un glonte aşa, ca din greşeală, în miez de noapte, când o trece prin faţa postului. Sau îi arunc în curte un dulău care să-l muşte când o fi să iasă din casă. Că-i bun de spânzurat, zău aşa! Mai avan ca Angyal Bandi sau Zöld Marci. Pentru că dacă Zöld Marci se mulţumeşte să-mi ia doar punga, hoţul ăsta e în stare să-mi fure şi acoperişul de deasupra capului. O să pun să-i dea foc casei, să ardă ca un şoarece! Şi l-au mai şi înnobilat! A fost numit şi consilier în sfatul judeţului, aşa că haimanaua stă cot la cot cu mine. Alături de mine, om al cărui bunic a fost nobil ungur get-beget, să stea un venetic ca el! O, dacă ar veni iarăşi restauraţia! Să-ndrăznească atunci să-şi arate mutra, că chem o ceată de nobili din Gibernyuz să-l zvârle pe geam ca să-şi frângă gâtul! O, dacă m-aş întâlni cu el la vreo masă, i-aş pipăra supa cu atâta otravă că s-ar răsturna într-o clipă cu burta în sus ca un broscoi mort. Auzi! Are nas, puşlamaua, să se ducă-n vizite la domnişoare nobile! Acest Timár! Acest pârlit de *schreiber* căruia nu i se cuvine alt titlu decât cel de „căpitan al mâlului”! O, ce n-aş da să nimerească o dată într-o casă unde să dea peste un ofiţer curajos care să-l provoace la duel şi să-l străpungă ca pe o broască râioasă, uite-aşa!

Făcând aceasta aluzie, domnul Brazovics trase cu coada ochiului spre domnul Kacsuka; dar cel vizat făcea pe surdul.

De auzit, îl auzea; ceea ce înțelegea însă din vorbele lui Brazovics era că proaspătul milionar din Komárom lovise pare-se destul de serios în averea lui Brazovics şi că asaltul lui Timár zguduise nu numai persoana domnului Brazovics, ci şi casa cu etaj a acestuia, lucru ce n-avea darul să sporească nici cu un strop bucuria domnului Kacsuka tocmai acum în preajma nunții care se apropia.

— Dar n-o s-aştept eu pân' s-o găsi cineva să-i vină de hac derbedeului ăsta! – spuse în sfârşit domnul Brazovics şi, ridicându-se de lângă măsuța unde-şi lăsase cafeaua şi pipa îşi luă dintr-un colț al camerei bastonul de trestie. Am un baston cu stilet. L-am cumpărat anume pentru el. (Şi, ca să fie crezut, scoase din bastonul de trestie un stilet ascuțit.) Uite-l! Deie domnul să ne întâlnim şi mai ales să fim numai noi doi! O să-i împlânt stiletul ăsta până-n prăsele, uite-aşa! Mă prind să-l țintuiesc de zid ca pe-un liliac!

Şi pentru a da o şi mai mare greutate amenințării, îşi roti furios ochii injectați.

Bău apoi cafeaua ce mai rămăsese şi, îmbrăcându-şi paltonul, anunță că sosise timpul să plece la *geschäft*[54]. Da, fireşte, să joace ferbli[55]. Se va întoarce devreme. Devreme, adică în zori.

Îl lăsară să plece.

Dar când să coboare pe treptele înguste ale scării în spirală – cobora cu mare băgare de seamă, deoarece din cauza greutății sale respectabile era periculos să se grăbească – cu cine credeți că se-ntâlni nas în nas? Cu Timár…

Ei, iată-l deci în mâinile lui! În vârful stiletului. Într-un loc îngust, întunecos, unde nu puteau fi văzuți de nimeni. Cele mai multe crime au fost comise pe scări. Timár nu avea nici o armă, nici măcar un băț, pe când domnul Athanaz avea un baston-stilet lung de aproape două picioare.

Îndată ce-l zări pe Timár, domnul Athanaz luă bastonul din mâna dreaptă, îl puse la subsuoară şi scoțându-şi

---

[54] Prăvălie, afacere (germ.).

[55] Joc de cărți.

pălăria strigă cât îl țineau rărunchi:

— Vă salut, bună ziua, domnule de Levetinczy!

La acest salut, Timár răspunse:

— Servus, Athanaz! Te şi duci la *geschäft?*

— He-he-he! gânguri domnul Athanaz ca un copil prins cu o şotie. Dar tu, Mişka, de ce nu vii niciodată printre noi?

— Eu, nu! Dacă vreți să pierd câteva sute de forinți, pot să vi-i dau pe gratis; dar să transpir pândind toată noaptea „şchiopul”[56], asta nu-mi face nici o plăcere.

— He-he-he! Ei, atunci du-te sus că doamnele-s acolo. Petrecere frumoasă! Azi n-o să ne mai vedem.

Şi se despărțiră strângându-şi mâinile prieteneşte.

Ceea ce înseamnă că amenințările domnului Athanaz nu trebuiau luate în serios. Avea glas şi înfățişare fioroasă, dar nu se speria nimeni de el. Nici măcar nevastă-sa. Ba, poate, dânsa cel mai puțin.

Domnul Athanaz ştia prea bine că Timár venea deseori în casa lui, dar făcea în aşa fel încât să nu-l întâlnească. Doamna Zófia îi dăduse să înțeleagă că Timár venea probabil pentru ochii frumoşi ai Athaliei. Lucru ăsta îl privea însă pe domnul Kacsuka. Dacă domnul Kacsuka nu-l sfârteca pe Timár ca pe o broască, era vina lui. Pusese îmboldit s-o facă. Şi uite că nu-l sfârtecase încă, deşi se întâlnea destul de des cu Timár acolo, la Athalie.

Nici prin gând nu-i trecea căpitanului să-l provoace la duel! Erau tot atât de buni prieteni ca şi mai înainte. Rar s-au văzut vreodată oameni care să se iubească aşa cum se iubeau locuitorii şi vizitatorii acestei case!

Domnul Brazovics presupunea – ba, datorită relațiilor sale, putea fi sigur – că cel care-i deschisese lui Timár uşa spre îmbogățire nu era altul decât însuşi căpitanul Kacsuka. Putea chiar să-şi dea seama şi în ce scop făcuse asta: pentru că domnul Kacsuka voia să scape de logodna sa cu Athalie. Ce mult i-ar fi convenit ca domnul Brazovics să se ruineze şi lui să-i fie interzis să mai calce în casa acestuia! Deci, iată un motiv mai mult ca Brazovics să-l... îndrăgească pe căpitan ca

---

[56] Doi-ul din cărțile de joc ungureşti.

pe propriul său fiu, şi asta... din tot sufletul lui de părinte. Iar căpitanul trebuia s-o ia de nevastă pe Athalie cât mai degrabă; n-avea încotro.

Căpitanul Kacsuka e de multă vreme logodnicul domnişoarei Athalie dar, aşa cum se prezintă lucrurile, se pare că logodnica lui e curtată de un rival de temut. O curtează un om bogat pe care ar trebui să-l urască şi pentru faptul – ştiut şi de el – că în discuția ce fusese în *Hofkriegsrath* şi *Hofkammer* Timár îşi părăsise foştii săi protectori. Şi totuşi căpitanul îl iubeşte atât de mult pe fostul său coleg de şcoală, încât ar fi în stare să-i ierte totul mai ales dacă Timár i-ar sufla logodnica de sub nas!

Athalie îl disprețuieşte pe Timár, pe fostul slujbaş al tatălui ei dar, în ciuda acestui dispreț, se arată prietenoasă față de dânsul; îl iubeşte la nebunie pe Kacsuka şi totuşi în prezența lui e îndatoritoare cu Timár sperând că doar-doar va izbuti să-şi facă iubitul gelos.

Doamna Zófia îl urăşte pe Timár dar îl primeşte zâmbindu-i dulceag, de parcă ar dori din tot sufletul să-i fie ginere şi să stea pe veci sub acelaşi acoperiş cu dânsul!

Iar Timár a jurat pieirea tuturor! Pieirea bogătaşului, a babei, a fetei frumoase, a logodnicului: vrea să-i vadă în stradă pe toți; totuşi vine în vizită şi sărută mâna doamnelor, strânge amabil mâna bărbaților şi caută să fie agreabil!

Aceştia îl primesc de asemenea cu multă plăcere; de dragul lui domnişoara Athalie se aşază degrabă la pian, iar doamna Zófia îl reține la o gustare; se serveşte ca de obicei o cafea şi compot. Iar Timár îşi bea cafeaua gândindu-se că în ceaşcă ar putea să fie şi otravă pentru şobolani.

Când se pune masa, apare şi Timéa ca să ajute la servit. Din clipa aceea Timár nu mai aude nici ce se vorbeşte, nici ce melodie cântă domnişoara Athalie: n-o vede decât pe Timéa.

Şi, slavă Domnului, are ce vedea.

Fata, intrată în al cincisprezecelea an, s-a dezvoltat splendid. Numai privirea, neîndemânarea şi naivitatea ei mai amintesc că e încă copilă.

A început s-o rupă pe ungureşte, dar vorbeşte cu accent străin, iar câteodată schimonoseşte sau împerechează

cuvintele greşit fapt pentru care la noi lumea ia omul peste picior fără nici un fel de milă. (Chiar dacă se întâmplă una ca asta în sfatul țării, în toiul celor mai serioase discuții.)

Athalie a găsit în Timéa un straşnic cal de bătaie. Acum are de cine să râdă...

Sărmana copilă e un veşnic obiect de glumă pentru Athalie!

Athalie îi dă rochiile ei purtate, cele care au fost la modă acum patru ani. Or, azi moda se schimbă de la o zi la alta! Închipuiți-vă ce râsete ar stârni o femeie care ar apărea pe stradă în plină zi îmbrăcată într-o crinolină largă, deşi nu de mult asta a fost moda atotstăpânitoare.

Într-un timp crinolina nu se lega de şolduri, ci de umeri. Mânecile erau largi şi montate pe nişte cercuri care le țineau umflate ca nişte coşuri, iar ca rochia să nu aibă cute, se umplea cu puf, ca pernele; rochia era lungă până-n călcâie şi garnisită cu volănaşe; ținuta femeilor era de obicei completată de un piaptăn înalt şi îndoit cu care se aduna părul, iar de coc se prindea o fundă enormă, din panglici late.

Toate astea au fost foarte frumoase la vremea lor, dar patru ani mai târziu, când nimeni nu mai purta aşa ceva, era curată mascaradă să te îmbraci în asemenea hal.

Or Athaliei îi plăcea să facă din Timéa un personaj de bâlci.

Iar biata fată care habar n-avea de moda europeană, privea această găteală ca o fetişcană din cine ştie ce trib sălbatic; îi plăcea tot ce era bătător la ochi. De aceea se bucura nespus când Athalie o îmbrăca în rochiile ei de mătase țipător colorate şi demodate; iar când îi mai punea şi pieptenul cel mare în păr şi funda pestriță în coc, biata fată se topea de admirație față de ea însăşi; şi pentru că toți cei care-o întâlneau pe stradă zâmbeau, Timéa îşi închipuia că e admirată, aşa că, pentru a scăpa de privirile lor, o lua pur şi simplu la goană; de aceea nimeni nu-i spunea altfel decât „turcoaica cea nebună".

Apoi puteai să-ți îngădui la adresa ei orice fel de ironii, deoarece fata nu se supăra. Fiind prea naivă, ea nu-şi da

seama când trebuia să se supere şi, nesesizând batjocura, credea că i se vorbeşte serios, aşa că glumele se prindeau de minune.

Iar Athaliei îi făcea o deosebită plăcere să facă din această copilă ținta ironiilor sale mai ales atunci când erau de față şi bărbați. Dacă veneau în vizită musafiri tineri, Athalie îi îndemna să o curteze pe Timéa. O amuzau grozav seriozitate cu care fata primea curtea acestora şi mai ales bucuria care o încerca văzând că i se acordă şi ei atenție întocmai ca unei domnişoare; se bucura când la vreo serată o descopereau şi pe dânsa uitată undeva într-un ungher şi-o luau la dans; se bucura când curtezanii glumeți îi ofereau buchete mari de flori culese din grădină, buchete pe care Timéa abia le putea ține în brațe: iar dacă fata stâlcea vreun cuvânt şi se isca un haz general ah! cum se auzea printre hohotele celorlalți râsul cristalin al Athaliei!

În schimb, doamna Zófia avea față de Timéa o atitudine gravă. O ocăra şi o dojenea pentru te miri ce. Or, Timéa, ca orice fată când ajunge la vârsta pubertății, era destul de neîndemânatică şi cu cât era mai des luată la rost, cu atât făcea mai multe pocinoage.

— Aşa se serveşte ceaşca asta, cu fundul în sus? Toanto!

— Nu ştii care-i linguriţa Athaliei?

— Şi cine mă rog s-a-nfruptat pe ascuns din fursecurile astea? Ei bine, să-ndrăzneşti să mai pui mâna vreodată!

— Cu ce ți-ai murdărit iarăşi rochia? Crezi că-n fiecare zi o să ți se dea una nouă?

— Aşa se şterge cuțitul ăsta, hai?

— Cine a rupt toarta ibricului? Tu, nu-i aşa? Iei totul asupra ta ca să nu-i scad servitoarei din leafă; cred şi eu! Din leafa ta nu pot să scad, că tu n-ai leafă!

Domnişoara Athalie mai lua uneori apărarea Timéii:

— Da zău, mamă, n-o mai tot certa mereu pe biata fată! Te porți cu dânsa de parc-ar fi o slujnică; ştii bine că Timéa nu-i servitoare; nu-mi place să faci atâta tărăboi din pricina ei.

Iar Timéa săruta întâi mâna doamnei Zófia, ca să nu mai fie supărată, apoi pe a Athaliei fiindcă i-a luat apărarea, pe urmă mâinile amândurora ca să nu se mai certe din pricina

ei. Era o fire tare supusă şi recunoscătoare.

Doamna Zófia abia avea răbdare s-o vadă ieşind o clipă din cameră pentru a-i spune Athaliei tot ce-i stătea pe limbă; dar în aşa fel, încât s-o audă şi musafirii, adică Timár şi căpitanul Kacsuka.

— Ar trebui s-o obişnuim cu munca de servitoare. Ştii ce nenorocire i s-a întâmplat. Banii pe care i-a salvat Timár… adică vreau să spun domnul de Levetinczy… au fost împrumutați cu dobândă unui moşier care a dat faliment pierzându-şi toată averea; nu mai are decât ce-i pe ea.

(„Ah! Vasăzică au sărăcit-o de tot!” gândi Timár şi simți o uşurare atât de mare de parcă ar fi fost scutit de un an de învățătură.)

— Pe mine nu mă supără altceva – urmă Athalie – decât faptul că orice i s-ar întâmpla rămâne la fel de nesimțitoare. Fie că-i ocărâtă, fie că-i luată peste picior, ea e la fel. Nici măcar nu roşeşte.

— Asta-i caracteristic grecilor! remarcă Timár.

— Da de unde! răspundea Athalie cu dispreț. E semn de boală. La şcoală, la internat, colegele mele care voiau să aibă paloarea ei bolnăvicioasă înghițeau cretă şi boabe de cafea prăjită.

Athalie vorbea cu Timár, dar privea spre domnul Kacsuka.

Iar domnul Kacsuka se uita într-o oglindă mare, o oglindă în care putea s-o vadă pe Timéa ori de câte ori aceasta intra în cameră. Şi Athalie şi Timár observară acest lucru.

Timéa intră cu o tavă plină cu pahare ce zăngăneau; îşi concentrase toată atenția ca nu cumva să se rostogolească vreunul. De aceea, când doamna Zófia țipă: „Ai grijă, să nu cadă ceva”, copila scăpă tava din mâini; spre norocul ei paharele căzură pe covorul moale aşa că nu se sparse nici unul, ci doar se împrăştiară care-ncotro.

Doamna Zófia fu gata să se repeadă ca o zmeoaică, dar Athalie o opri:

— Tu eşti de vină! De ce-ai țipat la ea? Timéa rămâne aici lângă mine; să servească slujnica!

Înfuriată din cauza acestei observații, doamna Zófia se duse în bucătărie şi servi ea însăşi toate felurile.

Când Timéa scăpase paharele, domnul Kacsuka sărise cu îndemânarea unui militar şi le adunase cât ai bate din palme aşezându-le pe tava ce tremura în mâinile fetei.

Privirea plină de recunoştinţă ce se revărsa asupra-i din ochii mari şi negri ai copilei fu observată şi de Athalie, şi de Timár.

— Zău aşa, căpitane – îi şopti Athalie logodnicului ei – ce-ar fi să faci o glumă? Păcăleşte-o puţin pe fata asta. Fă-i curte. O să ne dai prilejul să ne distrăm de minune. Timéa, o să iei gustarea cu noi; stai, aici, lângă domnul căpitan.

Putea fi o glumă amară, o tachinare ironică, gelozie sau răutate. Ce va ieşi din toate astea, vom vedea!

Cu o timiditate înfrigurată şi ascunzându-şi cu greu bucuria, Timéa se aşează la masă, faţă în faţă cu frumoasa şi cuceritoarea Athalie care atunci când îl rugase pe logodnicul ei să-i arunce un compliment şi Timéii, procedase ca o regină ce dă un galben unui copil cerşetor. Bietul copil va fi fericit o zi întreagă în timp ce regina nici nu va băga de seamă lipsa acelui galben.

Căpitanul o servi pe Timéa cu zahăr, însă cleştele de argint nu voia să asculte de mâna fetei.

— Luaţi cu mânuţa dumneavoastră atât de frumoasă şi de albă – o îndemnă căpitanul.

Auzindu-l, fata se fâstâci atât de tare încât puse bucata de zahăr în paharul cu apă în loc s-o pună în ceaşca de cafea.

Nimeni nu-i spusese vreodată că ar avea mâini frumoase şi albe.

Poate că domnul Kacsuka nu spusese cuvintele acelea cu intenţia de a-i face curte, ci pur şi simplu pentru a-i permite să ia zahărul cu mâna – asta fiindcă nu e de loc dizgraţios să vezi o mână curată de copil luând o bucată de zahăr.

Dar cuvintele lui rămaseră adânc întipărite în mintea fetei şi, adeseori pe ascuns, ea îşi cerceta mâinile, curioasă să vadă dacă erau într-adevăr atât de frumoase şi de albe.

Athalie abia putu să-şi ţină râsul. Jocul o amuza din cale-afară...

— Timéa, serveşte-l pe domnul căpitan din prăjiturile acelea.

Fata luă tava de cristal de pe suportul de argint şi i-o întinse domnului Kacsuka.

— Ei, nu aşa! Alege-i tu ceva...

Timéa alese din întâmplare o prăjitură în formă de inimă. Ştia oare copila ce înseamnă inimă?

— O, prăjitura asta-i prea mare pentru mine! glumi căpitanul. Nu vreţi cumva, frumoasă domnişoară Timéa, s-o împărţim pe din două?

Şi, spunând aceasta rupse inima de aluat în două, întinzându-i jumătate Timéii.

Copila o lăsă pe farfurie şi chipul ei arăta că n-avea s-o mănânce pentru nimic în lume. O păzea, geloasă, şi nu mai aşteptă să intre doamna Zófia sau camerista să schimbe farfuriile, ci se grăbi ea însăşi să le strângă şi să le ducă la bucătărie. Ce râsete se vor înfinge acolo când vor vedea jumătatea aceea de inimă! Ce râsete! Ca şi când ar fi mare lucru să păcăleşti o fată de cincisprezece ani! Când la vârsta asta fetele cred că tot ce zboară se mănâncă şi dau lesne crezare oricui le spune: „Ce mâini frumoase ai!”

Cu atât mai mult cu cât domnul Kacsuka era unul dintre cei care nu scapă niciodată prilejui de a face complimente atunci când se află în faţa unei fete frumoase. Obişnuia să curteze până şi femeile în vârstă, şi nu scăpa ocazia să şoptească o vorbă dulce chiar şi cameristei care-l petrecea pe scări, luminându-i calea. Ambiţia lui era ca la vederea uniformei sale albastre, orice inimă de femeie să bată mai repede. În ciuda acestei apucături, Athalie putea fi sigură totuşi că stătea în centrul constelaţiei. Merita însă osteneala să te ocupi şi de Timéa! Deocamdată era o copilă, dar copila aceasta va deveni, fără-ndoială, o femeie foarte frumoasă. Şi-apoi era orfană, turcoaică – nici nu fusese încă botezată – şi era puţin cam sucită; motive destule ca omul să-i facă complimente fără să-l mustre conştiinţa. Iar treaba asta îi făcea mare plăcere logodnicei sale.

O dată, pe când Timéa se pregătea să meargă la culcare, Athalie îi spuse:

— Ştii, Timéa, căpitanul te-a cerut în căsătorie. Vrei să te măriţi cu el?

Copila se uită speriată la Athalie, apoi imediat se repezi la patul ei şi-şi trase plapuma peste cap. ascunzându-se să n-o mai vadă nimeni.

Athalie se desfătă multă vreme cu gluma ei, fiindcă Timéa nu numai că nu putu să adoarmă din pricina acestei veşti, dar se foi şi oftă aproape toată noaptea.

Deci farsa reuşise.

A doua zi Timéa fu neobişnuit de serioasă; nu mai era nici copilăroasă, nici exuberantă; devenise melancolică şi, în acelaşi timp, scumpă la vorbă, ba chiar tăcută.

Arcanum[57] îşi făcuse efectul.

Athalie îi angajă pe toți ai casei s-o sprijine în această farsă. Le spuse s-o trateze de-acum înainte pe Timéa ca pe o viitoare mireasă, ca şi cum ea ar fi logodnica domnului Kacsuka. Servitorii şi doamna Zófia se conformară întocmai.

Într-o bună zi, Athalie îi spuse Timéii:

— Uite, căpitanul ți-a trimis inelul de logodnă. Dar nu poți să-l pui în deget atâta timp cât nu eşti botezată. Mai întâi trebuie să devii creştină. Vrei să te botezi?

Timéa îşi încrucişă mâinile pe piept, plecându-şi capul:

— Aşadar, mai întâi o să te boteze. Pentru asta însă e nevoie să înveți principiile fundamentale ale religiei creştine, catehismul şi istorioarele din *Biblie*, psalmii şi rugăciunile; trebuie să te duci la preot şi la dascăl să te învețe. Vrei?

Timéa încuviință din cap fără a rosti un cuvânt.

Din clipa aceea începu să meargă în fiecare zi la preot şi la dascăl, ducându-şi la subsuoară, întocmai ca o şcolăriță, cărțile cu psalmi şi rugăciuni; iar seara, târziu, după ce se culcau toți, ieşea în vestibulul pustiu şi citea cu glas tare despre cele zece pedepse trimise asupra Egiptului, despre Samson şi Dalila, despre Iosif şi soția lui; Putifar. Îi venea greu deoarece nu fusese obişnuită să învețe. Era o muncă neînchipuit de anevoioasă pentru Timéa să pătrundă tezele abstracte şi de neînțeles ale catehismului. Dar ce n-ar fi făcut, biată de ea, pentru a fi botezată?!

— Uite, spunea Athalie când era de față şi Timár, fără

---

[57] Aici cu înțeles de leac miraculos.

stimulentul acesta niciodată n-ai fi putut s-o convingi să se apuce de învățat şi mai ales să fie botezată. Aşa, ia priviți-o cum se străduieşte să fie gata cât mai repede pentru botez!

Timár îşi dădea seama ce crudă farsă îi jucau sărmanei fete oamenii aceia, dar nu putea să zică nimic. Ce-ar fi putut să spună? Copila tot nu l-ar fi înțeles.

Venind în casa aceasta, el făcea şi mai mult rău Timéii, deoarece prin prezența lui da apă la moară celor care făceau haz de dânsa. Copila auzea de la fiecare – chiar şi bătrânul, gravul domn Athanaz mai scăpa câte o vorbă, cum că bogatul domn de Levetinczy venea la dânşii pentru Athalie. Şi-apoi nu era foarte firesc asta? Omul bogat caută fată bogată. Ban la ban trage. Or, în acest caz, cine s-ar potrivi mai bine cu un ofițer ungur mai sărac decât ea, fată săracă a unui militar turc? Iată de ce copila găsea că lucrurile sunt cum nu se poate mai fireşti.

Aşadar învăța zi şi noapte. Când catehismul, *Biblia* şi psalmiile fură pe sfârşite, scornină altă minciună. Îi spuseră că ziua nunții fusese fixată dar că până la nuntă trebuiau să fie terminate toate lucrurile de îmbrăcăminte; că toată rufăria aceea bogată, nenumăratele găteli şi zorzoane întârziau ziua nunții dacă nu erau gata. Asta fără a mai pune la socoteală rochia de mireasă pe care o va îmbrăca la ceremonie! Ori rochia trebuia brodată chiar de mireasă. Timéa nu se miră: aşa era şi în Turcia. Şi-apoi ea ştia să brodeze minunat cu mătase şi cu fir de aur şi de argint. Deprinsese bine acest meşteşug de la femeile din haremul tatălui ei.

Îi dădură, aşadar, să brodeze rochia de mireasă a Athaliei, cerându-i s-o lucreze aşa cum fusese învățată acasă, spunându-i, bineînțeles, că îşi broda propria rochie. Timéa desenă pe poale nişte arabescuri neînchipuit de frumoase şi se apucă de lucru.

Din mâinile ei ieşea o adevărată operă de artă. Cosea de dimineața până seara târziu; nu lăsa acul din mână nici când veneau musafirii; vorbea cu ei fără să-şi întrerupă lucrul. Şi bine făcea că nu-şi ridica privirile de pe broderie, pentru că în felul acesta nu era nevoită să se uite în ochii nimănui.

Dar comportarea ei mai prezenta încă un avantaj; stând aplecată asupra lucrului Timéa nu-i vedea pe cei din jur care făceau un haz grozav pe seama ei. Femeile îşi făceau semne fie între ele, fie celor veniți în vizită şi râdeau pe-nfundate de graba şi de hărnicia cu care broda fata, care-şi închipuia că-şi coase propria-i rochie. Ce prostuță! Timár vedea şi tăcea.

O, de câte ori plecase el din casa aceea cu sufletul atât de învrăjbit încât, ajuns la capătul scărilor, apuca cu amândouă mâinile stâlpii de marmură ai casei, întocmai ca Samson[58] care dărâmase sălaşul filistenilor!

Când îi va fi oare dat să prăvale afurisita asta de casă? Când?

Ziua pe care Timéa o aştepta tremurând de o tainică nerăbdare era într-adevăr ziua nunții domnului Kacsuka, dar nu cu ea ci... cu domnişoara Athalie.

Totuşi în fața acelei zile mai stăteau unele piedici; piedici care nu erau provocate nici de poziția dezavantajoasă a stelelor, nici de inimile celor doi (care se iubeau exact atât cât trebuie) ci de situația financiară a domnului Brazovics.

Când ceruse mâna fetei domnului Brazovics, domnul Kacsuka îi făcuse acestuia o foarte amănunțită descriere a situației sale. Îi arătase că-i băiat sărac – şi că veniturile lui ajungeau tocmai cât îi trebuia unui om neînsurat să iasă în lume potrivit rangului şi gradului său de ofițer; să întrețină însă din veniturile sale o femeie, şi mai ales o femeie obişnuită cu confort şi lux, era peste poate; aşa că-i mărturisise deschis că nu se putea căsători decât în cazul când zestrea soției sale îi va da posibilitatea să acopere cheltuielile gospodăriei, împotriva acestei dorințe nici domnul Brazovics n-avea nimic de zis! Se obligase ca în ziua nunții să-i dea Athaliei o zestre de o sută de mii de forinți bani gheață, bani cu care tinerii puteau să facă ce le-o pofti inima.

Numai că atunci când făgăduise domnul Brazovics mai putea să-şi țină cuvântul. Acum însă se ivise acest Timár. Omul acesta, pe diferite căi şi în diferite feluri, încurcase atât

---

[58] Personaj biblic, care, dăruit cu o forță supranaturală, a scăpat pe israeliți de dominația filistenilor.

de mult speculațiile domnului Brazovics, îi stricase în aşa fel socotelile – chiar şi acolo unde mergea la sigur – îl lovise pe piața cerealelor, îi făcuse concurență scoțându-l de pe pozițiile sale şi-i închisese în nas toate uşile vechilor săi protectori, încât domnul Brazovics socotea că în actuala conjunctură era de-a dreptul imposibil să facă rost de o sută de mii de forinți.

Se adeverea aşadar ceea ce îi spusese domnul Kacsuka odinioară lui Timár şi anume că afacerile domnului Brazovics erau atât de încâlcite încât nici el însuşi nu mai ştia cum merg, adică dacă plutea deasupra apei sau înota pe dedesubtul ei; afacererile noi şi cele vechi, cele rentabile şi cele nerentabile, veniturile imaginare şi creanțele neîncasabile, datoriile pe care căuta să şi le ascundă până şi lui însuşi, obligațiile ce nu puteau fi anulate şi procesele îndoielnice erau atât de încurcate, încât nimeni nu putea şti despre domnul Brazovics (iar el cu atât mai puțin) când era Cresus[59] şi când Cirus[60]. Aşa stând lucrurile, cel care avea de primit de la dânsul o sută de mii de forinți era cu atât mai înțelept cu cât se grăbea să-i vadă cu o zi mai devreme.

Or, Kacsuka era destul de înțelept.

Domnul Athanaz încercă de câteva ori să se apropie de tranşeele genistului venind cu noi propuneri: de ce să-i dea în mână acea sută de mii de forinți? Nevasta o s-o pape cât ai clipi, iar dobânda banilor abia dacă se ridică la şase mii de forinți. N-ar fi mai bine dacă domnul Athanaz le-ar fixa un venit anual de opt mii de forinți şi capitalul să rămână la el? N-ar fi mai bine să cedeze tinerei perechi o moşioară, una care ar aduce un venit de şapte mii de forinți?

Dar genistul îşi apăra cu strășnicie reduta. Astupă şanțurile de comunicație şi amenință cu aruncarea în aer a întregii citadele a căsniciei dacă nu i se plătea întreaga sumă promisă înainte de nuntă.

Domnul Brazovics se afla deci într-o mare încurcătură şi, dacă mai era cineva – în afară de Timár – care se uita cu şi

---

[59] Regele Libiei, faimos pentru bogățiile sale neasemuite.

[60] Numele unui cerşetor din *Odiseea.*

mai multă disperare la rochia de mireasă care se desăvârşea sub mâinile Timéii, apoi omul acela nu era altul decât însuşi domnul Brazovics.

Dar... *ad vocem*.[61] Timár! O idee salvatoare se născu în capul domnului Brazovics. Îl ura atât de mult pe acest Timár încât l-ar fi înecat cu plăcere şi într-o lingură de supă. Dar ce-ar fi totuşi dacă şi-ar mărita fata cu el?

Doar nu-i legată de domnul Kacsuka! Dacă domnul căpitan nu vrea să se însoare, n-are decât să meargă să sape şanţuri; problema e să se mărite Athalie.

Şi-apoi, schimbul n-ar fi de loc rău. Timár ăsta e de fapt un terchea-berchea, demn de dispreţ, un hoţ taman bun de ştreang, dar dacă ar lua-o de nevastă pe Athalie, ehei, lucrurile s-ar schimba. Făcând o partidă ca asta ar deveni şi el om cinstit. Ar înceta duşmănia şi concurenţa; ar deveni asociat cu socrul său; deci toate ar fi iarăşi în regulă;

Şi totul părea foarte uşor de înfăptuit; Timár venea deseori la el în casă. Doar nu venea de dragul servitoarei?! Tânărul avea un singur cusur: era prea sfios. N-avea curajul să vorbească, să declare că îndrăznise să-şi ridice privirile până la fata fostului său stăpân. Se temea pesemne şi de ofiţerul ăla; se temea c-o să-i taie gâtul. Ei bine, omul acesta timid trebuia ajutat!

Într-o după-amiază, turnându-şi o porţie dublă de rachiu de anason în cafea (cică anasonul sporeşte curajul), domnul Athanaz intră în camera sa lăsând vorbă doamnelor ca imediat ce soseşte Timár să fie trimis pentru câteva clipe la dânsul.

Ajuns în odaia sa îşi aprinse pipa cu tutun turcesc, făcând atâta fum în juru-i, încât, aşa cum umbla de colo-colo prin încăpere, părea o sepie uriaşă care, cu ochii roşii şi bulbucaţi, pândeşte prada căzută în mare, gata să-i sugă sângele.

Nu peste mult timp sosi şi prada.

Îndată ce află de la doamna Zófia că domnul Athanaz voia să-i vorbească. Timár se grăbi spre camera acestuia. Uriaşa

---

[61] Să revenim la... (lat.).

sepie veni spre el înotând prin marea de fum holbându-şi ochii înspăimântători şi ţipându-i drept în faţă:

— Ascultă, domnul meu! De ce tot vii la mine în casă? Ce urmăreşti în legătură cu fata mea?

Era mijlocul cel mai potrivit pentru a hotărî un flăcău fricos să-şi dea gândul în vileag. Luat repede, omul se sperie şi totul începe să se învârtă în jurul lui, iar până să-şi vină în fire, pică. Unde pică? În sfânta taină a căsătoriei!

E groaznic să răspunzi la o astfel de întrebare.

În primul rând, Timár îşi dădu seama că domnul Athanaz băuse mult rachiu de anason. Deci din această pricină devenise atât de viteaz.

— Domnule îi răspunse el, cu o voce calmă – n-am nici un gând în privinţa domnişoarei Athalie. Şi asta cu atât mai mult cu cât domnişoara are un logodnic care mi-e bun prieten. De ce vin în casa dumitale? Dacă nu m-ai fi întrebat, nu ţi-aş fi spus; fiindcă m-ai întrebat, poftim: vin pentru că am făgăduit unui om care a murit, nefericitului dumitale prieten şi rudă, că o să am grijă de copila-i orfană. Vin să văd cum vă purtaţi cu biata copilă care v-a fost încredinţată. Vă purtaţi neomeneşte, domnule Brazovics, neomeneşte! Ţi-o spun deschis şi în propria dumitale casă. Dumneata ai furat toată averea orfanei! Da! Ai furat-o! Ăsta-i cuvântul! Şi familia dumitale îşi bate joc de biata fată. Îi otrăviţi sufletul pentru toată viaţa. O să vă bată Dumnezeu!... Iar noi doi, domnule Brazovics, ne-am întâlnit acum pentru ultima oară în această casă şi... să nu doreşti să mai apuci ceasul când o să mă întorc iarăşi aici!

Timár făcu stânga-mprejur şi trânti uşa. Caracatiţa se cufundă în adâncimea de nepătruns a valurilor de fum, sorbind al treilea pahar de rachiu de anason şi îşi spuse că ar fi trebuit totuşi să-i răspundă ceva omului care plecase. Dar ce?

Între timp Timár se întoarse în salon. Intrase nu numai pentru a-şi lua pălăria pe care o lăsase acolo, ci şi pentru altceva.

În salon nu se mai afla decât Timéa. Athalie şi logodnicul ei se găseau în camera de alături.

Timéa observă schimbarea neobişnuită de pe faţa aprinsă de mânie a lui Timár. Faţa aceasta întotdeauna blândă şi smerită părea acum mândră şi transfigurată de emoţie şi asta o făcea să pară frumoasă. Mulţi oameni devin mai frumoşi când pasiunea îi transfigurează. Timár se duse drept spre Timéa care continua să brodeze pe rochia de mireasă trandafiri de aur cu frunzele de argint.

— Domnişoară Timéa! zise el, cu glas fierbinte şi adânc. Îmi iau rămas bun de la dumneavoastră. Fiţi fericită şi vă doresc să rămâneţi încă multă vreme un copil. Dar dacă se va întâmpla vreodată să vă simţiţi nefericită, gândiţi-vă că există un om care pentru dumneavoastră...

Nu putu să continue. Cuvintele i se înnodară în gât şi inima i se strânse.

Timéa completă fraza ne terminată:

— De trei ori...

Timár îi strânse mâna şi şopti:

— Pentru totdeauna!

Spunând acestea, se înclină în faţa fetei şi plecă fără să-i fi deranjat pe cei din camera alăturată.

Nu fusese în stare să-i spună: „Dumnezeu, să vă aibă în pază!" Nu, pentru că în clipa aceea îl fulgerase alt gând: voia ca Dumnezeu să-şi ia mâna de pe casa aceea.

Timéa scăpă broderia din mână şi, privind undeva în gol, oftă din nou: „De trei ori". Firul de aur alunecă din urechile acului.

Când Timár coborî, trecu iarăşi pe lângă cei doi stâlpi de marmură care susţineau scările. Ah! cât de înverşunat izbi cu pumnii în stâlpii aceia!

Oare cei de acolo, de sus, simţiseră loviturile? Oare construcţia, clătinându-se, nu le dăduse de ştire să se grăbească să-şi facă rugăciunea, pentru că acoperişul sta gată-gata să se prăvălească peste dânşii? Nu! Cei aflaţi acolo, sus, râdeau mai departe de copila păcălită care-şi broda cu sârg rochia de mireasă.

O altă farsă

Proaspătul nobil, domnul de Levetinczy, se bucura de mare faimă nu numai în Ungaria, ci şi la Viena.

Se spunea despre el că este un „om de aur". Că pe orice pune mâna, se preface în aur! Că oriunde îşi îndreaptă paşii, dă peste o mină de aur. Aici e mina de aur, nu la Cetatea-Mare, nu sub Selmec, nu la Roşia-Montană.

Ştiința ştiințelor la cei ce caută aur constă în a afla „înaintea" concurenților ce intenționează guvernul să întreprindă. Şi Timár era desăvârşit în această privință.

Dacă Timár se apuca de vreo nouă afacere, ceata speculanților se repezea după el ca un roi de albine, deoarece toți ştiau că acolo se va găsi aur pe care trebuia doar să întinzi mâna şi gata, puteai să-l iei.

Dar nu numai din această cauză i se spunea lui Timár „omul de aur", ci şi din alt motiv.

Timár nu înşela niciodată şi nu se ocupa de contrabandă.

Când faci afaceri în stil mare ți-ajunge câştigul curat; cel care fură, ba mai şi înşeală, e un mare prost pentru că închide drumul spre mina de aur şi pierde vâna jefuită. Cel care se mulțumeşte să câştige doar o groşiță pentru fiecare forint e om cinstit; la un milion câştigă cincizeci de mii şi aceste cincizeci de mii trag după ele milionul următor. Numai că trebuie să te porți cuviincios. Zeița norocului ni se-arată şi-aşa destul de despuiată, astfel că nu se cade să vrem a-i scoate şi ultimul veşmânt, pentru că de!... se supără!

Timár avea bun simț în această privință. Câştiga sume mari, pentru că întreprindea lucruri mari; dar nu înşela şi nici nu fura, fiindcă nu risca niciodată. Din câştigul realizat îşi aveau partea lor grasă şi cei care puneau o vorbă să i se cedeze lui afacerea cutare sau cutare şi să obțină condiții avantajoase, aşa încât mina de aur era veşnic deschisă pentru dânsul.

Ba uneori aducea adevărate venituri statului prin demascarea intrigilor rivalilor săi care unelteau împotriva

vistieriei publice. Distrugerea concurenților săi îi aducea de asemenea venituri. De altfel concurenții nici nu-l numeau „om de aur” aşa cum i se spunea în cercurile guvernamentale şi printre săraci.

Într-o zi începu să cumpere vii pe Monostor.

Monostorul e un deal înalt lângă Uj-Szöny, deal căruia pescarii nemți i-au dat numele de *Sandhügel,* adică deal de nisip. Având asemenea sol, oricine poate să-şi închipuie că dealul, acela nu putea să dea cine ştie ce vin de soi. Or o vie care dă un vin de mâna a doua nu-i de loc o afacere pentru un nobil, deoarece nu poate scoate nici măcar valoarea mâinii de lucru. Totuşi, Timár cumpără vreo zece iugăre.

Faptul trezi bănuieli în lumea afaceriştilor. Ce căuta Timár acolo? Nu cumva iarăşi e vorba de vreo mină de aur?

Domnul Brazovics crezu că a dat de-o urmă; se repezi aşadar la domnul Kacsuka, chiar în bârlogul acestuia:

— Ei bine fiule, a venit clipa să-mi dovedeşti că-mi eşti credincios, că mă socoteşti într-adevăr ca pe un tată. Mărturiseşte că guvernul vrea să clădească o cetate pe dealul Monostor. Hai, nu zi ba! Ştiu că-ți rişti cariera dacă divulgi asemenea secrete. Ştiu că-i o chestiune de onoare. Dar jur pe sfânta cruce că n-o să suflu o vorbă. Spune-mi doar mie zău. N-o să-mi poată smulge nimeni nici un cuvințel, chiar de-ar fi să încerce cu cleştele înroşit în foc. Uite, ticălosul ăla de Timár cumpără pământ tocmai acolo, ceea ce înseamnă că lui i-a suflat cineva o vorbă la ureche. Să nu-i lăsăm chiar toată bucata cea grasă. Ei hai, spune: aşa-i c-o să se construiască o cetate pe Monostor?

Într-un târziu domnul Kacsuka lăsă să-i fie smuls secretul şi spuse că, într-adevăr la *Hofkriegsrath* se hotărâse ca întăriturile oraşului Komárom să fie extinse până acolo.

O! Ce veste grozavă era asta pentru domnul Athanaz! Câte mii de forinți frumuşei nu încasase el dintr-o asemenea afacere – cumpărând o mulțime de cocioabe expropriabile şi vânzându-le apoi guvernului ca pe nişte palate!

Ar fi vrut să vadă şi planul fortificațiilor: aproape în genunchi se rugă de viitorul său ginere să i-l arate măcar pentru o clipă.

Şi domnul Kacsuka îi îngădui să vadă şi planul.

Domnul Athanaz află totul. Ce pământuri urmau să fie expropriate de guvern şi care anume vor cădea în raza întăriturilor. Şmecherul acela de Timár îşi alesese într-adevăr exact locul unde urma să fie înălțată cetățuia.

— Şi care-i prețul stabilit în ceea ce priveşte plata exproprierii? Iată întrebarea cea mai însemnată.

Divulgarea unui asemenea secret constituia ce-i drept o crimă din partea domnului Kacsuka. Şi totuşi îi destăinui şi acest lucru.

Se luase hotărârea ca guvernul să plătească de două ori ultimul preț de vânzare-cumpărare.

— Ajunge! strigă domnul Athanaz sărutându-şi viitorul ginere. Destul! Restul e treaba mea. În ziua nunții, cei o sută de mii de forinți vor fi aici, pe masa ta. Destul!

Spunând acestea o zbughi să se apuce de lucru. Deşi nu era „destul" cât aflase; ar fi fost nimerit să mai afle un amănunt de la domnul Kacsuka; şi domnul Kacsuka i l-ar fi spus din moment ce i le spusese pe celelalte; numai că domnul Athanaz nu-l mai întrebă nimic şi neaflând totul, o păți ca musca ce se loveşte orbeşte de geam. Iar domnul Kacsuka nu-şi mai dorea nici cei o sută de mii de forinți şi nici ceea ce urma să primească odată cu ei. Dacă-i va primi, n-o să aibă nimic împotrivă; dacă nu, Dumnezeu cu mila.

Domnul Brazovics alergă de îndată la Uj-Szöny şi, trecând rând pe rând pe la toți proprietarii de vii îi întreba: Cine îşi vinde via? Cumpără fără să se tocmească, iar celor care nu voiau să vândă le oferea un preț întreit. Pentru el, cu cât cumpăra mai scump cu atât era mai bine; conform condițiilor de expropriere, câştigul lui creştea cu cât creştea şi prețul de vânzare-cumpărare.

Dar toate acestea atraseră atenția şi celorlalți speculanți. Se îmbulzeau care mai de care să liciteze pentru vii: sărmanele vii de pe Monostor nu-şi închipuiseră vreodată că vor da vinuri atât de renumite încât să merite arvună înainte de a fi culese! În sfârşit cursa prețurilor se opri; acum viile care înainte de divulgarea planului ar fi fost plătite de guvern cu cel mult o sută de mii se puteau obține de la noii

cumpărători numai cu cinci sute de mii.

Domnul Brazovics cumpărase şi el vii în valoare de o sută de mii de forinți deşi făcuse rost de bani cu chiu cu vai; îşi vânduse cerealele pe un preț de nimica, îşi vânduse corăbiile, plătise camătă grea, ba se folosise şi de banii străini ce-i fuseseră încredințați. Dar cel puțin de data aceasta mergea la sigur. Era şi Timár amestecat în afacere! Ce-i drept, Timár nimerise cam prost deoarece cumpărase pământul destul de ieftin; deci va câştiga puțin. Dar fiind şi el interesat în afacere se mergea la sigur şi fără îndoială că speculanții urmau să încaseze tot câştigul chiar în anul acela. Doar de, plătea statul, iar statului noi îi dăm banii; deci, de fapt, nu luăm înapoi decât propriii noştri bani.

Toată afacerea nu era însă decât un şiretlic pus la cale de Timár care pregătise astfel o lovitură pentru Brazovics Athanaz.

El însă ştia şi ceea ce scăpase din vedere să-l întrebe domnul Athanaz pe domnul Kacsuka.

Toate zvonurile erau adevărate; şi faptul că guvernul intenționa să extindă mult construcțiile de fortificații de la Komárom, şi faptul că lucrările urmau să fie începute chiar în anul acela. Dar marea întrebare era: de unde vor începe?

Asta fiindcă lucrările erau eşalonate în treizeci de ani.

Timár jucase o farsă crudă adversarilor săi. Ştia fără doar şi poate că-l vor blestema.

Dar ca orice bun negustor care întreprinde ceva aşteptându-se la blesteme din partea unora, avu grijă ca în acelaşi timp să întreprindă şi ceva care să-i aducă binecuvântarea a şi mai mulți oameni; aşa încât făcând un bilanț al blestemelor şi al binecuvântărilor, să-i mai rămână puțin *saldo-vortrag*[62] pe care să-l treacă la contul „binecuvântare".

Timár îl chemă pe Fabula János:

— János! îi zise – ai îmbătrânit şi te-au cam lăsat puterile; n-ar fi mai bine să te gândeşti la odihnă?

Fabula János răguşise de tot, aşa că vorbea întocmai ca

---

62 Report în urma bilanțului (germ.).

un sufleur care şopteşte actorilor textul unei piese.

— Ce-i drept e drept, domnul meu, mă gândeam şi eu să părăsesc apa şi să-mi caut o slujbă pe uscat. Nu mă mai ajută ochii. Aş dori din tot sufletul să mă tocmiți supraveghetor sau chelar la vreo moşie.

— Ştiu ceva mai bun pentru dumneata, János! Nu mai poți trăi acolo printre sârbi. Prea te-ai obişnuit aici cu pâinea albă de la Komárom. Dacă te-ai apuca de cărăuşie?

— Hm, n-ar fi rău, numai' că-mi lipsesc două lucruri: căruțele şi gospodăria.

— O să ai şi una şi alta. Mi-a venit o idee. Oraşul vinde la licitație păşunea veche de lângă Vag-Duna. Du-te şi cumpăr-o toată.

— Ho-ho! Domnule, răspunse Fabula János, râzând răguşit. Dacă aş cumpăra-o, apoi înseamnă că pe-acolo n-a umblat nicicând un cornut mai mare decât subsemnatul. Locul acela e doar pământ sterp, pe care nu cresc decât flori de muşeţel, bune pentru ceai; or eu nu vând aşa ceva la farmacie; şi-apoi e o halcă de pământ cât toate zilele; mi-ar trebui mii de forinți s-o cumpăr.

— Ei, hai, nu mai face pe nebunul ci urmează-mi sfatul. Du-te acolo. Uite două mii de forinți pentru cauțiune; depune-i pe ăştia la licitație, apoi licitează până obții pământul. Dar să nu cedezi nimănui; să dai cât o să-ți ceară; să nu împărți cu nimeni, oricine s-ar oferi. Tot ce-o fi de plată, îți dau eu cu împrumut; o să mi-i înapoiezi când o să ai; şi nu-ți cer nici dobândă, nici chitanță pentru banii aceştia; îți dau tot pe cuvânt. Hai, bate palma!

Fabula János clătină din cap tare neîncrezător.

— Nici o dobândă?! Nici o hârtie?! O grămadă de bănet şi pământ prost, părăginit! Cred că-n cele din urmă, mai devreme sau mai târziu, o să fiu băgat la răcoare şi-o să rămân gol-puşcă.

— Nu te speria, János. Pământul o să fie al dumitale un an de zile, iar câştigul ce-o să-ți pice în acest răstimp va fi tot al dumitale.

— Dar cu ce dracu' să-l ar şi să-l semăn?

— Nici n-o să-l ari, nici n-o să-l semeni! Acum însă du-te şi

fă cum ți-am spus. O să culegi o recoltă straşnică. Cu condiția să nu sufli nici o vorbă nimănui.

Fabula János era obişnuit să considere *a priori*[63] orice faptă sau sfat dat de Timár drept nerozie; cu toate astea însă executa tot ce i se cerea cu o supunere oarbă deoarece *a posteriori*[64] se convingea vrând-nevrând că acele nerozii nemaipomenite aveau urmări deosebit de înțelepte. Oricum însă tot nerozii rămâneau; numai că Timár ăsta avea un fel de spiriduş care-l ajuta.

Prin urmare făcu întocmai cum îl sfătuise Timár. Şi-acum să explicăm această purtare ciudată.

Tot ce se aflase cu privire la planul de fortificații din jurul cetății din Komárom era adevărat.

Consiliul de război al Curții hotărâse transformarea acestei cetăți într-o mare tabără. În acest scop se întocmiseră planuri grandioase ce cuprindeau şi construirea cetății de la Monostor, precum şi a unei linii de fortificații care să lege brațul Vag-Duna cu brațul dinspre Györ al Dunării, linie cunoscută azi sub denumirea de linia Nador; iar partea frontală a acesteia, acționând împreună cu tunurile inelului fortificat de la Monostor, ar fi cuprins atât cetatea cât şi oraşul într-un singur brâu de întărituri.

Se calculase ca întreaga lucrare să fie terminată în treizeci-patruzeci de ani. Cheltuielile: acelaşi număr de milioane.

După toate probabilitățile realizarea planului se hotărâse în toate consiliile guvernamentale. Puteai să contezi pe acest lucru.

Se găsise însă cineva care băgase un purice în urechea *Hofkammer*-ei.

Din moment ce lucrările nu se efectuau concomitent la toate fortificațiile, era de prisos să se exproprieze de la început toate pământurile prevăzute în plan. Ajungea deocamdată exproprierea terenurilor necesare pentru linia Nador care urma să se construiască între cele două brațe ale Dunării; cât privea exproprierea viilor de la Monostor asta

---

63 De la bun început (lat.).

64 În cele din urmă (lat.).

putea să mai întârzie încă douăzeci de ani. Or, speculanții care adulmecaseră ceva în legătură cu construirea acestor fortificații se străduiseră să înhațe numai dealul de nisip de la Monostor, pe când la bucata de pământ ce se afla între cele două brațe ale Dunării nu se gândise nimeni; terenul acela întins fu scos la licitație de primărie şi adjudecat domnului Fabula János pentru douăzeci de mii de forinți.

Dacă exproprierea de la Monostor nu se făcea acum ci se amâna peste douăzeci de ani, ei bine, în acest timp banii speculanților investiți în nişte vii care nu produceau mai nimic îşi pierdeau valoarea o dată şi jumătate din pricina cametei.

Aceasta era farsa pregătită de Timár adversarilor săi, şi mai ales celui mai îndârjit dintre ei, domnului Brazovics Athanaz; or, îndată ce Brazovics cumpără terenurile de la Monostor, Timár folosi imediat toate mijloacele pentru a împiedica să fie aprobată de către guvernul de la Viena intenția *Hofkriegsrath*-ului de a începe construcția fortificațiilor peste tot şi concomitent.

Aşa stăteau lucrurile cu trei zile înainte de data fixată pentru nunta Athaliei.

Cu două zile înainte de ziua nunții domnul Fabula János intră aproape zburând în casa lui Timár. Da, zbura! Avea o pelerină ale cărei pulpane fâlfâiau ca nişte aripi.

„Zece mii! Douăzeci! Patruzeci! Comisie! Plata împăratul, regele! Păşuni sterpe! Secerişi!”

Turuia fără încetare; cuvinte fără de înțeles, pe care însă Timár le legă în sfârşit astfel:

— Bine, János. Ştiu ce vrei să spui. Azi a venit comisia să stabilească prețul pământurilor care cad în raza noilor fortificații. Moşia dumitale, pe care ai cumpărat-o cu douăzeci de mii de forinți, a fost expropriată cu patruzeci de mii. Diferența e deci câştigul dumitale. Ăsta-i secerişul. Nu-i aşa că s-a împlinit ce ți-am spus?

— Chiar aşa cum mi-ați spus, domnule! Parcă ați fi sfântul Ion Gură-de Aur! Chiar aşa stau lucrurile, acuma văd şi eu. Şi mai văd c-o să încasez douăzeci de mii de forinți pe degeaba; de când sunt n-am câştigat atâția gologani cu

mâinile astea ale mele! Douăzeci de mii de forinți! Înnebunesc! Îmi stă mintea-n loc! Dă-mi voie, domnule, să mă dau tumba ca țiganii.

Timár încuviință.

Fabula János se dădu tumba pe coridor dar nu o singură dată, ci de trei ori. Apoi încă de trei ori în sens invers şi, în sfârşit, se opri iarăşi înaintea lui Timár.

— Aşa da! Acum pricep cum devine chestia! Deci banii ăştia mulți sunt toți ai mei! Mă duc să cumpăr sinagoga.

(Şi să nu creadă cineva că Fabula János spusese aceste ultime cuvinte cu intenția de a face o glumă nesărată. Trebuie să vă spun că tocmai atunci locuitorii oraşului care urmau religia lui Israel, fiind nevoiți să-şi clădească un nou lăcaş de rugăciune pe proprietatea contelui Zichy, scoseseră într-adevăr la licitație templul cel vechi. Or, construcția aceea îi plăcuse nespus de mult lui Fabula János.)

Mai înainte însă de a cumpăra templul, Fabula îl vizită pe Timár încă de şase ori în ziua aceea; prima dată îşi aduse nevasta, a doua oară fata de măritat, a treia oară pe cea măritată, a patra oară pe băiatul care terminase şcoala, a cincia oară pe cel care urma încă la şcoală; soția lui aduse domnului Timár o minunată pâine albă, aşa cum se face la Komárom: rotundă, cu coaja rumenă şi cu un inel auriu ce strălucea pe margine; fata măritată îi aduse, un blid cu o fiertură de grâu şi porumb dulce ca mierea; fata de măritat îi aduse „farfuria miresii", meşterită din hârtii colorate, turtă dulce, ouă roşii şi nuci aurite; flăcăul cel mare, păsărar vestit, îi aduse o colivie plină cu sticleți şi prigorii, iar şcolarul îi aduse o poezie de felicitare. Cât ținu ziua, veniră rând pe rând să-şi exprime recunoştința iar seara târziu toți şase se rânduiră sub geamul lui Timár şi începură să-i cânte:

„Să fii în veci ferice!"

...Ehe, dar ce-o să-i aducă şi ce-o să-i cânte adversarii lui Timár şi – alături de ei – domnul Brazovics, când vor afla în ce belea îi vârâse cu viile de la Monostor!

Rochia de mireasă

Mai erau doar trei zile până la nuntă.

Duminică după amiază domnişoara Athalie plecă în vizită la prietenele ei din copilărie. Înaintea nunții domnişoarele se bucură de privilegiul de a face vizite fără să fie însoțite de mamele lor; or fi având desigur o mulțime de secrete de împărtăşit pentru ultima oară înainte de măritiş.

Aşa stând lucrurile, doamna Zófia putu să rămână acasă. Ea se bucură cel mai mult pentru că, în sfârşit, la un an o dată avea o zi în care nu trebuia să meargă în vizite sau să aştepte vizite, să-şi păzească fata, să asculte conversațiile nemțeşti – din care de altfel nu înțelegea nici o boabă – ci putea să stea acasă, să-şi aducă aminte de vremurile acelea fericite când era cameristă şi când, în asemenea după amiezi de duminică îşi umplea şorțul cu porumb fiert, se aşeza pe o bancă în fața casei şi până se însera curăța ştiuleții de porumb mâncând bob cu bob şi pălăvrăgind cu prietenele ei, slujnice gureşe.

Zi liberă şi porumb fiert avea şi acum, numai că prietenele, slugile cele vesele lipseau de pe bancă. Doamna Zófia dăduse voie atât cameristei cât şi bucătăresei să meargă la plimbare pentru a putea să rămână singură în bucătărie, ştiut fiind faptul că porumbul fiert nu se poate mânca în cameră fiindcă boabele şi cojile mai scapă şi pe jos.

Găsi totuşi o societate potrivită pentru rangul ei. Se ivi Timéa. Nici dânsa nu avea nimic de făcut; terminase de brodat rochia de mireasă şi rochia luase drumul spre croitor, care urma s-o aranjeze definitiv şi s-o prezinte în ziua fixată şi la ora fixată.

Timéa era o ființă cum nu se poate mai potrivită pentru a ține de urât doamnei Zófia. Ca şi doamna Zófia şi ea era o persoană tolerată în casă. Deosebirea consta doar în aceea că Timéa se credea domnişoară pe când toată lumea ştia că-i doar o servitoare, iar despre doamna Zófia lumea ştia că-i o doamnă pe când ea se credea tot servitoare.

Deci Timéa se aciuă pe bancă lângă doamna Zófia, stând ca dădaca şi bucătăreasa care, după ce rabdă toată săptămâna ocările stăpânilor, răsuflă uşurate duminica şi, aşezându-se alături încep să clevetească.

Mai erau doar trei zile până la nuntă.

Timéa se uită jur-împrejur cu frică, temându-se să n-o audă cineva şi-apoi, şoptit, o întrebă pe doamna Zófia:

— Mamă Zófia, spune-mi: ce-i aia nuntă?

Doamna Zófia îşi vârî capul între umeri, clătinându-l ca atunci când cineva râde pe înfundate şi trase o ocheadă şireată spre copilă. Procedând ca o slujnică bătrână şi răutăcioasă, ea se folosi de stinghereala ridicolă a micuței slujnice pentru a o amăgi în continuare.

— Ah, Timéa – începu ea, cu smerenie, ca şi când ar fi spus o poveste – e ceva tare frumos: de altfel o să vezi cu ochii tăi cum va fi.

— Am vrut o dată să pândesc din pragul bisericii – mărturisi fata – şi m-am furişat acolo tocmai când era o nuntă înăuntru; da n-am putut să văd mai mult decât că mirele şi mireasa s-au oprit în fața unui frumos dulap auriu.

— Ăla-i altarul, fetițo!

— M-a zărit însă un copil răutăcios şi m-a alungat din biserică strigând: „Pleacă de aici, turcoaico!” Şi-am fugit.

— Ştii – începu să-i explice doamna Zófia, ciugulind porumb fiert şi vârând în gură bob cu bob – după aia apare sfinția-sa preotul care are pe cap un potcap de aur iar pe umeri o pelerină de mătase brodată şi prinsă cu o cataramă de aur; în mâini ține o carte mare. Citeşte din ea şi cântă ca un înger. Mirele şi mireasa îngenunchează pe treptele altarului. Şi-apoi el îi întreabă dacă se iubesc.

— Şi ei trebuie să răspundă?

— Mai încape vorbă?! Dar nu-i de-ajuns să spună că se iubesc! După ce răspund, preotul citeşte dintr-o carte aurită mai întâi în fața mirelui, apoi în fata miresei, jurământul: că o să se iubească mereu, că n-o să se despartă niciodată şi că vor rămâne împreună până la moarte; iar ei jură în numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Sfântului Duh, şi-al Sfintei Fecioare, şi-al tuturor sfinților că aşa va fi în vecii vecilor, amin. Şi-

atunci tot corul repetă după preot, cântând amin.

Timéa se cutremură.

— Preotul ia apoi de pe o tavă de argint cele două verighete, pune una în inelarul miresei şi pe cealaltă în al mirelui şi le împreună mâinile înfăşurându-le cu o cingătoare de aur. În tot acest timp dascălul şi corul cântă acompaniați de orgă: *Gospodi pomilui, Gospodi pomilui!*[65]

O! cât de frumos sunară aceste cuvinte în urechile Timéii. *Gospodi pomilui!* I se păreau cuvinte vrăjite, aducătoare de noroc.

— Apoi şi mirele şi mireasa sunt acoperiți din cap până-n picioare cu un văl de mătase grea, înflorată şi-n timp ce preotul citeşte binecuvântarea, cei doi naşi țin două cununii de argint deasupra capetelor lor.

— Ah!

Doamna Zófia profită de interesul şi curiozitatea copilei şi începu să-i aprindă şi mai mult imaginația cu ajutorul lumânărilor ce ard în altar.

— Iar corul cântă mereu-mereu *Gospodi pomilui.* Atunci preotul ia în mână o cununie de argint şi o întinde mirelui s-o sărute. După ce a sărutat cununia, i-o aşază pe cap şi-i spune: „Te încoronez pe tine, robul lui Dumnezeu, drept soț al acestei roabe a lui Dumnezeul". Apoi ia cealaltă cununie de argint şi o dă miresei s-o sărute.

— Şi-o încoronează şi pe dânsa?

— Da, şi pe ea.

— Dar ei, ei ce-i spune?

— Îi spune: „Te încoronez pe tine, roaba lui Dumnezeu, drept soție a acestui rob al Dumnezeu".

— Ce minunat! E atât de minunat!

— Atunci dascălul începe să se roage pentru tânăra pereche în timp ce preotul, luându-i de mână, înconjoară cu ei de trei ori altarul. Sfârşind cu asta, naşii ridică vălul de mătase care-i acoperă pe amândoi mirii. Mulțimea din biserică îi priveşte şi se aud şoapte: „Tii, ce mireasă frumoasă! Tii, ce pereche frumoasă!"

---

[65] Doamne miluieşte! (Srb.)

Timéa dădea din cap visătoare şi naivă vrând parcă să spună că şi cu asta e de acord şi că totul trebuie să fie tare frumos.

Pentru a putea continua, doamna Zófia respiră adânc.

— Popa ia apoi un pahar de aur în care e vin. Mirele şi mireasa beau pe rând din paharul ăsta.

— E vin adevărat? întrebă Timéa, speriată.

Repulsia față de vin, caracteristică tinerelor fete, era mai puternică la Timéa care-şi amintise brusc de preceptul religios ce opreşte pe mahomedani să bea vin.

— Păi, ce crezi? E vin adevărat! Iar cei doi trebuie să-l bea tot. Între timp domnişoarele şi cavalerii de onoare aruncă peste capetele lor boabe de grâu fierte în miere. Ăsta-i simbolul belşugului. Vai, de-ai şti ce frumos e!

În ochii Timéii strălucea focul imaginației sale aprinse. În mintea ei toată această scenă plină de taine era jumătate mister religios, jumătate problemă de dragoste, şi de aceea toată făptura ei se înfiorase. Iar doamna Zófia râdea pe înfundate şi, pentru a nu izbucni în hohote, se îndopa mereu cu porumb fiert.

Ce straşnic mai petrecea!

Păcat însă că fu întreruptă. Răsunară paşi de bărbat ce se apropiau de uşa bucătăriei şi cineva intră. Ce grozăvie!

Acest „cineva”; nu era altul decât însuşi domnul Kacsuka.

Phii, ce se mai sperie doamna Zófia! Nu de alta, dar în picioare avea doar nişte târlici, iar şorțul îi era plin de porumb fiert! Nu ştia ce să ascundă mai întâi. Dar şi mai abitir se sperie Timéa; se speriase şi ea deşi n-avea de ce să se ruşineze.

— Iertați-mă! zise domnul Kacsuka cu familiaritatea celui care se ştie de-al casei. Uşile din față sunt încuiate şi de aceea voiam să ocolesc prin bucătărie.

— Uite ce e! țipă doamna Zófia. Athalie s-a dus în vizită, la nişte prietene. Iar slujnicelor le-am dat drumul să meargă la biserică; în toată casa suntem doar noi două. Din cauza asta am zis să stăm aici în bucătărie până se întorc servitoarele. Vă cerem iertare, domnule căpitan, că ne-ați găsit aşa, în *néglijé!*

— Nu face nimic, mamă Zófia răspunse îngăduitor căpitanul. Dacă aşa stau lucrurile, rămân şi eu aici în bucătărie.

— O! vă rog, nu pot să vă las să rămâneți aici în bucătărie! Zău dacă ştiu unde să vă poftesc să staţi, domnule căpitan…

Doamna Zófia era într-adevăr tare încurcată. În camera de musafiri nu putea să-l invite pa căpitan căci de, dumneaei era îmbrăcată ca la bucătărie; s-o trimită pe Timéa cu căpitanul lăsându-i singuri în timp ce dânsa s-ar fi îmbrăcat, ei bine, nici asta nu se cuvenea; numai că domnul căpitan, militar priceput, ştia să se descurce în orice situaţie.

— Nu mai faceți atâta caz de etichetă, mamă Zófia; uite, o să stau pe butoiaşul ăsta; e loc berechet.

Şi se aşează pe butoiaşul de lemn ce se afla vizavi de Timéa.

Nu mai rămânea decât ea doamna Zófia să scape şi de celălalt necaz: porumbul fiert. Căpitanul o scoase pe doamna Zófia şi din această încurcătură.

— Mamă Zófi, nu cumva mâncați porumb fiert? Vă rog să nu vă deranjați. Porumbul fiert e tocmai ceea ce trebuie într-o duminică după-masă. Puneți-mi şi mie un pumn de boabe aici, în şapcă. Mă dau în vânt după porumb fiert, zău aşa.

Coana Zófia fu pe drept cuvânt cucerită de căpitan văzând că într-adevăr acesta se apucă să mănânce porumbul pe care i-l turnase în chipiu, ba îl mânca necurățat şi vârând în gură câte un pumn de boabe deodată. Toate astea îl apropiară şi mai mult pe căpitan de inima stăpânei casei.

— Tocmai îi povesteam Timéii – începu să spună doamna Zófia – cam cum se-ntâmplă la botez. Asta fiindcă Timéa ținea morțiş să afle.

Timéa ar fi fost gata s-o zbughească dacă doamna Zófia ar fi spus adevărul: ei, dar nu degeaba doamna Zófia era mama unei fete de măritat! Se putea oare să nu ştie să schimbe vorba *ex tempore*[66] în faţa unui vizitator picat pe neaşteptate?

— Îi explicam cum e la botez. Şi s-a speriat. Uite cum mai tremură! l-am spus că o s-o înfăşoare şi pe dânsa în scutece, aşa cum se înfăşoară un prunc când e dus la botez şi că

[66] Pe dată (lat.).

trebuie să plângă. Ei, ei, nu te pierde cu firea că n-o să fie aşa. Am glumit. De fapt s-a speriat mai mult la gândul că în timpul botezului o să i se facă harcea-parcea pieptănătura.

A sosit timpul să spunem câteva cuvinte şi despre pieptănătura Timéii.

Timéa avea un păr minunat, lung şi des. Athalie îşi făcuse obiceiul să se distreze cu această podoabă a fetei poruncind coafezei sale să facă din părul Timéii fel de fel de coafuri, care de care mai ciudată. Uneori poruncea să-i ridice tot părul netezindu-l la tâmple şi adunându-l în creştet aidoma unui turn; alteori, coafeza o pieptăna ba cu cărare la mijloc – aşa încât pe creştetul Timéii apăreau nişte aripi de liliac – ba îi răsucea părul într-o parte şi în alta – ca nişte coarne de berbec – lăsându-i zbârlit la ceafă – ba i-l lipea tot de urechi. Athalie o silea pe Timéa să umble pieptănată cum nu umblase nimeni niciodată, să poarte nişte „construcţii" caraghioase şi ciudate, iar pentru a realiza toate acestea, coafeza folosea din plin fierul bine încins, bigudiuri, moaţe, perii şi uleiuri. Toate astea se făceau din... dragoste de rudă, iar biata copilă habar n-avea că toate coafurile acelea o sluţeau.

Domnul Kacsuka o lămuri:

— Domnişoară Timéa, nu trebuie să vă bateţi prea mult capul din pricina coafurii. V-ar sta mult mai bine dacă aţi purta părul fără atâtea zorzoane. Aveţi un păr atât de frumos încât e păcat să-l ardeţi cu fierul şi să-l îmbâcsiţi cu uleiuri. Nu-l mai lăsaţi pe mâna coafezei. E păcat pentru fiecare fir ce se pierde din acest păr minunat. Din pricina torturii ăsteia pe care dumneavoastră o numiţi coafură, părul suferă, îşi pierde strălucirea, iar firele se despică la vârf, se rup uşor şi încep să cadă de timpuriu. Dumneavoastră n-aveţi nevoie de nici o găteală de-asta, artificială. Aveţi un păr atât de frumos şi de bogat, încât pieptănându-l simplu de tot şi împletindu-l în cozi nu aţi avea nevoie de o podoabă mai frumoasă.

Foarte probabil că domnul Kacsuka spusese toate acestea doar aşa, din simpatie, din milă pentru frumosul ei păr chinuit, şi nu urmărise altceva decât să scape acea minunată podoabă de toate ciudăţeniile ce i se impuneau Timéii; dar

ecoul pe care-l produseră cuvintele lui fu mult mai puternic decât ar fi bănuit căpitanul.

De îndată ce-l auzi vorbind astfel, Timéa simți că pieptenele acela vârât în părul ei îi arde creştetul capului, aşa că abia aşteptă ca domnul Kacsuka sa plece.

De altfel căpitanul nu zăbovi mult. Se îndură de madam Zófia care tot timpul cât căpitanul stătuse acolo, se chinuise mereu să rezolve o problemă îngrozitoare; să-şi ascundă într-un fel sau altul picioarele încălțate cu târlicii aceia ponosiți. Domnul Kacsuka făgădui să mai vină chiar în ziua aceea, apoi îşi luă rămas bun şi dădu să plece. Sărută mâna mamei Zófia, iar în fața Timéii se înclină adânc.

De-abia păşi pragul că Timéa îşi smulse pieptenele cel înalt din păr, desfăcu cozile cocoțate în creştet ca un turn, şi, cât ai clipi, îşi ciufuli tot părul; apoi alergă la găleata cu apă şi începu să se spele pe cap.

— Ce faci, fato? țipă madam Zófia. Da opreşte-te odată bre! Şi lasă-ți părul aşa cum a fost pieptănat! Că acuş-acuş vine acasă Athalie şi când o să vadă ce-ai făcut o să se supere foc!

— N-are decât să se supere! răspunse copila cu îndărătnicie, storcându-şi părul clătit; apoi, aşezându-se pe un scăunel în spatele doamnei Zófia începu să-şi potrivească şuvițele zbârlite împletindu-le într-o coadă.

În inima ei încolțise îndârjirea; începuse să nu-i mai fie teamă. Cuvintele căpitanului îi dăduseră această tărie. Dorințele lui, gusturile lui erau lege pentru dânsa. Îşi împleti părul cât se poate mai simplu şi-apoi îşi făcu un coc aşa cum o sfătuise el.

Madam Zófia râdea în sinea ei, râdea pe înfundate; „s-a zăpăcit de tot copila asta!”

În timp ce Timéa îşi împletea părul, madam Zófia se apropie de dânsa şi încercă să-i intre în voie.

— Bine, bine, hai acum să-ți povestesc până la sfârşit cum e cu nunta. Oare unde m-a întrerupt mucalitul ăsta de Kacsuka? O, dacă ar fi ştiut despre ce vorbeam noi! A, rămăsesem acolo unde mirele şi mireasa beau din acelaşi pahar. În vremea asta corul şi diaconul cântă într-una *Gospodi pomilui!* Pe urmă preotul citeşte evanghelia în timp

ce naşii ţin cununiile deasupra capetelor tinerei perechi. După asta, preotul ia cununiile şi le pune din nou pe tava de argint spunându-i mirelui: „Fii preamărit precum a fost Avram, binecuvântat ca Isac şi să ai copii precum Iacob!” Apoi se întoarce către mireasă şi-i spune: „Fii preamărită cum a fost Sara, binecuvântată ca Rebeca şi să ai copii mulţi precum a avut Rachel!” După ce primesc binecuvântarea, mirele şi mireasa se sărută de trei ori în faţa nuntaşilor şi de trei ori în faţa altarului.

Timéa închise ochii vrând parcă să alunge această imagine.

*

Când sosi acasă şi văzu că Timéa îşi pieptănase altfel părul, Athalie făcu ochii mari.

— Cine ţi-a dat voie, mă rog, să-ţi desfaci părul? Unde-i pieptenele-girafă? Unde ţi-e funda? Pune-o imediat în păr!

Timéa îşi strânse buzele şi dădu din cap în semn de protest.

— Faci sau nu faci ce ti-am spus?

— Nu!

Văzând că se încăpăţânează – lucru cu totul neobişnuit – Athalie holbă şi mai avan ochii. Asta era nemaipomenit! Auzi, îndrăznea cineva să i se împotrivească? Şi cine? Tocmai copila aceea ţinută de milă, atât de supusă totdeauna, care nu de mult îi sărutase picioarele!

— Nu? zbieră ea şi păşi spre Timéa, apropiindu-şi obrazul roşu de furie de chipul alb al acesteia de parcă ar fi vrut s-o ardă cu flacăra ce-i aprinsese obrajii ei.

Madam Zófia stătea într-un colţ şi le privea cu o bucurie răutăcioasă.

— Nu ţi-am spus că Athalie o să te ia la rost când vine acasă?

Dar Timéa privi în ochii Athaliei care fulgerau de mânie şi repetă răspunsul de adineauri:

— Nu!

— Şi de ce nu? urlă Athalie. (Acum vocea ei stridentă

semăna cu vocea mamei adoptive, iar ochii bulbucați, cu ai tatălui.)

— Fiindcă sunt mai frumoasă aşa – răspunse dârz Timéa.

— Cine ți-a spus asta?

— El…

Toate cele zece degete ale mâinilor Athaliei se îndoiră ca ghearele unui vultur şi printre buzele ei frumoase scânteiară dinții încleştați. Părea gata-gata s-o sfâşie.

Dar, deodată, izbucni în râs.

Furia cumplită de care fusese cuprinsă se transformase într-un râs batjocoritor. Lăsând-o pe Timéa în plata Domnului, Athalie trecu în camera ei.

Domnul Kacsuka reveni de îndată ce se însera. Fu oprit la masă. După cină Athalie o copleşi pe Timéa cu drăgălăşenii neobişnuite.

— Ai observat, domnule căpitan, ce frumoasă e Timéa acum când nu mai are părul coafat?

— Chiar aşa-i! întări şi căpitanul.

Athalie zâmbi. Asta însemna că nu o ironie, ci o pedeapsă hărăzise copilei.

Mai rămăseseră doar două zile până la nuntă. Două zile în care Athalie fu plină de atenții şi de drăgălăşenii față de Timéa. N-o mai lăsă să meargă la bucătărie între slujnice şi porunci acestora să sărute şi mâna Timéii când intrau în cameră.

Iar doamna Zófia n-o mai scotea pe Timéa din „micuța mireasă”.

În sfârşit croitorul aduse rochia de mireasă. Cât de bucuroasă fu Timéa când o văzu! Ce mai dansă, ce mai bătu din palme!

— Hai, încearcă-ți rochia de mireasă! zise Athalie, zâmbind crud.

Copila se lăsă îmbrăcată cu acea minunată rochie brodată de propriile-i mâini. Timéa nu purta corset; pentru vârsta ei era destul de împlinit şi rochia îi venea de minune.

Cu câtă pudică mulțumire se învârti în fața oglinzii! Ah, ce frumoasă va fi în rochie de mireasă! Oare îşi închipuia ce priviri de dragoste şi admirație va culege? Îi bătea oare mai

tare inima? Năvălise oare în inima ei vreun fior fierbinte care o făcea să simtă plăcere sau durere?

O! Sunt întrebări ce nu trecură prin mintea celor care îşi râdeau de dânsa!

Camerista care o îmbrăcase îşi muşca buzele să nu pufnească în râs. Iar Athalie, cu o cruzime bine ascunsă, se ocupa de găteala copilei care nu-şi putea stăpâni bucuria năpădită de simțăminte noi ce se puteau citi cu uşurință pe fața ei albă ca marmura.

În fine Athalie aduse şi coroana de mireasă aşezând-o pe creştetul Timéii. Mirtul şi floarea albă de iasomie îi stăteau de minune.

— Tii! ce frumoasă o să fii poimâine!

Socotind în sfârşit că se distrară destul, o rugară pe Timéa să-şi scoată rochia de mireasă.

— Stai s-o încerc şi eu – spuse Athalie – să văd cum mi-ar veni şi mie ca mireasă.

Athalie fu nevoită să-şi pună corset ca rochia să i se muleze mai bine pe talie şi, pe corpul ei frumos, liniile rochiei se conturară mai evident. O gătiră apoi cu coroana de mireasă şi întocmai ca Timéa se învârti şi ea în fața oglinzii celei mari, Oftând adânc Timéa se apropie de Athalie şi, cu o voce care trăda o sinceră admirație, îi şopti:

— Ah! Eşti foarte frumoasă! Eşti tare, tare frumoasă!

Poate venise timpul să se termine farsa?

Nu! Timéa trebuia să-şi ia plata cu vârf şi îndesat; trebuia să fie pedepsită pentru că era atât de îndrăzneață, pentru că era atât de prostuță.

Amăgirea aceea batjocoritoare fu continuată toată ziua. Copila se zăpăcise cu desăvârşire din pricina aluziilor pe care le auzea. Îl pândea pe domnul Kacsuka în uşă, iar când îl zărea venind, o rupea la fugă. Se înfiora auzindu-i numele şi răspundea anapoda când era întrebată ceva. Ce mai tura-vura: toată lumea se distra pe seama ei.

Bănuia oare ceva domnul Kacsuka? Poate că da.

Îl supărau toate acestea? Poate că nu.

Poate că bănuia şi alte lucruri la care nici nu visau cei ce jucau farsa aceea şi din această pricină aştepta cu sânge rece

ziua fatală.

În ajunul nunții, Athalie îi spuse Timéii:

— Azi trebuie să posteşti. Pentru tine ziua de mâine este o zi sfântă, o sărbătoare neobişnuită. O să fii dusă în fața altarului: o să fii botezată şi pe urmă cununată. Trebuie deci să posteşti pentru a putea fi curată când păşeşti în fața altarului.

Timéa se supuse şi răbdă toată ziua de foame.

Asta, cu toate că tinerele fete au o straşnică poftă de mâncare şi organismul lor în plină creştere îşi cere drepturile; satisfacerea acestei trebuințe este de altfel singura dorință conştientă pe care o au. Dar Timéa îşi învinse această dorință. Asistă şi la masa de prânz şi la cină fără să se atingă de nimic deşi fuseseră servite înadins bucatele care-i plăceau cel mai mult.

Când trecea prin anticameră, slujnicele şi bucătăreasa o îndemnau să se înfrupte pe-ascuns din bunătățile pe care i le opriseră, zicând că nu-i cine ştie ce dacă o să calce postul, că şi-aşa n-o să afle nimeni. Timéa nu se lăsă însă ademenită; rezistă cu dârzenie. Ajută şi ea la prepararea tortelor şi a piftiei pentru nunta de a doua zi. În fața ei se aflau grămezi de delicatese care te ispiteau şi-ți stârneau pofta de mâncare; dar copila nici nu gustă măcar, deşi, dacă ar fi fost să urmeze exemplul Athaliei – care lua parte şi ea la pregătirea bucatelor – ar fi înțeles că e voie să guşti câte un pic din toate bunătățile. Ea trebuia însă să postească; când veni seara se culcă devreme, motivând că i-e frig. Şi nu mințea. Chiar după ce se vârî sub plapumă continuă să dârdâie şi nu putu să adoarmă. Ducându-se la culcare. Athalie o auzi cum tremură şi cum îi clănțăne dinții dar mai avu cruzimea să-i şoptească la ureche: „Mâine, pe vremea asta, cine ştie unde o să dormi!”

Sărmana copilă! Cum să poată ațipi, dacă toate simțămintele care la vârsta ei îşi dorm somnul lor de păpuşă fuseseră trezite înainte de vreme în inima-i de copil?

Se zvârcoli ceasuri de-a rândul; teama e vecină cu bucuria şi sumedenie de dorințe ce se ascundeau sub masca fricii de necunoscut se-nvolburau în sufletul ei. Vru să se roage, dar în desperarea ei nu fu în stare să aleagă din toate acele cărți

sfinte o rugăciune adevărată, deoarece nimeni n-o lămurise în această privință (doar şi asta era o glumă) aşa că începu să recite cu voce tare psalmul despre cele zece plăgi abătute asupra Egiptului, psalmul înspăimântător care începe cu „Mai întâi apele se prefăcură în sânge...” şi se termină cu: „...şi, în sfârşit, muriră toți noii născuți...!”

Iar Athalie, era îndeajuns de crudă pentru a continua să râdă în sinea ei de biata copilă; şi era atât de lipsită de suflet încât nu catadicsea să-i spună măcar: „Nu asta-i rugăciunea, ci cealaltă care începe cu cuvintele: «Tatăl nostru...» Hai s-o spunem împreună!” Şi s-o fi spus împreună cu Timéa până la versetul „...şi ne izbăveşte de cel rău,..” Asta pentru că, oricum, seara aceea era seara din ajunul nunții ei şi, în aşteptarea nunții, nu strică să te rogi chiar dacă eşti mireasă atât de bogată şi frumoasă ca Athalie!

Zorile o găsiră pe Timéa cu nervii încordați la maximum; nu putuse să ațipească toată noaptea; de aceea spre ziuă fu cuprinsă de un somn adânc, profund şi amorțitor din care se trezi târziu de tot, cu toate că în dimineața aceea nenumărate zgomote tulburau liniştea din juru-i. Nu se trezi deşi ştia că ziua aceea era ziua nunții ei!

Athalie porunci servitoarelor să tragă perdelele la geamuri pentru ca-n odaie să fie întuneric şi s-o lase pe Timéa să doarmă până ce ea, Athalie, va fi gătită cu rochia de mireasă.

Dar această gătează cerea vreme îndelungată. Athalie voia să apară în toată splendoarea frumuseții ei. O mulțime de rude şi clienți din cele mai depărtate județe venise să petreacă la nunta unicei fiice a bogătaşului Brazovics, la nunta unei fete atât de frumoase că nu-i găseai pereche în şapte județe.

Nuntaşii începuseră să se adune în casa lui Brazovics. Mama miresei, coana Zófia, era şi ea încorsetată într-o rochie nouă şi – ceea ce era şi mai rău – avea şi pantofi noi, din pricina cărora dorea din ce în ce mai mult ca ziua aceea să se sfârşească cât mai repede.

Apăru şi mirele; politicos ca totdeauna şi senin – seninul acela care nu trăda niciodată nimic; politețea era pentru dânsul un fel de platoşă sub care-şi ascundea simțămintele.

Căpitanul adusese şi buchetul miresei. Pe vremea aceea cameliile erau încă necunoscute; buchetul miresei era alcătuit din trandafiri de diferite culori. Domnul Kacsuka făcu un compliment spunând că adusese trandafiri unui trandafir; drept răsplată, un surâs mândru înflori pe chipul nespus de strălucitor al Athaliei.

Lipseau doar două persoane: Timéa şi domnul Brazovics; toată lumea însă îl aştepta din ce în ce mai neliniştită pe acesta din urmă.

Despre tatăl Athaliei se ştia că plecase cu trăsura încă dis-de-dimineață la domnul guvernator, în cetate, şi toți aşteptau nerăbdători întoarcerea lui. Până şi mireasa se apropiase de câteva ori de fereastră, vrând să vadă dacă nu cumva se zăreşte trăsura tatălui ei. Numai mirele era calm.

...Dar unde putea să fie domnul Brazovics?

În ajun, spre seară, fusese foarte bine dispus. Petrecuse cu prietenii şi invitase la nuntă pe toți cunoscuții; ba, în puterea nopții, s-apucase să bată în geamul domnului Kacsuka şi în loc de „bună seara" îi strigase: „Cei o sută de mii de forinți sunt pregătiți pentru mâine!"

Şi-avea toate temeiurile să fie bine dispus.

Guvernatorul cetății îi făcuse cunoscut că planul fortificațiilor fusese aprobat în întregime de către consiliul de miniştri şi că se ordonase executarea exproprierilor; ba mai mult, pentru terenurile de la Csalloköz se şi plătiseră banii; că şi celelalte terenuri erau expropriate şi că în noaptea următoare trebuia să sosească ordinele de plată semnate de ministru. Era ca şi cum ai fi avut banii în buzunar.

În zori domnul Brazovics nu mai avu răbdare să aştepte ora de primire ci se înființă cu mult mai devreme în anticamera guvernatorului ca nu cumva vreun nepoftit să răpească timpul acestuia. Guvernatorul nu-l lăsă să aştepte ci îl pofti imediat înăuntru.

— E un mic bucluc – îl anunță el pe Brazovics, după ce acesta intră.

— Bine că nu-i unul mare.

— Ai auzit vreodată de *Staatsrath*[67]?

— Nu, niciodată.

— Nici eu. De cincisprezece ani nimeni n-a mai pomenit despre el. Dar vezi, cu toate acestea *statsrath*-ul există şi-acum a binevoit să dea semne de viaţă. După cum ţi-am spus, consiliul de miniştri a hotărât construirea tuturor fortificaţiilor şi exproprierile necesare pentru ridicarea acestora. Nu se ştie încă de unde a picat un denunţ care dă în vileag unele afaceri care, cică, ar păgubi statul. Consiliul de miniştri nu putea să se compromită revenind asupra hotărârii. Aşadar a fost convocat *Staatsrath*-ul, organul despre care de cincisprezece ani nimeni nu ştie altceva decât că membrii săi primesc un salariu anual şi rechizite de birou. Problema respectivă a fost deci trimisă în faţa acestei instanţe. Iar aceasta, a rezolvat-o tare înţelept; în principiu a aprobat hotărârea guvernului, practic însă, a retezat-o în două. Terenurile necesare fortificaţiilor de la Csalloköz vor fi expropriate imediat, în timp ce terenurile pentru fortificaţiile de la Monostor vor fi luate de stat abia după ce se vor termina cele de la Csalloköz; or asta ar putea să dureze optsprezece-douăzeci de ani. Aşadar proprietarii n-au încotro şi trebuie să aştepte până atunci sosirea ordinelor de plată. La revedere, domnule Brazovics!

Auzind vestea aceasta, domnul Brazovics nu fu în stare să scoată nici un cuvânt. Cui i-ar fi trăsnit prin minte că după ce toţi miniştri fuseseră câştigaţi putea să mai apară şi un *Staatsrath şi* că tocmai acum când toţi erau interesaţi să ciupească din visteria statului, o să se ivească un nebun care să cârtească împotriva propriilor lui interese?

Nu exista nici o scăpare!

Cei o sută de mii de forinţi pe care îi aştepta erau pierduţi; dar erau pierduţi şi ceilalţi o sută de mii de forinţi care fuseseră zvârliţi pe nişte terenuri nefolositoare, pe care nu le putea vinde şi care din clipa aceea nu mai făceau doi bani. Când această ultimă speranţă se prefăcu în scrum, domnul Brazovics îşi văzu toată citadela dărâmându-se. Casa cu etaj,

---

[67] Consiliul de stat (germ.).

minunata lui casă boierească, corăbiile pline cu mărfuri, biserica scăldată în lumină şi cu nuntaşii îmbrăcaţi sărbătoreşte – totul, dar totul deveni pentru el o *fata morgana*[68] care, împreună cu imaginea nebuloasă a cetăţii de la Monostor, aştepta doar un vânt s-o împrăştie ca pe un fum, un nor care să întunece soarele şi astfel să nu mai rămână nimic din ea.

Când ieşi din biroul guvernatorului, domnul Brazovics avu impresia că soldaţii care stăteau de gardă la uşă aveau câte două căşti pe cap şi două puşti pe umăr, că geamurile clădirii dansau, că întreg coridorul se ridicase ca un povârniş de munte şi că pereţii stăteau gata-gata să se prăbuşească asupră-i...

*

„Ah! Iat-o pe Timéa!"

Timéa dormise în sfârşit destul; se trezise târziu şi, bâjbâind prin semiobscuritatea camerei cu perdelele trase, ameţită încă de somnul adânc care o cuprinsese, îşi îmbrăcă fără prea mult dichis rochia şi, negăsind pe nimeni în camerele alăturate, ieşi clătinându-se în sala unde o îmbrăcau pe Athalie.

Abia când intră în încăperea aceea strălucitoare plină de glastre cu flori şi daruri de nuntă îşi veni în fire şi-şi dădu seama că era ziua nunţii.

Şi-abia când îl zări pe domnul Kacsuka cu buchetul miresei în mână o străfulgera gândul că omul pe care-l vedea era mirele. Iar când privi spre Athalie, îşi zise: „Uite, asta-i rochia mea de mireasă". Rămăsese cu gura căscată, cu ochii larg deschişi şi expresia de pe buzele ei n-aducea nici a râs, nici a plâns.

Servitoarele, musafirii şi doamna Zófia nu-şi mai puteau stăpâni hohotele. Iar Athalie se îndreptă spre ea cu aerul unei prinţese care-şi dă ifose şi, luând în mâna ei înmănuşată în alb bărbia fină a copilei, îi spuse zâmbind:

---

[68] Miraj, iluzie optică.

— Azi, micuța mea, eu voi merge la cununie; tu n-ar fi rău să mai mergi la şcoală, să mai aştepți vreo cinci ani şi-apoi să vrei să te măriți ...dacă s-o găsi cine să te ceară.

Auzind aceste cuvinte, femeile nu-şi mai putură stăpâni râsul. Tineri şi bătrâni începură să chicotească, să facă haz de biata copilă care se lăsase păcălită în asemenea hal!

Iar Timéa stătea acolo, înțepenită, lăsând să-i atârne mâinile împreunate. Nici nu roşi, nici nu deveni mai albă. Poate că nici nu ştia cum se cheamă senzația pe care o încerca în clipa aceea.

Athalie simți instinctiv că această crudă farsă n-avea darul s-o facă mai frumoasă: vru, aşadar, să uşureze pedeapsa.

— Hai, vino aici, Timéa! i se adresă copilei. Uite, te-am aşteptat. Vino şi prinde-mi vălul.

Vălul de mireasă!

Timéa apucă vălul cu degetele înțepenite şi se apropie de Athalie. Vălul trebuia prins cu o săgeată de aur ce se înfigea în cocul Athaliei.

Dar mâinile Timéii tremurau, iar săgeata aceea de aur era tare îndărătnică. Nu voia nicidecum să treacă prin coc. La o mişcare de nerăbdare a Athaliei vârful tocit al săgeții atinse puțin capul frumoasei mirese.

— Ei, nepriceputo! strigă Athalie enervată şi se grăbi să-i dea Timéii peste mână.

Sprâncenele Timéii tresăriră. Să fie certată şi lovită tocmai în această zi şi tocmai în fața căpitanului! Două boabe mari de lacrimi izvorâră din ochii ei. Două lacrimi ce se rostogoliră de-a lungul obrajilor săi albi.

Şi poate că tocmai aceste două lacrimi înclinară balanța pe care o ține în mână cel ce împarte dreptatea şi cântăreşte fericirea şi nenorocirea.

Athalie vru să-şi justifice graba dând vina pe tulburarea ei febrilă. Cu câteva clipe înainte de nuntă mireasa are tot dreptul să fie un pic capricioasă, iritată. Poftim: naşii, domnişoarele şi cavalerii de onoare sunt aici, iar tată miresei ia-l de unde nu-i!

Într-adevăr, toți erau nelinişțiți; numai mirele nu-şi pierduse răbdarea.

De la biserică li se trimise vorbă că preotul era pregătit şi că aştepta nuntaşii; clopotele bătuseră aşa cum se obişnuieşte când e vorba de un protector bogat. Athalie gâfâia de ciudă că tată-său nu mai venea. Solie după solie plecase în cetate după dânsul.

Dar iată că prin fereastră se zări apropiindu-se trăsura acestuia.

Brazovics sosea în sfârşit.

Mireasa se duse încă o dată în faţa oglinzii, să vadă dacă îi stăteau bine cutele vălului, îşi aranjă din nou brăţările şi şiragul de perle ce-i înconjura gâtul de Junonă[69]. Deodată, pe scări se auzi un duduit ca şi cum o mulţime de oameni ar fi urcat tropăind. Şi, imediat, de pe sală, răsunară voci înspăimântate, pline de o groază înăbuşită. Neliniştiţi, invitaţii dădură năvală afară.

Domnişoarele de onoare şi prietenele Athaliei se repeziră şi ele grămadă să vadă ce se întâmplase. Şi, ca un făcut, nimeni nu venea înapoi, nimeni nu se mai întorcea să dea vreo veste.

La un moment dat Athalie o auzi pe doamna Zófia ţipând. Dânsa răcnea însă chiar când vorbea încet!

— Nu vrei să te duci să vezi ce s-a întâmplat? se adresă Athalie logodnicului ei.

Căpitanul ieşi; mireasa rămase în cameră doar cu Timéa.

Şoaptele de groază înăbuşită, şoaptele acelea ciudate creşteau. Athalie simţea că o cuprinde neliniştea.

Dar iată-l pe mire.

Căpitanul apăru în prag şi, oprindu-se acolo, îi spuse logodnicei sale:

— Domnul Brazovics a murit!...

Înspăimântată, mireasa întinse braţele să se prindă de ceva; o clipă mai târziu se prăbuşi leşinată. Dacă Timéa n-ar fi prins-o în cădere Athalie şi-ar fi zdrobit capul de masa de marmură mozaicată.

Faţa frumoasei şi mândrei mirese se făcuse mai albă decât a Timéii, iar Timéa, în timp ce ţinea în poală capul Athaliei,

---

[69] Zeiţă din mitologia greacă, fiica lui Saturn, protectoarea căsătoriilor.

se gândea: „Uite, uite cum zace în praf rochia de mireasă!”

Mirele rămăsese în prag privind îndelung chipul Timéii; apoi se întoarse şi, profitând de învălmăşeală, părăsi casa.

Nu mişcase măcar un deget pentru a-şi ridica mireasa.

Timéa

„Uite cum zace în praf rochia de mireasă!...”

În loc de nuntă, priveghi.

Şi în loc de rochie de mireasă brodată, rochie de doliu.

Rochie de culoare neagră care face ca bogatul şi săracul să fie la fel. Athalie şi Timéa aveau rochii la fel: negre.

Ei, dacă doliul ar însemna doar o rochie neagră!

Dar odată cu moartea neaşteptată a lui Brazovics Athanaz năvăli în casă un şir întreg de nenorociri, aşa cum sentâmplă iarna când, în ajunul viscolului, pe acoperişuri sensşiră sumedenie de ciori.

Primul croncănit: logodnicul înapoie inelul şi nu apăru la înmormântare, nici măcar aşa, de formă, pentru a oferi braţul miresei pe jumătate leşinate care, până la cimitir merse pe jos în urma sicriului deoarece în acest oraş mic se pretinde rudelor răposatului, bogate sau sărace să-şi petreacă mortul până la cimitir mergând pe jos, cu capul descoperit şi într-o tăcere smerită.

Fără-ndoială că se găsiră şi oameni care condamnară purtarea domnului Kacsuka şi respinseră argumentele căpitanului care spunea că din moment ce domnul Brazovics nu-şi ţinuse promisiunea în legătură cu zestrea de o sută de mii de forinţi, ei bine, mirele putea şi el să se considere scutit de orice obligaţii.

Mde! Oamenii judecă destul de îngust pentru a nu admite nici un fel de scuză când cineva dă bir cu fugiţii în halul ăsta.

...Iar ciorile se înşirau din ce în ce mai multe pe acoperişul

casei Brazovics. Creditorii începură să dea buzna pretinzând banii împrumutați.

Şi iată că tot castelul din cărți se prăbuşi.

De îndată ce primul creditor deschise acțiunea, toată casa Brazovics începu să se năruie. Avalanşa porni şi nu se mai opri decât în fundul prăpastiei. Se adeveri ceea ce bănuise mirele care ştersese putina: situația averii domnului Brazovics era atât de încâlcită, se compunea din atâtea afaceri în aparență rentabile şi de fapt nerentabile, din atâtea calcule greşite, datorii necunoscute şi câştiguri imaginare încât, când începură să se clarifice lucrurile, se dovedi nu numai faptul că întreaga avere era neîndestulătoare pentru a acoperi datoriile, dar şi faptul că Brazovics cheltuise chiar şi sumele ce-i fuseseră încredințate pe cuvânt de onoare: averea unor orfani, banii pentru nişte aşezăminte bisericeşti, fondurile unor spitale, cauțiunile căpitanilor săi de vas, bani destinați lucrărilor comunale; valul trecuse peste acoperişul casei. Şi-acest val fu plin de nenorociri, de mâl, de ruşine.

Timéa pierduse şi ea toată averea. Ceea ce aparținea orfanei nu fusese intabulat pe nici o proprietate imobilă.

Apoi începu să plouă în fiecare zi cu avocați şi portărei; aceştia sigilară toate dulapurile şi tot mobilierul ce se afla în casă şi, fără să mai întrebe cucoanele – altădată atât de năzuroase – dacă le e îngăduit să vină în vizită, dădeau buzna la orice oră din zi, se foiau de-a lungul şi de-a latul camerelor, ba îl mai şi înjurau şi-l blestemau pe răposat fără să se sinchisească de prezența doamnelor îndoliate şi fără să le întrebe dacă li se îngăduie să țipe după pofta inimii. Luară la rând tot ce găsiră în casă, cântărind valoarea fiecărui lucru, a tablourilor cu ramă sau fără ramă, a rochiei de mireasă fără mireasă.

Apoi fixară şi afişară pe poartă sorocul scoaterii la licitație a tot, dar absolut a tot – chiar şi a acelei frumoase rochii de mireasă. După ce va fi vândută şi casa, cei ce o locuiau puteau să plece încotro vedeau cu ochii, iar frumoasa Athalie putea să se zgâiască la cer şi să se întrebe de va găsi o piatră de care să-şi rezeme capul să doarmă.

Într-adevăr, de ce altceva ar fi putut să-şi rezeme capul

Athalie?

Era orfana unui escroc falit, o orfană care pierduse totul – până şi buna reputație – o ființă care nu se mai putea bizui pe nimeni în lumea asta, nici pe ea însăşi.

Din toată bogăția nu-i rămăseseră decât două obiecte de valoare la care ținea mult şi pe care le ascunsese spre a nu-i fi sechestrate: o sticluță de calcedonie[70] şi inelul înapoiat de logodnic.

Athalie ascunse cutiuța aceea de calcedonie în buzunarul rochiei şi, în timpul nopții, când rămase singură o scoase şi privi comoara închisă întrînsa.

Comoara nu era altceva decât o colecție de otrăvuri pe care Athalie şi-o procurase mai demult, dintr-un ciudat capriciu, cu prilejul unei călătorii în Italia. Fiind în posesia acestei comori devenise foarte încăpățânată. Îşi închipuia că la cea mai mică neplăcere pricinuită de cineva, va fi în stare să-şi pună capăt zilelor. De aceea îşi tiranizase şi părinții, şi iubitul. Dacă nu i se făcea pe plac, avea la-ndemână cutiuța cu otrăvuri şi nu trebuia decât să aleagă pe aceea care ucide mai repede, şi cel care nu-i făcea pe plac o găsea moartă.

Şi-acum iată, marea ispită sosise! O aştepta o viață amară, o viață searbădă, fără nici o bucurie. Tatăl îşi nenorocise copila, iar iubitul îşi părăsise logodnica.

Athalie se sculă din pat şi, privind în cutiuța deschisă, începu să caute printre otrăvurile de tot soiul.

Şi deodată înțelese că-i era frică de moarte, că n-avea tăria să-şi ia singură viața!

Îşi privi chipul în oglindă şi rămase pe gânduri. Cât de frumoasă era! Nu, n-avea curajul să nimicească atâta frumusețe.

Închise deci cutiuța şi-o ascunse. Nu era în stare să se otrăvească cu nici una din acele otrăvuri.

Scoase atunci cealaltă comoară: inelul. Şi în acesta era otravă.

O otravă şi mai ucigătoare. O otravă care ucide sufletul. Ei, da! din asta avu curajul să bea la nesfârşit, până simți că-i

---

[70] Amestec de cuarț cristalizat şi amorf de culoare albăstrui-translucidă.

gata să-şi piardă mințile. Pe omul căruia îi dăduse inelul îl îndrăgise. Dar asta-i prea puțin spus: îl iubise la nebunie.

Cutiuța cu otravă fusese rău sfetnic; inelul, unul şi mai rău.

Athalie începu să se îmbrace. Nu mai era cine s-o ajute la îmbrăcat deoarece toți servitorii părăsiseră casa. Doamna Zófia şi Timéa dormeau în camera servitoarei, căci pe uşile camerelor de primire se aflau pecețile judecătoriei. Athalie n-o trezi nici pe Timéa, nici pe madam Zófi, ci se îmbrăcă singură.

Cât să fi fost oare ceasul? Nu putea şti: de când aflaseră că şi acele minunate ceasornice vor fi scoase la licitație, nimeni nu le mai întorsese. Acele unuia arătau că ziua abia începea, acele celuilalt că ziua e pe sfârşite.

Putea să fie orice oră: Athalie căută cheia de la poartă şi se strecură afară din casă; în urma ei uşile rămaseră date de perete. Hoții n-aveau ce să mai fure.

Ajunsă afară, porni de una singură de-a lungul străzii întunecoase. Orice s-ar spune, pe vremea aceea străzile din Komárom erau tare întunecoase. În tot oraşul pâlpâiau doar trei felinare: unul în fața statuii Sfintei Treimi, altul în poarta primăriei şi al treilea la postul principal de strajă.

Athalie se îndreptă spre parcul „Anglia”. Acesta era situat între oraş şi cetate şi avea o faimă proastă. Era un parc întunecos unde se aciuiau în timpul nopții tot felul de femei care mai de care mai fardată, lipsite de adăpost din clipa în care erau date afară din cârciumile ce se aflau în „Piața mică”. Fără-ndoială că Athalie ştia că trecând pe lângă „Anglia” va fi obligată să dea ochii cu astfel de femei. Dar asta n-o înspăimânta. Otrava pe care-o sorbise din inelul acela de aur o lecuise de frica ce i-ar fi pricinuit-o întâlnirea cu aceste ființe sortite pierzaniei. Omul se teme de noroi cât timp nu s-a murdărit.

În colț, lângă parc, stătea o santinelă. Athalie trebuia să se furişeze să nu fie zărită pentru că altfel, văzând o umbră care se apropia, soldatul ar fi strigat: „Cine e?”

Înspre piață, casa din colț avea un lung cerdac susținut de stâlpi; în timpul zilei sub acest cerdac stăteau precupețele

care vindeau pâine. Athalie se furişă pe sub acest cerdac. În graba ei se împiedică de ceva. O femeie îmbrăcată în zdrențe stătea culcată cle-a curmezişul drumului: era beată. Simțind lovitura, femeia începu s-o ocărească cum îi venea la gură. Dar Athalie păşi mai departe, fără să se sinchisească.

Athalie respiră uşurată abia după ce trecu colțul şi intră în parcul întunecos unde dispărea până şi palida lumină ce o revărsa felinarul de la postul principal.

Printre tufele de liliac străluci un ochi de geam luminat. Luminița aceea o călăuzi spre locuința căpitanului.

Athalie apucă ciocănaşul cu cap de leu ce se afla la poarta cu vulturul cu două capete; vru să ridice ciocănaşul pentru a bate uşor în poartă, dar mâna îi tremură. Izbuti totuşi să-l ridice.

Ordonanța ofițerului apăru de-ndată şi-i deschise.

— Domnul căpitan e acasă? întrebă Athalie.

Flăcăul rânji şi dădu din cap – ceea ce voia să însemne că cel căutat se află înăuntru. O văzuse de multe ori pe Athalie. Primise mulți bani din frumoasele ei mâini când dăduse drăgălaşei domnişoare buchete de fiori şi fructe timpurii, daruri din partea căpitanului.

Căpitanul nu se culcase încă; lucra.

Avea o cameră modest mobilată, fără obiecte de lux. Pe pereți erau hărți, pe masă tot felul de tratate şi instrumente de inginerie; cel care intra în cameră era izbit de simplitatea şi sobrietatea cu adevărat militară şi de un miros puternic de fum de pipă ce se îmbibase în mobilă, în cărți, ba chiar şi în pardoseală; era un miros amărui care stăruia în odaie chiar când nu se fuma.

Athalie nu văzuse niciodată camera căpitanului. Locuința unde acesta trebuia s-o ducă în ziua nunții fusese cu totul altfel mobilată, numai că locuința aceea împreună cu mobilele dintrînsa fusese sechestrată de portărei chiar în ziua fatală. În camera aceasta, Athalie privise doar prin geam – în după-amiezele când *Platzmusik*[71] cânta în parc, iar ea trecea pe-acolo însoțită de mama sa,.

---

[71] Muzica orăşenească ce cânta în piețe. (germ.).

Domnul Kacsuka fu foarte mirat. Nu aştepta vizita unei femei. Contrar regulamentului militar trei din nasturii uniformei sale violete erau descheiați, ba îşi scosese şi cravata din păr de cal să poată lucra mai în voie.

Athalie se oprise în uşă; stătea cu capul plecat, cu brațele atârnându-i lipsite de vlagă.

Căpitanul se grăbi s-o întâmpine:

— Pentru Dumnezeu, domnişoară? Ce-ați făcut? Cum de-ați venit aici?

Athalie nu putea să vorbească; i se aruncă la piept şi începu să plângă desperată.

Căpitanul n-o îmbrățişă însă.

— Stați jos, domnişoară – îi spuse el, conducând-o pe Athalie spre o canapea simplă, îmbrăcată în piele.

După asta, prima grijă a căpitanului fu să-şi pună cravata de păr de cal şi să-şi încheie până sus vestonul. În sfârşit trase un scaun mai aproape de canapea şi se aşează în fața Athaliei:

— Ce-ați făcut, domnişoară?

Athalie îşi şterse lacrimile şi, cu ochii ei strălucitori, privi îndelung în ochii căpitanului ca şi când ar fi vrut să-i spună mai întâi cu ochii motivul venirii ei. Oare nu înțelegea?

Nu, căpitanul nu înțelegea.

Fiind nevoită să vorbească, începu să tremure în aşa hal încât de-abia se puteau desluşi cuvintele de gemete:

— Domnule! Pe vremea când eram fericită ai fost foarte bun cu mine. A mai rămas ceva din bunătatea asta?

— Desigur, domnişoară – răspunse Kacsuka, cu o politețe rece – voi rămâne pe veci prietenul şi admiratorul dumneavoastră. Nenorocirea care v-a lovit pe dumneavoastră m-a lovit şi pe mine fiindcă şi unul şi altul am pierdut totul. Şi eu sunt desperat că nu găsesc nici o idee salvatoare, care să mă ajute să-mi realizez visul de care s-a ales praful. Cariera mea îmi pune condiții foarte grele, pe care nu le pot îndeplini. În tagma noastră, săracul n-are dreptul să se însoare.

— Ştiu – începu Athalie. Nici prin gând nu mi-a trecut să vă amintesc acest lucru. Acum suntem foarte sărace, dar

soarta noastră s-ar putea schimba în bine. Tatăl meu are un unchi bogat la Belgrad, un unchi pe care o să-l moştenim şi atunci vom fi iarăşi bogate. Până atunci, eu vă voi aştepta. Aşteptaţi-mă şi dumneavoastră. Luaţi-vă inelul de logodnă înapoi, duceţi-mă la mama dumneavoastră şi lăsaţi-mă acolo ca pe o logodnică; o să vă aştept până când veţi putea veni să mă luaţi; iar până atunci mama dumneavoastră o să aibă în mine o fată ascultătoare.

Domnul Kacsuka oftă atât de adânc încât aproape că stinse lumânarea; apoi luă de pe masă compasul:

— O, domnişoară, lucrul acesta este cu neputinţă. Dumneavoastră n-o cunoaşteţi pe mama. E o femeie ambiţioasă şi are o fire cu care nu te poţi împăca. Trăieşte din pensia ei, destul de mică de altfel şi nu iubeşte pe nimeni. N-aţi avut de unde să ştiţi câte certuri au fost între mine şi mama din pricina logodnei mele. Mama, născută baroneasă, n-a fost niciodată de acord cu logodna aceasta. De aceea nici n-a venit la nuntă. Nu pot să vă duc la dânsa. M-am împotrivit voinţei ei de dragul dumneavoastră.

Athalie gâfâia; avea faţa aprinsă; luă în mâinile sale mâna stângă a logodnicului necredincios – mâna de pe care lipsea inelul – şi-i şopti încet, atât de încet încât nici pereţii şi nici cărţile să n-o audă, să n-o poată trăda vreodată:

— Dacă v-aţi împotrivit mamei dumneavoastră de drăgul meu, atunci şi eu mă voi împotrivi întregii lumi... pentru dumneavoastră.

Domnul Kacsuka nu se uită în ochii atrăgători ai frumoasei fete, ci cu compasul pe care-l avea în dreapta, continuă să deseneze tot felul de figuri geometrice pe masă, ca şi cum cu ajutorul sinusurilor şi al cosinusurilor ar fi putut afla care-i deosebirea între nebunie şi dragoste. Fata continuă să şoptească:

— Mă simt atât de umilită încât nicio ruşine nu poate să mă zvârle mai jos decât sunt. Nu mai am nimic de pierdut pe lumea asta decât pe dumneata. Dacă n-ai fi dumneata, m-aş fi sinucis de mult. Nu-mi mai aparţin; sunt a dumitale. Porunceşte-mi ce vrei. Mi-am pierdut minţile şi nu-mi pare rău. Dacă vrei, ucide-mă; n-o să scot nici un geamăt.

Oare ce răspuns găsi domnul Kacsuka auzind aceste cuvinte pline de patimă?

— Domnişoară Athalie, o să vă vorbesc cât se poate de sincer. Ştiți bine că sunt un om cinstit.

Athalie nu-l întrebase acest lucru.

— Un om cinstit, un cavaler, nu se foloseşte de nenorocirea unei femei pentru a-şi satisface poftele josnice. Sunt gata să vă dau un sfat bun ca prieten şi ca admirator al dumneavoastră, Mi-ați spus că aveți un unchi la Belgrad. Duceți-vă la el. Vă este rudă apropiată şi, de bună seamă, vă va primi cu brațele deschise. Vă dau cuvântul meu de cavaler că n-o să mă însor şi că până ne vom reîntâlni, voi păstra în suflet aceleaşi sentimente pe care le am acum şi pe care le-am avut de ani de zile față de dumneavoastră

Domnul Kacsuka nu mințea făcând aceste făgăduieli.

Dar chipul lui trăda altceva; ceva ce Athalie putea să înțeleagă uşor deşi nu fusese rostit: că nici în clipa aceea şi nici cu ani în urmă căpitanul n-o iubise pe ea, ci pe cealaltă or, din moment ce şi cealaltă sărăcise şi devenise o cerşetoare, ei bine, căpitanul avea suficiente motive să-şi dea cuvântul de onoare că n-o să se însoare.

Iată ce putu să citească Athalie în privirea rece a fostului ei logodnic. Şi-atunci o străfulgeră un gând. Cu ochii scăpărători, îl întrebă pe bărbatul din fața ei:

— O să veniți mâine să mă conduceți la Belgrad, la unchiul meu?

Domnul Kacsuka se grăbi să-i răspundă:

— Cu plăcere. Acum însă duceți-vă acasă. Cine v-a însoțit până aici?

— Am venit singură.

— Ce curaj! Şi cine o să vă ducă înapoi?

— Dumneavoastră nu puteți face asta! îi răspunse Athalie, cu amărăciune. Dacă ne-ar vedea cineva împreună, şi încă la ora asta, ar fi vai de reputația dumneavoastră! Cât mă priveşte, eu nu mă tem! Doar v-am spus că nu mai am nimic ce aş putea pierde.

— Ordonanța mea o să vă întovărăşească de la distanță.

— Să nu facă una ca asta! S-ar putea să-l prindă patrula

şi-i ştiut că soldaţii n-au voie să umble pe stradă după ora stingerii. O să ajung şi singură acasă. Deci, pe mâine!

— La ora opt o să fiu la dumneavoastră.

Athalie se înfăşură în mantia-i neagră şi plecă grăbită, mai înainte ca domnul Kacsuka să fi avut vreme să-i deschidă uşa.

Ieşind din camera căpitanului, Athalie avu impresia că domnul Kacsuka se grăbise să-şi agaţe sabia la şold; voia oare s-o însoţească de la distanţă? Neştiind ce să creadă, se opri în colţul parcului „Anglia"; dar nimeni nu venea în urmă-i.

Porni spre casă mergând grăbită prin noapte. Şi, în timp ce-şi zorea paşii, îşi făcu un plan. O, s-ajungă măcar să stea cu căpitanul în trăsură, s-ajungă cu el la Belgrad şi-atunci, atunci o să vadă el că nici o putere din lume n-o să-l mai scape!

Trecând pe sub cerdacul casei susţinut de stâlpi, se poticni iarăşi de femeia care stătea culcată jos. De data asta femeia nu se mai trezi şi nu mai înjură. Nenorocita era cufundată într-un somn adânc!

Dar abia ajunse Athalie în faţa casei lor, că un gând înspăimântător făcu să-i îngheţe inima înfierbântată: dacă fostul ei logodnic se grăbise să-i făgăduiască c-o va însoţi la Belgrad numai pentru a scăpa de dânsa? Şi dacă a doua zi n-o să vină nici la opt şi nici mai târziu? Aceste gânduri negre i se învolburau în minte în timp ce orbecăia pe scările întunecoase şi străbătea terasa înaintând pe dibuite. „Dacă nu vine?"

O gelozie chinuitoare o tortura.

Ajungând în antreu căută bâjbâind lumânarea şi cremenea lăsate pe masă. În loc să dea peste ceea ce căuta, dădu peste un cuţit.

Un cuţit de bucătărie bine ascuţit şi cu mâner de os. Şi ăsta putea să lumineze prin întuneric.

Înşfăcă strâns cuţitul şi trecu prin încăperea întunecoasă. Dinţii îi clănţăneau.

Ah! dacă ar împlânta cuţitul în inima fetei aceleia cu faţa albă în timp ce aceasta doarme în patul de alături, ar ajunge

amândouă acolo unde trebuiau să ajungă! Ar condamna-o la moarte deci şi pe ea, găsind astfel poarta prin care să iasă din lumea aceasta.

Ah, ar fi de ajuns doar o lovitură de cuțit, o lovitură în locul unde pe perna albă se odihneşte chipul acela alb!

Numai că Timéa nu dormea acolo.

Athalie îşi veni în fire abia când – după ce intrase în dormitorul ei şi se îndreptase spre patul Timéii – îşi aminti că fata dormea în odaia servitoarei împreună cu doamna Zófia.

Şi atunci scăpă cuțitul din mână simțind că o cuprinde frica.

Din clipa aceea începu să-şi dea seama cât de singură era; cât de întuneric era în jurul ei, şi în sufletul ei!

Se trânti îmbrăcată pe pat şi încercă să se roage.

Dar în loc de rugăciune îşi aduse aminte de versetele acelea ce grăiau despre pedepsele dumnezeieşti trimise asupra Egiptului, versete pe care Timéa înfricoşată le rostise în noaptea dinaintea nunții şi din pricina cărora Athalie făcuse atâta haz pe seama ei. Versetele acelea îi răsunau în urechi: „...lacuri de sânge, broaşte, nori de lăcuste, grindină, ciumă, cangrene!!!"

„Cerul şi pământul se întunecară!!..."

„...Şi, în sfârşit, muriră toți noii născuți!!!"

Cu toate că închisese ochii, Athalie avea mereu în față plăsmuirile acelea îngrozitoare şi, chiar după ce se prăbuşi într-un somn de moarte, imaginile acelea o urmăriră şi-n vis: lacuri de sânge, broaşte, nori de lăcuste, grindină, ciumă, cangrene, beznă lipicioasă, vâscoasă şi grea ca plumbul, uciderea noilor născuți!...

Athalie fu trezită din acest somn adânc şi istovitor de bubuitul tobelor. Tocmai visa că o tânără femeie care-şi ucisese rivala era dusă la eşafod; o vedea cum stă în genunchi în timp ce paloşul atârna deasupra capului ei; judecătorul citeşte sentința: „Dumnezeu s-o ierte!"

Tobele încep să bată... şi Athalie se deşteptă.

Erau tobele care vesteau licitația.

Începea licitația oficială.

Ah! răsunau mai înfiorător decât cele care dau de veste

paloşului să lovească!

Să auzi cum strigă în gura mare înşirând unul după altul lucrurile pe care le cunoşti, care ți-au fost atât de familiare, pe care le-ai îndrăgit, pe care ieri le socoteai încă ale tale! „O dată, de două ori!... Cine oferă mai mult?" Şi-apoi... „de trei ori!" Darabanele răpăie, paloşul cade!

Şi din nou acelaşi ritual: o dată, de două ori!... Cine oferă mai mult?..."

Athalie îşi îmbracă rochia de doliu – doar aceasta îi mai rămăsese – şi porni să caute pe vreunul de-ai casei. De fapt, în toată casa nu se afla decât maică-sa şi Timéa, singurele ființe pe care putea să le caute. Fără îndoială că erau la bucătărie.

Se sculaseră de mult şi se şi îmbrăcaseră.

Doamna Zófia era cât o butie.

Ştiind că rochiile îmbrăcate de persoanele în cauză nu se sechestrează, îşi pusese pe ea vreo douăsprezece, ba mai ascunsese şi câteva şervețele şi linguri de argint în buzunare. De-abia mai putea să se mişte. Timéa avea rochia ei de toate zilele, o rochie simplă, sărăcăcioasă. Tocmai încălzea pe plită cafeaua şi laptele.

Când o văzu pe Athalie, coana Zófia începu să bocească şi se aruncă de gâtul ei:

— Vai, fetița mea scumpă şi frumoasă! Ce-am ajuns şi ce-o să s-aleagă de noi! Mai bine să nu îi apucat niciodată ziua de azi! Te-au trezit bubuiturile de tobă, nu-i aşa?

— Nu-i încă opt? întrebă Athalie.

Ceasul din bucătărie mai mergea încă.

— Opt a trecut de mult! Doar la nouă a început licitația; n-auzi?

— Nu ne-a căutat nimeni?

— Nimeni, nimeni! Cine să ne caute la ora asta?

Athalie se aşeză pe banca din bucătărie. Pe aceeaşi băncuță de lemn pe care stătuse madam Zófia când povestise Timéii despre frumoasa ceremonie a nunții.

Timéa sfârşi cu pregătirile: prăjise pe plită chiflele tăiate felii şi aranjase pe masa de bucătărie dejunul pentru cele două doamne.

Athalie n-auzi însă invitația pe care doamna Zófia i-o făcu în chipul cel mai drăgălaş:

— Hai, fetița mea scumpă, frumoasă şi dragă, ia de mănâncă! Cine ştie dacă mâine o să ne mai dea cineva de mâncare. Toți ne-au devenit duşmani! Toți ne înjură şi ne blestemă. Doamne, ce-o să se-aleagă de noi, ce-o să se-aleagă de noi?!

Totuşi bău cu poftă cafeaua.

În timp ce Athalie se gândea la călătoria spre Belgrad şi la tovarăşul de drum pe care-l aştepta, prin capul doamnei Zófia treceau tot felul de gânduri de sinucidere sau de moarte uşoară:

„Ce bine ar fi ca în fundul ceştii să se afle un ac cu gămălie; mi s-ar opri în gât şi aş muri înecată."

Dori apoi ca fierul de călcat să cadă de pe poliță tocmai când ar trece ea pe acolo şi s-o lovească drept în creştet. În fine, ar fi fost nespus de bucuroasă dacă un cutremur ar fi dărâmat casa chiar în clipa aceea, omorându-i pe toți care se aflau înăuntru.

Dar cum aceste dorințe nu se împliniră şi nici pe Athalie n-o putu convinge să deschidă gura, fu nevoită să-şi verse focul pe Timéa:

— Păi, da, dânsa le ia pe toate uşor! Câtă lipsă de recunoştință! Nici măcar nu plânge. Cred şi eu, pentru dânsa e uşor! Poate să se bage servitoare şi-o să aibă din ce trăi. Sau să se facă modistă. Ba mai ştii? poate că-i bucuroasă că scapă de aici pentru a-şi putea face de cap cum îi place! Ehe! Ce-o să ne mai doreşti! Ai să vezi matale! Şi-o să-ți pară rău! O să-ți pară rău după toate, da, da...

Timéa nu schițase nici un gest pentru care trebuia să se căiască, dar doamna Zófia făcea presupuneri şi se amăra singură, iar amărăciunea ei era întrecută doar de aceea care-o simțea gândindu-se la nenorocirile ce-o aşteptau pe Athalie:

— Da cu tine ce va fi fetița mea frumoasă, scumpă şi dragă? Cine o să te ocrotească? Ce-o să se aleagă de mâinile tale frumoase şi albe?

— Pleacă de-aici şi lasă-mă în pace! strigă Athalie, vrând

să se descotorosească de maică-sa care nu mai înceta cu văicărelile. Mai bine priveşte pe geam dacă nu ne caută cineva.

— Nu-i nimeni, nimeni. Cine ar putea să ne caute?

Iar timpul trecea şi răpăitul tobei alterna cu strigătele licitatorilor; Athalie tresărea la fiecare bătaie a ceasului din bucătărie, apoi din nou îşi lua faţa în palme, privind undeva în gol. Roşeaţa frumosului ei obraz căpătase culoarea murei iar buzele i se învineţiseră; o paloare verzui-cenuşie ca fierea îi întuneca frumuseţea strălucitoare; avea ochii ficşi, încercănaţi, buzele umflate, iar sprâncenele încolăcite ca nişte pui de şerpi săpau şanţuri adânci pe fruntea-i palidă, aşa încât frumuseţea ei perfectă devenise o înfiorătoare caricatură. Athalie stătea ca un înger izgonit din ceruri şi zvârlit undeva în pustiu.

Nu mai era mult până la amiază şi cel aşteptat tot nu se ivea.

Zgomotul sinistru ai licitaţiei se apropia din ce în ce. Licitatorii treceau rând pe rând dintr-o odaie în alta. Începuseră cu încăperile dinspre stradă şi încet-încet se-apropiau de camerele dinspre curte al căror şir se termina cu bucătăria.

Cu toată marea-i desperare, doamna Zófia avea încă un spirit de observaţie destul de ascuţit ca să-şi dea seama cât de repede se desfăşura licitaţia. Abia se striga ceva, că îndată răsuna toba: „...Nu dă nimeni mai mult?" Oamenii care se adunaseră la licitaţie stăteau strânşi grupuri-grupuri şi protestau: „...Păi nu se poate cumpăra nimic! Ăsta-i nebun!"

Oare cine să fie nebunul acela?

Mai rămăsese doar mobilierul din bucătărie; aici nici nu mai intrară. Vânzarea se făcu încă din sală şi se auzi toba: „Nu dă nimeni mai mult?" Nebunul cumpărase bucătăria fără s-o fi văzut!...

Dar pe doamna Zófia o mira mai ales faptul că obiectele cumpărate nu erau scoase numaidecât din camere – aşa cum se obişnuieşte la licitaţie când, de îndată ce se cumpără un pat, cumpărătorul îl şi demontează şi-l cară de acolo. La licitaţia asta nu se urnea nimic de la locul lui.

În sfârşit, veni partea principală. Toată omenirea aceea se buluci în curte. Se licita casa. Cei care voiau s-o cumpere se îngrămădiră lângă masa judecătorului. Se auzi preţul cu care începea licitaţia. Cineva făcu o ofertă cu glas scăzut. În rândurile mulţimii se iscă o zarvă nemaipomenită; exclamaţii de consternare, râsete, înjurături. Lumea începu să se împrăştie, unii strigară: „Păi ăsta-i nebun de-a binelea!" Apoi o luară la picior înjurând de mama focului. „O dată, de două ori! Nu dă nimeni mai mult?... De trei ori!" Toba răsună pentru ultima oară: casa îşi găsise şi ea cumpărătorul.

— Eh, fetiţa mea dragă, acum putem pleca. Să ne uităm pentru ultima oară pe fereastra noastră, căci n-o să mai avem ocazia asta Of, dacă în clipa asta s-ar prăvăli turnul bisericii Sfântului Ion, să ne-ngroape pe toţi câţi suntem aici!

Athalie continua să stea pe bancă, să aştepte şi să privească ceasul. Aştepta încă, deşi acele acestuia arătau ora 12.

O rază de nădejde miji în întunericul din juru-i, întuneric asemănător cu cel abătut asupra Egiptului.

Poate că fostul ei logodnic nu voise sau se jenase să se strecoare prin mulţimea adunată la licitaţie; poate că aştepta să se sfârşească acea tristă înmormântare. Poate că urma să sosească acum, după ce se golise curtea.

— Auzi? Parcă vine cineva!

— N-aud nimic, fetiţa mea scumpă şi frumoasă.

— Vine, vine cineva pe sală. Aud paşi... cineva merge încet, în vârful picioarelor...

Într-adevăr se auzeau paşi uşori şi cineva bătu politicos la uşa bucătăriei – aşa cum obişnuieşte un musafir care prin acest semn cere îngăduinţa celor dinăuntru să intre – apoi acel cineva aşteptă să i se răspundă: „Poftim!" şi numai după aceea deschise uşa încet. Cel care intră scoţându-şi pălăria şi rămânând cu capul plecat în semn de respect era Timár Mihály de Levetinczy.

Timár se înclină respectuos în faţa femeilor şi se opri în prag. Văzându-l, Athalie se ridică şi privirea ei întunecată exprimă decepţie şi ură; doamna Zófia începu să-şi frângă mâinile şi, cătând spre el, şovăia între teamă şi speranţă;

Timéa îl privea drept în ochi, calmă, cu o blândeţe de nedescris.

— Eu – începu Timár, punând acest „eu” în cap aşa cum face papa de la Roma în bulele sale – eu am cumpărat la licitaţie casa cu tot ce se găsea de vânzare întrînsa. Dar n-am cumpărat-o s-o păstrez ci pentru a o dărui singurei persoane care nu-i de vânzare în casa aceasta, aceleia care-i singura mea comoară în lumea asta. Începând de azi, dumneavoastră domnişoară Timéa, sunteţi stăpâna acestei case. Toate sunt ale dumneavoastră, aşa cum le vedeţi. Rochiile, giuvaerurile din dulapuri, caii din grajduri, acţiunile din casa de bani, aşa cum le-a găsit sechestrul judecătoresc. Toate sunt trecute pe numele dumneavoastră, iar creditorii casei Brazovics sunt satisfăcuţi. De acum încolo dumneavoastră sunteţi stăpâna acestei case. Primiţi-o din partea mea... Şi dacă în casa asta s-ar găsi o cămăruţă unde ar putea să stea un om liniştit, un om care v-ar supăra numai cu adoraţia şi cu respectul lui, şi-acest loc mi l-aţi dărui mie, şi dacă în inima dumneavoastră s-ar găsi un colţişor cât de mic şi n-aţi refuza mâna ce v-o ofer, aş fi nespus de bucuros şi jur că n-aş avea alt ţel în viaţă decât să vă fac fericită. Iar fericirea dumneavoastră m-ar face fericit şi pe mine.

În timp ce Timár rostea aceste cuvinte, pe faţa Timéii începu să se aştearnă o lumină ce nu se poate zugrăvi în cuvinte. Pe chipul ei se învălmăşeau şi razele unei dureri de nedescris, şi ale pudoarei feciorelnice, şi cele ale unei nobile recunoştinţe, şi cele ale unui înălţător spirit de sacrificiu.

„De trei ori... de trei ori...” – murmurară fără grai buzele ei, aşa încât doar gândul le înţelese spusa. Omul acela o salvase de trei ori. Fusese întotdeauna atât de bun cu dânsa, niciodată nu o ironizase, niciodată nu căutase s-o linguşească. Şi-acum îi dădea tot ce-i dorise vreodată inima.

Tot? Ah, nu, un singur lucru nu.

De altfel acel lucru era şi-aşa pierdut. Era al altuia.

Timár aşteptă liniştit, iar Timéa rămase mult timp tăcută.

— Nu vă grăbiţi cu răspunsul, domnişoară Timéa! vorbi într-un târziu Timár. Am să aştept până ce o să hotărâţi. Am să vin mâine sau peste o săptămână, atunci când veţi socoti

că pot să primesc răspuns la cererea mea. Rămâneți stăpâna a tot ceea ce v-am dăruit; n-am pus nici o condiție şi, din acest moment, toate lucrurile sunt trecute pe numele dumneavoastră. Sunteți liberă şi nu mai depindeți de nimeni. Dacă nu vreți să mă mai vedeți în casa asta, e de ajuns un singur cuvânt. Puteți să vă gândiți la răspuns o săptămână, o lună, sau dacă doriți – chiar un an.

Deodată Timéa se dezlipi de plita lângă care fusese înghesuită de cele două femei şi se apropie hotărâtă de Timár. În privirea ei se citea o seriozitate matură ce împrumuta obrazului său demnitate. Încetase să mai fie copilă încă din ziua fatală, din ziua fixată pentru nuntă. Gravă şi tăcută privi calm în ochii lui Timár şi-apoi rosti:

— M-am şi gândit.

Coana Zófia aştepta cuvintele Timéii cu o invidie răutăcioasă Ah, dacă i-ar spune lui Timár: „Nu te cred, poți pleca!" O zăpăcită de fată căreia i s-a împuiat capul cu imaginea unui alt bărbat frumos e-n stare să rostească asemenea cuvinte! Şi dacă Timár i-ar spune drept răzbunare: „Ei, atunci n-ai decât să rămâi ce eşti; nu-ți mai ofer nici casa, nici mâna mea; le dau pe amândouă domnişoarei Athalie!" Şi-apoi ar lua-o de nevastă pe Athalie! Că doar, de! astfel de lucruri s-au mai întâmplat: vrednicul peţitor fiind refuzat de domnişoara cea trufaşă, a cerut imediat, pentru a se răzbuna, fie mâna guvernantei, fie pe cea a cameristei şi s-a căsătorit cu una din ele.

Numai că nădejdea doamnei Zófia nu se împlini.

Timéa întinse mâna lui Mihály şi-i spuse încet dar hotărât:

— Am să mă mărit cu dumneavoastră.

Mihály luă mâna ce i se întinsese, dar nu cu ardoarea unui tânăr îndrăgostit, ci cu venerația unui bărbat şi privi îndelung în ochii nespus de frumoşi ai fetei. Iar ea îngădui să-i privească în suflet. Timéa repetă:

— Mă mărit cu dumneavoastră şi-am să vă fiu soție credincioasă şi supusă. Vă cer însă un singur lucru. Vă rog foarte mult să nu spuneți nu.

Fericirea îl ameţise de tot pe Mihály, aşa că uită că un om de afaceri n-are voie să semneze nici o poliță în alb.

— O, vă ascult! Oricare v-ar fi dorința e ea şi îndeplinită.

— Vă rog un singur lucru – urmă Timéa. Dacă mă luați de soție şi dacă asta va fi casa dumneavoastră, iar eu stăpână aici... să îngăduiți ca mama mea adoptivă, care până acum m-a îngrijit pe mine, o orfană şi sora mea adoptivă alături de care am crescut să rămână aici cu noi, să le socotiți drept mama mea şi sora mea şi să fiți bun cu ele...

Auzind aceste cuvinte, Timár îşi simți ochii plini de lacrimi. Timéa văzu lacrimile trădătoare şi, luând în mâinile sale mâna lui Timár, îi asedie cu înverşunare inima:

— Nu-i aşa că o să fiți de acord cu ce v-am rugat? Şi că o să-i dați înapoi Athaliei tot ce-i al ei? Rochiile acelea frumoase şi giuvaerurile? Şi că o să stea împreună cu noi şi o să vă purtați cu dânsa ca şi cu propria mea soră? Şi că mamei Zófia o să-i spuneți „mamă Zófia", aşa cum îi spun eu?

Auzind aceste cuvinte, doamna Zófia începu să țipe şi, îngenunchind în fața Timéii care zadarnic încercă s-o împiedice să facă acest gest, îi sărută rochia, genunchii şi picioarele până jos la glezne, scoțând într-una țipete nedesluşite şi bolborosind vorbe fără şir.

Timár îşi şterse lacrimile şi, în clipa următoare, mintea luă locul inimii: se redeşteptă inteligența aceea lucidă, clarvăzătoare şi precaută care îi călăuzise paşii la toate răspântiile vieții şi care-l ridicase deasupra rivalilor săi. Îi veni în ajutor şi ingeniozitatea care îi şopti de îndată ce are de făcut pentru a fi la adăpost. Luă deci mâinile Timéii în mâinile sale:

— Ai un suflet nobil, Timéa. Dă-mi voie ca de acum încolo să-ți spun Timéa. Da? Cât mă priveşte, nu vreau să dau de ruşine noblețea dumitale sufletească. Ridică-te, mamă Zófia! Nu mai plânge! Spune Athaliei să vină mai aproape de mine. Vreau să fac mai mult decât mi-a cerut Timéa, atât pentru Athalie cât şi pentru dumneata. Nu vreau să ofer Athaliei un azil, ci un cămin fericit. De aceea o să depun chiar eu dota cerută de lege, adică o să dau logodnicului ceea ce tatăl Athaliei a făgăduit ca zestre. Să fie fericiți!

Spunând acestea, Timár țintise mult mai departe şi se

gândise că nici o jertfă nu era prea mare pentru a putea să îndepărteze cele două femei de casa lui şi de Timéa, şi pentru ca fercheşul căpitan s-o ia de nevastă pe frumoasa Athalie.

De data asta fu rândul lui să fie acoperit de sus până jos cu sărutările de recunoştinţă ale coanei Zófia:

— Ah, domnule de Levetinczy, ah, scumpule, dragule, mărinimosule domn, lasă-mă să-ţi sărut mâna, picioarele, capul acela atât de înţelept!

Şi într-adevăr, se apucă să-i sărute umărul, gulerul, chiar şi spatele lui Timár, apoi, în sfârşit, o împinse pe Timéa în braţele lui, şi-i binecuvântă spunându-le: „Fiţi fericiţi!”

Era greu să nu zâmbeşti văzând revărsarea de bucurie a sărmanei femei.

Numai că Athalie strică bucuria tuturor.

Trufaşă ca un înger rău, chemat să se pocăiască – dar ca un înger care mai degrabă alege afurisenia decât să-ngăduie a-i fi călcată în picioare trufia – Athalie îi întoarse spatele lui Timár şi, cu glasul înăbuşit de mânie, rosti:

— Mulţumesc, domnule! Află însă că nu-mi trebuie domnul Kacsuka nici pe lumea asta, şi nici pe cealaltă! Nu doresc să mă mărit cu el, ci să rămân aici, lângă Timéa... ca servitoare!

INSULA NIMĂNUI

Nunta statuii de alabastru

Timár era nespus de fericit că se logodise cu Timéa. Frumusețea îngerească a fetei îi cucerise inima de când o văzuse întâia oară. O adora. Firea ei blândă – aşa cum o cunoscuse mai târziu – îi câştigase prețuirea. Jocul acela crud cu inima ei, joc la care se dedase familia Brazovics, trezise în Timár o simpatie cavalerească. Iar curtea făcută în glumă de către frumosul căpitan îi aţâţase gelozia. Or, toate acestea sunt apanajul dragostei.

În sfârşit îşi văzuse visul cu ochii. Fata aceea frumoasă avea să fie a lui. Soția lui.

Şi cu asta îşi va lua de pe suflet o grea povară: remuşcarea.

Asta pentru că din ziua în care Timár găsise comorile lui Ali Ciorbadji în corabia scufundată, liniştea pierise din sufletul său; după fiecare succes răsunător obținut în afacerile sale, auzea înălțându-se glasul acuzatorului lăuntric: „Toate astea nu sunt ale tale! Ți-ai însuşit pe nedrept averea unei orfane. Eşti norocos? Nu-i adevărat! Eşti binefăcătorul săracilor? Nu-i adevărat! Eşti un om de aur? Nu-i adevărat!... Eşti un hoț!”

Acum mustrările de conştiință se curmau. Acuzatorul lăuntric trebuia să dea un verdict de achitare. Orfana care fusese păgubită îşi recăpăta averea. Şi-o recăpăta dublată, Averea soțului urma să fie şi a ei. Iar Timéa nicicând nu va afla că la baza acestei uriaşe averi stătuse cândva propria ei avere; va şti doar că de-acum înainte totul era al ei. Şi, cu asta, soarta va fi împăcată.

Dar, va fi oare împăcată?

Timár nu se gândi că raționamentul lui era un sofism. De fapt, el oferise Timéii averea ce i se cuvenea dar şi un supliment – propria sa persoană – şi că ceruse în schimb inima fetei; or asta aducea a înşelăciune, a constrângere.

Timár dorea ca nunta să aibă loc cât mai repede. Procurarea trusoului Timéii nu-i putea stăvili graba; având bani destui, cumpără totul de-a gata de la Viena iar rochia de mireasă a Timéii fu confecționată la cea mai renumită casă de mode din Paris. Mireasa nu fu nevoită s-o brodeze timp de şase săptămâni, ca pe cealaltă. Rochia aceea, de două ori aducătoare de năpastă, fusese ascunsă într-un dulap în care nu se umbla, pentru ca nimeni să n-o mai scoată vreodată de-acolo.

Dar iată că se iviră alte piedici – piedici religioase: Timéa nu fusese încă botezată. Fireşte, Timár dorea ca Timéa – trecând de la religia mahomedană la religia creştină – să devină protestantă ca şi el pentru a putea merge la aceeaşi biserică.

Preotul protestant se grăbi însă să spună că pentru a trece la religia protestantă era necesar ca neofita să aibă cunoştințe despre confesiunea în sânul căreia voia să intre. Şi pentru că noua religie cerea ca preceptele să fie înțelese – spre deosebire de religia ortodoxă unde e destul văzul şi auzul – deoarece această nouă religie se bazează pe rațiune şi pe argumente, fata trebuia mai întâi să studieze învățătura noii religii, să se convingă în ce măsură sunt mai înțelepte, mai raționale şi mai acceptabile dogmele pe care trebuia să le respecte de-acum înainte față de cele pe care le urmase potrivit religiei mahomedane.

Numai că aici se ivea o mare încurcătură. Religia mahomedană n-are nici o dogmă pentru femei. La mahomedani femeile nu sunt membre ale parohiei; lor nu le este îngăduit să participe la slujbă alături de bărbați; pentru ele nu are nici o semnificație nici tabla Mehrab – care arată în ce parte e Mecca – nu-s obligatorii nici băile „Abdesthan”, sau „Güzul” sau „Thüharet”; nici postul Ramazan, nici sărbătorile Beiram; ele nu merg în pelerinaj la Kaaba din

Mecca, nu sărută piatra care iartă păcatele, nu beau din fântâna Zentemet, iar preotul nu le cunună şi nu le învaţă, nu sunt unse cu mir, nu se spovedesc şi nu au suflet nemuritor; pentru ele nu există nici lumea cealaltă; în ceasul morţii, lângă ele nu vine îngerul Azrael cel care desparte sufletul de trup, iar după moarte îngerii Monkar şi Nakir nu le întreabă ce fapte bune şi rele au săvârşit în trecătoarea lor viaţă; ele nu se duc să se spele în fântâna lui Ismail, nu sunt aruncate în groapa lui Morhut şi nici nu învie din morţi la trâmbiţa îngerului Izrafil: pe fruntea lor nu stă scris cuvântul *„numen”* (credincios) şi ele nu trec în fugă peste puntea Alsirat şi nici nu cad în cele şapte iaduri, dintre care cel mai puţin înfricoşător e Gheena, urmată de Ladhana, Hotama, Sair, Sakar, Iahim şi Al-Haviat care-s din ce în ce mai fioroase. Aşadar ele n-au de ce să se teamă dar nici nu ajung în rai la umbra uriaşului arbore Tuba pentru că acolo bărbaţii nu mai au nevoie de ele: acolo sunt aşteptaţi de „huriile” veşnic tinere, şaptezeci şi şapte pentru fiecare bărbat. La mahomedani femeia nu-i decât o floare; îi cad petalele şi se ofileşte; iar sufletul ei e ca parfumul de floare; îl ia o boare de vânt şi-l împrăştie.

Sarcina preasfinţiei sale deveni prin urmare şi mai grea când vru s-o convingă pe Timéa că noua religie se bazează pe raţiune. Convertise până atunci destui evrei şi papistaşi, dar nu încercase încă niciodată să convertească o turcoaică.

În prima zi, de îndată ce se apucă să-i vorbească Timéii despre frumuseţile celeilalte lumi, spunându-i că acolo în cer se întâlnesc toţi cei care au fost alături şi s-au iubit aici pe pământ şi că acolo vor fi din nou alături – fata îl întrebă:

— Oare pe lumea cealaltă îl întâlneşti pe cel pe care l-ai iubit, sau pe cel cu care te-a cununat preotul?

Era o întrebare sucită rău de tot, dar preasfinţia sa făcu pe puritanul şi răspunse foarte bine:

— Deoarece nu-i cu putinţă ca un om să fie cununat de către preot cu cineva pe care nu-l iubeşte şi deoarece nu-i îngăduit ca cel cununat să nu iubească pe cel cu care a fost cununat, e limpede că învăţătura e foarte corectă.

Ce-i drept, preasfinţia sa nu împărtăşi lui Timár această

întrebare a Timéii.

A doua zi Timéa întrebă dacă tatăl ei, Ali Ciorbadji, ajunsese pe lumea cealaltă, acolo unde va merge ea. Preasfinția sa nu putu să dea un răspuns satisfăcător la această întrebare spinoasă.

— Dar acolo, în cer, voi fi tot soția domnului de Levetinczy? întrebă Timéa foarte curioasă.

La această întrebare domnul protopop răspunse cu bucurie evlavioasă că, după toate probabilitățile, aşa va fi.

— Atunci, dacă vom fi tot împreună, o să-l rog pe domnul de Levetinczy să-i dea şi tatălui meu un locşor, să fie şi tata cu noi; şi domnul de Levetinczy nu poate să mă refuze, nu-i aşa?

La această întrebare domnul protopop se scărpină zdravăn după ureche şi răspunse că va ridica această chestiune de amănunt în fața sinodului bisericesc universal.

A treia zi, domnul protopop îi spuse lui Timár că domnişoara Timéa putea să fie botezată şi cununată. Iar în privința celorlalte dogme să fie lămurită de soțul ei.

Ceremonia religioasă avu loc în prima duminică. Cu acest prilej Timéa păşi pentru prima oară într-o biserică protestantă.

Clădirea aceea simplă, cu pereții albi, cu amvonul fără ornamentații, făcu cu totul altă impresie asupra ei decât biserica cealaltă de unde fusese izgonită de către copiii aceia răi, mai demult, când încercase să iscodească ce era acolo. În biserica aceea văzuse un altar auriu, iar în candelabre de argint ardeau lumânări uriaşe; pereții erau plini de icoane şi-n aer plutea un miros de tămâie; acolo auzise înălțându-se un cântec tainic şi, la sunetul unui clopoțel, oamenii căzuseră în genunchi. Toate aceste imagini şi sunete îi aprinseseră imaginația.

Aici însă credincioşii se aşază în nişte bănci lungi – într-o parte bărbații, în cealaltă femeile – îşi deschid cărțile de rugăciuni şi psalmi şi când cantorul începe să cânte, întreaga adunare se ia după el şi cântă psalmul până la capăt. Şi apoi se face linişte; preotul se urcă în amvon şi începe să vorbească fără nici o ceremonie, fără să cânte, să bea sau să

facă ceva deosebit; vorbeşte şi iar vorbeşte. Iar Timéa nu pricepe o iotă. Se miră numai cum poate să fie atâta linişte în biserica asta unde se află trei careuri de bănci pe care stau înghesuite atâtea femei; cum se poate ca mulțimea aceea de zeci şi sute de femei să tacă timp de două ore şi nici una să nu-şi descleşteze gura pentru a şopti vecinei sale măcar două-trei vorbe. Ce îngrozitoare ceremonie! Trei legiuni de femei amuțite timp de două ceasuri! Dacă li s-ar îngădui să rostească măcar un *amen* după terminarea predicii!

Timéa stă în rândul întâi, în fața amvonului lângă doamna prim-curator care-i va fi naşă; ea o va conduce spre bazinul de botez împreună cu domnul prim-curator care-i va fi naş.

Dar nici această ceremonie nu-i înflăcărează imaginația; preasfinția sa spune nişte lucruri care-s foarte înțelepte; sfârşind de vorbit neofita se înclină în fața bazinului şi preotul, în numele Sfintei Treimi, o botează Suzana. E numele ales de naşi.

După asta, domnul protopop aminteşte naşilor îndatoririle lor, înşirându-le de-a fir-a-păr, şi-apoi în timp ce naşa o conduce pe fata botezată la locul ei în bancă, mulțimea se ridică şi începe să se roage; dar numai preotul se roagă cu voce tare; ceilalți – în gând. Iar Timéa se întreabă de ce-or fi botezat-o Suzana, când ea era destul de mulțumită cu numele pe care-l purtase până acum.

După rugăciune oamenii se aşază din nou la locurile lor, iar cantorul cântă psalmul LXXXIII care începe cu: *„Oh! Dumnezeul lui Israel”* fapt care o face pe Timéa să se întrebe dacă nu cumva a fost botezată în legea lui Israel.

Aceste îndoieli i se risipesc însă odată cu apariția celuilalt preot. Acesta, mai tânăr decât primul, se urcă şi el în amvon şi ține o cuvântare foarte frumoasă. Când termină, scoate o hârtiuță dintr-o carte şi anunță: „Fratele nostru creştin de confesiune elvețiană, nobilul şi renumitul domn Timár Mihály se logodeşte cu fiica nobilului şi venerabilului Ali Csorbaffy, anume domnişoara Csorbaffy, Timéa-Suzana, creştină de confesiune elvețiană”.

Iar cele trei legiuni de femei nu scot nici de data asta nici un cuvânt.

Timéa era împăcată cu tot ce se întâmplase.

Din ziua în care se făcuse prima strigare şi până în ziua fixată pentru nuntă trebuiau să treacă două săptămâni; în tot acest răstimp, Timár venea zilnic la Timéa. Fata îl întâmpina întotdeauna cu o sinceră prietenie, lucru care făcea s-aştepte plin de încredere împlinirea visului său.

De câte ori venea în vizită, Timár îşi găsea logodnica în tovărăşia Athaliei. De obicei Athalie găsea un pretext oarecare pentru a părăsi camera şi în locul ei îşi făcea apariția madam Zófia.

În discuțiile sale cu Mihály, madam Zófia îi lăuda logodnica, spunând că Timéa e foarte drăgălaşă, că-l pomenea la fiecare pas pe dragul şi bunul Mihály care avusese atâta grijă de dânsa în timp ce călătorise pe „Sfânta Barbara", că-i povestea mereu cum îi scăpase de vârtejuri şi stânci, cum îi înşelase pe urmăritorii turci; cum căzuse în valuri din cauza ei, cum o salvase de pe corabia ce se scufunda şi cum se întorsese şi se aruncase în apă pentru a-i scăpa averea uitată acolo; cum îi istorisise basme cu Feți-Frumoşi în vreme ce treceau prin locurile acelea primejdioase, cum îi căutase un loc de odihnă pe o insulă pustie şi cum o îngrijise atunci când fusese bolnavă pe corabie. Desigur că fără ajutorul lui fata ar fi murit de mult.

Mama Zófia deținea şi cele mai mici amănunte ştiute doar de Timéa, şi tocmai de aceea Mihály era nespus de fericit gândindu-se că fata îşi mai aduce aminte de toate acestea. Credea că din moment ce povesteşte doamnei Zófia toate acestea despre dânsul, fata avea totuşi un pic de dragoste pentru el.

— Ah! Dacă ai şti, dragă Mihály, cât de mult ține la dumneata ființa asta!

Şi Timéa nu se fâstâcea auzind asemenea vorbe. Nu se împotrivea prefăcându-se sfioasă, dar nici nu aproba, îmbujorându-se. Față de Mihály era modestă, serioasă şi supusă. Îl lăsa să-i ia mâna în mâinile sale, îl lăsa s-o privească lung în ochi şi, ori de câte ori venea sau pleca, îi strângea mâna şi-i zâmbea. În ce o privea pe madam Zófi, ea găsea zilnic să-i spună ceva nou lui Mihály, amănunte pe

care Timéa i le relata în legătură cu dânsul. Iar Timár nu se îndoia că el este alesul pe care-l va îndrăgi Timéa.

Veni şi ziua nunții.

Şirul nesfârşit de trăsuri ale musafirilor sosiți de departe ocupa strada la fel ca în ziua aceea cumplită numai că de data asta nu se întâmplă nici o nenorocire.

Mireasa fu luată din fosta casă Brazovics – care acum era proprietatea sa – şi condusă la biserică de către mire; ospățul de nuntă fusese pregătit la casa mirelui sub supravegherea mamei Zófia care nu îngăduise ca altcineva să conducă pregătirea ospățului. Iar Athalie rămase singură în fosta casă părintească, şi de după perdele, urmărea alaiul nesfârşit de trăsuri în care se găseau naşii, domnişoarele şi cavalerii de onoare, mireasa, mirele; privea prin acelaşi geam lângă care stătuse în ziua aceea fatală când aşteptase sosirea logodnicului ei.

Rămase acolo până ce alaiul trecu din nou prin fața casei Brazovics – de data aceasta mirele şi mireasa erau în aceeaşi trăsură – şi privi lung în urma lor. Iar dacă nuntaşii se rugaseră în acest timp pentru tânăra pereche, o! nu-ncape îndoială că şi ea înălța o anumită rugă atât pentru mire, cât şi pentru mireasă!

Timéa nu găsi că ceremonia nunții fusese din cale-afară de frumoasă – aşa cum i-o zugrăvise mama Zófia. Preotul nu avusese nici pelerină brodată cu aur şi nici potcap aurit; nu adusese nici cununii de argint pentru a-i încununa soț şi soție şi nici nu le cântase nimeni nimic. Mirele purtase un costum de gală din catifea – costum de nobil – cu agrafe din pietre scumpe şi guler alb de hermină şi fusese destul de chipeş, deşi îşi ținea tot timpul capul aplecat. (Nu ştia pesemne să meargă semeț, cu capul sus, aşa cum cere ținuta sărbătorească a nobililor.)

Nu avusese loc nici ceremonia aceea fermecătoare – ceremonie în care mirele şi mireasa, acoperiți cu un văl de mătase, se întâlnesc pentru prima dată singuri sub acest acoperiş sfânt, iar preotul, luându-i de mână, îi conduce de trei ori în jurul altarului. Nimic din ceea ce aşteptase ea! Nu băuseră din acelaşi pahar şi nu-şi dăduseră unul altuia

sărutul sfânt în fața altarului care, de altfel, nici nu exista. Îi cununase un preot îmbrăcat în negru care rostise nişte cuvinte tare înțelepte ce nu avuseseră însă ecoul pe care l-ar fi avut acel minunat *Gospodi pomilui!* Fuseseră cununați fără să fi îngenuncheat măcar. Această nuntă protestantă, lipsită de orice fast, nu impresiona de loc imaginația ei de orientală, atât de aprinsă, căci, din tot ce se petrecuse, Timéa nu înțelesese decât ritualul.

Poate va înțelege cu timpul?

Petrecerea strălucitoare se sfârşi, oaspeții plecară şi mireasa rămase în casa mirelui.

Când Mihály, aflat în sfârşit singur cu Timéa, se aşează lângă dânsa şi-i luă mâna în mâinile sale, inima i se strânse şi toată ființa lui se înfioră.

Iată, comoara aceea neprețuită pe care dorise atât de mult s-o ştie a lui este acum într-adevăr a lui. Nu trebuie decât să întindă brațul şi s-o strângă la piept. Dar nu îndrăzneşte. Parcă se află sub puterea unei vrăji.

Femeia aceasta, soția lui, parcă nici nu-i simte apropierea, Nu se înfioară şi nu respiră mai grăbit. Dacă măcar o dată şi-ar pleca ochii speriată când degetele lui Mihály îi ating umerii, dacă măcar o singură dată ar trece peste chipul ei alb o undă de sfielnică roşeață, vraja care-l îngheață pe Timár s-ar risipi ca un fum. Numai că Timéa rămâne rece, calmă şi apatică, întocmai ca o somnambulă.

Mihály are în fața sa aceeaşi făptură pe care în noaptea aceea cumplită o trezise la viață, dar care rămăsese apoi pe marginea patului întocmai ca o icoană ce strecoară fiori de gheață în sufletul celui ce o priveşte; făptura aceea nu tresărise nici când cămaşa de noapte îi alunecase de pe umeri şi nici când i se spusese că tatăl ei murise.

Şi care nu tresare nici acum când i se şopteşte: „Iubita mea".

E o statuie de alabastru.

O statuie mlădioasă, docilă, supusă dar fără viață. Priveşte, dar nici nu încurajează, nici nu se împotriveşte. Timár poate să facă tot ce vrea cu dânsa, i se îngăduie orice. Poate să-i desfacă părul strălucitor şi să i-l reverse pe umeri,

să se apropie cu buzele sale fierbinți de chipul ei alb; dar ea rămâne rece.

Mihály îşi închipuise că de îndată ce va strânge la pieptul său făptura aceea de gheață, vraja va dispare; îl apucă însă un tremur şi mai puternic, i se pare că-i pe cale să săvârşească un sacrilegiu şi de aceea totul se revoltă: şi natura, şi îngerul păzitor, şi fiecare nerv.

— Timéa! şopteşte el alintător. Ştii că de-acum eşti soția mea?

Timéa îl priveşte drept în ochi şi-i răspunde liniştită:

— Da, ştiu!

— Mă iubeşti?

Timéa deschide ochii ei mari, albaştri, în adâncul cărora cel ce a privit odată află o mulțime de lucruri, ca şi când ar fi putut pătrunde pentru o clipă în toate tainele cerului înstelat. Apoi îşi pleacă pleoapele cu gene mătăsoase.

— N-ai nici o fărâmă de dragoste pentru mine? o imploră Timár, oftând îndurerat,

Şi iar privirea aceea! Femeia cu chipul alb îl întreabă:

— Ce este dragostea?

Ce este dragostea? Ce este dragostea? Nici un învățat de pe lume n-ar putea să explice unui om care nu-i simte fiorul.

Ce este dragostea? Ce este dragostea? Cel care ştie să dea răspunsul n-are nevoie de cuvinte.

— O, copilă ce eşti! oftează Timár ridicându-se de lângă soția sa.

Timéa se ridică şi dânsa.

— Nu, domnule, nu sunt copilă. Ştiu ce sunt: soția dumneavoastră. Mi-am dat cuvântul față de dumneavoastră şi am jurat şi în fața lui Dumnezeu. Am să vă fiu soție credincioasă şi supusă. Asta mi-e soarta. Mi-ați făcut atâta bine încât vă sunt îndatorată pentru toată viața. Îmi sunteți stăpân. Şi am să fac întotdeauna ceea ce doriți, tot ce-mi porunciți.

Mihály se întoarse şi-şi acoperi fața cu palmele. Privirea aceea ce încerca să ascundă durerea, privirea în care se citea renunțarea deplină a Timéii, înghețase orice glas al sângelui. Cine ar îndrăzni să îmbrățişeze o martiră sau statuia unei

sfinte cu ramuri de măslin şi cunună de spini pe frunte? Sângele cui s-ar aprinde văzându-şi mireasa întoarsă din împărăția morților?

„Am să fac tot ce o să-mi porunciți!”

Abia acum începu să ghicească Timár ce deşartă victorie câştigase!

Luase de soție o neasemuit de frumoasă statuie de alabastru.

Diavolul păzitor

Poate că s-a mai întâmplat şi altă dată ca un soț să nu poată câştiga inima soției sale. Şi poate că şi alți soți au lăsat ca vremea să repare totul. Ce poți face împotriva iernii decât să aştepți primăvara?

Fetele mahomedanilor sunt crescute în aşa fel încât până în ziua nunții n-au voie să vadă nici măcar fața celui care le va lua de soție. Pe ele nimeni nu le întreabă: iubeşti sau nu iubeşti? Nu le întreabă nici părinții, nici preotul, nici soțul. Ele trebuie să se supună. Soțul o va prețui, iar dacă va afla că-l înşeală, o va ucide. Totul e ca mireasa să fie plină de nuri, să aibă ochii plini de viață, părul bogat şi să fie sănătoasă; de ceea ce-i în inima ei nu întreabă nimeni.

În casa tatălui ei adoptiv Timéa învățase însă şi altceva. Învățase că la creştini îți este îngăduit să visezi, ba, mai mult, că eşti ajutată să visezi, dar cel care se lasă pradă visurilor nu este îngrijit ca un bolnav ci pedepsit ca şi când ar fi săvârşit o crimă. Iar ea fusese pedepsită pentru că-şi făurise visuri.

Devenind soția lui Timár, ea nu îngăduia nici celui mai tainic gând să-i şoptească despre altceva decât despre îndatoririle sale de soție; căci, dacă ar fi îngăduit să i se amintească de visurile de altădată, atunci fiecare picătură de sânge din vinele ei ar fi împins-o să calce pe urmele celeilalte

fete care într-o noapte întunecoasă se poticnise de trupul unei prostituate, iar o asemenea greşeală ar fi însemnat moartea sufletului ei. Îngropase şi ferecase trecutul. Era soția unui om pe care îl stima, căruia îi purta recunoştință şi. pentru care dorea să rămână toată viața o tovarăşă credincioasă.

E o poveste banală, de toate zilele. Iar cei cărora li se întâmplă asemenea lucruri îşi fac curaj aşteptând primăvara să le încălzească inimile.

Îndată după căsătorie, Mihály şi Timéa porniră în călătorie de nuntă. Cutreierară Elveția şi Italia. Se întoarseră însă tot cum plecaseră. Nici văile pline de farmec ale Elveției, nici luncile înmiresmate ale Italiei nu-i aduseseră tămăduirea.

Timár îşi copleşise soția cu rochii, giuvaeruri şi toate darurile care se fac de obicei femeilor; o dusese să vadă tot ce-i mai frumos în marile oraşe din Apus. Dar nimic n-o impresionase pe Timéa. Razele lunii nu dau căldură nici când se reflectă într-o oglindă sferică.

Timéa era blânda, tandră, grijulie, plină de recunoştință, ascultătoare, dar inima ei nu se încălzise nici acasă, nici în timpul călătoriei, nu tresărea nici de bucurie, nici de tristețe. Inima ei era de gheață.

Timár luase de soție o moartă.

Acesta fu gândul cu care se înapoie din călătoria făcută în străinătate.

Într-un timp îl bătu gândul să părăsească pentru totdeauna Komáromul şi să se mute la Viena. Nădăjduia că acolo va putea începe o altă viață.

Mai târziu însă se răzgândi.

Hotărî să rămână totuşi în Komárom şi să-şi aranjeze căminul în casa Brazovics, Să locuiască acolo împreună cu soția sa. Cât priveşte casa de pe strada Rác, o va folosi pentru birourile sale, astfel încât să n-o deranjeze cu nimic pe Timéa. În felul acesta putea să lipsească toată ziua de-acasă, fără să dea cuiva de bănuit că soția lui stă mereu singură.

În lume apăreau totdeauna împreună. În societate Timéa era tot timpul alături de soțul ei; întocmai ca o nevastă

grijulie îi amintea că e timpul să plece acasă şi, strecurându-şi braţul pe sub braţul lui, plecau. Timár era invidiat de toţi: „Cât e de fericit! Ce nevastă frumoasă şi cât de credincioasă îi este!”

Ah, şi cât de mult ar fi dorit Timár ca ea să nu-i fie atât de credincioasă, şi să nu fie nici atât de bună. S-o poată măcar urî! Dar Timéa era în afară de orice bănuială.

Venirea primăverii nu-i topi totuşi gheaţa din suflet. Dimpotrivă, cu fiecare zi munţii de gheaţă se înălţau din ce în ce.

Mihály îşi blestema soarta.

Avea bogăţii nemăsurate, dar nu era în stare să câştige dragostea propriei sale soţii. Ba, dimpotrivă; bogăţia îi adâncea nefericirea. Luxul şi fastul îi înstrăina şi mai mult unul de celălalt. Pereţii strâmtei odăiţe în care-şi duce viaţa săracul apropie şi mai mult pe cei care locuiesc împreună. Zilerii sau marinarii de rând care au doar o singură cămăruţă, un singur pat şi o singură masă sunt mult mai fericiţi. Tot atât de fericit e şi tăietorul de lemne: când taie lemne, el ţine un capăt al ferăstrăului, iar nevastă-sa celălalt; iar când vine vremea prânzului, se aşază alături, sorb din acelaşi blid ciorba de fasole şi-apoi se sărută.

Să încercăm deci să fim săraci!

Timár începu să urască bogăţia şi încercă să scape de ea, crezând că devenind sărac şi vai de lume, va putea să se apropie mai mult de soţia lui. Acesta-i fu gândul.

Dar nu izbuti să sărăcească. Norocul ajută pe omul care îl nesocoteşte. Orice afaceri ar fi întreprins – afaceri în care un altul şi-ar fi rupt gâtul – el repurta succese răsunătoare; lucruri aproape imposibile deveneau posibile şi realizabile în mâinile lui; oricum arunca zarul, câştiga; dacă încerca să-şi piardă banii la jocuri de noroc, ei bine, spărgea banca. Acolo unde se oprea el, banii curgeau gârlă şi, dacă fugea ori se ascundea din calea norocului, acesta îi adulmeca urma şi-l găsea.

Iar Mihály şi-ar fi dat toată averea pentru un sărut fierbinte al Timéii.

Banul e atotputernic. Câtă dragoste ar fi putut să cumpere

cu bani! Dragoste nesinceră, mincinoasă, dăruită de femei care nu te iubesc, dar care te întâmpină cu chipul strălucind de zâmbet; sau dragoste neîngăduită care se ascunde de ochii lumii; numai dragostea acestei unice făpturi care ar fi putut să iubească cu adevărat, statornic, din toată inima, nu putea s-o câştige.

Timár ar fi dorit s-o poată urî pe Timéa. Ah, să fi putut să se convingă în sufletul lui că ea iubea pe altul, că-i era necredincioasă şi că nu-şi respecta îndatoririle de soție! Dar nu găsea nici un motiv s-o urască. Nimeni n-o văzuse pe Timéa altfel decât la brațul soțului ei. În societate ştia să impună atâta respect încât orice gest îndrăzneț era cu neputință. La petreceri, nu dansa. Se scuza spunând că n-o învățase nimeni să danseze, iar acum, femeie măritată, nu mai voia să învețe. Căuta mereu societatea femeilor mai vârstnice. Iar dacă soțul ei lipsea din oraş o săptămână, ei bine, în tot acest răstimp nu ieşea din casă.

Da, dar în casă?! În lume, lucrurile se văd; între pereții casei, nu!

O, Timár avea cel mai convingător argument pentru a-şi spulbera îndoielile.

În casa aceea, alături de Timéa, locuia Athalie.

Or, Athalie nu era îngerul ci... diavolul păzitor al cinstei sale.

Fiecare pas, fiecare vorbă sau faptă a Timéii, fiecare gând, oftat, lacrimă, ba chiar cel mai neînsemnat geamăt din timpul somnului erau iscodite de femeia aceea care ura şi pe soț şi pe soție şi care ar fi fost gata să-i sfarme pe amândoi dacă ar fi adulmecat măcar o urmă de faptă necinstită între pereții acelei case.

Dacă Timár – în clipa când Timéa îl rugase să îngăduie Athaliei şi mamei ei să rămână mai departe în aceeaşi casă cu dânsa – ar fi putut să asculte nu numai de glasul inimii sale miloase ci şi un alt glas, ei bine, n-ar fi putut născoci un mijloc mai bun pentru a-şi păzi cinstea decât păstrând mai departe lângă Timéa pe femeia ce fusese logodnica acelui bărbat pe care soția lui n-avea voie să-l întâlnească niciodată.

Ochii plini de ură ai Athaliei o însoțesc pretutindeni.

Iar atâta vreme cât diavolul păzitor tace, nici Dumnezeu n-are motive s-o judece pe Timéa.

Or, Athalie tăcea.

Athalie era pentru Timéa un adevărat diavol al casei, şi asta nu numai privind lucrurile mari, ci şi pe cele mărunte. Nu-i scăpa nici un prilej, oricât de neînsemnat, şi nici o ocazie pentru a unelti împotriva Timéii. Ghicise că Timéa voia să fie deosebit de mărinimoasă cu dânsa, că voia cu tot dinadinsul s-o considere pe fosta stăpână a casei ca pe sora ei, ca pe o doamnă. Athalie, dimpotrivă, voia să arate în fața oricui că nu era altceva decât o slujnică. De fiecare dată când Athalie venea să deretice în camera Timéii, aceasta îi smulgea mătura din mână; dar nu trecea mult şi din nou o găsea curățând rochiile stăpânei, iar când aveau musafiri la masă – şi mai ales atunci! – Timéa abia izbutea s-o scoată din bucătărie.

Soția lui Timár îi înapoiase toate rochiile şi gătelile, care-i aparținuseră; Athalie avea iarăşi dulapuri întregi cu rochii de tibet, de merinos, de gros de Naples, numai că din toate acestea, ea le alesese pe cele mai ponosite, cele mai murdare – rochii pe care odinioară le lua doar când se pieptăna – şi umbla îmbrăcată numai în ele; şi parcă îşi simțea sufletul ogoit în păcat dacă izbutea ca şi pe acelea să le ardă ici-colo la bucătărie sau să le păteze cu ulei când aprindea lampa. Ştia cât de mult o necăjeau pe Timéa astfel de lucruri, îşi recăpătase şi giuvaerurile care valorau mii de forinți dar, în loc să se gătească cu ele, dăduse zece creițari şi îşi cumpărase o broşă de sticlă pe care o purta mereu. Într-o zi Timéa îi luă pe ascuns broşa şi înlocui sticla cu un opal; iar rochiile murdare şi uzate le aruncă pe foc, comandând pentru Athalie rochii din acelaşi material din care erau făcute şi rochiile ei.

O! pe Timéa puteai cel mult s-o amărăşti; dar s-o scoți din sărite, nu. În comportarea ei Athalie manifesta o umilință insuportabilă, deoarece ştia că lucrul acesta o mâhnea pe Timéa. Când aceasta din urmă o ruga ceva, Athalie sărea să-i îndeplinească dorința cu atâta supunere, încât părea o sclavă

care se teme de bici. Iar când se adresa Timéii, îşi schimba până şi vocea. Nu-i mai vorbea ca altădată, ci cu un glas de clapon, subțiratic, pițigăiat; uneori îi vorbea şi peltic, cu o tandrețe alintătoare, pronunțând „s” în loc de „ş”; „Timéa sea drăgălaşe! Dragă şi dulse Timéa!”

Timéa nu reuşea s-o convingă s-o tutuiască. Dar mijlocul cel mai subtil de sâcâială era necontenita preamărire a unuia dintre soți față de celălalt. Astfel, când rămânea doar cu Timéa, începea să ofteze: „O, cât de fericită sunteți dumneavoastră, Timéa; ce soț cumsecade aveți şi cât de mult vă iubeşte!” Iar când sosea Timár, îl mustra cu naivitate fățarnică: „Vai, cum se poate să veniți atât de târziu? Doamna e tristă şi oh! cu câtă nerăbdare vă aşteaptă! Intrați tiptil la dânsa şi făceți-i o surpriză. Acoperiți-i ochii cu palmele şi întrebați-o: «Ghici cine a venit?»”

Iar cei doi trebuiau să-i rabde jocul acesta ironic care, sub masca umilinții, a linguşirii şi a tandreței, le rănea inimile. Doar se vedea cale de o poştă că nu sunt fericiți. Iar Athalie ştia acest lucru mai bine decât toți.

Chipul ei ipocrit apărea în toate ungherele casei, ca un coşmar fără sfârşit, strecurându-se în viața lor intimă cu o linguşire indiscretă, cu o umilință supărătoare, cu o slugărnicie ironică.

Şi cei doi îndurau totul.

Când însă Athalie rămânea singură şi când putea să-şi lepede masca cu care-i chinuia pe alții chinuindu-se în acelaşi timp şi pe sine, oh! cu cât foc îşi revărsa atunci furia încătuşată!

Ajunsă în camera ei, zvârlea cât colo mătura – aceeaşi mătură pe care Timéa i-o smulsese din mâini – şi-apoi începea să izbească cu coada măturii în scaune şi în canapele – chipurile, pentru a deretica de fapt îşi descărca mânia. Uneori, când ieşea sau intra în cameră, trena rochiei i se prindea sub uşă sau mâneca i se agăța de clanță. Şi-atunci să te ții; trăgea de rochie scrâşnind şi în cele din urmă ori se rupea rochia, ori se rupea clanța – şi asta o bucura nespus. Vase sparte, pahare ciobite, mobile şchioape, toate erau mărturie că avuseseră neşansa să se afle în calea

Athaliei în momentele ei de furie.

Şi-apoi găsise un obiect mut, parcă anume ales, asupra căruia obişnuia să-şi verse dintr-o dată tot necazul adunat picătură cu picătură; mut, nu pentru că nu putea să vorbească, ci pentru că acel „obiect" era mama ei. Sărmana mama Zófi ajunsese să fugă de fata ei îngrozindu-se că uneori trebuia să rămână singură cu dânsa. Ea, numai ea din toată casa aceea, auzea adevărata voce a Athaliei şi doar faţă de dânsa îndrăznea Athalie să dezvăluie zi de zi adâncurile urii care-o ațâța. Madam Zófi se temea să doarmă în aceeaşi cameră cu propria ei fiică; iar într-un moment de deznădejde, arătă bucătăresei nişte semne vinete şi verzi pe braţul ei – urmele mâinilor frumoasei Athalie. Seara, când Athalie ridica stăvilarul urii adunate în suflet, o ciupea scrâşnind din dinți, şoptindu-i cu ciudă: „De ce m-ai adus pe lumea asta? De ce?"

Eh! şi cât de bucuroasă era Athalie când putea să dea cu piciorul în vreun cățeluş pe care-l ştia favoritul stăpânei! Şi câtă plăcere simțea când putea să-i strecoare Timéii câteva răutăți despre isprăvile servitoarelor, să enumere pagubele ce le aduseseră în ziua aceea sau să-i relateze ce cleveteau pe seama stăpânilor. Şi de asemenea veşti Timéa nu ducea niciodată lipsă.

După ce trecea astfel încă o zi – linguşind pe faţă şi clocotind de mânie pe ascuns – Athalie se ducea să se culce; nu mai avea nevoie să fie ajutată la dezbrăcat deoarece rochiile şi le smulgea; dacă şnurul era înnodat, îl rupea; cozile desfăcute îndurau şi ele, deoarece Athalie trăgea cu pieptenele atât de sălbatic încât rupea smocuri-smocuri din bietul său păr de parcă ar fi fost al alteia sau de parcă el era pricina tuturor necazurilor; în cele din urmă izbea besmetic cu piciorul în rochiile aruncate, sufla în lumânare – lăsând înadins să miroasă fitilul incandescent pentru ca toată camera să se umple cu un fum înecăcios de seu – şi-apoi, aruncându-se în pat, muşca perna rupând-o cu dinții şi imaginându-şi chinurile iadului. Somnul o cuprindea abia atunci când în liniştea nopții auzea o anumită uşă închizându-se. Soţul se ducea să se culce singur în camera

lui. Asta îi aducea alinare. Putea să adoarmă.

Athalie ştia prea bine că tinerii căsătoriți nu erau deloc fericiți.

Aştepta cu sufletul înveninat să vadă ce se va alege de această căsnicie.

Nici unul din cei doi soți nu se trăda.

Nu-şi adresau niciodată cuvinte grele; nici o ceartă. Nu auzeai măcar un oftat scăpat aşa, ca din întâmplare.

Timéa rămăsese aceeaşi; Timár se posomora însă din zi în zi tot mai mult. Stătea ceasuri întregi lângă nevastă-sa şi uneori îi lua mâna în mâinile lui; dar n-o privea în ochi ci se ridica şi pleca fără să rostească o vorbă. Ce-i drept, bărbații nu prea ştiu să-şi ascundă gândurile aşa cum fac femeile.

De la o vreme Timár îşi făcuse obiceiul să plece la drum, anunțând în ce zi anume să fie aşteptat, pentru ca apoi să se întoarcă acasă înainte de ziua anunțată. Uneori pica din senin la ore neobişnuite, când nu-l aştepta nimeni, Voia să lase impresia că sosise din întâmplare şi se străduia să ascundă ceea ce căuta. Dar i se citea pe față tot zbuciumul. Era ros de bănuieli. Era gelos.

Într-o zi anunță că trebuie să plece la Levetinc şi că se va înapoia abia peste o lună de zile. Pregătirile de drum arătau că va lipsi multă vreme Când cei doi soți se sărutară luându-şi rămas, bun – un sărut rece, formal, oficial – Athalie era de față.

Zâmbea.

Poate că altul în locul lui Mihály n-ar fi băgat de seamă zâmbetul acela şi poate că nu i-ar fi simțit nici ironia ascunsă.

În zâmbetul ei închisese răutate şi ironia disprețuitoare a omului care se uită de sus la cel pe care-l paşte o năpastă.

Zâmbetul ei spune: „Du-te, du-te şi o să vedem noi ce va fi!”

Veninul acestui zâmbet ironic şi răutăcios îl urmări pe Mihály tot timpul drumului. Însoțit de veninul zâmbetului Athaliei el călători spre Levetinc până către prânz; când soarele fu sus, întoarse însă trăsura din drum şi, odată cu căderea nopții, intră în Komárom.

Putea ajunge în odaia lui printr-o intrare separată; cheia de la uşa respectivă o purta întotdeauna în buzunar. Putea să intre fără ca cineva să prindă de veste că sosise. Din camera lui trecea printr-un hol şi ajungea în dormitorul Timéii, Soţia lui nu încuia niciodată uşa. De obicei, după ce se aşeza în pat, citea până târziu şi camerista trebuia să vină să controleze dacă nu cumva adormise cu lampa aprinsă.

Alături de dormitorul Timéii se afla camera în care dormeau Athalie şi doamna Zófia.

Tiptil-tiptil, Mihály se apropie de uşă şi o deschise cu băgare de seamă.

Era o linişte desăvârşită. Toţi dormeau.

Prin abajurul alb ca laptele lampa răspândea o lumină palidă, tremurătoare. Timár dădu la o parte perdelele patului; în faţa lui stătea culcată statuia unei sfinte adormite, aceeaşi statuie pe care mai de mult, în cabina „Sfintei Barbara" o readusese la viaţă cu atâta strădanie, teamă şi grijă. Părea că doarme tot aşa de adânc ca şi atunci. Nici nu simţi apropierea lui Mihály deşi se zice că femeia vede şi prin somn pe cel pe care-l iubeşte. Mihály se aplecă deasupra pieptului ei şi-i ascultă bătăile inimii. Inima Timéii bătea liniştită. Nici un semn care s-o trădeze...

Nimic pentru gelozia sa, pentru acest monstru înfometat care-şi căuta prada.

Rămase mult timp privind chipul femeii adormite.

Deodată tresări şi... o văzu pe Athalie stând înaintea sa.

Athalie era îmbrăcată, şi în mână avea o lumânare. Pe faţa ei se citea acelaşi zâmbet ironic, batjocoritor.

— Aţi uitat ceva de v-aţi întors? îl întrebă ea, în şoaptă.

Mihály tremura ca un hoţ prins asupra faptului.

— Sst! făcu el, arătând spre Timéa care dormea şi se depărta grăbit de pat. Mi-am uitat actele.

— S-o trezesc pe Timéa să vi le dea?

Timár nu se simţea în apele lui: pentru prima oară în viaţă i se întâmpla să fie prins cu minciuna. Nu de alta, dar actele nu se găseau în camera Timéii, ci în propria-i cameră.

— N-o trezi. Sunt la mine. Căutam altceva: cheile.

— Şi le-aţi găsit? întrebă batjocoritor Athalie; apoi aprinse

lumânarea şi lumină cu deosebită grijă drumul lui Mihály până în odaia sa unde, odată ajunşi, puse lumânarea pe masă, dar... nu plecă.

Mihály, cu privirea rătăcită, îşi răscolea actele fără să găsească ce căuta – de fapt nu căuta nimic. În cele din urmă încuie sertarul biroului fără să fi scos ceva dintrînsul. Întâlni apoi iarăşi zâmbetul acela ironic care flutura din când în când pe buzele Athaliei.

— Doriți ceva? întrebă Athalie, sesizând privirea lui întrebătoare ațintită asupră-i.

Mihály nu răspunse.

— Nu doriți să vă spun... ceva?

La aceste cuvinte totul prinse să se învârtească în juru-i. Dar nu putu răspunde.

— Vreți să vă vorbesc despre Timéa? şopti Athalie, apropiindu-se şi mai mult de el, fascinându-l cu frumoşii ei ochi de şarpe şi prinzând în cercul lor magic pe bărbatul amețit,

— Ce ştii? întrebă Mihály, tulburat.

— Tot. Vreți să vă vorbesc?

Mihály ezită.

— Vă spun însă dinainte că aflând ceea ce ştiu eu o să fiți tare nenorocit,

— Vorbeşte!

— Bine! Atunci ascultați. Ştiu tot atât de bine ca şi dumneavoastră că Timéa nu vă iubeşte. Şi dumneavoastră ştiți tot atât de bine ca şi mine pe cine iubeşte ea. Dar nu ştiți un lucru pe care-l ştiu doar eu: că Timéa vă este credincioasă, credincioasă ca un înger.

Auzind aceste cuvinte, Timár tresări.

— Nu-i aşa că v-aşteptați să auziți altceva? Nu-i aşa că v-ar fi făcut plăcere să auziți că soția dumneavoastră e demnă de dispreț, că puteți s-o urâți, s-o alungați? Nu, domnul meu, v-ați căsătorit cu o statuie de alabastru care nu vă iubeşte, dar nici nu vă înşeală. Asta o ştiu numai eu şi o ştiu mai bine decât oricine. O, da, cinstea casei voastre e foarte bine păzită! Chiar dacă l-ați fi tocmit pe Argus din mitologie, pe Argus cel cu o sută de ochi, cinstea nu v-ar fi mai straşnic

păzită decât v-o păzesc eu. Eu aflu tot ce face, tot ce spune sau gândeşte această femeie; şi nu poate să ascundă nici în cel mai tainic colţ al inimii vreun sentiment oricât de firav, pentru că eu îl descopăr şi-acolo. Primindu-mă în casa dumneavoastră aţi făcut un serviciu nepreţuit cinstei dumneavoastră. Şi n-o să mă goniţi de aici – cu toate că mă urâţi – deoarece ştiţi că atâta timp cât mă aflu aici, omul acela care vă dă coşmaruri n-o să se apropie de comorile dumneavoastră. Eu sunt lacătul de diamant de la uşa casei dumneavoastră. Vă spun acum tot. Din clipa în care plecaţi din oraş şi până veniţi înapoi, casa dumneavoastră e ca o mânăstire. Nimeni nu-i calcă pragul: nici un bărbat, nici o femeie. Scrisorile care sosesc pentru soţia dumneavoastră le puteţi găsi pe birou, nedesfăcute. Puteţi să faceţi ce vreţi cu ele: să le citiţi sau să le aruncaţi în foc. În absenţa dumneavoastră Timéa nu iese pe stradă decât cu trăsura şi însoţită de mine. Iar când merge la plimbare, merge doar la insulă, iar eu sunt întotdeauna cu dânsa. O văd că suferă. Dar n-am auzit niciodată plângându-se. Şi-apoi cum să mi se plângă tocmai mie? Mie, care am trecut prin acelaşi iad ca şi ea, care am suferit din pricina ei? Nenorocirea mea a început din clipa în care chipul ei de fantomă a apărut în casa asta. Până să apară ea, am fost fericită. Am fost iubită. Nu vă fie frică: n-o să plâng. Nu mai iubesc, ci urăsc, urăsc de moarte. Puteţi să-mi încredinţaţi paza casei. Şi puteţi să colindaţi fără grijă în lung şi-n lat, cât vedeţi cu ochii, oriunde vă vor duce picioarele: eu sunt aici. Şi dacă la întoarcere o s-o găsiţi pe Timéa încă în viaţă, fiţi încredinţat că nu şi-a călcat jurământul de soţie. Căci dacă ar schimba cu omul acela un singur cuvânt de dragoste, dacă o singură dată i-ar răspunde la un zâmbet prietenos, dacă ar citi doar un singur rând scris de el, ei bine, domnul meu, nu v-aş mai aştepta ci aş omorî-o cu mâna mea, aşa că aţi veni doar la înmormântare. Acum ştiţi ce lăsaţi aici? Un pumnal ascuţit pe care ura şi gelozia îl ţin îndreptat spre inima soţiei dumneavoastră. Iar dumneavoastră vă veţi culca vrând-nevrând în fiecare seară în umbra acestui pumnal şi cu toate că vă e silă de mine sunteţi nevoit să vă agăţaţi cu desperare de rochia mea.

Timár îşi simți sufletul ostenit şi copleşit de izbucnirea acestei uri înspăimântătoare.

— V-am spus tot ce ştiu şi despre Timéa, şi despre dumneavoastră, şi despre mine. Repet. V-ați căsătorit cu o femeie care iubeşte pe altcineva; pe omul pe care l-am iubit eu. Mi-ați luat această casă; tatăl meu şi averea mea au pierit de mâna dumneavoastră, şi-apoi ați făcut-o pe Timéa stăpână aici. Ei bine, vă dați seama acum de tot ce ați făcut? Soția dumneavoastră nu-i o femeie, ci o martiră. Şi nu-i destul că suferiți dumneavoastră: trebuie să mai ştiți că ați adus nenorocire şi femeii pentru cucerirea căreia ați luptat fără istov, deoarece Timéa va fi nefericită, cât timp veți trăi. Având această otravă în suflet puteți părăsi casa, domnule de Levetinczy, dar vă asigur că n-o să găsiți nicăieri un leac împotriva durerii care o să vă macine mereu; tocmai de aceea mă bucur, mă bucur nespus de mult.

Cu chipul aprins, cu dinții scrâşnind, cu ochii scânteietori, femeia se aplecă deasupra bărbatului care se prăbuşise moale într-un fotoliu şi strânse pumnul ca şi când ar fi vrut să-i împlânte un pumnal nevăzut în inimă.

— Şi-acum, dacă puteți... alungați-mă din casă!

De pe fața Athaliei dispăruse orice urmă de feminitate. În locul acelei false umilințe pe chipul ei se întipărise o trufie arogantă pricinuită de izbucnirea urii.

„Alungați-mă... dacă puteți!”

Mândră, ca un demon în plin triumf, Athalie părăsi camera lui Mihály. Înainte de a ieşi, nu se sfii să ia de pe masă lumânarea aprinsă, lăsând în întuneric pe omul pe care-l lovise drept în inimă, îi spusese doar că nu era o slujnică umilă, ci diavolul păzitor al casei.

Când o văzu apropiindu-se de uşa Timéii cu lumânarea aprinsă în mână, o voce nevăzută îi şopti parcă lui Mihály să sară din fotoliu, s-o apuce de braț, să se aşeze de-a curmezişul uşii şi să-i spună: „N-ai decât să rămâi în casa asta blestemată; asta fiindcă mi-am dat cuvântul; rămâi, dar fără noi”. Şi-apoi să intre în fugă în camera Timéii – la fel ca în ziua aceea fatală când se scufundase corabia – şi, îmbrățişând-o, s-o ia din patul ei, strigând îngrozit: „Se

scufundă casa! Trebuie să fugim!”, să alerge cu ea afară şi s-o ducă într-un loc unde n-ar mai fi păzit-o nimeni…

Gândul acesta i se înfipse în creier… Da, aşa trebuia să facă în clipa aceea.

Dar iată că uşa dormitorului se deschise. Athalie privi încă o dată îndărăt; apoi intră în dormitor, uşa se închise şi Mihály rămase în întuneric.

Ah, şi încă ce întuneric!

Auzi în sfârşit zăvorul de la dormitorul Timéii şi zgomotul cheii răsucite de două ori în broască. Soarta lui era pecetluită.

Se ridică din fotoliu, dibui prin beznă, căutându-şi bagajele fără să aprindă lumina şi fără să facă cel mai mic zgomot ca nu cumva să se trezească şi altcineva în casa aceea şi să afle că se înapoiase. Îşi strânse bâjbâind cele trebuincioase, apoi deschise uşa cu grijă, încuie fără zgomot – ca un hoț sau ca un fugar hărțuit – şi, furişându-se, părăsi casa. Îl izgonise de-acolo femeia aceea!

Pe stradă îl întâmpină o lapoviță de aprilie. O vreme tocmai bună pentru omul care nu vrea să fie văzut. Vântul şuiera pe străzi şi spicul de zăpadă îi biciuia obrajii; cu toate astea, Timár Mihály porni la drum într-o căruță descoperită.

Plecase pe o vreme când e păcat să alungi din casă până şi un câine.

Împrimăvărare

Vremea mohorâtă de sfârşit de iarnă îl însoți pe drumeț până la Baja. Pe-alocuri, zăpada proaspăt aşternută mai acoperea câmpiile, iar pădurile erau încă pustii.

Gândurile lui Timár se potriveau de minune cu vremea rece şi învolburată.

Femeia aceea necruțătoare avea dreptate.

Nu numai soțul era nefericit, ci şi soția.

Numai că soţul era de două ori mai nenorocit pentru că el adusese nefericirea amândurora.

Greşeala lui cerea ispăşire. Găsind comorile Timéii, Timár nu le înapoiase, sperând că odată şi odată, datorită lor, va izbuti s-o câştige pe stăpâna lor. O câştigase, dar iată că ispăşea tocmai din această cauză. Omul sărac e un netrebnic; dar săracul poate avea parte de fericire, pe când bogatul are de toate, dar e nefericit.

Dar de ce tocmai el să nu-şi găsească fericirea?

Oare nu-i demn să fie iubit? Nu are însuşiri nobile datorită cărora un bărbat poate câştiga dragostea unei femei? N-are trăsături armonioase, ochi expresivi, trup sănătos şi bine legat, sânge fierbinte şi o inimă gata să primească dragostea? Chiar dacă ar fi sărac lipit pământului, s-ar găsi o femeie care să-l îndrăgească datorită acestor însuşiri.

Şi totuşi nu era iubit.

Gândul acesta îl chinuia mereu.

Pentru un bărbat mai amarnic simţământ – mai înfricoşător decât însăşi conştiinţa crimei – e gândul: „Eu nu pot fi iubit de nici o femeie!”

Atunci la ce bun să trăieşti? Ce rost mai are şiragul nesfârşit al zilelor ce vor veni? Să are, să semene, să facă afaceri, să strângă bani cu grămada? Şi-apoi să înceapă din nou aratul, semănatul şi strângerea grămezilor de bani? Să facă bine altora? Mda! Asta e ultima mângâiere.

Cel care nu-i iubit de cei din casă caută să fie iubit pe stradă.

Cel care nu-i iubit acasă se apucă să sădească pomi, devine pomicultor, Asta-i prima fază.

În a doua fază se apucă să crească găini de rasă şi alte orătănii.

Iar în ultima fază se vâră până-n gât în tot felul de instituţii filantropice.

Şi cu ce se alege din asta? Merită oare să faci bine cuiva?

Gândurile acestea amare, deşarte şi chinuitoare îl urmăriră pe Mihály până la Baja unde se opri să se odihnească.

La Baja avea o agenţie comercială şi dacă se întâmpla să

călătorească prin şesul Dunării, poruncea ca toată corespondența să-i fie dirijată la această sucursală. De altfel, îl şi aşteptau o mulțime de scrisori.

Le deschise fără pic de interes. Ce rost mai are să afle dacă rapița a înghețat sau nu? Dacă au fost sporite taxele vamale de către Anglia sau dacă se urcase cursul *metalliques*[72]-elor?

Cu toate acestea, printre scrisorile sosite găsi două care îi făcură bucurie: una era trimisă de agentul său din Viena, iar cealaltă de către cel din Istanbul.

Cuprinsul lor îl bucură nespus de mult. Le vârî pe amândouă în buzunar şi, ca prin farmec, nepăsarea de până atunci începu să se risipească. Cu vigoarea sa obişnuită, începu să împartă ordine agenților săi, să noteze cu atenție ceea ce îi raportau şi, îndată ce sfârşi treburile, se grăbi să pornească mai departe.

De-acum călătoria sa avea un scop.

Un scop oarecare; nu cine ştie ce, dar avea un scop. Ducea o bucurie unor oameni sărmani. O bucurie adevărată însă.

Vremea se schimbă pe neaşteptate – cerul se înseninase şi soarele strălucea orbitor – aşa cum se întâmplă de obicei la noi unde vara ia repede locul iernii. Iar dincolo de Baja se schimbă şi peisajul.

Grăbită, ca şi Mihály, care înainta spre sud cu cai iuți, schimbați în grabă, natura se grăbea şi ea făcând într-o zi cât într-o săptămână; astfel că la Mohács Timár fu întâmpinat de păduri de un verde proaspăt. În apropiere de Zombor, câmpiile îşi îmbrăcaseră deja haina catifelată de un verde-închis; la Ujvidék decorul devenise pestriț din cauza florilor de primăvară, iar către Panciova, tarlalele aurii însămânțate cu rapiță zâmbeau pe-ntinsul pustei, în timp ce colinele păreau acoperite cu zăpadă trandafirie: înfloriseră migdalii şi caişii. Călătoria aceasta care dură două zile i se păru un adevărat vis. Nu mai departe decât alaltăieri, la Komárom, câmpiile erau albe de zăpadă, iar azi prin regiunea Dunării de jos îl întâmpinau păduri înverzite!

Vrând să se odihnească, Mihály înnoptă la conacul său din

---

[72] Acțiunile întreprinderilor metalurgice si siderurgice (fr.).

Levetinc, unde chiar în seara aceea dădu toate poruncile de cuviință administratorului său, iar a doua zi se sculă dis-de-dimineață, luă gabrioleta şi porni spre Dunăre să-şi inspecteze corăbiile acostate pentru încărcare. Găsi totul în ordine. Domnul Fabula János era inspector peste întreg furnicarul acela de corăbii şi totul mergea strună.

— Puteți să plecați liniştit la vânătoare de rațe!

Şi, într-adevăr, domnul de Levetinczy plecă la vânătoare de rațe aşa cum îl sfătuise domnul Fabula. Luă lotca cea mică şi porunci să se pună întrînsa merinde pentru o săptămână, o puşcă cu două țevi şi muniție suficientă. Nimeni n-o să se mire dacă timp de o săptămână domnul Timár de Levetinczy va rătăci prin stufărişul care acum, în prag de primăvară, e plin de fel de fel de păsări; cârduri întregi de rațe sălbatice, de becațe şi sitari, de stârci albi care sunt vânați numai pentru penele lor; se găsesc şi pelicani, ba chiar şi ibisul egiptean se putea zări prin acel stufăriş; poate că domnul de Levetinczy întâlneşte şi vreun flamingo pe-acolo! Odată ce un vânător pătimaş se înfundă în stufărişul acela, apoi poți să aştepți mult şi bine să se întoarcă! Or, lui Mihály îi plăcea să vâneze: asta-i distracția navigatorilor...

De data asta însă Mihály nici nu-şi încărcă puşca.

Lăsă lotca să alunece încet, aşa cum o ducea curentul apei, şi pluti până ajunse lângă insula Ostrova; apoi apucă cu nădejde amândouă vâslele şi traversă Dunărea.

După ce înconjură capătul insulei, putu să se orienteze cu uşurință.

În mijlocul stufărişului ce se întindea spre miazăzi se înălțau semeț vârfurile plopilor cunoscuți, Mihály se îndreptă într-acolo.

Prin stufăriş fusese cândva o potecă întortocheată care acum abia se zărea; numai că cine-i priceput n-are nevoie de mai mult. Şi-apoi Mihály nimerea şi prin întuneric acolo unde mai fusese o dată.

„...Oare ce-or fi făcând Almira şi Narcisa?"

Păi ce ar putea să facă într-o zi de primăvară atât de frumoasă? Cine e domn, vânează.

Numai că uneori vânatul este şi el îngrădit. Şoarecele se

vânează noaptea, dar Almira nu poate să ia parte la o astfel de vânătoare; Narcisa n-are voie să vâneze păsări, iar Almira pinţele, care d-abia acum trei ani s-au pripăşit pe insulă, atunci când Dunărea a îngheţat bocnă şi ele au putut trece pe gheaţă. Prinderea lor nu-i îngăduită.

Almira şi Narcisa pot să vâneze doar vieţuitoarele acvatice. Păi şi ăsta-i un sport frumos!

Almira intră în apa limpede şi cristalină până ajunge în mijlocul unei grămezi de pietre măricele şi, foarte prevăzătoare, vâră o labă într-o gaură unde mişună nişte gângănii negre. Dar, deodată, Almira scoate laba din gaură şi, scâncind şi văicărindu-se, aleargă spre mal în trei picioare deoarece de-al patrulea e agăţat un rac negru care-l strânge cu foarfecele lui. Almira schelălăie desperată până când, ajunsă pe mal începe să-şi scuture laba, reuşind până la urmă să scape de odioasa dihanie; apoi, împreună cu Narcisa, o ia în primire şi amândouă încep să o descoasă vrând să ştie cam la ce preţ ar lăsa să i se scoată carnea de pe oase. Numai că dihania retrogradă nu vrea să se tocmească şi ţine cu tot dinadinsul să se întoarcă în apă. Văzând asta, cei doi vânători încep să o pălmuiască cu labele în fel şi chip până izbutesc s-o răstoarne pe spate; acum iată-i însă pe tustrei în mare încurcătură pentru că nu ştiu ce trebuie să mai facă. La una ca asta nu se pricepe nici Almira, nici Narcisa şi nici racul.

De-odată însă Almira devine atentă; aude nişte zgomote şi simte că se apropie o lotcă în care se află un om cunoscut, Câinele nu latră, doar mârâie încetişor. Un mârâit prietenos de parcă ar râde, aşa cum îi stă bine unui veteran ca dânsul. Recunoaşte cine-i vâslaşul.

Mihály sare pe mal şi leagă lotca de trunchiul unei sălcii, apoi mângâie capul Almirei întrebând-o:

„Ei, cum o măi duceţi pe aici? Nu s-a întâmplat nimic rău?”

Câinele îi răspunde la toate întrebările numai că, fără îndoială, în graiul câinilor newfoundlandezi. Judecând după tonul folosit răspunsurile lui sunt liniştitoare.

Dar iată că un mieunat îngrozitor tulbură plăcuta scenă a

revederii. Nenorocirea care era de aşteptat nu întârziase să se producă. Narcisa se apropiase prea mult de dihania răsturnată care-şi bălăbănea picioarele şi o pereche de foarfeci o înhățase de ureche în timp ce alte şase perechi de cârlige i se înfipseră în bot.

Într-o clipă, Timár fu la locul cu pricina şi, datorită obişnuitei sale prezențe de spirit, înțelese gravitatea primejdiei; îl apucă deci pe criminalul cuirasat astfel ca armele lui să nu-l poată atinge şi îl strânse zdravăn de cap silindu-l să-şi elibereze victima; apoi îl trânti cu atâta putere de mal încât dihania se destinse pe dată, predând iadului sufletul său negru. Narcisa, plină de recunoştință, sări pe umărul cavalerului care o salvase şi, stând acolo, continuă să mârâie furioasă privind spre duşmanul răpus.

După această introducere eroică – care cred că poate fi găsită în orice roman – Timár începu să descarce lucrurile din lotcă. Totul era pus într-o desagă, iar desaga putea fi dusă cu uşurință pe spate. Dar puşca, ce te faci cu puşca? Almirei nu-i place să te vadă cu puşca în mână. S-o lase pe mal? Nu-i nimerit deoarece poate să treacă cineva pe acolo şi s-o ia.

Timár se hotărî s-o încredințeze Almirei care, ținând-o de-a curmezişul în fălcile-i leoniene, porni înainte ducând arma ca pe un trofeu, aşa cum micul pudel duce bastonul stăpânului său.

Narcisa continua să stea pe umărul lui Mihály şi să-i toarcă drept în ureche. Mihály înainta condus de Almira.

De îndată ce păşi pe cărarea năpădită de iarbă ce ducea spre mijlocul insulei, parcă tot sufletul i se primeni. Peste tot o linişte de nedescris, o singurătate odihnitoare. Tocmai înfloriseră pomii fructiferi ai acestui paradis, adevărate piramide de flori albe şi roz, iar printre ele se zăreau peşteri formate de rugii trandafirilor sălbatici, aplecați până la pământ, unde se întindea minunatul covor verde, brodat cu albastrul violetelor şi cu aurul gălbenelelor; razele de aur ale soarelui stârneau dragostea florilor şi mireasma lor îmbălsăma văzduhul: respirând, omul trăgea în piept aur şi dragoste. Pădurea aceea de flori părea cuprinsă de un

freamăt tainic.

Ca într-o biserică...

Şi pentru ca biserica să aibă şi cântăreți, privighetoarea înălța spre ceruri ruga, iar ciocârlia lauda din psalmiile sfântului David! cânta însă cu mult mai frumos decât regele David!

Când tufişurile de liliac cu crengile încoronate de flori violete se desfăcură lăsând să se întrezărească coliba aceea mică de pe insulă, Mihály fu atât de fermecat încât rămase țintuit locului.

Căsuța aceea mică părea cuprinsă de flăcări, dar nu de flăcările unui incendiu, ci de pălălaia trandafirilor agățători care o acoperiseră până sus şi se împrăştiaseră jur împrejurul ei pe o întindere de aproape două pogoane. Se aflau acolo mii de tufe, arbuşti groşi, piramide, garduri vii şi umbrare formate numai şi numai din trandafiri. Era o pădurice, o dumbravă, un labirint alcătuit din arbuşti de trandafiri al căror colorit îți lua ochii răspândind până departe o mireasmă îmbătătoare, o atmosferă de basm.

De-abia păşise pe una din cărările întortocheate ce treceau prin boschetele de trandafiri, că un strigăt de bucurie veni să-l întâmpine pe Mihály; se auzi strigat:

— Ah, domnul Timár!

Iar cea care îi pronunțase numele alerga în întâmpinarea lui. Timár o recunoscu după voce: era Noémi.

Da, micuța Noémi pe care n-o mai văzuse de doi ani şi jumătate. Cât de mult crescuse, cât de frumos se dezvoltase şi cum se împlinise! Pe chipul ei strălucea o roşeață sănătoasă, iar în adâncul ochilor pâlpâia parcă focul unui altar. Nu mai era îmbrăcată ca atunci, de mult, dar avea totuşi un aer familiar, drăgălaş şi în părul ei bogat şi auriu fusese prins un boboc de trandafir.

— Ah, domnul Timár! strigă copila fugind în întâmpinarea celui care sosea şi întinzându-i încă de departe mâna; apoi salută oaspetele strângându-i mâna cu o căldură sinceră, plină de bucurie.

Mihály răspunse la salut şi câteva clipe nu-şi putu dezlipi ochii din ochii ei. Iată totuşi un chip care străluceşte de

bucurie atunci când îl vede sosind!

— Ce mult e de când nu v-am mai văzut! spune fata.

— Ce frumoasă v-ați făcut! răspunde Timár şi în cuvintele lui gingăşia şi politețea sunt la fel de fireşti.

Într-adevăr, fata devenise şi mai frumoasă în răstimpul anilor care trecuseră.

Există o ciudățenie fiziologică remarcată la tinerele fete: la unele – nespus de frumoase – când trec de vârsta pubertății, liniile feței se lăbărțează, se îngroaşă, devin greoaie, pe când la altele un farmec ascuns le modelează trăsăturile dându-le o perfecțiune nebănuită, aşa încât devin neasemuit de frumoase.

Oare acest fenomen are o explicație firească? Oare sentimentele în evoluția lor transformă chipul în curs de maturizare, sau pornirile bune şi rele, tristețea şi bucuria sunt cele care modelează liniile feței aşa cum îşi modelează melcul de mare căsuța?

Pe chipul Noémiei strălucea bucuria revederii.

— Cum, vă mai amintiți de mine? întrebă Timár uitând în mâna lui mânuța care îi fusese întinsă.

— V-am pomenit de foarte multe ori.

— Mama Tereza e sănătoasă?

— Iat-o! Tocmai vine spre noi.

Pe Tereza o vestise Almira care alergase spre căsuță ținând în gură puşca ce-i fusese încredințată, aşa că Tereza putuse afla că sosise un oaspete drag şi de aceea se grăbise să vină în întâmpinarea lui.

Îndată ce îl zări pe Mihály, ea grăbi pasul recunoscând încă de departe pe căpitanul corăbiei de odinioară care, îmbrăcat într-o haină cenuşie şi cu desaga aruncată pe umăr, se apropia de casa ei la fel ca atunci.

— Bine-ați venit! V-am aşteptat mereu – i se adresă ea. Aşadar totuşi v-ați mai adus aminte de noi?!

Spunând acestea, lăsă la o parte orice etichetă şi-l îmbrățişa. Apoi privi povara pe care acesta a ducea în spate.

— Almira! strigă ea dulăului care se furişase în spatele ei – ia desaga asta şi du-o în casă.

— În traistă se află nişte friptură! ținu s-o avertizeze

Mihály.

— Aşa? Atunci fă bine Almira şi ai grijă ca nu cumva Narcisa să-şi vâre botişorul.

Auzind-o, Noémi se îmbufnă:

— Da de unde! Narcisa nu-i atât de necuviincioasă!

Tereza o sărută ca s-o împace. Iar Noémi primi să fie împăcată astfel.

— Ei, acum poftim înăuntru! spuse Tereza, apucând familiar brațul lui Mihály. Vino şi tu, Noémi!

— Îndată! Să duc coşul, că s-a umplut.

În calea lor stătea un uriaş coş de nuiele, mare cât o barcă, acoperit cu un cearceaf alb care nu lăsa să se vadă ce-i înăuntru. Noémi se aplecă să-l ridice, apucându-l de cele două toarte. Mihály sări s-o ajute:

— Să vă ajut să-l duceți, c-o fi greu.

Noémi râse, un râs vesel, copilăros, zglobiu – şi ridică cearceaful ce acoperea coşul uriaş: era plin cu petale de trandafiri.

Cu toate acestea Mihály apucă de o toartă şi împreună cu Noémi duse coşul acela uriaş, plin cu petale de trandafiri pe poteca mărginită de la un capăt la altul cu levănțică.

— Faceți apă de trandafiri din petalele astea? întrebă Timár.

Tereza făcu semn cu ochiul spre Noémi:

— Vezi că a ghicit?

— Mda, fiindcă şi la noi la Komárom sunt mulți care fac apă de trandafiri. Ehe, câte femei sărace trăiesc din asta!

— Da? Aşadar şi-n alte locuri trandafirul e binecuvântarea cerului! Ce-i drept, floarea lui frumoasă şi mult prețuită ajunge pentru a te face să iubeşti lumea asta. Şi apoi trandafirul ne dăruieşte şi frumusețe şi pâine. Anul trecut de pildă am avut un an prost; înghețul de primăvară a lovit pomii, vița de vie, totul; vara umedă şi răcoroasă a dăunat mult albinelor: orătăniile şi vitele au murit. Dacă nu ne-ar fi ajutat trandafirii am fi fost nevoite să ne atingem de rezervele agonisite. Trandafirii înfloresc în fiece an; ei întotdeauna ne sunt credincioşi. Anul trecut, ei ne-au dat de mâncare. Am făcut trei sute de măsuri de apă de trandafir care au fost

duse în Serbia, iar în schimbul lor am primit grâu. O, voi trandafirii mei binecuvântați, florile mele dătătoare de viață!

Căsuța cea mică se mai mărise de când Timár fusese acolo ultima oară; i se adăugase o lojniță şi o povarnă unde se fierbea apa de trandafiri. În povarnă se afla o vatră cu o căldare de aramă din care se prelingea lichidul după prima distilare; lângă vatră se afla o cadă mare pentru petalele de trandafiri ce fuseseră fierte şi o laviță încăpătoare pe care se aşternea cea mai nouă recoltă de petale pentru a fermenta.

Mihály ajută Noémiei să răstoarne uriaşul coş pe laviță; ah, ce desfătare, ce beție răspândeau valurile de parfum!

Noémi îşi culcă capul pe mormanul acela moale de petale spunând:

— Ah! ce minunat ar fi să poți dormi pe un pat de petale de trandafiri!

— Oh, copilă neştiutoare! o dojeni Tereza. Nu te-ai mai trezi în vecii vecilor. Parfumul trandafirilor te-ar ucide.

— Ar fi o moarte atât de frumoasă!

Auzind-o, Tereza se grăbi s-o mustre:

— Cum, ai vrea să mori? Să mă laşi aici, copil rău ce eşti!

Noémi se grăbi să-şi îmbrățişeze mama şi, sărutând-o, îi ceru iertare:

— Nu, nu măicuța mea dragă şi scumpă! Cum aş putea să te părăsesc vreodată? Numai pe tine te am pe lumea asta!

— Păi atunci de ce te ții de glume? Nu-i aşa, domnule Timár, Că nu-i frumos ca o fetiță să glumească astfel cu mama ei? O fetiță care până ieri se mai juca cu păpuşile?

Mihály fu de aceeaşi părere cu Tereza. Orice s-ar întâmpla, o tânără fată n-are voie să spună mamei sale că într-un fel sau altul moartea poate fi frumoasă.

— Şi-acum rămâi aici să vezi de alambic; bagă bine de seamă să nu se afume fiertura. În acest timp eu mă duc la bucătărie să pregătesc ceva în cinstea musafirului nostru. Rămâneți la noi toată ziua, nu-i aşa?

— Dacă-mi dați de lucru, adică dacă vă pot ajuta la ceva, o să rămân şi azi, şi mâine. Rămân atâta timp cât o să-mi dați de lucru.

— O! Păi atunci veți sta aici o săptămână încheiată – intră

în vorbă Noémi – că e berechet de lucru.

— Na, na! Şi cam ce ai putea să-i dai domnului Timár să lucreze, copil prostuț? o întrebă râzând Tereza.

— Păi... să zdrobească petalele de trandafir în putina de tescuit!

— Aşa?! Dar dacă habar n-are cum să...

— O, cum să nu ştiu! intră în vorbă Timár. Ehe, de câte ori am făcut treaba asta acasă la mama!

— Nu-i aşa că şi mama dumneavoastră a fost tare bună? îl întrebă Noémi.

— Neasemuit de bună.

— Şi că ați iubit-o mult?

— Da, tare mult.

— Mai trăieşte?

— A murit de mult.

— Asta înseamnă că nu mai aveți pe nimeni pe lume...

Timár se gândi puțin şi-apoi îşi plecă fruntea cu tristețe.

— Pe nimeni...

...Spune adevărul...

Noémi privi cu milă în ochii lui Mihály auzind cuvintele: „Pe nimeni". Erau două cuvinte primejdioase!

Mihály băgă de seamă că Tereza se oprise în prag şi nu se îndura să-i lase singuri. Şi deodată îi veni o idee:

— Ştii ce, mamă Tereza? N-are rost să pleci la bucătărie pentru a pregăti o cină proaspătă: am adus în desagă merinde destule, aşa că nu-i nevoie decât să aşternem masa; sper că o să ne ajungă la toți trei.

— Dar cine v-a purtat de grijă? îl întrebă Noémi. Cine v-a pregătit mâncare pentru drum?

— Păi cine altul decât domnul Fabula János?

— A, da, ştiu! Cârmaciul acela vrednic! E şi el prin apropiere?

— Încarcă vasul pe celălalt mal.

Tereza ghicise motivul pentru care Timár îi propusese să nu se depărteze; dar nici ea nu voia să se lase mai prejos în a-şi arăta bunăcredința. Voia să-i dovedească lui Timár că nu se teme de dânsul şi că are încredere să-l lase cu Noémi:

— Mai bine facem altfel. Lăsați în grija mea şi bucătăria şi

cazanul, iar tu, Noémi, însoţeşte-l pe domnul Timár în jurul insulei să-i arăţi ce schimbări s-au petrecut de când n-a mai fost pe la noi.

Noémi era o fată ascultătoare şi îndeplinea fără să cârtească tot ce-i poruncea maică-sa. Îşi legă aşadar în jurul capului frumoasa basma turcească cu care-i stătea foarte bine şi se pregăti de plecare. Timár recunoscu cu bucurie baticul pe care i-l dăruise atunci, de mult.

— La revedere, draga mea! La revedere! îşi spuseră fata şi mama, sărutându-se.

După cum se părea, ori de câte ori mama sau fata ieşea din casă, îşi luau rămas bun de parcă ar fi plecat în ţări depărtate, iar când se întâlneau peste cel mult un ceas – se îmbrăţişau din nou, sărutându-se de parcă nu s-ar fi văzut de ani de zile. Sărmanele, n-aveau pe nimeni în lumea asta; fata însemna totul pentru mamă şi invers.

Noémi mai aruncă o privire întrebătoare spre maică-sa, iar Tereza dădu din cap ca şi când ar fi vrut să spună: „Du-te!”

Şi astfel Noémi şi Timár porniră să se plimbe prin insulă.

Cărarea era îngustă aşa că cei doi erau nevoiţi să păşească aproape lipiţi unul de altul; dar Almira fu atât de înţeleaptă încât îşi vârî pe furiş capul ei mare între dânşii formând astfel un paravan viu care îi despărţea. În cei aproape trei ani care trecuseră, se schimbaseră multe pe mica insulă. Urmele mâinilor creatoare ale omului, se vedeau de la un capăt la altul. Prin desiş se croise o cărare; fusese tăiat mărăcinişul ce creştea pe sub copaci, iar plopii crescuseră atât de groşi încât doi oameni nu le putea cuprinde trunchiul cu braţele; toţi puieţii sălbatici fuseseră altoiţi cu altoiuri de soi; din butaşii pitici, mâna pricepută a omului crease un gard viu; acolo unde se sfârşea livada, se înălţa un alt gard viu, împletit, dincolo de care se zărea o frumoasă păşune cu iarbă grasă unde păşteau oile şi caprele; o mioară mică şi albă avea în jurul gâtului o fundă roşie – semn neîndoielnic că era aleasa Noémiei.

Când animalele ce păşteau o zăriră pe însoţitoarea lui Timár, se grăbiră s-o întâmpine behăind – era un fel de salut pe care Noémi îl înţelese; apoi toate o conduseră până la

cealaltă margine a păşunii, acolo unde se afla iarăşi un gard viu. Dincolo de acest gard se zărea o minunată livadă de nuci stufoşi şi masivi ale căror trunchiuri cu coaja netedă ca mătasea erau groase, mai groase de o jumătate de stânjen.

— Vedeți – zise Noémi – nucii ăştia-s o adevărată mândrie pentru mama. Au cincisprezece ani. Sunt numai cu un an mai tineri decât mine,

Spusese totul atât de firesc!

În dreapta livezii de nuci, pământul era mlăştinos. Timár îşi aminti că atunci când trecuse pentru prima oară pe sol, înaintase anevoie; acum, plante de apă, crini galbeni şi flori mari asemănătoare cu lăcrămioarele acopereau mocirla, iar în mijloc se zăreau două berze care meditau în tăcere, contemplând natura.

Timár deschise portița prin care se ieşea din livadă; îi făcea plăcere să revadă pământul pe jumătate înțelenit. Deodată însă i se păru că fata care-i slujea de călăuză trăda o oarecare teamă.

— Şi, într-adevăr, sunteți şi acum tot singure pe insula asta? o întrebă Timár.

— Doar noi două. Uneori, dacă-i vreme bună şi-i zi de târg, ne mai vizitează cei care vor să facă schimb de mărfuri; pe timp de iarnă, când şi când, se mai abat pe-aici nişte tăietori de lemne care ne-ajută să tăiem hățişurile; drept plată le dăm lemnele pe care le taie. Celelalte treburi le putem face numai noi două.

— Bine, dar îngrijirea pomilor cere multă migală şi-i o muncă obositoare, mai ales stârpirea omizilor…

— O! asta nu-i o greutate pentru noi. Prietenii noştri care cântă colo sus, în copaci, ne uşurează munca. Vedeți câte cuiburi sunt în tufărişul acela? Ei, bine, toate-s pline cu vietăți care-s în slujba noastră. Aici, în insulă, nimeni nu le face vreun rău şi drept răsplată ne slujesc de minune. Îi auziți cum cântă?

Într-adevăr, dumbrava răsuna de concertul divin ai păsărelelor; spre seară, toate se întorc la cuiburile lor şi atunci devin mult mai gureşe. Cât e ziua de lungă, cucul nu conteneşte să fie orologiul pădurii, iar mierla fluieră stihuri

eline.

Deodată Noémi scoase un țipăt şi, înspăimântată, îşi duse mâna în dreptul inimii; pălise şi se clătina gata-gata să cadă pe spate aşa că Timár socoti că-i de datoria lui s-o țină de mână să nu cadă.

— Ce s-a întâmplat?

Noémi îşi acoperi fața şi, ca un copil pe jumătate râzând, pe jumătate plângând bolborosi cu scârbă şi tremur în glas:

— Uite-o, uite-o... vine!

— Cine vine?

— Acolo... uite!

Într-adevăr venea cineva; o broască râioasă respectabilă sărea greoi furişându-se prin iarbă; venea spionându-i cu un singur ochi, gata ca la nevoie, dintr-un singur salt, să se facă nevăzută în cel mai apropiat şanț.

Noémi era atât de înspăimântată încât simțea că i se tăiaseră picioarele.

— Cum, ți-e frică de broaşte? o întrebă Timár.

— Mi-e silă de ele. Cred că aş muri dacă vreuna ar sări pe mine.

— Mda, aşa sunt fetele. Le plac pisicuțele, fiindcă ştiu să se linguşească în fel şi chip şi le e scârbă de un biet broscoi pentru simplul fapt că-i urât ca noaptea. Numai că, vezi, pentru om broasca e un prieten la fel de devotat cum sunt şi păsările. Acest disprețuit şi urât animal, e cel mai bun prieten al grădinarilor. Dumneata ştii foarte bine că sunt fluturi, gândaci şi omizi care ies şi mişună numai noaptea. Or, noaptea, toate păsărelele dorm şi deci nu mai pot apăra grădinile. Ei bine, atunci iese din crăpăturile pământului hidoasa broască şi, pe întuneric, începe să se lupte cu duşmanii noştri. Nimiceşte şi omizile de noapte, şi fluturii, şi viermii, şi nimfele cărăbuşului, şi melcii care prăpădesc pomii fructiferi. E tare interesant să vezi o broască vânând un gândac. Stai liniştită şi uită-te la broscoiul ăsta hidos: el nu se târăşte prin iarbă pentru a te îngrozi pe dumneata. Departe de el gândul ăsta! E o făptură blândă, cu conştiința curată, care nu te socoteşte duşman. Priveşte acolo: vezi gândacul ăla albastru care-şi face vânt cu aripioarele? E cea

mai primejdioasă gânganie pentru o pădure; se numeşte sfredelul lemnului şi o singură larvă de-a lui ajunge să prăpădească un pom tânăr. Prietenul nostru ciupit de vărsat şi-a pus ochii pe el. Să nu-l tulburăm! Uite cum se ghemuieşte pregătindu-se să sară; priveşte-l cu luare aminte. Uite, a făcut un salt uriaş şi cu iuțeala fulgerului şi-a scos limba-i lungă şi... gândacul a dispărut, aşa că acum i se văd doar aripioarele care n-au intrat încă în gura broscoiului. Ei, acum vezi că nu se cade să disprețuim chiar atât de mult făptura asta urâcioasă – de fapt bunul nostru prieten – luându-ne numai după sutana ce-o poartă şi care, ce-i drept, e cam... ponosită?

Noémi bătu din palme încântată şi parcă nu-i mai era atât de silă de broscoi. Apoi îl lăsă pe Mihály s-o țină de mână şi astfel s-o conducă spre malul apei, arătându-i cât de spirituale făpturi sunt broaştele, cât umor şi ce însuşiri excepționale au.

Timár îi vorbi despre broasca azurie de Surinam – o specie pentru care regele Prusiei dăduse patru mii cinci sute de taleri; apoi despre broasca fosforescentă care răspândeşte în juru-i o lumină scânteietoare şi căreia-i place să se furişeze în casele oamenilor unde, ascunsă printre grinzi, cântă fără milă toată noaptea; că, în Brazilia de pildă, se întâmplă adeseori ca broaştele fosforescente să înceapă să concerteze în teatru pe cont propriu întrecând toți cântăreții şi toată orchestra Operei.

Noémi râdea de duşmanul acela îngrozitor. Or, râsul, stă la jumătatea drumului între ură şi dragoste.

— Ah, de n-ar orăcăi atât de urât!

— Mda, numai orăcăitul ăsta al broscoilor e limbajul prin care-şi arată dragostea față de doamnele broaşte; desigur ştii că numai masculii pot orăcăi; femelele sunt mute. Cât e noaptea de lungă broscoiul spune iubitei sale: „Ah, ce minunată eşti! Ah, ce dulce eşti!” Şi-atunci poate cineva să afirme că pe lumea asta există o ființă mai tandră decât broasca?

Noémi era fără doar şi poate înduioşată.

— Şi-apoi broasca e şi savantă. De pildă, brutăcelul simte

schimbarea vremii; dacă-i rost de ploaie el ştie cu mult înainte; începe să orăcăie şi scoate capul din apă; dacă simte că va fi secetă, atunci se dă la fund.

— Aşa? făcu Noémi, curioasă.

— Stai să prind unul! se oferi Timár. Aud un brotac orăcăind pe-aci prin crângul de aluni.

Nu trecu mult şi Mihály se întoarse ţinând în palmele făcute căuş un brotăcel căzut prizonier. Noémi ba tremura, ba se înfierbânta; obrajii i se îmbujorau şi îi păleau în aceeaşi clipă.

— Şi-acum, priveşte aci! o îndemnă Timár. Întredeschizându-şi palmele. Ei, ce zici! Poţi să-ţi închipui o făptură mai drăgălaşă decât asta? E atât de frumos! Verde ca iarba, iar picioarele parcă-s nişte mânuţe de copil. Şi cum îi mai bate inima! Şi cum se uită la noi cu ochii lui frumoşi şi inteligenţi ca două mărgele încercuite de două inele aurii! Brotăcelul nu se teme de noi.

Cu nehotărârea ce ţi-o dă curiozitatea şi frica, Noémi întinse mâna tremurândă spre broscuţă, dar si-o trase repede înapoi.

— Ei, hai, i-al dumneata! Hai, pune mâna pe el! E cea mai blândă fiinţă din lume. Ţine palma!

Jumătate râzând, jumătate înspăimântată, Noémi întinse palma; nu se uita însă spre brotăcel ci în ochii lui Mihály, iar când simţi micul animal cu sânge rece atingându-i mâna, tresări şi se înfioră. Deodată însă izbucni într-un râs zglobiu, ca un copil care mult timp s-a sfiit să intre în apă dar care, odată intrat, ţipă de bucurie.

— Ei, vezi ce cuminte stă? Se simte foarte bine acolo. Acum o să-l ducem acasă, o să-l vârâm într-un borcan cu apă, meşterim o scăriţă pe care o dăruim brotăcelului prizonier şi-apoi o să vezi: dacă simte că vine ploaie, se urcă pe scară. Dă să-l duc eu.

— Nu, nu! se împotrivi fata, Rămâne la mine. O să-l duc eu acasă.

— Păi atunci strânge pumnii ca nu cumva să sară. Uşurel însă! Şi-acum să ne întoarcem acasă, pentru că iarba a început să se umezească de rouă.

Şi se întoarseră acasă; Noémi fugi înainte şi încă de departe strigă:

— Mamă, mamă! Uite ce-am prins! o păsărică frumoasă!

Tereza o dojeni cu severitate:

— Ai uitat că nu-i voie să prinzi păsărele?

— Da, dar asta-i o pasăre grozav de frumoasă; a prins-o domnul Timár şi mi-a dăruit-o; uite, uite ce-am aici în palmă!

Când zări brotăcelul cel verde în palma Noémiei, Tereza îşi împreună mâinile a mirare.

— Mamă, uite cum clipeşte cu ochişorii lui atât de frumoşi! strigă Noémi, îmbujorată de plăcere. O să-l punem într-un borcan, o să-l hrănim cu muşte şi el o să ne prezică vremea. Ah! tu, brotăcel drăgălaş, tu! Făptură mică şi dragă!

Şi cu grijă îşi lipi obrazul de micuțul brotăcel, mângâindu-l.

Uimită, Tereza privi spre Timár:

— Domnul meu, sunteți vrăjitor, zău aşa. Nu mai departe decât ieri, ai fi putut s-o sperii de moarte cu o dihanie ca asta...

Noémi era mai mult decât entuziasmată de ceea ce aflase despre broaşte; în timp ce aşternea pentru cină în pridvor, îi ținu mamei Tereza o adevărată conferință batracologică, bazându-şi întreaga ştiință pe cele auzite de la Timár; spuse aşadar că broaştele sunt nişte animale foarte folositoare, că sunt ființe inteligente şi pline de umor, că n-au pic de adevăr învinuirile ce li se aduc că împroaşcă venin, că se furişează în gura oamenilor care dorm, că sug laptele vacilor, că atunci când ții un păianjen deasupra lor ele crapă de necaz; toate astea sunt născociri prosteşti. Broscuțele sunt prietenii noştri cei mai buni, prieteni care stau de strajă în timpul nopții; iar micile urme de care-i plină prispa netedă ca-n palmă ce înconjoară casa nu-s altceva decât semnele patrulării lor nocturne; păi în cazul ăsta n-ar fi curată nerecunoştință să-ți fie frică de broscuțe?

În timp ce Noémi vorbea, Timár împleti din nuiele de salcie o scăriță pitică pentru meteorologul cu spatele verde; scărița o aşeză într-un borcan cu gura largă, umplut pe jumătate cu apă şi acoperit în partea de sus cu o bucată de hârtie; apoi

rupse puțină hârtie făcând o deschizătură prin care urma să i se ofere musculițe proorocului prizonier. Supărat pesemne de noua-i misiune brotăcelul se lăsă la fundul borcanului vrând să arate că nu-i trebuie nici muşte şi că nu voia nici să cânte; văzându-l, Noémi se bucură; brotăcelul dădea indicații că vremea va continua să fie frumoasă.

— Domnule dragă – spuse Tereza după ce aduse şi aşeză bucatele pe măsuța la care luară loc toți trei – dumneavoastră n-ați făcut numai o adevărată minune cu Noémi, ci i-ați făcut şi un mare bine. Insula noastră era un adevărat paradis pentru ea dacă nu i-ar fi fost frică de broaşte; dacă dădea peste una, pălea şi, din pricina spaimei, era parcă scuturată de friguri, iar ca să treacă de gardul viu spre mlaştinile acelea în care orăcăie puzderie de broaşte, ei bine, nici o putere omenească n-ar fi fost în stare s-o convingă! Ați schimbat-o cu desăvârşire: de-acum o să iubească toate împrejurimile căminului nostru.

— Minunat cămin! observă Timár.

Tereza oftă adânc.

— De ce ai oftat aşa? o întrebă Noémi.

— Ştii tu foarte bine de ce.

Ştia şi Timár, ba ştia foarte bine cui îi era adresat suspinul acela, Noémi încercă să aducă-n discuție un subiect mai plăcut,

— Până acum mi-a fost frică de broaşte, fiindcă o dată, mai de mult, un copil răutăcios a fugărit sub ochii mei o uriaşă broască arămie, zicând că broasca aia se numeşte boul broaştelor şi că dacă o bați pe spate cu o urzică începe să mugească întocmai ca boul. Şi-apoi a bătut-o cu o urzică, iar biata vietate a început să orăcăie atât de îngrozitor că n-o să pot uita niciodată; parcă ar fi chemat tot neamul broaştelor să se răzbune pe noi şi tot corpul i s-a acoperit de o spumă albă. De atunci am fost convinsă că broaştele se târăsc şi țopăie în jurul meu numai şi numai să mă împroaşte cu veninul lor. Iar băiatul acela răutăcios râdea cu hohote auzind orăcăitul înspăimântător pe care-l scotea biata făptură.

— Şi cine era băiatul acela răutăcios? întrebă Mihály.

Noémi tăcu şi dădu din mână ca şi când ar fi vrut să se apere, aşa că Timár ghici despre cine era vorba; privi spre Tereza şi ea clătină din cap, încuviințând. Ştiau să-şi ghicească gândurile.

— A mai dat pe aici de-atunci? întrebă Mihály.

— Ah! Vine în fiecare an şi mă chinuieşte mereu. De la o vreme a născocit altceva pentru a mă jefui. Vine cu o barcă şi, fiindcă n-am bani să-i dau, cere miere, ceară şi lână pe care apoi le vinde. Iar eu îi dau, numai să mă văd scăpată de el.

— În anul ăsta n-a venit încă – spuse Noémi.

— O, nu te teme! M-aştept să pice din clipă în clipă.

— Măcar de-ar veni acum! spuse Noémi.

— De ce, prostuță mică?

Peste chipul Noémiei trecu ceva ca o flacără.

— Aşa. Aşa vreau eu.

Timár ştia câtă fericire putea s-aducă celor două ființe un singur cuvânt de-al lui. Nu rosti însă acel cuvânt, zgârcindu-se ca un copil care primind prăjitura preferată, mai întâi ciuguleşte firimiturile, îl îndemna parcă ceva să încerce să guste toate bucuriile şi durerile locuitorilor insulei.

În timpul cinei soarele apusese şi acum se lăsa o seară minunată şi tihnită, o seară caldă, de primăvară. Cerul părea o boltă străvezie de aur. Pe crengile pomilor nu tremura nici o frunză.

Noémi, Tereza şi oaspetele lor urcară pe o scară de lemn în vârful stâncii. De-acolo se vedea până hăt-departe peste creştetul copacilor, peste spicul stufărişului, dincolo de apele Dunării.

La picioarele lor, insula se întindea ca un fermecător ochi de mare, cu valuri multicolore în zeci de nuanțe; merii înfloriți aveau culoarea roşie-trandafirie, iar caişii, cu noile lor mlădițe, erau roşii ca sângele; coroanele vălurile ale plopilor erau aurii, ale perilor – albe ca omătul, iar ale prunilor – arămii; printre pomii livezii, ca un con cuprins de flăcări, se ridica acoperită de trandafiri purpurii stânca singuratică pe al cărei creştet se înălțau tufele de levănțică alcătuind un desiş de nepătruns.

— Ce privelişte minunată! exclamă Timár, fermecat de peisajul acela tulburător de frumos.

— Da' să vedeți ce încântător e vara – spuse Noémi cu aprindere. Pintenaşii iau locul trandafirilor şi acoperă stânca până sus de tot aşa că stânca pare înveşmântată în aur; iar levănțica ce înfloreşte pe creştetul ei pare o cunună albastră.

— Voi veni la vară să văd! spuse Timár.

— Adevărat?!

În culmea bucuriei, fata îi întinse mâna; Timár simți o strângere de mână fierbinte cum nu-i dăruise până atunci nici o altă femeie. În clipa următoare, Noémi se repezi la pieptul Terezei şi îşi încolăci brațele în jurul gâtului ei.

Jur-împrejur domnea o linişte adâncă, netulburată de glas omenesc. Doar orăcăitul monoton al miilor de broaşte tulbura tăcerea nopții întunecate ce se lăsa încet-încet. Cerul era despicat spre răsărit de două raze ca două spițe. O parte a bolții era sinilie, iar cealaltă de culoarea opalului. Chiar şi cerul senin poate să ajungă în conflict cu sine însuşi!

— Ştii ce cântă broaştele? şopti Noémi mamei sale. Ştii ce spun? „Ah, ce dragă îmi eşti! Ah, ce dulce eşti!" Asta spun toată noaptea. „Ah, draga mea! Ah, iubita mea dulce!"

Şi de fiecare dată, îşi săruta mama.

Uitând de sine şi de lume Mihály stătea acolo, în vârful stâncii, cu mâinile încrucişate pe piept. Luna nouă îşi cernea razele-i sclipitoare printre frunzele înfiorate ale plopilor. În clipa aceea, frunzele păreau poleite cu argint. Un sentiment nou şi minunat îi umplea inima. Dor sau frică? O amintire care înspăimânta, sau o speranță care-i dădea aripi? Bucurie născândă, sau durere ce se afundă în trecut? Sentimente care te apropie de Dumnezeu şi de oameni, sau sentimente care te apropie de animale? Instinct sau presimțire? Înrâurirea lunii sau freamătul primăverii ce cuprinde copacii, iarba şi toate făpturile cu sânge cald sau rece?

Tot aşa stătuse cu ochii larg deschişi şi-atunci când privise luna ce apunea trimițându-şi razele în prova corăbiei scufundate. Fără voia lui gândurile sale vorbeau cu lumina fantomatică a razelor lunii şi apoi glăsuiau întrînsul:

„Tot nu mă înțelegi?! Mâine o să viu iar şi-atunci mă vei

înțelege!”

Păianjenul printre trandafiri

Dar oamenii care trăiesc din munca lor nu prea au timp ca, stând pe stâncă, să contemple luna şi să admire frumusețile naturii; oile se întorceau de la păşune, iar caprele aşteptau să fie mulse; mulsul era îndeletnicirea mamei Tereza; culesul ierbii pentru „furnizorii” de lapte era datoria Noémiei. Timár îşi rezemă umărul de portița staulului şi, aprinzându-şi pipa, continuă să vorbească la fel ca orice flăcău de la țară când face curte unei fete din sat.

Cazanul pentru fiert apa de trandafiri fu umplut încă o dată înainte de a se înnopta de-a binelea; apoi cu toții plecară la culcare.

Timár hotărî să doarmă în stupină, aşa că Tereza îi făcu acolo un culcuş pe fân proaspăt, iar Noémi netezi locul unde urma să-şi pună capul; Mihály n-avea însă nevoie să fie prea mult legănat. Somnul îl fură de îndată ce puse capul pe pernă şi cât fu noaptea de lungă visă că intrase ajutor de grădinar şi că fierbea apă de trandafiri într-un cazan cât toate zilele.

Când se trezi soarele era sus. Dormise zdravăn. Albinele, într-un continuu du-te-vino, zumzăiau deasupra capului său. De faptul că cineva trecuse pe-acolo încă dis-de-dimineață putu să-şi dea seama imediat deoarece lângă culcuşul său îl aşteptau gata pregătite toate instrumentele necesare tabietului matinal al oricărui bărbat – instrumentele pe care şi le adusese în traistă. Se ştie doar că bietul, sărmanul bărbat care şi-a făcut obiceiul să-şi radă barba e prost dispus toată ziua dacă nu poate să îndeplinească acest ritual. De aceea, când poposeşte la o casă străină e bucuros nevoie-mare dacă cineva încearcă să-i uşureze soarta tocmai când, abia trezit din somn, începe să

se întrebe neliniştit unde ar putea să găsească o coajă de săpun, un strop de apă caldă şi un ciob de oglindă în care să se strâmbe ca o caricatură; căci blestemata aceea de barbă ce aduce a mirişte şi seamănă cu miile de împunsături ale mustrării de conştiință, îl indispune stricându-i orice chef. Şi cât de fericit se simte după ce a izbutit să scape de acest chin şi poate să-şi mângâie obrajii netezi!

În timp ce se bărbierea, Tereza şi Noémi îi pregăteau micul dejun compus din lapte proaspăt şi unt; pe urmă începea munca zilnică: culesul petalelor de trandafiri

Aşa cum de altfel dorise, Mihály fusese repartizat la tescuitul petalelor. Noémi le culegea, el tescuia, iar Tereza se ocupa de cazan. Timár povesti Noémiei o mulțime de lucruri despre trandafiri. Nu-i spuse însă că petalele lor roze semănau foarte mult cu obrajii ei îmbujorați – asta pentru că, fără îndoială, Noémi ar fi râs de el – ci îi înşiră tot ceea ce aflase despre trandafiri în timpul călătoriilor sale; poveşti pline de tâlc pe care Noémi le asculta cu luare aminte şi din pricina cărora începuse să-l respecte şi mai mult pe Timár. Căci în fața fetelor tinere şi nevinovate, omul înțelept şi savant se bucură încă de multă trecere.

— În Turcia apa de trandafiri foloseşte şi la pregătitul mâncărurilor şi băuturilor. Pe-acolo cresc adevărate păduri de trandafiri. Până şi mătănii se fac din florile lor. Petalele trandafirilor fărâmițate se presează în nişte forme sferice. De aceea mătăniilor li se mai zic şi boabe de trandafir. În orient există o varietate neasemuit de frumoasă din care se scoate uleiul de trandafir; e trandafirul de balsam; trandafirii aceştia cresc înalți ca nişte copaci de doi stânjeni, iar crengile lor se încovoaie sub povara florilor albe ca zăpada. Mireasma lor întrece mireasma altor soiuri; dacă pui la soare apa în care au fost ținute petalele trandafirului de balsam, apa capătă imediat culoarea curcubeului din cauza uleiului care iese din petale. Tot aşa se întâmplă şi cu trandafirul veşnic verde, cel care nu-şi leapădă frunzele nici iarna. Trandafirul de Ceylon – Rosa del Rios – îngălbeneşte atât de puternic părul şi barba că trec ani de zile până să-şi revină la culoare; de aceea în Levant se face un comerț în toată regula cu

petalele uscate ale acestui trandafir. Iar petalele trandafirului de Moggor te îmbată cu mireasma lor atât de tare de parcă ai fi băut vin. Trandafirul Vilmorin are un gândac care, dacă-i înțeapă tulpina, pe locul înțepăturii creşte un fel de bulgăre mare cât pumnul. Se zice că bulgării ăştia ai trandafirului Vilmorin puşi sub căpătâiul copiilor plângăreți îi cufundă într-un somn adânc.

— Şi... dumneavoastră ați fost peste tot pe unde cresc aceşti trandafiri? întrebă Noémi.

— Cum să nu! Am străbătut multe meleaguri îndepărtate. Am fost la Viena, la Paris, la Constantinopol.

— Şi toate oraşele astea sunt departe de-aici?

— Dacă cineva ar merge pe jos, în treizeci de zile ar fi la Viena şi în patruzeci la Constantinopol.

— Dumneavoastră ați fost însă cu corăbiile.

— Mergând cu corabia, drumul pare şi mai lung, pentru că din când în când trebuie să mai încarci şi mărfuri.

— Marfă pentru cine?

— Pentru stăpânul meu, care mă trimite la drum.

— Stăpânul dumneavoastră e şi-acum tot domnul Brazovics?

— De unde ştii asta?

— Mi-a spus cârmaciul când ați trecut pe aici.

— Păi, nu mai e. A murit.

Auzindu-l, Tereza strigă cu patimă:

— A murit? Vasăzică a murit! Dar soția şi fata lui?

— Odată cu moartea lui Brazovics au pierdut toată averea.

— Ah! Dumnezeule drept! Deci le-ai plătit!

— Mămico! Mămica mea bună! rosti Noémi cu glas blând şi rugător.

— Domnul meu! În afară de cele ce ți-am spus în noaptea aceea, află încă ceva: atunci când asupra noastră s-a abătut năpasta aceea înspăimântătoare şi când m-am rugat în zadar de Brazovics să nu ne lase cerşetoare pe drumuri, ei bine, atunci m-am gândit că omul acela are nevastă şi copil, că n-ar fi rău să mă duc să mă rog de soția lui, crezând c-o să mă înțeleagă şi o să-i fie milă de mine. Mi-am luat în brațe copila şi, pe o căldură înăbuşitoare, am călătorit până la Komárom.

Am găsit repede impunătoarea lor casă cu etaj. Am aşteptat afară, pe coridor, fiindcă nu mi-au dat voie să intru. În sfârşit a apărut şi doamna însoțită de copila ei. M-am aruncat atunci la picioarele ei şi în numele Sfintei Fecioare am rugat-o să-i fie milă de mine şi să mă ocrotească înduplecându-şi soțul. Şi-atunci femeia aceea m-a luat de braț şi m-a îmbrâncit pe scări. Mi-am apărat copila cu amândouă brațele ca nu cumva în cădere să i se întâmple ceva; eu însă m-am lovit cu capul de coloana aceea care susține bolta scărilor. Semnul se vede şi-acum aici, pe frunte. Iar fetița aceea de cinci ani stătea în capul scărilor şi râdea privind în urma noastră cum ne depărtam şchiopătând, râdea şi asculta nepăsătoare plânsul copilei mele. Iată de ce acum binecuvântez mâna care le-a zvârlit şi pe ele pe treptele scării unde m-au îmbrâncit pe mine!

— Ah, mămico, nu mai vorbi aşa!

— Vasăzică au ajuns la sapă de lemn? Vasăzică au ajuns cerşetoare? Hoaşca aceea trufaşă şi elegantă! Umblă în zdrențe, nu-i aşa? Şi bat în zadar pe la uşile vechilor cunoştințe, nu-i aşa?

— Nu, mamă Tereza – răspunse Mihály – s-a găsit cineva care le-a dat adăpost, care are grijă de ele.

— Smintitul! strigă şi mai pătimaşă Tereza. De ce stă în calea destinului? Cum îndrăzneşte să găzduiască în casa lui blestemul care o să-l ajungă şi pe el?

Noémi fugi spre mamă-sa şi, cu amândouă mâinile, îi acoperi gura. Apoi, lipindu-se de pieptul ei, încercă s-o împiedice să vorbească sărutând-o mereu.

— Nu! Nu, dragă mamă! Nu vorbi aşa! Nu blestema! Nu pot să aud astfel de lucruri din gura ta! Ia-ți blestemul înapoi. Lasă-mă să şterg cu sărutări cuvintele astea de osândă.

Sărutările Noémiei avură darul s-o trezească pe Tereza.

— Nu te teme! Nu te teme micuță neştiutoare! răspunse ea mângâind-o pe păr. Blestemul nu are nici un preț. E numai un obicei vechi şi urât al nostru, al femeilor bătrâne. Dumnezeu nici nu se gândeşte să-şi însemne undeva blestemele viermilor striviți în picioare şi să le păstreze până în ziua răzbunării. Blestemul meu n-o să ajungă pe nimeni.

Timár îşi spuse în gând: „Pe mine m-a şi ajuns, fiindcă eu sunt smintitul care le-a primit în casa lui”.

Noémi încercă să aducă din nou vorba despre trandafiri:

— Spuneți-mi, cum aş putea să am şi eu trandafiri de Moggor a căror mireasmă te îmbată?

— Dacă vrei, o să-ți aduc eu.

— Dar unde cresc?

— În Brazilia.

— Şi-i departe până acolo?

— În partea cealaltă a globului pământesc.

— Şi ca să ajungi acolo trebuie să călătoreşti pe mare?

— Şase luni de zile încheiate

— Şi de ce trebuie să mergeți tocmai acolo?

— Pentru afaceri şi... ca să-ți aduc trandafiri de Moggor.

— Mai bine mă lipsesc!

Noémi părăsi în grabă bucătăria şi Mihály băgă de seamă că avea ochii plini de lacrimi.

Fata nu se mai întoarse la povarnă decât pentru a-şi deşerta coşul când acesta se umplea cu petale de trandafiri; încetul cu încetul pe rogojină se înălță un adevărat munte de petale.

Mai înainte ca soarele să ajungă la nămiezi, distilară petalele de trandafiri fermentate cu o zi mai înainte; după prânz Tereza îşi anunță oaspetele că în ziua aceea nu mai era nimic de făcut, aşa că aveau răgaz pentru a da o raită de jur-împrejurul insulei. Un călător ca Timár, umblat peste mări şi țări, putea fără-ndoială să le dea un sfat în legătură cu plantele ce mai puteau fi aclimatizate cu folos acolo, în micul lor paradis.

Tereza porunci Almirei: „Tu să rămâi aici şi să păzeşti casa! Te culci în fața prispei şi nu te mişti în ruptul capului!” Almira înțelese porunca şi o urmă întocmai.

Tereza şi Noémi, însoțite de Mihály, se îndreptară spre pădurice. Dar abia dispăruseră că Almira deveni neliniştită, îşi ciuli urechile şi începu să mârâie supărată. Simțise ceva. Îşi scutură capul cu ciudă. Şi, deodată, o voce de bărbat începu un cântec nemțesc al cărui refren era: „Sie *trägt*,

wenn ich nicht irre ein schwarzes Camisol”[73]. Fără îndoială că cel care se apropia dinspre mal cânta pentru a le înştiința pe locuitoarele colibei. Se temea de dulăul acela mare cât toate zilele.

Almira însă nici nu lătră. Drumețul se ivi printre arcadele de trandafiri ce umbreau cărarea. Era el... Krisztyán Tódor.

De data asta venea îmbrăcat ca un domnişor din înalta societate, într-un frac bleumarin cu nasturi galbeni, iar pelerina o avea aruncată pe braț. Deşi îl văzuse, Almira nu se mişcă. Câinele acesta era un adevărat filozof. Îşi făcuse probabil următorul raționament: „Când mă iau de el mai acătării, totdeauna pe mine mă leagă, şi nu pe acest individ. E mai bine deci să păstrez pentru mine părerea ce-o am despre el şi, rămânând deocamdată într-o neutralitate armată, să iscodesc ce face.”

Tódor fluieră familiar şi se apropie de inamicul său cel mare şi negru:

— Servus, Almira, dragă Almira! Vino aici, aici, cățeluşul meu drag. Dar unde-ți sunt stăpânele? Trage-i un lătrat pentru mine, rogu-te! Unde-i draga mamă Tereza?

Era însă cu neputință să primească un răspuns din partea Almirei.

— Frumoasa şi micuța mea Almira, priveşte ce ți-am adus: o bucată de friptură. Poftim, înhaț-o! Ei cum, nu vrei? Crezi cumva că-i otrăvită? Ah! ce prostuță eşti! Hai mănâncă, frumoasă Almira.

Dar Almira nici nu mirosi măcar bucata de carne aruncată la picioarele ei până când Narcisa nu se furişă spre friptură (pisicile nu au un caracter atât de ferm). Văzând-o, Almira se supără şi începu să sape o groapă în pământ; când termină vârî friptura înăuntru potrivit obiceiului pe care-l au unii câini prevăzători care adăpostesc ceea ce le prisoseşte, ca să aibă pentru zile mai puțin binecuvântate.

— Măi, ce bănuitor e dulăul ăsta fioros! mormăi ca pentru sine Tódor. Ei, cred că pot să intru în casă?!

Asta însă nu-i mai era îngăduit. Almira nu dădu răspuns

---

[73] Ea poartă, dacă nu mă înşel, un camizol negru (germ.).

nici la această întrebare, ci doar îşi ridică puțintel buza de sus, arătându-i lui Tódor ce frumoasă dantură avea.

— Ho-ho, zăpăcito! Nu cumva să te repezi la mine! Dar unde-s gazdele? Poate în povarnă?

Tódor se duse spre povarnă şi privi înăuntru; nu zări însă pe nimeni. Îşi spălă fața şi mâinile în apa de trandafiri ce aburea, bucurându-se nespus de mult că putea să murdărească în felul ăsta rodul unei zile întregi de muncă. Numai că în clipa când vru să iasă afară văzu că drumul îi era barat. Almira se culcase pe prag şi stătea nemişcată; când Tódor dădu să iasă, câinele îşi arătă iarăşi colții.

— Ei na, acum nu vrei să mă laşi să ies, hm? Vai ce prost crescut eşti! Nu-i nimic, fie şi-asta! O să aştept aici până vin gazdele. Tocmai bine: să-mi odihnesc oasele.

Spunând acestea se lungi pe grămada de petale proaspăt culese de Noémi.

— Oho, ce grozav pat mi-am găsit! Un culcuş demn de Luculus[74]. He-he-he!

Gazdele şi Mihály se întorceau de la plimbare. Tereza fu surprinsă văzând că Almira nu stă culcată în fața prispei, ci păzeşte uşa povernei.

— Ce-i acolo, Almira?

Îndată ce auzi vocea Terezei, Tódor se gândi să facă o glumă, aşa că se ascunse atât de bine în grămada de petale încât nu mai putea fi văzut: iar când Noémi aruncă o privire înăuntru prin uşa întredeschisă întrebând şi ea: „E cineva aici, Almira?”. Tódor scoase capul din grămada de trandafiri şi rânji.

— Da! Unicul şi dragul tău logodnic, frumoasă Noémi!

Fata țipă îngrozită şi, clătinându-se, fu gata-gata să cadă pe spate.

— Ei, ce este? o întrebă maică-sa, repezindu-se spre dânsa.

— Printre trandafiri... bolborosi Noémi.

— Ce e printre trandafiri? Un păianjen?

---

[74] General roman (114–57 î.e.n.), căruia îi plăceau luxul şi mâncărurile alese.

— Da. Un păianjen.

Tódor sări râzând din culcuşul de trandafiri şi, ca unul care printr-o glumă foarte reuşită face o surpriză celor dragi – o glumă de care toată lumea e obligată să râdă – continuă să hohotească; apoi se aruncă de gâtul Terezei şi, fără să se sinchisească de privirea ei supărată sau de teama întipărită pe faţa Noémiei, o sărută de mama-focului.

— He-he-he! Aşa-i că v-am făcut o surpriză, dragă mamă Tereza? Dragostea mea, dulcea, şi draga şi buna mea mamă! A venit ginerele tău. He-he-he! Şi ca o sirenă mă înalţ din marea de trandafiri. He-he-he!

După aceea se îndreptă spre Noémi; dar fata se feri cu grabă din calea braţelor care voiau s-o îmbrăţişeze şi abia atunci Krisztyán Tódor îşi dădu seama că de faţă se mai afla şi o a treia persoană: Timár Mihály. Întâlnirea aceasta îi spulberă entuziasmul forţat care de altfel aducea a mascaradă; era clar că n-are nicio poftă să dea ochii cu omul care-i aducea aminte de unele întâmplări neplăcute.

— A! Servus, domnule căpitan! îl salută el pe Timár. Vasăzică ne întâlnim din nou aici. Nu cumva ai iarăşi pe corabie vreun paşă turc? Hehe-he! Nu-ţi fie frică, domnule!

Timár ridică din umeri fără să răspundă nimic.

Tódor se întoarse fulgerător spre Noémi şi, cu o prietenie făţarnică, o cuprinse de mijloc; dar fata îl împinse cât colo şi-i întoarse spatele.

— Ei, ia las-o în pace pe Noémi! rosti Tereza, cu o voce străină, uscată. Ce mai cauţi iarăşi pe aici?

— Bine, bine. Văd că vrei să mă goneşti, deşi abia am picat. Parcă n-aş avea dreptul s-o îmbrăţişez pe Noémi! Pe singura mea mireasă. Că doar nu se topeşte dacă mă uit la ea! Da grozav vă mai temeţi de mine!

— Avem motive destule – spuse Tereza, ursuză.

— Ei, nu te supăra, mamă Tereza. De data asta n-am venit să-ţi cer nimic. Dimpotrivă. Vin să-ţi aduc bani cu carul. Oho! Grozav de multe parale! Atât de multe c-o să-ţi poţi răscumpăra frumoasa ta casă de altădată, vitele, grădina de pe Ostrova, adică tot ce-ai pierdut. Toate o să ţi le iei înapoi cu paralele astea frumoase! Doar ştii foarte bine că-i datoria

mea de fiu să răscumpăr greşeala pe care a săvârşit-o tatăl meu faţă de tine.

Krisztyán Tódor se înduioşase până la lacrimi, dar lucrul acesta nu-i impresiona pe cei de faţă; nu aveau încredere nici în râsul, nici în plânsul lui.

— Ei, dar haideţi să intrăm în casă – spuse Tódor – pentru că ceea ce vreau să-ţi împărtăşesc nu se poate spune în faţa întregii lumi.

— Na, na, smintitule! făcu Tereza. Unde vezi tu o lume întreagă? Aici, pe insula asta pustie? Iar în faţa domnului Timár poţi vorbi orice, pentru că dânsul e o veche şi bună cunoştinţă de-a noastră. Totuşi, haide înăuntru. Ştiu că ţi-e foame; până la urmă asta o să spui.

— He-he-he! Dragă şi înţeleaptă mămică! Ce bine ştii tu care-i slăbiciunea lui Tódor, ce bine ştii tu că totdeauna mi-e o foame de lup! Şi-apoi, cine ştie să pregătească plăcinte sârbeşti mai bine decât tine? Când le vezi parcă doreşti ca întreaga-ţi fiinţă să-ţi fie un pântec uriaş. În toată lumea nu se află o gospodină mai pricepută decât tine. Am fost invitat şi la chiolhanurile paşalei, dar bucătar ca tine n-are nici paşa!

Mama Tereza simţea o adevărată slăbiciune când i se lăuda ospitalitatea. Nu precupeţea să ospăteze pe orice drumeţ şi chiar pe duşmanul ei de moarte nu l-ar fi lăsat să plece flămând.

Krisztyán Tódor purta un figaro la modă în acea vreme, pe care-l aranjă cu o trufie bine chibzuită în aşa fel încât, intrând pe uşa căsuţei, grinda de sus să i-l doboare şi să aibă prilejul să spună:

— Of! Blestemata asta de pălărie modernă! Ce greu i-e omului obişnuit cu uşi mai înalte! În noul meu apartament sunt numai uşi înalte şi cu două canaturi. Şi am o splendidă privelişte spre mare!

— Oare, ai într-adevăr vreo locuinţă a ta undeva pe lumea asta? întrebă Tereza, pregătind masa pentru cină în odaia cea mică.

— Te cred! La Triest, în cel mai grozav palat. Sunt agentul celui mai mare constructor de corăbii...

— La Triest? intră în vorbă Timár. Şi cum se numeşte?

— Construieşte vase maritime – spuse cu o mutră disprețuitoare Tódor – nu bărcuțe d-alde astea.... Îl cheamă *signor* Scaramelli.

Timár tăcu. Nu socoti că e cazul să destăinuiască celor de față că şi el comandase firmei Scaramelli să-i construiască o corabie.

— Ehe, acum înot în bănet! se lăuda Tódor. Milioanele trec cu duiumul prin mâna mea. Dacă n-aş fi un om cinstit aş putea să ciupesc câteva miişoare. Am şi adus dragei mele Noémi ce i-am făgăduit. A? Ce-am făgăduit? Un inel. Ce piatră să aibă? Rubin? Smarald? Are un briliant, un briliant de trei carate şi jumătate. Ăsta va fi inelul de logodnă al micuței mele Noémi. Uite-l aici.

Tódor îşi vârî mâna în buzunarul pantalonilor, scotoci îndelung, apoi făcu o mutră speriată, holbă ochii, horcăi cu o prefăcută groază un: „L-am pierdut!" şi, întorcându-şi buzunarele pe dos, lăsă să se vadă gaura buclucaşă prin care se făcuse nevăzut inelul cu briliante de trei carate şi jumătate.

Privindu-l, Noémi izbucni în râs. Avea un timbru atât de minunat şi de cristalin încât era o adevărată plăcere să auzi un astfel de râs.

— Parcă înadins, să-ți facă în ciudă, uite că nu s-a pierdut! exclamă Tódor, Da, înadins, ca să nu mai râzi aşa de batjocoritor, frumoasa mea logodnică!

Şi zicând acestea se apucă să-şi scoată cizmele: şi într-adevăr când scutură una din cizme inelul căutat căzu pe masă.

— Uite-l! Ceea ce stăpâneşti legal nu se pierde niciodată! Inelul Noémiei mele nu mă părăseşte tocmai pe mine. Poftim! Uită-te la el, mamă Tereza. E inelul pe care l-a adus viitorul tău ginere pentru logodnica sa. Ei, ce zici de asta? Iar dumneata, domnule căpitan, dacă te pricepi, spune-mi cam cât face briliantul ăsta?

Timár cercetă obiectul prețios şi spuse:

— *Pierre de Strass*[75] şi între noi fie vorba, face cinci creiţari.

— Fugi de-aici, domnule! Păi ce, te pricepi dumneata la lucruri d-astea? Matale te pricepi doar la porumb şi la ovăz: în viaţa dumitale n-ai văzut un briliant!

Văzând că Noémi nu-l lasă cu nici un chip să-i pună pe deget inelul luat în râs, Tódor şi-l vârî în deget şi, în timp ce mâncă şi bău, avu grijă ca degetul cu inelul să-l ţină mereu ridicat. Tânărul avea o poftă de mâncare nemaipomenită. În timpul mesei vorbi fără încetare; arătă ce întreprindere grozavă era şantierul acela naval şi câte milioane de metri cubi de material lemnos înghite pe an, fapt pentru care jur-împrejurul lui nu se mai afla nici o pădure de unde să se mai poată aduce lemn bun pentru construirea corăbiilor, aşa că nu peste multă vreme va fi nevoie să se aducă tocmai din America. Doar în Slovenia se mai găsea câte ceva. În sfârşit se sătură şi-atunci intră în miezul chestiunii:

— Eh, şi-acum dragă, scumpă şi bună mamă Tereza, o să-ţi spun pentru ce-am venit.

Tereza privi spre Tódor îngrijorată şi bănuitoare.

— Uite, cât ai bate din palme, te fac fericită şi pe tine, şi pe Noémi, şi pe mine; iar pe deasupra, în faţa lui *signor* Scaramelli o să-mi ridic *ego*[76]-ul. Stai numai şi ascultă aici! Odată, mai demult, domnul Scaramelli mi-a spus: „Ascultă, amice Krisztyán, dumneata ar trebui să pleci în Brazilia”.

— Ce bine era să fi plecat! suspină Tereza.

Tódor înţelese şi zâmbi.

— Ştii că de acolo se aduce lemnul cel mai de soi pentru construirea corăbiilor; *macayas*-ul şi *murumuru*-ul din care se face chila; *paripo*-ul şi *hatavoua* care se folosesc pentru coastele corăbiei, *magrofea*, *royoc*-ul şi lemnul de *gratgal*, care stau în apă şi nu putrezesc în vecii vecilor, lemnul *mort aux rats*[77] al cărui miros nu-l pot suferi şobolanii, apoi lemnul-fier din care se face cârma şi *sourgumtree*-ul, din care

---

75 Imitaţie de pietre preţioase (fr.).

76 Eu (lat.). Sensul ultimelor cuvinte: o să cresc în ochii lui.

77 Moartea şobolanilor (fr.).

se fac ramele, *fernambuc*-ul şi *manchinel*-ul, şi „sângele balaurului" şi *casuar*-ul, şi „cafeaua diavolului", apoi *teak*-ul, lemnul de santal, mahonul din care se face mobilierul cel mai fin de pe corabie, şi *cascarilla*, *tacamanaca*, *voldor*-ul, în care nu intră *cariul* şi *maou*-ul ce nu poate fi sfredelit de *teredo navalis*[78].

— Sfârşeşte, rogu-te, cu aceste caraghioase denumiri indiene! îl întrerupse Tereza. Crezi că mă duci de nas dacă îmi înşiri toată botanica şi din pricina copacilor n-o să mai văd pădurea? Mai bine spune-mi: dacă în Brazilia cresc atât de mulţi copaci de soi, tu de ce nu te-ai dus acolo?

— Ehe! Păi tocmai aici se vede ingeniozitatea mea! Ce crezi că i-am răspuns lui *signor* Scaramelli? De ce ne-am duce în Brazilia când, pe aici, prin apropierea noastră cresc copaci mult mai buni decât ăia de-acolo? Eu ştiu o insulă în mijlocul Dunării pe care se află o pădure bătrână cu arbori unul mai frumos decât altul, ce pot concura cu cei sud-americani.

— Trebuia să-mi dea în gând! murmură Tereza.

— Plopii înlocuiesc perfect de bine *patavo*-ul, iar nucul dă cu tifla mahonului. Or, copaci de-al d-ăştia sunt cu sutele pe insula noastră!

— Nucii mei?

— Iar mărul e cu mult mai bun decât *cascarilla.*

— Vasăzică ai avut grijă şi de meri?

— Iar prunii stau pe picior de egalitate cu cei mai buni copaci de *teak*.

— Şi tu vrei să-i tai pe toţi şi să-i vinzi domnului Scaramelli? întrebă cu o voce calmă Tereza.

— O să primim o grămadă de bani în locul lor. Cel puţin zece forinţi de fiecare copac. *Signor* Scaramelli mi-a dat *carte blanche*[79]. Pot să închei cu tine contractul chiar acum; îl am aici în buzunar, gata făcut, trebuie doar să-l semnezi şi suntem oameni bogaţi. Şi odată ce toţi pomii ăştia puchinoşi o să fie tăiaţi se-nţelege că n-o să mai rămânem aici ci o să

---

78 Un fel de scoică marină care îşi scobeşte lăcaşul în lemnul corăbiilor.
79 Mână liberă (fr.).

plecăm să locuim la Triest, iar pe insula asta o să plantăm mălini – ştii că din lemnul lor se fac vestitele pipe de „vişin turcesc”. Copăcelul ăsta n-are nevoie de îngrijire; trebuie cel mult să tocmim un paznic care să stea aici, să taie în fiecare an şi să vândă negustorilor din Varna crenguţele de mălin pentru pipe iar noi o să încasăm cinci sute de galbeni la pogon pentru pipele de vişin turcesc; la zece pogoane, luăm cinci mii de galbeni.

Timár nu se putu stăpâni să nu zâmbească. În viaţa lui nu auzise de speculaţii atât de îndrăzneţe.

— Ei, dar de ce zâmbeşte domnul? se răsti Tódor la el. Eu mă pricep la astfel de lucruri.

— Şi eu mă pricep – îi răspunse Tereza. De câte ori te-aduce aici ceasul rău, parcă vine pasărea morţii; ştiu că ai planuri îngrozitoare în privinţa mea. Ţi-ai dat seama că n-am bani şi că n-o să am vreodată. Ei bine! Până acum ai găsit de cuviinţă să vii cu luntrea şi ceea ce agoniseam pentru noi două, cărai şi vindeai. Ţi-am dat tot. Dumnezeu să te binecuvânteze pentru lucrul ăsta! Acum însă nu-ţi mai ajung fructele din care îmi iei dijma mai avan decât dacă aş plăti peşcheş paşei; acuma vrei să-mi vinzi şi copacii care-mi fac umbră. Singurii mei prieteni, copacii pe care i-am sădit şi i-am îngrijit cu mâna mea, din care trăiesc şi sub care mă odihnesc. Du-te şi să-ţi fie ruşine! Să-mi spui mie asemenea minciuni! Cum că ţi s-ar da comori în schimbul copacilor din care cineva ar construi corăbii! Da, fără-ndoială, i-ai tăia să-i dai pe un preţ de nimica primului vărar: ăsta-i planul tău grozav de iscusit. Pe cine vrei să prosteşti cu asemenea bazaconii? Pe mine? Du-te învârtindu-te cu bazaconiile tale cusute cu aţă albă, că altfel o să te învăţ eu la ce mai poate folosi creanga de vişin turcesc!

— Ei, ei, mamă Tereza, eu nu glumesc. Fără un scop anume n-am venit aici, asta ai putea s-o ştii. Ia gândeşte-te; ce sărbătoare e azi? Azi e ziua mea onomastică. Tot azi s-a născut mica şi draga mea Noémi. Ştii că bieţii noştri părinţi ne-au logodit încă de mult şi că au hotărât ca atunci când Noémi o să împlinească şaisprezece ani să fim o pereche fericită. Aş fi venit de la capătul lumii aici, la voi, într-o zi ca

asta. Iată-mă deci, cu toată dragostea fierbinte a inimii mele. Dar, în afară de dragoste, omului îi mai trebuie şi altceva; ce-i drept, am o leafă mare la *signor* Scaramelli; am cheltuit-o însă cumpărând un mobilier splendid. Or, şi tu trebuie să dai ceva de zestre Noémiei, nu de alta, dar fata ta trebuie să poată intra în lume aşa cum se cuvine rangului ei. Îi trebuie şi ei, vorba aia, trusou. Are dreptul să-ți ceară lucrul ăsta. E singura ta fată. Poate să-ți ceară să-i dai zestre.

Noémi, mohorâtă, se întoarse cu spatele şi, aşezându-se într-un colț îşi rezemase fruntea de perete.

— Da. Trebuie să-i dai ceva Noemiei. Nu fi atât de egoistă. Treacă de la mine; păstrează-ți jumătate din copaci, dar dă-mi cealaltă jumătate şi las' pe mine cui şi în ce fel o să-i vând. Dă-mi ca zestre nucii ăştia; vorbesc serios, am cumpărător sigur pentru ei.

Tereza ajunsese la capătul răbdării:

— Ascultă-mă Tódor; eu nu ştiu dacă azi e sau nu ziua ta onomastică, dar ştiu că Noémi nu s-a născut azi... Şi mai ştiu că dacă ai fi singurul bărbat pe lumea asta, Noémi tot nu te-ar lua.

— He-he-he! Las pe mine! Asta mă priveşte.

— Fie precum zici! Acum însă o să isprăvesc foarte repede cu tine! Nucii mei dragi şi frumoşi nu ți-i dau chiar dacă ar trebui să se construiască arca lui Noe din ei. Pot să-ți dau un singur copac să-l foloseşti pentru un anumit lucru ce mai devreme sau mai târziu o să te-ajungă; dacă azi e onomastica ta, păi e tocmai nimerit pentru aşa ceva.

La aceste cuvinte, Krisztyán se ridică de pe scaun, dar nu pentru a pleca, ci pentru a întoarce scaunul şi a încăleca pe el proptindu-şi coatele de spetează şi privind în ochii Terezei. cu o neruşinare de necrezut.

— Eşti foarte drăguță cu mine, mamă Tereza, îți dă însă prin gând că doar un singur cuvințel dacă spun...

— Hai, spune! În fața acestui domn poți vorbi deschis, căci dânsul ştie totul.

— ...Că această insulă nu-i a ta.

— E adevărat.

— Şi că te pot denunța în orice moment fie la Viena, fie la

Istanbul...

— Pentru a face din noi cerşetoare şi pribege.

— Da, şi asta o pot face! izbucni Krisztyán Tódor dându-şi arama pe față; apoi, în timp ce ochii săi vicleni şi strălucitori căutau țintă spre Tereza, scoase din buzunar o hârtie pe care era scris începutul unui contract, arătând data de pe dosul paginii. Şi chiar asta o să fac dacă nu semnezi imediat aici. Asta pot s-o fac şi am s-o fac!

Tereza tremura. În clipa aceea însă, Timár puse mâna pe umărul lui Tódor apăsându-l încet.

— Asta n-o poți face, stimabile.

— Ce anume? întrebă Tódor, dându-şi capul pe spate cu o smucitură sălbatică.

— Să denunți existența insulei şi faptul că a fost ocupată de cineva în mod arbitrar.

— Şi de ce n-aş putea s-o fac?

— Fiindcă cineva a şi dat în vileag existența ei.

— Cine?

— Eu!

— Dumneata? exclamă Tódor şi ridică pumnul să-l lovească pe Mihály.

— Dumneavoastră? strigă Tereza, ridicându-şi îndurerată mâinile încleştate deasupra capului.

— Da, eu am adus la cunoştință atât la Istanbul cât şi la Viena că aci lângă Ostrova, este o insulă fără nume care s-a format acum cincizeci de ani – spuse Timár încet, dar hotărât. Şi totodată am solicitat guvernului de la Viena cât şi celui de la Istanbul să mi-o cedeze în folosință pe timp de nouăzeci de ani; pentru a-mi recunoaşte acest drept de vasal, plătesc anual guvernului maghiar un sac de nuci, iar guvernului din Istanbul o ladă cu prune uscate. Nu de mult am primit de la Viena patentul şi de la Istanbul firmanul.

Timár scoase din buzunar cele două scrisori pe care le primise la sucursala din Baja, scrisorile acelea care-i produseseră o bucurie atât de mare. De îndată ce ajunsese un om de seamă Mihály avusese grijă să aducă liniştea binemeritată acestei familii prigonită de soartă. Fie vorba între noi, pentru a i se fixa chiria aceea de un sac de nuci şi o

ladă cu prune uscate, Timár plătise cu vârf şi îndesat.

— Şi de îndată ce am obținut aprobarea celor mai înalte foruri, am transmis dreptul ce mi s-a acordat locuitoarelor şi actualelor coloniste ale acestei insule. Iată aici documentul legal de cedare a dreptului meu.

Fără să poată rosti un singur cuvânt, Tereza căzu la picioarele lui Mihály. Nu era în stare decât să plângă şi să sărute mâna bărbatului acela care o salvase de cel mai îngrozitor chin, şi care înlăturase pentru totdeauna veşnicul ei coşmar. Iar Noémi îşi apăsă pieptul cu amândouă mâinile, de parcă s-ar fi temut ca nu cumva în locul gurii ce stătea încleştată să înceapă să vorbească inima.

— Prin urmare, domnul meu, domnule Krisztyán Tódor – spuse Mihály – vezi prea bine că nouăzeci de ani de-aici înainte dumneata nu mai ai ce căuta pe insula asta.

Pălind de furie, Krisztyán țipă făcând spume la gură:

— Dar cine eşti dumneata? Şi cu ce drept te amesteci în treburile acestei familii?

— Pentru că îl iubesc! strigă Noémi, cu o ardoare nestăpânită, aruncându-se la pieptul lui Mihály şi încolăcindu-i gâtul cu mâinile.

Tódor nu mai spuse nimic. În culmea furiei îl amenință pe Timár cu pumnul şi apoi dispăru din odaie. Dar în privirea. şi în tăcerea lui erau cuprinse toate amenințările pe care le proferează cel ce pune mâna pe armă sau amestecă otravă.

Iar fata rămase acolo, lipită de pieptul lui Mihály.

În afara lumii

Noémi ramase lipită de pieptul lui Timár chiar şi după plecarea omului împotriva căruia voise să-l apere cu trupul ei.

Dar, oare, de ce se lipise de pieptul lui Mihály? Pentru a-şi arăta dragostea spunând: „Pe omul acesta îl iubesc?”

Sau, prin acest gest voise să-l alunge pentru totdeauna pe omul a cărui prezență o înspăimânta şi să-l determine să n-o mai dorească niciodată de soție?

Oare copilul acesta crescut în pustietăți nu avea nici o noțiune despre pudoare, bună cuviință, ruşine, sfială? Nu cunoştea oare regulile societății privitor la legăturile dintre bărbat şi femeie, reguli pe care statul şi biserica le statorniciseră prin legi aspre?

Să fi confundat oare dragostea cu recunoştința pe care i-o purta omului care le scăpase, pe ea şi pe maică-sa, de veşnicele temeri dăruindu-le acel mic paradis, celui care pentru asta se străduise desigur destul de mult, îngrijorat poate zi şi noapte de soarta lor?

Să fi fost oare înspăimântată, şi fără să-şi dea seama ce face, alergase la pieptul binefăcătorului lor să-l apere de un atac mişelesc atunci când îl văzuse pe prigonitorul lor pregătindu-se să-şi scoată arma?

Sau făcuse acest gest gândindu-se că Timár era un biet căpitan de vas a cărui mamă fusese tot aşa de sărmană ca şi mama ei – Timár le spusese doar că era singur pe lume – şi de aceea se repezise să-i sară în ajutor gândindu-se: „Dacă în lumea asta el n-are pe nimeni, de ce să nu fiu eu cineva pentru el?" „De ce – s-o fi întrebat ea – s-a întors din nou pe această insulă pustie dacă nu l-a atras nimic? Iar dacă a venit fiindcă mă iubeşte, de ce nu l-aş iubi şi eu?"

Nu, nu. Pentru tot ce făcuse Noémi nu era nevoie de nici o explicație, de nici o argumentare, de nici o scuză. Făcuse totul datorită dragostei curate ce i-o purta lui Mihály.

Nu ştia de ce şi pentru ce, dar iubea.

Nu ştia dacă era voie, dacă zeii sau oamenii îi îngăduiau să iubească, dacă pornind pe calea aleasă o aştepta tristețea sau bucuria, dar iubea.

Nu se pregătise să-şi apere dragostea în fața lumii sau a judecătorilor; nu se gândise să ceară îndurare cu capul plecat; nu cerea ocrotire bărbatului. nici iertare oamenilor, nici mila lui Dumnezeu. Iubea.

Aşa era Noémi.

Sărmana! Cât va trebui să sufere din această pricină!

...Mihály auzea pentru prima oară în viață pe cineva spunându-i că-l iubeşte.

Că e iubit cu o dragoste adevărată aşa sărac cum e, ca un biet căpitan de vas care trudeşte pentru alții; că era iubit dezinteresat, şi fără să aibă merite deosebite; că era iubit pentru el însuşi!

O căldură fără seamăn îi năpădi ființa. O căldură ce putea trezi din somnul de veci şi un mort, redându-l vieții.

Şovăind, cu teamă parcă, el ridică mâinile să poată cuprinde umerii fetei şi-o întrebă în şoaptă:

— Să fie oare adevărat?

Abia mişcându-şi capul sprijinit încă pe pieptul lui, fata îi dădu răspunsul aşteptat.

Mihály privi spre Tereza. Aceasta se apropie şi puse mâna pe creştetul Noémiei, încuviințând parcă mărturisirea ei.

Urmă o tăcere lungă; fiecare părea că ascultă bătăile inimii celuilalt.

Într-un târziu, Tereza rupse tăcerea. Vorbea în locul Noémiei:

— Ah, dacă ați şti câte lacrimi a vărsat, sărmana, de dorul dumneavoastră. S-o fi văzut seara cum se urca pe stâncă şi stătea acolo ceasuri întregi cu ochii pierduți în zarea care vă ascunsese privirilor ei. De câte ori am auzit-o rostindu-vă numele în somn..

Noémi întinse mâna spre maică-sa ca pentru a-i stăvili destăinuirile.

Mihály înțelese gestul ei şi o strânse din ce în ce mai tare la piept.

Iată în sfârşit o ființă care îi dăruia dragostea, o ființă căreia din „omul de aur” nu-i trebuia aurul, ci numai omul! I se părea că până atunci trăise fără nici un rost, că de-abia acum a trecut hotarul unei lumi adevărate descoperind pământ nou, cer nou şi o altă viață. Când se aplecă să sărute fruntea Noémiei, îi simți inima zvâcnind la pieptul său. Iar lumea din juru-i nu era decât mireasmă de flori, tufişuri îmbălsămate, zumzet de albine, ciripit de păsări. Şi toate îi şopteau acelaşi îndemn. „Iubeşte!”

Îmbătați de dragoste simțeau nevoia de a ieşi din casă.

Păşiră în neştire, îmbrăţişaţi, privindu-se în ochi fără să se sature şi gândind acelaşi lucru: „Ochii tăi au aceeaşi culoare ca şi ai mei.”

Cerul strălucitor şi pământul înmiresmat se înţeleseseră parcă să-i farmece pe cei doi, iar trezirea sentimentelor desăvârşea farmecul; un copil care nu iubise încă pe nimeni şi un bărbat pe care nu-l iubise încă nimeni; oare unde-i va duce vraja de care fuseseră cuprinşi?

Începea să se însereze, iar Timár şi Noémi nu se mai săturau privindu-se.

Curând se făcu noapte şi răsări luna; atunci Noémi îl duse pe Mihály sus, în vârful stâncii eratice, acolo de unde altădată privise cu ochii plini de lacrimi pe urmele lui.

Timár se aşează pe stânca acoperită de ochişori, între tufişurile înmiresmate de levănţică: Noémi se ghemui lângă el, culcându-şi capul înconjurat de şuviţe de aur pe braţul lui şi rămase astfel cu faţa în sus, privind cerul.

Tereza stătea lângă ei, în picioare, zâmbindu-le. De sus din cerul vioriu, luna topise parcă argint peste capetele lor.

„Iată – părea că spune chipul ei fantomatic – comoara aceasta e toată a ta. Ai găsit-o. De bună voie a venit spre tine; e a ta. Ai câştigat averi, dar pentru tine n-a existat încă nicăieri dragostea. Iat-o acum aici. Ia-o! Primeşte-o şi gustă din plin, golind până la fund cupa bucuriei. E a ta, pentru tine s-a pregătit. Vei fi alt om. Cel iubit astfel de o femeie, se poate socoti un zeu. Eşti fericit. Eşti iubit.”

...Dar un glas lăuntric îi şoptea: „Eşti un hoţ!”

Primul sărut deschise parcă porţile unei noi lumi pentru Mihály.

Trezi în inima lui toate visurile tinereţii, înclinarea spre visare pe care o purtase cu sine în toate călătoriile sale de afaceri lungi şi singuratice. Trezi tot ceea ce îngropaseră întâmplările asprei meserii, socotelile meschine şi gândurile de fiecare zi. Nădăjduise că bogăţia îi va purta paşii spre paradisul fericirii pe care o aşteptase. Dar, abia ajuns acolo, văzuse că pentru el pomii acestui paradis aveau brumă în loc de flori. Şi iată că tocmai când părea îngheţat, când trecea nepăsător şi neînţeles cu toate visurile tinereţii sfărâmate,

întâmplarea îi scosese în cale o oază în pustiu, o oază în care găsea pe neaşteptate ceea ce căutase zadarnic răscolind toată lumea: o inimă care-l iubea.

În sufletul lui se dezlănțui o minunată prefacere.

La început simți că o teamă ciudată pune stăpânire pe dânsul; îi era frică de fericire. S-o primească sau să fugă de ea? Făcea bine sau rău? Însemna viață sau moarte? Şi ce se va întâmpla apoi? Unde era Dumnezeul care putea răspunde la această întrebare? Dumnezeu ştie să răspundă florii care-şi deschide petalele, gâzei care zumzăie din aripioarele sale, păsării care-şi clădeşte cuibul, dar nu omului care se întreabă înfiorat: „Îmi găsesc oare fericirea sau osânda dacă dau ascultare inimii?".

Timár ascultă glasul inimii.

„Uită-te în ochii ei! îi spunea. Nu-i nici un păcat să te îmbeți de privirile acestor ochi."

Dar fiorii unei asemenea bețiii nu durează numai o clipă.

Cei care se privesc în adâncul ochilor îşi lasă acolo sufletul atât de tare legat încât nimeni pe lume nu-i mai poate descătuşa.

Când privea în ochii ei, Mihály uita de tot ce-l înconjoară şi simțea crescând aievea o altă lume, plină de lumină, de bucurie, de nădejdi şi desfătare.

Imaginea acestei lumi fermecătoare îl ameți.

De când se ştia nu-l iubise nimeni. O singură dată îndrăznise să spere că va fi fericit, se zbătuse şi luptase pentru fericire, dar când ajunsese la ea, deznădejdea strivise totul prefăcându-i întreaga viață în cenuşă.

Şi iată că acum i se spune că e iubit. Îi spune acest lucru tot ce-l înconjoară: florile care cad din pomi fulguind asupră-i, animalele care-i ling mâinile, buzele care trădează taina unei inimi neîntinate, roşeața feței şi primirile care grăiesc mai mult decât buzele.

Până şi aceea care ar trebui să păstreze şi să ascundă taina, mama fetei care-l iubeşte, mama Noémiei, până şi ea dă în vileag totul: „Te iubeşte foarte mult, atât de mult încât ar muri dacă ai părăsi-o."

...Nu, nu trebuie să moară.

Timár petrecu în insulă o zi care i se păru o veşnicie, o zi plină de fericire nemărginită, o zi a uitării de sine, a visării cu ochii larg deschişi; trăi visuri în care tot ce doreşte omul se întruchipează parcă aievea.

După ce trecu însă şi cea de a treia noapte de la venirea pe insulă, după ce se sfârşiră şi clipele acelea de fericire fermecate parcă de amăgitoarea lumină a lunii şi Timár ajunse în locul întunecat unde-şi aşezase culcuşul, se ridică acela care nu doarme niciodată, glasul conştiinţei, glasul care nu ocoleşte nici o acuzare, şi-l prinse în mreje:

„Ce faci tu aici? Ştii ce faci tu acuma? Furi, incendiezi, ucizi. O femeie sărmană a fost gonită din mijlocul oamenilor; i s-a luat totul şi a fost zvârlită pe o insulă pustie împreună cu copilaşul său; pe soţul ei tânăr l-au zvârlit în groapa sinucigaşilor; au făcut-o să urască oamenii şi să se îndoiască de existenţa lui Dumnezeu. Şi-acum iată, tu te furişezi ca un hoţ şi-i furi ultima, singura şi cea mai de preţ comoară; aduci moarte, blestem şi pierzanie acestor nefericite aici, în acest ultim loc de refugiu pentru ele. Eşti mai rău decât toţi aceia pe care blestemul viermelui strivit i-a urmărit ajungându-i rând pe rând până la capătul lumii. Tu distrugi liniştea acestor suflete nevinovate. Furi o inimă nevinovată şi în schimb n-o dai pe a ta. Ai înnebunit, sau eşti pe cale de a înnebuni? Fugi de aici!”

Glasul acela necruţător nu se lăsă înăbuşit. Îl răscoli toată noaptea. Zorile îl găsiră pe Timár în grădină, sub copaci. Era hotărât. Hotărât să plece din acele locuri şi să nu mai revină multă vreme. Până va fi dat uitării. Până va uita şi el că trei zile a crezut că-i este îngăduit să fie fericit pe lumea asta.

Înainte ca soarele să răsară de-a binelea, el făcuse înconjurul insulei; întors din peregrinările sale, zări în faţa micii colibe pe Tereza şi pe Noémi care pregăteau masa.

— A venit vremea să plec – se adresă Mihály Terezei.

— Atât de repede! şopti speriată Noémi.

— Desigur că are mult de lucru – spuse Tereza, întorcându-se spre fiica ei.

— Trebuie să mă întorc la corabie – adăugă Timár.

Era firesc! Un căpitan, ca Timár nu era decât un simbriaş.

Iar un simbriaş nu poate să fure timpul pe care stăpânul său i l-a cumpărat.

Nu-l rugară să mai rămână; îşi dădeau seama că trebuie să plece. Putea să-şi ia rămas bun fără întârziere. Doar o să se întoarcă. Cele două femei aveau răbdare să-l aştepte şi un an şi doi. Să-l aştepte mereu până la sfârşitul vieții.

Auzind că Mihály trebuie să plece, Noémi nu se mai atinse de ceaşca cu lapte proaspăt

Ştia că n-are voie să-l oprească. Timár avea de lucru şi trebuia să plece. Tereza însăşi îi aduse puşca şi desaga pe care le păstrase de la sosirea lui pe insulă.

— Puşca e încărcată? întrebă dânsa grijulie.

— Nicidecum – răspunse Mihály.

— Ar fi bine s-o încărcați – îl sfătui ea. Şi încărcați-o cu gloanțe, nu cu alice; ştiți, în pădurea de pe celălalt mal te paşte primejdia la fiece pas; pe acolo umblă lupi şi, cine ştie? poate chiar alte animale, mai rele decât lupii.

Tereza nu se lăsă până nu-l convinse să-şi încarce arma şi cu mâna ei umplu tigăile cu praf de puşcă – pe vremea aceea încă nu se inventase capsa. Când totul fu gata, se întoarse spre Noémi:

— Noémi, ia tu arma, ca nu cumva să se înfurie Almira. Du-te şi condu-l pe domnul Timár până la barcă...

O îndemna să-l însoțească pe Mihály până la mal! Îi lăsă singuri pe drumul trandafirilor!

Timár mergea tăcut, iar mâna fetei se odihnea în mâna lui. Deodată fata se opri din mers. Mihály se opri şi el şi se uită în ochii ei.

— Vrei să-mi spui ceva? o întrebă el.

Fata se gândi îndelung şi într-un târziu răspunse:

— Nu. Nimic.

Dar Timár ştia să citească în ochii ei. Ghici ce vroia să spună, ce ar fi vrut să-l întrebe Noémi: „Spune-mi iubitul meu, dragostea mea, mântuirea mea, fericirea mea, ce s-a întâmplat cu fata aceea albă ca fildeşul căreia îi spuneați Timéa şi care, atunci de mult, a venit pe aici cu tine?” Dar Noémi nu întrebă nimic din toate acestea. Mergea tăcută şi Mihály o ținea de mână.

— Fiți cu ochii în patru, să nu vi se întâmple ceva.

Iar când îi întinse mâna, mai privi o dată în ochii lui Mihály, cu ochii ei albaştri ca albastrul cerului şi-l întrebă cu o voce tremurată, rugătoare:

— O să mai veniți?

Mihály simți că glasul ei rugător îi rupea inima. O strânse încă o dată pe Noémi la pieptul său şi-i şopti:

— De ce nu-mi spui „Te vei întoarce”? De ce nu-mi spui „tu”?

Fata îşi plecă genele şi clătină încet din cap.

— Spune-mi „tu” – şopti din nou Mihály.

Copila îşi ascunse capul la pieptul lui, dar nu rosti cuvântul acela.

— Nu poți, nu vrei să-mi spui „tu”. E o singură silabă. Ți-e greu s-o pronunți? Ți-e frică?

Fata îşi acoperi fața cu mâinile, dar nu rosti cuvântul acela.

— Noémi, te rog, te rog mult, spune-mi acest mic cuvânt şi o să fiu cel mai fericit om de pe lume. Nu-ți fie frică. Rosteşte-l în şoaptă, în taină. Nu mă lăsa să plec aşa.

Fata clătină din cap, dar nu putu rosti cuvântul acela.

— Ei, atunci, Dumnezeu cu dumneata, dragă Noémi – şopti tulburat Mihály şi sări în barcă.

Stuful mlaştinii ascunse repede privirilor sale mica insulă. Atâta cât mai zări tufişurile, o văzu şi pe Noémi care, cu capul sprijinit în palme privea tristă în urma lui fără să-i strige totuşi cuvântul acela atât de simplu: „tu”!